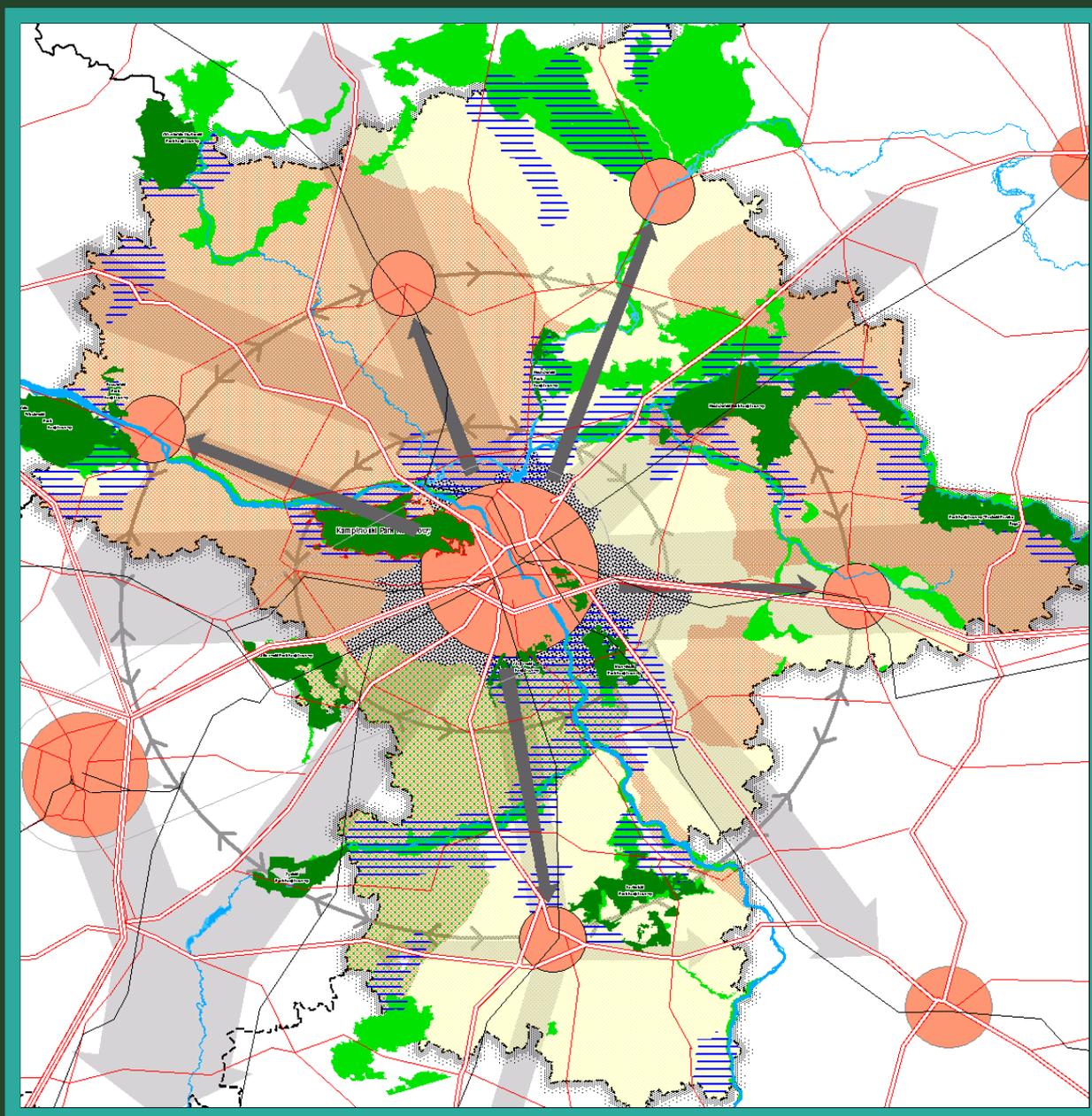

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

WARSZAWA 2004

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

PLAN
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

WARSZAWA 2004

Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwalił w dniu 7 czerwca 2004 r. *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*. Jest to, obok uchwalonej w styczniu 2001 r. *Strategii rozwoju województwa mazowieckiego*, drugi podstawowy dokument wyznaczający cele i kierunki rozwoju regionu w układzie przestrzennym.

Istotą planowania przestrzennego jest neutralizowanie istniejących i potencjalnych kolizji w zagospodarowaniu przestrzennym, którym często towarzyszą konflikty społeczne. Nasze województwo nie jest też wolne od tych problemów, a przede wszystkim w relacjach: człowiek – gospodarka – środowisko. Przeciwdziałanie im, to w pierwszej kolejności ich dobre rozpoznanie. Tylko na tym gruncie można bowiem poszukiwać kompromisów i wdrażać rozwiązania godzące interesy różnych uczestników „gry o przestrzeń”.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego stanowi wykładnię polityki przestrzennej, w stosunku do której wszystkie siły polityczne skupione w *Sejmiku* osiągnęły porozumienie i wyraziły wolę jej realizacji. Priorytetowym celem tej polityki jest stwarzanie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju Mazowsza, poprawy warunków życia jego mieszkańców oraz zwiększania konkurencyjności naszego regionu.

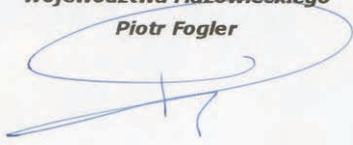
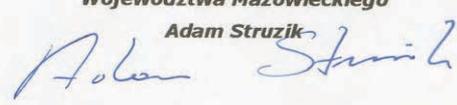
Województwo mazowieckie, największe pod względem liczby ludności i powierzchni, jest regionem o najsilniejszych w kraju dysproporcjach rozwojowych. Z jednej strony mamy silną aglomerację warszawską, coraz śmieiej konkurującą z innymi metropoliami europejskimi, z drugiej natomiast strony mamy liczne obszary, na których procesy pozytywnych przemian zachodzą bardzo powoli, ale są niestety i takie, gdzie następuje wręcz regres społeczno-gospodarczy. Wskazujemy zatem te miejsca, które wymagają aktywnych działań inspirujących i wspomagających lokalne inicjatywy na rzecz rozwoju. Dlatego więc na pierwszym miejscu stawiamy spójność terytorialną regionu.

We współczesnym świecie jednym z głównych wyzwań polityki przestrzennej jest idea zrównoważonego rozwoju. *Plan* ideę tę wyraża i nadaje jej konkretny wymiar. Wskazuje kierunki pożądaných na Mazowszu działań, ale także ograniczenia, które muszą być respektowane z myślą o zachowaniu trwałych podstaw rozwoju i zaspakajaniu potrzeb przyszłych pokoleń.

Plan wyraża politykę przestrzenną samorządu województwa. Ale województwo mazowieckie stanowi przecież wspólną przestrzeń dla wszystkich gmin i powiatów naszego regionu, a także dla wielu instytucji i agend działających w strukturach administracji rządowej. Dlatego tak bardzo ważna jest koordynacyjna funkcja tego dokumentu. Z myślą o niej *Plan* był sporządzany z uwzględnieniem szerokich konsultacji społecznych, negocjacji i uzgodnień. Być może nie wszyscy są w pełni usatysfakcjonowani z ich wyników. Ale też nikt nie może powiedzieć, że nie mógł uczestniczyć w społecznej dyskusji o polityce przestrzennej Mazowsza.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego jest dokumentem, który został uchwalony już po przełomowym dla Polski dniu wejścia do Unii Europejskiej. Wyrażamy nadzieję, że jest on drogowskazem w realizacji misji strategii rozwoju województwa, która została wyrażona w hasle: „Warszawa ku Europie – Mazowsze z Warszawą”.

Przewodniczący Sejmiku Województwa Mazowieckiego Piotr Fogler	Marszałek Województwa Mazowieckiego Adam Struzik

Wydawca

Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego
03-427 Warszawa
ul. Brechta 3

Opracowanie

Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego
03-215 Warszawa
ul. Jagiellońska 79
tel.(022) 8111402,fax (022) 8118849,e-mail:mbpprr@tlen.pl

Dyrektor Biura

Prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki

Zastępcy dyrektora

Mgr Bartłomiej Kolipiński

Mgr inż. arch. Tomasz Sławiński

zespół autorski

generalny projektant

dr Stefan Białczak

sekretarz

Maria Puk

asystent głównego projektanta

Jakub Majewski

sfera przyrodnicza

Anna Słonecka (koordynator), Andrzej Dombrowski, Elżbieta Goryszewska,
Elżbieta Jaglak, Zofia Tyszkiewicz, Elżbieta Ulanicka,

sfera społeczna

Alicja Jaworska-Pejta (koordynator), Iwona Bartoszewicz, Grażyna Gapińska,
Grażyna Szubska,

sfera gospodarcza

Barbara Dymna, Krystyna Mazur, Teresa Oklińska,

rolnictwo i obszary wiejskie

Bronisław Trzaska (koordynator), Jadwiga Zadrożna,

infrastruktura techniczna

Kazimiera Denkiewicz (koordynator), Elżbieta Mazurkiewicz-Pietruczenia,
Helena Morawska, Hanna Ninard, Alicja Szeliga,

prace graficzne-Danuta Aleksandrowicz, Teresa Bujakowska, Elżbieta Daciek,

Dariusz Dyl Jolanta Kołakowska, Barbara Kopańska, Grażyna Kozanecka,
Andrzej Luśniewski, Dariusz Oleszczuk, Anna Olszewska

Zespół opiniodawczy

prof. Jan Maciej Chmielewski

mgr inż. Stanisław Furman

prof. Andrzej Stasiak

prof. Wojciech Suchorzewski

dr Barbara Szulczewska

prof. Elżbieta Wysocka

Wykonanie: DAUNPOL sp. zo.o., 01-355 Warszawa, ul. St. Konarskiego 3, tel/fax. 0-22 664 50 91

*Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego jako dokument przyjęty
Uchwałą Nr 65/2004 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 czerwca 2004r. w sprawie uchwalenia
Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego został opublikowany
w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego Nr 217 poz. 5811 z dnia 28 sierpnia 2004r.*

Spis treści

Wprowadzenie	6
I. Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego województwa	11
IA. Uwarunkowania zewnętrzne	11
1. Województwo na tle kraju	11
2. Uwarunkowania wynikające z <i>Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju</i>	14
3. Uwarunkowania wynikające z sąsiedztwa z województwami ościennymi	17
IB. Uwarunkowania wewnętrzne	19
1. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego	19
1.1. Zasoby i jakość środowiska przyrodniczego	19
1.2. Lasy	25
1.3. Surowce mineralne	27
1.4. Warunki aerosanitarne	27
2. Uwarunkowania społeczne	29
2.1. Przemiany demograficzne	29
2.2. Bezrobocie i inne zjawiska społeczne	34
2.3. Osadnictwo	34
2.4. Wartości kulturowe	36
2.5. Infrastruktura społeczna	39
3. Uwarunkowania gospodarcze	42
3.1. Przemysł	42
3.2. Rolnictwo	44
3.3. Turystyka	46
4. Systemy infrastruktury technicznej	48
5. Obszary problemowe	57
5.1. Aglomeracja warszawska	57
5.2. Obszar największych wpływów aglomeracji warszawskiej	57
5.3. Obszary o niskiej zdolności wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju	59
6. Podsumowanie – analiza SWOT	62
II. Cele Planu	62
III. Kierunki zagospodarowania przestrzennego	65
1. Struktura przestrzenna	65
2. Polityka przestrzenna województwa	65
2.1. Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych	66
2.2. Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej	66
2.3. Poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego	80
2.4. Ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych	85
2.5. Przeciwdziałanie największym zagrożeniom	85
2.6. Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych w aglomeracji warszawskiej	87
2.7. Polityka wspierania dotychczasowych tendencji rozwoju	87
2.8. Polityka przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym	89
IV. Uwarunkowania realizacyjne planu.	92
1. Wnioski do „Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju”	92
2. Zadania rządowe	93
3. Rekomendacje dla administracji rządowej	93
4. Współpraca z samorządami gmin i powiatów	93
5. Opracowanie planu zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego Warszawy	94
6. Monitoring przestrzeni województwa	94
Załączniki	99
Mapy	
1. Kierunki polityki przestrzennej .	
2. Kierunki zagospodarowania przestrzennego	
3. Infrastruktura techniczna	
4. Środowisko przyrodnicze	
5. Wartości kulturowe	
6. Turystyka	

Wprowadzenie

Założenia ogólne

Ustawowy i niezbywalny obowiązek kształtowania polityki przestrzennej przez samorządy województw należy postrzegać poprzez wiele wyzwań, przed jakimi stoi dzisiaj Polska i polskie regiony. Wyzwania te związane są zwłaszcza z:

- realizacją zasady zrównoważonego rozwoju,
- zwiększaniem konkurencyjności regionów w wymiarze krajowym i europejskim,
- ochroną i kształtowaniem ładu przestrzennego jako czynnika determinującego warunki życia mieszkańców i efektywność procesów gospodarczych,
- budowaniem tożsamości regionalnej poprzez ochronę dziedzictwa kulturowego i tradycji narodowych.

Świadome kształtowanie polityki przestrzennej jest formą ciągłego procesu, polegającego na poznawaniu i analizowaniu zmieniających się w czasie i w przestrzeni zjawisk społeczno-gospodarczych, budowaniu scenariuszy i prognoz, antycypowaniu zdarzeń, podejmowaniu decyzji i obserwacji ich skutków. Wymienione elementy składają się na nowoczesny system planowania strategicznego. Musi on być też otwarty na uczestnictwo w procesie planowania tych wszystkich osób, instytucji i społeczności lokalnych, które są zainteresowane koncepcją rozwoju swojego regionu i gotowe do jej współtworzenia.

Województwo mazowieckie samo w sobie stanowi wyzwanie dla polityki przestrzennej i regionalnej: największe pod względem liczby ludności i powierzchni, jest zarazem województwem o największych w kraju dysproporcjach wewnątrzregionalnych i wielkich kontrastach. W odległości nie większej niż 100 km od Warszawy, określanej jako „brama do Europy”, znajdują się rejony depresji społeczno-gospodarczej, które pozostawione same sobie byłyby bez szans na awans cywilizacyjny.

Skala problemów, z jakimi mamy do czynienia w województwie mazowieckim, powoduje, że nie można mówić o „jedynie słusznych” sposobach ich rozwiązywania. Plany i programy dla Mazowsza muszą być sporządzane w atmosferze społecznego dialogu, wyważania racji i poszukiwania płaszczyzny współdziałania różnych sił i środowisk na rzecz rozwoju regionu.

Uchwalona w 2001 r. *Strategia rozwoju województwa mazowieckiego* jest dokumentem wyrażającym taki właśnie kompromis. Wyznacza ona **cele i kierunki rozwoju Mazowsza** w sposób godzący różne opcje polityczne i różne koncepcje teoretyczne dotyczące polityki regionalnej.

Wdrażanie „Strategii” jest stałym procesem przekładania jej na język programów działań i przedsięwzięć. Te zaś muszą uwzględniać aspekt przestrzenny i muszą być dostosowane do warunków wynikających ze zróżnicowanych cech przestrzeni województwa.

Prezentowany *Plan* jest dokumentem wyrażającym politykę przestrzenną samorządu województwa mazowieckiego, a zarazem przestrzennym układem odniesienia dla *Strategii rozwoju województwa mazowieckiego*.

Podstawy formalno-prawne

Podstawę prawną *Planu* stanowią:

- **ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa** („*Samorząd województwa określa strategię rozwoju województwa, uwzględniając w szczególnościkształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego*”; „*Do wyłącznych właściwości sejmiku województwa należy: ...uchwalanie planu zagospodarowania przestrzennego*”)
- **ustawa z 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym**. („*Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej w województwie, w tym uchwalanie strategii rozwoju województwa i planu zagospodarowania przestrzennego oraz koordynacja ponadlokalnych programów zagospodarowania przestrzennego, należy do zadań samorządu województwa*”)

Prognoza oddziaływania na środowisko została wykonana na podstawie i w trybie przepisów ustawy **Prawo ochrony środowiska**.

Prace nad *Planem* zapoczątkowała Uchwała nr 763/157/01 Zarządu Województwa Mazowieckiego z 5 września 2001 r. w sprawie przystąpienia do procedury sporządzania „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego”. Na mocy tej Uchwały wykonanie projektu *Planu* powierzono Mazowieckiemu Biuru Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego.

Cel i zakres

Głównym **celem Planu jest określenie polityki przestrzennej** dla Mazowsza, polegającej na ustaleniu zasad organizacji struktury przestrzennej województwa w zakresie:

- podstawowych elementów **sieci osadniczej**,
- rozmieszczenia **infrastruktury technicznej i społecznej**,
- wymagań dotyczących ochrony **środowiska przyrodniczego i kulturowego**.

Politykę przestrzenną wyrażoną w *Planie* należy rozumieć jako świadomą działalność władz samorządu województwa mazowieckiego, zmierzającą do wykorzystania zróżnicowanych cech przestrzeni województwa w sposób zapewniający osiągnięcie strategicznych celów rozwoju i polegającą na kształtowaniu właściwych, odpowiednich do tych celów struktur zagospodarowania przestrzennego.

Tak rozumiana polityka przestrzenna **stanowi integralną część Strategii rozwoju województwa mazowieckiego**. Ze strategii tej wynikają bowiem cele i kierunki polityki przestrzennej, które mogą być osiągnięte tylko w ramach realizacji ogólnych celów rozwoju; jednocześnie polityka przestrzenna jako polityka ponadsektorowa stanowi istotne uwarunkowanie strategii ogólnej, a zarazem ją ukierunkowuje.

Plan wyraża **politykę przestrzenną** samorządu województwa mazowieckiego. Polityka ta uwzględnia także kontekst krajowy określony w *Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju*.

Plan, oprócz celu głównego, spełnia również funkcję koordynacji ponadlokalnych programów zagospodarowania przestrzennego. Funkcja koordynacyjna *Planu* wynika z konieczności uwzględniania w polityce przestrzennej województwa zamierzeń innych podmiotów gospodarki przestrzennej, działających w sektorze publicznym i prywatnym.

Plan realizuje ponadto **cel poznawczy** poprzez dostarczenie wiedzy na temat przestrzennych uwarunkowań rozwoju województwa mazowieckiego.

Funkcje Planu w systemie zarządzania województwem

W ujęciu **generalnym** *Plan* będzie pełnił następujące funkcje:

- **regulacyjną**, polegającą na wyznaczeniu wiążących ustaleń dla jednostek podporządkowanych Samorządowi Województwa Mazowieckiego w zakresie realizacji działań i zadań określonych w *Planie*;
- **koordynacyjną**, polegającą na koordynacji ponadlokalnych programów przedsięwzięć publicznych i oddziaływaniu *Planu* na zachowania innych podmiotów polityki (gospodarki) przestrzennej;
- **negocjacyjno-ofertową**, polegającą na wykorzystaniu *Planu* jako płaszczyzny uzgadniania celów wojewódzkiej polityki przestrzennej z politykami gmin i powiatów;
- **promocyjno-edukacyjną**, polegającą na wykorzystaniu *Planu* jako podstawy do tworzenia pożądanego - z punktu widzenia strategicznych celów rozwoju - wizerunku regionu.

W ujęciu **pragmatycznym** *Plan* będzie stanowił podstawę do:

- **opiniowania i uzgadniania projektów** studiów gmin i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- **opiniowania projektów dokumentów rządowych** dotyczących polityki regionalnej i przestrzennej;
- **rekomendowania zadań** z poziomu województwa na szczebel krajowo-rządowy;
- tworzenia **programów operacyjnych** i określania **kontraktów regionalnych**;
- **konstruowania budżetu** województwa pod kątem realizacji programów i zadań wojewódzkich;
- **opiniowania planów i programów** instytucji zarządzających funduszami celowymi;
- **podejmowania współpracy międzywojewódzkiej** w ramach tzw. problemów stykowych.

Zasady sporządzenia Planu

Plan został sporządzony z uwzględnieniem następujących zasad:

- **uspołecznienia**, polegającej na umożliwieniu wszystkim zainteresowanym osobom i instytucjom zgłaszania uwag i propozycji do *Planu*;
- **partycypacji**, polegającej na uwzględnieniu w *Planie* propozycji i stanowisk wyrażanych przez inne właściwe podmioty publiczne gospodarki przestrzennej;
- **weryfikacji hipotez**, polegającej na przeprowadzeniu konsultacji społecznych i dyskusji środowiskowych na etapie wstępnej koncepcji *Planu*.

Przebieg prac nad Planem

Zarząd Województwa Mazowieckiego w dniu 5 września 2001r. podjął uchwałę Nr 763/157/01 w sprawie przystąpienia do sporządzania „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego”.

Prace nad Planem podzielono na etapy, zgodnie z poniższym harmonogramem:

Etap	Przedsięwzięcie	Termin
	Realizacji	
I	Przygotowanie założeń metodycznych i organizacyjnych planu	15.08.2001
II	Zawiadomienie o przystąpieniu do sporządzania planu	30.09.2001
III	Przygotowanie koncepcji planu Zebranie materiałów wejściowych, Analiza wniosków do planu, Synteza studiów, opracowań diagnostycznych i prognoz	30.04.2002
IV	Weryfikacja koncepcji: konsultacje z gminami, powiatami i sąsiednimi województwami, konsultacje z administracją rządową, konsultacje z organizacjami pozarządowymi i niepublicznymi podmiotami gospodarki przestrzennej	31.10.2002
V	Przygotowanie projektu planu i prognozy oddziaływania na środowisko przyrodnicze	30.04.2003
VI	Przedstawienie projektu planu i prognozy Zarządowi Województwa Mazowieckiego	20.05.2003
VII	Wdrożenie procedury formalno – prawnej	20.06.2003

W ramach I etapu opracowano „Założenia programowe i organizacyjne planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego”, w których określono sposób wykonania Planu.

W ramach II etapu rozesłano zawiadomienia o przystąpieniu do sporządzania Planu do:

- wszystkich jednostek samorządu terytorialnego z województwa mazowieckiego, zarządów sąsiednich województw, właściwych organów administracji rządowej oraz instytucji zarządzających poszczególnymi elementami przestrzeni (około 500 jednostek).
- szerokiej opinii publicznej poprzez ogłoszenie w prasie ogólnopolskiej („Rzeczpospolita” – 6.11.2001r.).

Na etapie „Wstępnej Koncepcji Planu” prace polegały na:

- **zebraniu materiałów wyjściowych** (pozyskanie: podkładu mapowego w formie elektronicznej, bazy danych statystycznych w przekroju gmin i powiatów, programu graficznego MapInfo, zdjęć satelitarnych),
- **analizie wniosków do Planu**; na etapie tym uwagi i wnioski złożyło 25% jednostek samorządowych i około 60% zawiadomionych instytucji,
- **analizie dokumentów rządowych, samorządowych, opracowań studialnych,**
- **opracowaniu ekspertyz i studiów, określających zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa.**

We ”Wstępnej Koncepcji Planu” sformułowano m.in.:

- **obszary problemowe** – w wyniku przeprowadzenia analiz statystycznych i jakościowej waloryzacji przestrzeni;
- **propozycje polityk**, rozumianych jako przestrzenne odniesienia strategicznych celów rozwoju województwa, uwzględniających zróżnicowane cechy przestrzeni (w jej aspektach fizycznych, społecznych i ekonomicznych);
- **kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa**, stanowiące propozycje realizacji polityk przestrzennych w postaci projektowanych rozwiązań w zakresie organizacji struktury przestrzennej (hierarchia sieci osadniczej, rozmieszczenie infrastruktury technicznej, obszary wskazane do objęcia ochroną).

Propozycje rozwiązań „Wstępnej Koncepcji Planu” - po akceptacji przez Zarząd Województwa - były przedmiotem konsultacji z:

- właściwymi organami administracji rządowej oraz instytucjami zarządzającymi poszczególnymi elementami zagospodarowania;
- środowiskami samorządowymi: gminnymi i powiatowymi,
- ekspertami (opiniodawcami).

W ramach konsultacji odbyła się dyskusja o kierunkach polityki przestrzennej oraz weryfikacja proponowanych rozwiązań zawartych we „Wstępnej Koncepcji Planu”.

W dniu 17 czerwca 2003r. Zarząd Województwa Mazowieckiego uchwałą Nr 394/44/03 przyjął projekt Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego i skierował go do uzgodnień i konsultacji. W dniu 30 czerwca 2003r. projekt Planu został zaprezentowany na sesji Sejmiku Województwa Mazowieckiego.

Dalsze prace nad Planem przebiegały następująco;

- przygotowano i rozesłano projekt *Planu* do właściwych organów i zainteresowanych instytucji z prośbą o zgłaszanie uwag i wniosków (w sumie około 600 instytucji) – działaniem tym objęto wszystkie jednostki samorządu terytorialnego z województwa mazowieckiego i terenów przyległych, zarządy sąsiednich województw, organy i instytucje zarządzające poszczególnymi elementami (systemami) zagospodarowania przestrzennego;
- przedstawiono projekt *Planu* na posiedzeniu Komisji Strategii, Rozwoju Regionalnego i Zagospodarowania Przestrzennego Sejmiku Województwa Mazowieckiego (30.10.2003 r.);
- zwrócono się o opinie do ekspertów z dziedziny urbanistyki i regionalistyki; projekt był też przedmiotem dyskusji m. in. na posiedzeniu Towarzystwa Urbanistów Polskich (9. 12 2003 r.) i Naczelnej Organizacji Technicznej (22.04.2004 r.);
- odbyto spotkania z wnioskodawcami, na których omawiano proponowane modyfikacje i uzupełnienia projektu, a także wyjaśniano wątpliwości wynikające z niewłaściwej interpretacji przedmiotu i funkcji planu zagospodarowania przestrzennego województw, w tym problemy kontrowersyjne, zgłoszone przez administrację rządową, a kolidujące z zagospodarowaniem przestrzennym jednostek samorządu gminnego i powiatowego (październik 2003 – kwiecień 2004);
- przeprowadzono konsultacje z Zespołem Doradców Prezydenta Warszawy i przedstawicielami Biura Naczelnego Architekta Warszawy (maj 2004), w wyniku których stwierdzono spójność ustaleń projektu *Planu* z materiałami do *studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Warszawy*;
- uchwałą Zarządu Województwa Mazowieckiego (20.04.2004 r.) przekazano projekt *Planu* do Sejmiku, który skierował go do prac w komisjach;
- przedstawiono projekt *Planu* Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej, która zgłosiła uwagi i pozytywnie zaopiniowała projekt *Planu* (21.05.2004 r.)

W ten sposób **Plan** uzyskał wszystkie **uzgodnienia i opinie** wymagane na podstawie przepisów ustawy z 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym, a w tym uzgodnienie Ministra Infrastruktury w zakresie zgodności z zadaniami rządowymi wraz z jego pozytywną opinią.

Zgłaszane w trakcie sporządzania Planu uwagi i opinie były na bieżąco analizowane i dokumentowane. Najwięcej uwag dotyczyło zagadnień infrastruktury technicznej i środowiska przyrodniczego. W zakresie infrastruktury technicznej koncentrowały się one przede wszystkim na: przebiegu autostrady przez teren aglomeracji warszawskiej, potrzebie uwzględnienia odcinków terenów zainwestowanych w ciągach dróg wojewódzkich i krajowych oraz modernizacji tych dróg, lokalizacji nowego centralnego lotniska, likwidacji planowanej linii energetycznej WN 400kV relacji Ołtarzew – Stara Miłosna, włączeniu miasta Ostrołęki w układ „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”.

W zakresie środowiska przyrodniczego uwagi i opinie dotyczyły przede wszystkim korekty zasięgu projektowanych systemów ochrony przyrodniczej oraz zadań z zakresu gospodarki wodnej i ochrony przeciwpowodziowej. Znaczna część zgłaszanych wniosków została uwzględniona w *Planie*.

Po wprowadzeniu poprawek wniesionych przez Komisje Sejmiku oraz Wojewódzką Komisję Urbanistyczno-Architektoniczną uchwałą Zarządu nr 488/113/2004 z dnia 2 czerwca wniesiono projekt *Planu* pod obrady Sejmiku.

W dniu 7 czerwca 2004 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwalił Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego.

Układ Planu

Plan składa się z tekstu, części graficznej, dokumentacji formalnej i merytorycznej.

Tekst Planu obejmuje:

- uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne, na które składają się: charakterystyka województwa na tle kraju, opis jego struktury funkcjonalno-przestrzennej, analiza tendencji rozwoju społeczno-gospodarczego, wyznaczenie obszarów polityki przestrzennej oraz analiza mocnych i słabych stron (SWOT);
- określenie celów Planu oraz zasad organizacji struktury przestrzennej;
- sformułowanie i opisanie polityki przestrzennej;
- określenie uwarunkowań realizacyjnych.

Na **część graficzną Planu** składa się 6 map zasadniczych (w skali 1:300 000): „Kierunki zagospodarowania przestrzennego”, „Kierunki polityki przestrzennej”, „Środowisko przyrodnicze”, „Infrastruktura techniczna”, „Wartości kulturowe”, „Turystyka” oraz 37 załączonych w tekście schematów i 5 wykresów.

Dokumentacja formalna obejmuje zestaw informacji, notatek i dokumentów potwierdzających przeprowadzenie czynności proceduralnych *Planu*, zaś dokumentacja merytoryczna zawiera studia, analizy i ekspertyzy wykonane dla potrzeb *Planu*, a także inne opracowania przyczynkowe wykorzystane w pracach koncepcyjnych.

Załącznikami do *Planu* są:

- „**Prognoza oddziaływania na środowisko**” obejmująca analizę zgodności celów i ustaleń *Planu* z uwarunkowaniami przyrodniczymi, a także określająca sposób rozwiązywania problemów przyrodniczych w wyniku realizacji *Planu*. Załącznikiem graficznym do *Prognozy* jest mapa (w skali 1:300 000) „Kolizje i zagrożenia”.
- „**Wykaz proponowanych zadań dla realizacji ponadlokalnych celów publicznych – instrumenty *Planu***”. Spis zadań i programów został opracowany na podstawie dokumentów rządowych i samorządowych, odnoszących się do obszaru województwa mazowieckiego, a także na podstawie wniosków do *Planu*, zgłaszanych przez gminy i powiaty.

Zgodnie z ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym załączniki te nie podlegają uchwaleniu.

I. Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego województwa

IA. Uwarunkowania zewnętrzne

1. Województwo na tle kraju

Województwo mazowieckie jest największym województwem w kraju zarówno pod względem zajmowanego obszaru – 35,6 tys. km² (11,4% powierzchni Polski), jak i liczby ludności – 5,1 mln osób (13,4% ludności Polski). Sieć osadniczą województwa tworzy 85 miast i 9083 miejscowości wiejskich. W jego skład wchodzi 42 powiaty, w tym pięć miast na prawach powiatu (Warszawa, Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce) oraz 314 gmin: 35 miejskich, 50 miejsko-wiejskich i 229 wiejskich (stan na 1 stycznia 2003 r.).

Warszawa, będąc stolicą kraju i regionu, odgrywa szczególną rolę w życiu społeczno-gospodarczym kraju, wynikającą z pełnionych funkcji:

- symbolicznych, związanych z tożsamością historyczną narodu i państwa,
- reprezentacji państwa na arenie międzynarodowej,
- centrum życia politycznego i społecznego,
- centrum zarządzania państwem i gospodarką,
- bieguna aktywności gospodarczej,
- wiodącego ośrodka nauki i szkolnictwa wyższego, kultury i wyspecjalizowanej opieki zdrowotnej oraz węzła transportowego.

Na Mazowszu wyodrębniają się **dwie różne przestrzenie społeczno-ekonomiczne, z których jedną stanowi Warszawa i aglomeracja warszawska, drugą pozostałe obszary**. Rozwój Warszawy i aglomeracji warszawskiej jest przede wszystkim następstwem procesów zachodzących w skali krajowej i międzynarodowej. Tu najsilniej ogniskują się krajowe procesy transformacji gospodarczej oraz procesy mające zasięg światowy: globalizacja, powstawanie przemysłowej cywilizacji informacyjnej, wzrost znaczenia metropolii.

Dzięki Warszawie i aglomeracji warszawskiej województwo mazowieckie ma **najwyższy w Polsce potencjał gospodarczy** mierzony wartością produktu krajowego brutto. Stanowi on 20,5% wartości ogólnokrajowej (2001r.), podczas gdy w drugim pod tym względem województwie śląskim wskaźnik ten wynosi 13,7% PKB, a w trzecim – wielkopolskim – 9,2%¹. Wolumen PKB w województwie mazowieckim jest niemal dziewięciokrotnie wyższy niż w województwach dysponujących najmniejszymi potencjałami gospodarczymi – opolskim, lubuskim i podlaskim.

Udział PKB wytworzonego na Mazowszu w PKB kraju ma tendencję wzrostową i wynosił: 17,8% w 1995r., 18,9% w 1996r., 20,5% w 2001 roku. Poziom PKB na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim jest również najwyższy; w 2001r. osiągnął 155,9% przeciętnej krajowej. W kolejnym województwie – śląskim – poziom ten wynosi 119,1%, a w wielkopolskim 106,2%. W stosunku do lubelskiego (70,1% średniej) - zajmującego w kraju ostatnie miejsce - poziom w woj. mazowieckim jest ponad dwukrotnie wyższy. Jest on jednak znacznie niższy niż w średnio zamożnych regionach Unii Europejskiej.

Wskaźnik PKB/1 mieszkańca wykazuje na Mazowszu duże **zróznicowanie** w przekroju podregionów NTS-3. W Warszawie był on ponad 3-krotnie wyższy niż średnio w kraju, w podregionie warszawskim stanowił 103,1% średniej krajowej, zaś w pozostałych podregionach był niższy od tej średniej, przy czym w podregionie ostrołęcko-siedleckim stanowił zaledwie 72,1%, w radomskim – 76,6%, ciechanowsko-płockim – 92,8% (wykres 1).

O możliwościach jego wytwarzania decydują w głównej mierze **wysoka wartość majątku trwałego i poziom inwestowania oraz wysokie kwalifikacje pracujących**. Możliwości te są największe w stolicy kraju i regionu - Warszawie. Udział województwa mazowieckiego w krajowej wartości brutto środków trwałych wynosił w końcu 2002 roku 21,3%². Wartość poniesionych w 2002 r. nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na mieszkańca wynosiła w województwie mazowieckim 5366 zł, w tym w przedsiębiorstwach 3250 zł i była prawie dwukrotnie wyższa niż średnio w kraju. Wysokość nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach wykazuje duże zróznicowanie przestrzenne w przekroju powiatów (od 92 zł w powiecie przasnyskim do 5580 zł w powiecie piaseczyńskim).

Struktura wartości dodanej brutto (WDB) Mazowsza w 2001r. charakteryzuje się **najwyższym w kraju udziałem usług (71,2%) i niskim udziałem rolnictwa (3,5%)**. Biorąc pod uwagę zatrudnienie w rolnictwie wynoszące prawie 25% (15,8% według NSP2002) ogółu zatrudnionych, wskaźnik wynoszący 3,5% WDB wskazuje na nieefektywność sektora rolnictwa i potrzebę koniecznych zmian tej dziedziny gospodarki.

Województwo mazowieckie charakteryzuje się **najwyższym poziomem zamożności ludności oraz najniższym poziomem bezrobocia**. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2002r. było tutaj o 28,8% wyższe niż średnio w kraju. Stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu 2003r. wynosiła na Mazowszu 13,7% przy średniej w kraju - 20,0%.

¹ Na podstawie Rocznika statystycznego województw 2003, GUS, Warszawa 2003, tabela 1(269).

² Tamże, tabela 3(267).

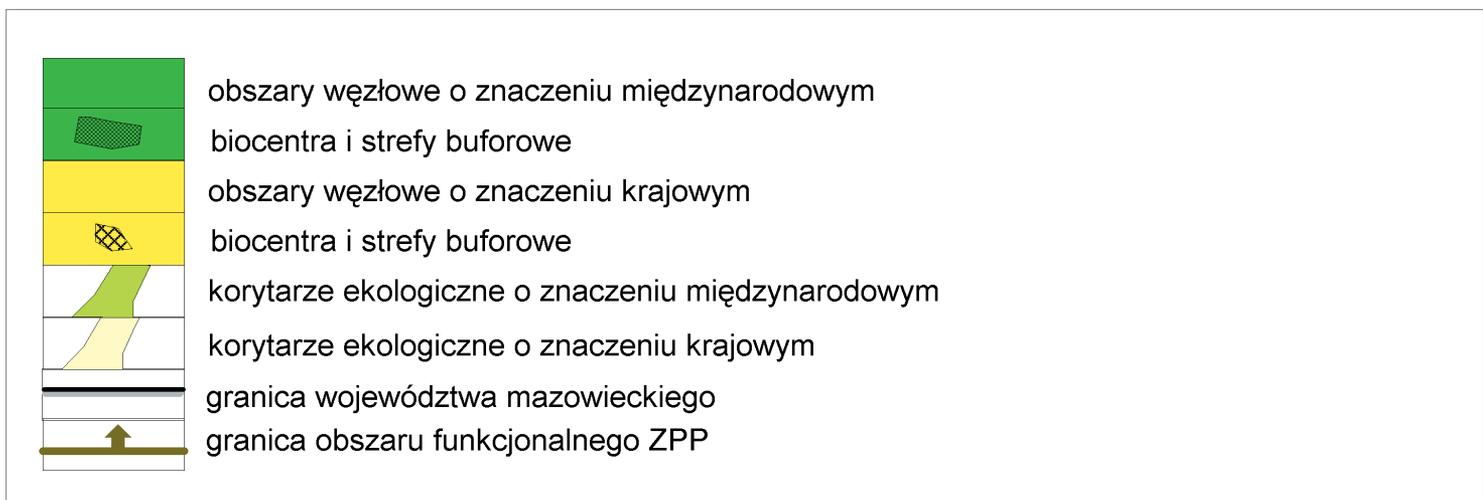
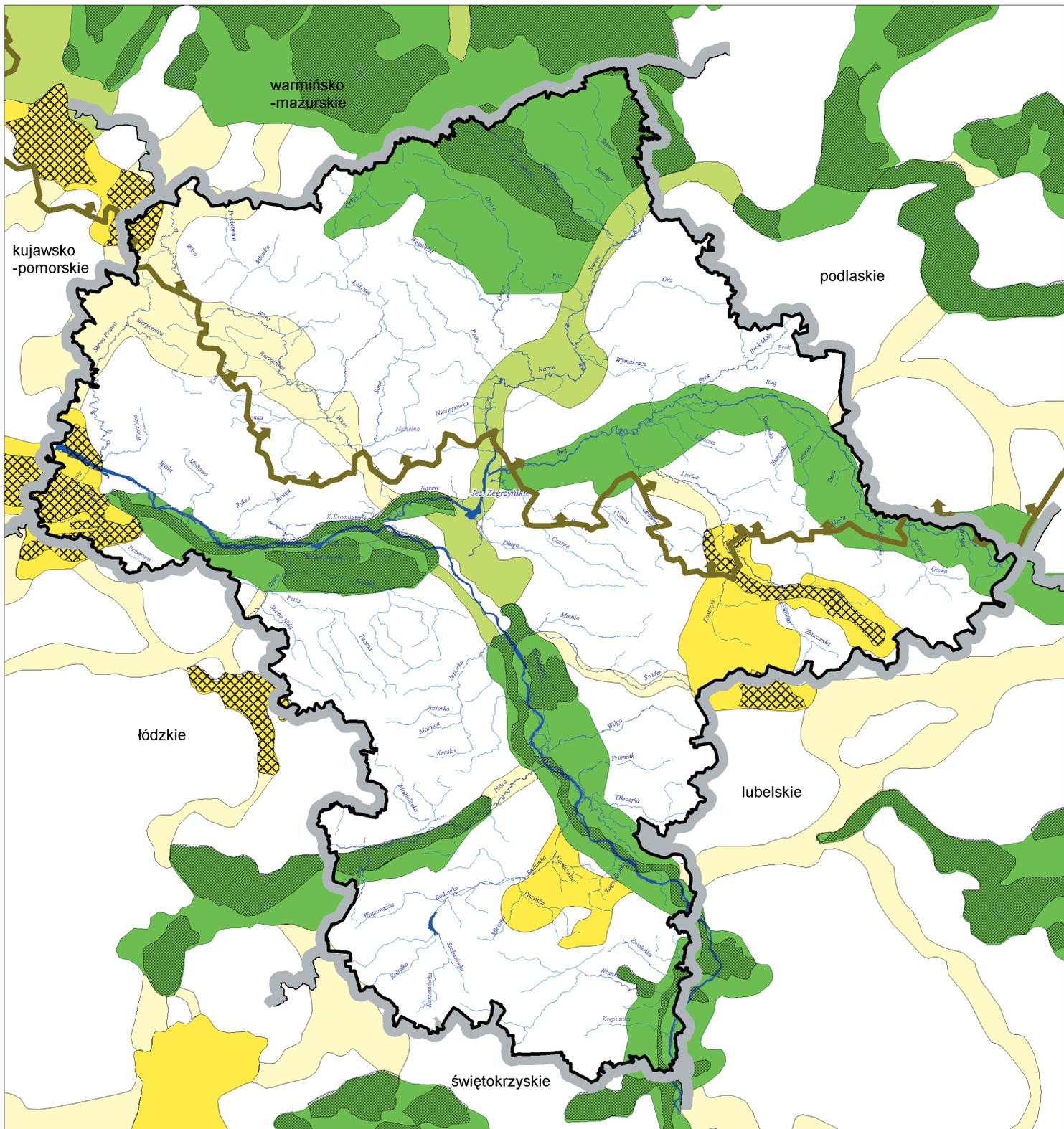
Mapa 1. Województwo mazowieckie na tle powiązań europejskich

Europejskie korytarze transportowe

- ustanowione
- postulowane

Mapa 2. Położenie na tle krajowej sieci ekologicznej ECONET - PL

Mazowsze zajmuje **centralne miejsce w krajowych systemach transportowych**: znajdują się tu trzy z czterech przechodzących przez Polskę transeuropejskich korytarzy transportowych (mapa 1).

- korytarz I: Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa
- korytarz II: Berlin – Warszawa – Mińsk Białoruski – Moskwa,
- korytarz VI: Gdynia/Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żylna

Bardzo ważnym elementem układu transportowego jest **lotnisko centralne** w Warszawie, obsługujące niemal 90 % międzynarodowego ruchu lotniczego w Polsce.

Na obszarze województwa mazowieckiego występują również obiekty i urządzenia systemu energetycznego o dużej skali i wydajności, mające znaczenie w skali międzynarodowej. Są to przede wszystkim: elektrownia „Kozienice”, gazociąg tranzytowy „Jamał”, ropociąg „Przyjaźń”.

Województwo mazowieckie zajmuje znaczącą pozycję w systemie przyrodniczym kraju, głównie z uwagi na ukształtowany system powiązań ekologicznych, w którym **najważniejszą rolę pełnią doliny rzeczne Wisły, Bugu, Narwi i Pilicy**. Wisła i Bug należą do nielicznych dużych rzek Europy Środkowej, które nie zostały całkowicie uregulowane i stanowią korytarze ekologiczne o znaczącej roli w europejskiej strategii ochrony różnorodności biologicznej (paneuropejskie korytarze ekologiczne). Wraz z Narwią tworzą one w Kotlinie Warszawskiej największy w kraju i jeden z największych w Europie węzeł wodny.

W krajowej sieci ekologicznej ECONET-Polska w obrębie województwa mazowieckiego wyróżniono sześć obszarów węzłowych (Puszczy Kampinoskiej, Puszczy Pilickiej, Puszczy Kurpiowskiej, Puszczy Piskiej, Doliny Środkowej Wisły, Doliny Dolnego Bugu) i trzy korytarze ekologiczne („Warszawski Wisły”, „Podwarszawski” i „Dolnej Narwi”) o randze międzynarodowej. Za Światowy Rezerwat Biosfery został uznany Kampinoski Park Narodowy. Ponadto w tej sieci znaczenie krajowe mają obszary węzłowe: Puszczy Kozienickiej, fragmenty Pojezierza Gostynińskiego, Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego, Puszczy Bolimowskiej, Obszaru Siedleckiego; korytarze ekologiczne związane z dolinami rzek: Wkry, Skrwy, Bzury, Słudwi, Wkry, Pilicy, Świdra i Liwca.

O dużej randze walorów przyrodniczych województwa mazowieckiego świadczą również liczne obszary typowane do Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000.

Północna i północno-wschodnia część obszaru województwa (ok. 42% powierzchni) włączona jest w obszar funkcjonalny **Zielone Płuca Polski** utworzony dla ochrony cennych walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz zachowania trwałości i ciągłości powiązań przyrodniczych.

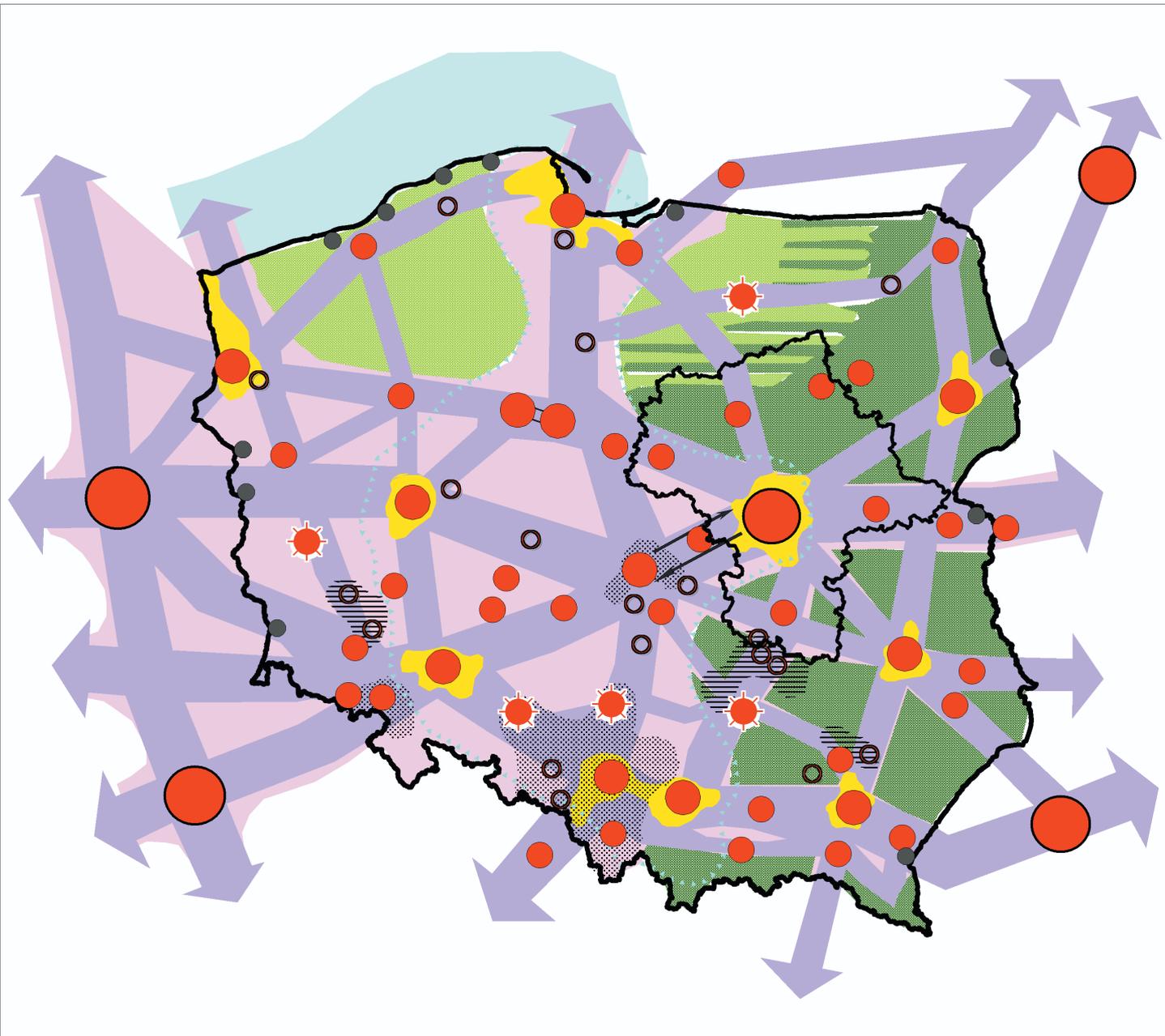
2. Uwarunkowania wynikające z „Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju”

Obszar województwa mazowieckiego w *Koncepcji Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* jest charakteryzowany jako unikatowy ze względu na lokalizację stolicy. Wynikają z tego nadzwyczajne szanse dla rozwoju tej części Polski i szczególne zadania dla polityki zagospodarowania przestrzennego. Cechą charakterystyczną, a jednocześnie problemem tego obszaru, są głębokie różnice w poziomie rozwoju gospodarczego i poziomie życia ludności między aglomeracją warszawską a większością pozostałych obszarów województwa.

W dokumencie wyrażającym politykę przestrzenną państwa (mapy 3 i 4), znajdują się również konkretne odniesienia przestrzenne, a w szczególności:

- **uznanie Warszawy za metropolię** o znaczeniu europejskim – metropolia stołeczna w otwartym na przyszłość systemie będzie głównym ogniwem dynamizującym przekształcenia strukturalne polskiej przestrzeni. Realizacja nadrzędnego celu, jakim jest konieczność zasadniczego wzmocnienia pozycji Warszawy w układzie krajowym i międzynarodowym, wymaga zapewnienia jej harmonijnego rozwoju;
- traktowanie aglomeracji warszawskiej jako **bieguna rozwoju społeczno-gospodarczego**, wymagającego wzmocnienia w układzie zewnętrznym (krajowym i międzynarodowym) oraz harmonizowania rozwoju wewnętrznego – podwyższenie sprawności funkcjonowania infrastruktury technicznej poprzez jej rozbudowę i modernizację, zrównoważenie przestrzenne, ekonomiczne, społeczne i ekologiczne obszaru metropolitalnego oraz wykształcenie wizerunku stolicy poprzez uporządkowanie struktur urbanistycznych może stanowić przesłankę dla zdynamizowania ośrodka stołecznego, aby stał się on atrakcyjnym miejscem lokalizacji kapitału, innowacji i przedsiębiorczości europejskiej oraz siedzibą instytucji o charakterze międzynarodowym;
- wskazanie pasma łódzko-warszawskiego jako potencjalnego **obszaru dwubiegunowej aglomeracji** – dążenie do lepszego **powiązania Łodzi i Warszawy** wyzwoli nowe efekty skali, umożliwi specjalizację i zwiększy potencjał tego dwubiegunowego zespołu do poziomu liczącego się w skali europejskiej;
- rozwinięcie wielofunkcyjnego charakteru miast: Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Radom i Siedlce jako **ośrodków równoważenia rozwoju** zapewniających pełny wachlarz usług dla ludności miast i obszarów stanowiących ich zaplecza;
- podkreślenie europejskiej wagi **warszawskiego węzła transportowego** oraz wyznaczenie w oparciu o korytarze transportowe **pasz przyspieszonego rozwoju** o znaczeniu europejskim, krajowym i międzyregionalnym;
- wskazanie obszarów **aktywizacji, modernizacji i restrukturyzacji rolnictwa**;

Mapa 3. Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju
Model równoważenia rozwoju

A. Potencjalne bieguny polaryzacji - węzły efektywności, konkurencji, innowacji i przedsiębiorczości:

- - metropolie stołeczne
- - europejskie ośrodki polaryzacji (europole)
- - ośrodki równoważenia rozwoju
- - krajowe
- - główne regionalne
- - ważniejsze transgraniczne
- - ważniejsze regionalne

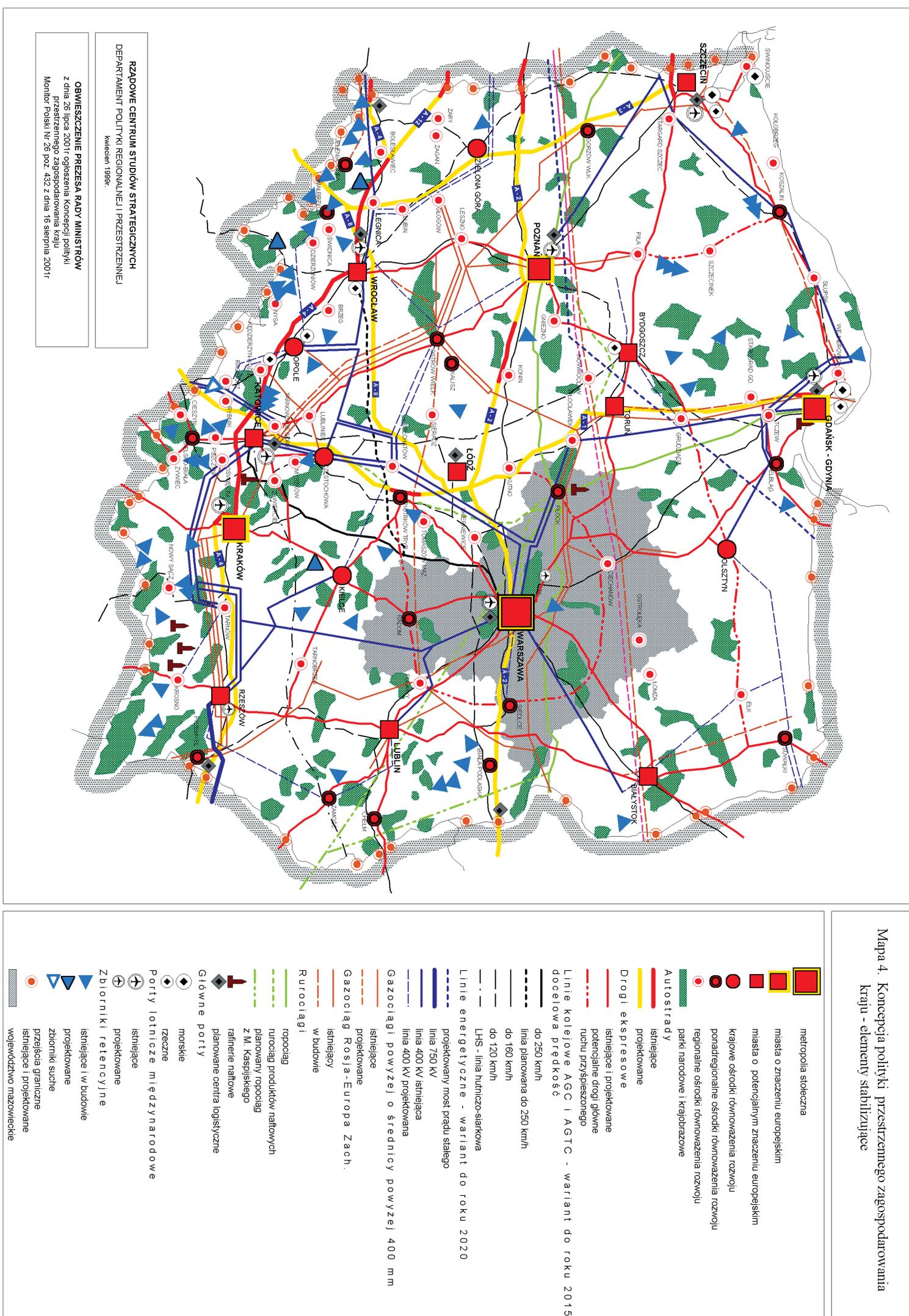
B. Potencjalne pasma przyspieszonego rozwoju kształtujące się wraz z modernizacją, rozbudową i budową systemu infrastruktury technicznej:

- - o znaczeniu europejskim
- - krajowym i międzynarodowym

C. Potencjalne strefy wielofunkcyjnego ekologicznie uwarunkowanego rozwoju.

- - strefa przyspieszonego rozwoju symulowanego przez procesy integracyjne Polski z Europą (Unią Europejską) i Światem
- - strefa przełamywania recesji
- - strefa aktywizacji
- - strefy przyspieszonych przekształceń strukturalnych
- - równoważenia metropolizacji
- - przełamywania kryzysu ukształtowanej dotychczas bazy ekonomicznej
- - aktywnej restrukturyzacji
- - zagospodarowania zasobów polskiego obszaru morskiego
- - strefa narastającej koncentracji (polaryzacji) potencjału cywilizacyjno - ekonomicznego konkurencyjnego w skali gospodarki europejskiej i światowej w XXI wieku.

Źródło: Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, kwiecień 1999.
Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 28 lipca 2001 r. w sprawie ogłoszenia "Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju". MP Nr 26 poz 432 z dnia 16 sierpnia 2001 r.

- podkreślenie znaczenia **różnorodności biologicznej i krajobrazowej** obszarów Mazowsza w kontekście sieci ekologicznej NATURA 2000.

3. Uwarunkowania wynikające z sąsiedztwa z województwami ościennymi

Województwo mazowieckie sąsiaduje z sześcioma województwami: **warmińsko-mazurskim, podlaskim, lubelskim, świętokrzyskim, łódzkim i kujawsko-pomorskim**, z którymi posiada liczne związki w zakresie powiązań infrastrukturalnych, przyrodniczych i funkcjonalnych. Do najistotniejszych powiązań międzywojewódzkich należą:

Województwo łódzkie

- powiązania sąsiadujących obszarów metropolitalnych Łodzi i Warszawy;
- autostrada A2 Berlin-Warszawa-Moskwa; drogi krajowe: nr 2 Warszawa-Poznań, nr 8 Warszawa-Wrocław, nr 12 granica państwa-Piotrków Trybunalski-Radom-Lublin-granica państwa, nr 60 Łęczyca-Płock-Ciechanów-Ostrów Mazowiecka stanowiące z drogą nr 12 elementy „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”, nr 48 Tomaszów Mazowiecki-Białobrzegi-Dęblin; linie kolejowe: nr 4 (E-65) CMK, nr 3 (E-20) Warszawa-Poznań-Berlin, nr 1 Warszawa-Koluszki-Katowice, nr 33 Płock-Kutno, nr 22 Radom-Tomaszów Mazowiecki; układ energetyczny: gazociąg wysokoprężny Łódź-Kutno-Gostynin, rurociąg produktów naftowych Płock-Koluszki, linie przesyłowe 400kV Płock-Belchatów i Warszawa-Belchatów, oraz 220kV Warszawa-Janów i Warszawa-Sochaczew-Konin;
- obszary chronione: „Bolimowski Park Krajobrazowy”, „Spalski Park Krajobrazowy” i obszar chronionego krajobrazu „Dolina Pilicy i Drzewiczki”;
- powiązania przyrodnicze: korytarz Pilicy z obszarem węzłowym Puszczy Pilickiej oraz doliny rzek: Bzury, Słudwi i Przysowy;
- obszary zagrożone deficytem jakościowym i ilościowym wód powierzchniowych w zlewni Pilicy i Bzury (programy regionalne „Pilica” i „Bzura”);
- powiązania w zakresie rynków pracy i usług.

Województwo kujawsko-pomorskie

- drogi krajowe: nr 10 Płońsk-Toruń-Szczecin, nr 62 Włocławek-Płock-Wyszków-Sokołów Podlaski; linia kolejowa Nasielsk-Sierpc-Toruń; układ energetyczny: gazociąg tranzytowy „Jamał”, gazociąg wysokoprężny Warszawa-Płock-Włocławek, ropociąg „Przyjaźń” Rosja-Niemcy, ropociąg Płock-Gdańsk, rurociąg produktów naftowych Płock-Bydgoszcz, linia przesyłowa 400kV Płock -Grudziądz;
- obszary chronione: „Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy” i „Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy”; obszary chronionego krajobrazu: „Dolina Skrwy Lewej”, „Przrzecze Skrwy Prawej” i „Międzyrzecze Skrwy i Wkry”;
- powiązania przyrodnicze: dolina Wisły oraz Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie i Pojezierze Gostynińskie, obszar funkcjonalny „Zielone Płuca Polski”;
- główne zbiorniki wód podziemnych nr 220 „Pradolina Środkowej Wisły” i 214 „Zbiornik Działdowo”.

Województwo warmińsko-mazurskie

- drogi krajowe: nr 7 Gdańsk-Warszawa-Kraków-granica państwa (AGR), nr 53 Ostrołęka-Olsztyn, nr 57 Pułtusk-Szczytno; linie kolejowe: nr 9 (E65) Warszawa-Gdańsk (AGC i AGTC), układ energetyczny: gazociąg wysokoprężny Płońsk-Ciechanów-Olsztyn, linia przesyłowa 220kV Ostrołęka-Olsztyn;
- obszary chronione: „Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy”, „Welski Park Krajobrazowy”; obszary chronionego krajobrazu: „Zieluńsko-Rzęnowski”, „Okolice Rybna i Lidzbarka”;
- powiązania przyrodnicze: obszar Puszczy Kurpiowskiej oraz dolina Wkry i Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie, obszar funkcjonalny „Zielone Płuca Polski”;
- główne zbiorniki wód podziemnych nr 216 „Sandr Kurpie” i nr 214 „Zbiornik Działdowo”.

Województwo podlaskie

- drogi krajowe: nr 8 Warszawa-Białystok; nr 19 Lublin-Białystok; nr 61 Warszawa-Ostrołęka-Augustów, nr 62 Wyszków-Drohiczyn, nr 63 Łomża-Siedlce-Luków; linie kolejowe nr 6 (E-75) Warszawa-Białystok-Sankt Petersburg (AGC), nr 31 Siedlce-Hajnówka, nr 36 Ostrołęka-Lapy; układ energetyczny: gazociąg tranzytowy „Jamał”, gazociągi wysokoprężne Kobryń-Warszawa i Warszawa-Białystok, ropociąg „Przyjaźń” Rosja-Niemcy, linia przesyłowa 400kV Miłosna-Narew; linia przesyłowa 220kV Ostrołęka-Ełk;
- obszary chronione: parki krajobrazowe: „Podlaski Przełom Bugu” i Nadbużański Park Krajobrazowy” oraz „Nadbużański Obszar Chronionego

Krajobrazu” sąsiadujące z obszarami chronionego krajobrazu po stronie województwa podlaskiego („Dolina Bugu i Nurca”, „Równina Kurpiowska” i „Dolina Dolnej Narwi”);

- powiązania przyrodnicze: dolina dolnego Bugu, Puszcza Kurpiowska oraz obszar węzłowy doliny Narwi, obszar funkcjonalny „Zielone Płuca Polski”, zlewnie Bugu i Narwi wymagające ochrony przed zanieczyszczeniami;
 - główny zbiornik wód podziemnych nr 216 „Sandr Kurpie” – ochrona zasobów, obszary zagrożenia powodzią w dolinach Bugu i Narwi.
-

Województwo lubelskie

- autostrada A2 Berlin-Warszawa-Moskwa;
 - drogi krajowe: nr 2 Warszawa-Siedlce-Terespol (AGR), nr 17 Warszawa-Lublin-Hrebenne, nr 12 granica państwa-Piotrków Tryb.-Radom-Lublin-granica państwa stanowiąca fragment Wielkiej Obwodnicy Mazowsza, nr 63 Siedlce-Łuków-granica państwa, nr 48 Tomaszów Mazowiecki-Białobrzegi-Dęblin-Kock, droga wojewódzka nr 747 Iłża-Solec-Opole Lubelskie z planowaną przeprawą przez Wisłę;
 - linie kolejowe nr 2 (E-20) Kunowice-Warszawa-Terespol, nr 12 (CE-20) Łowicz-Łuków, nr 7 (E-28) Warszawa-Lublin-Dorohusk, nr 26 Radom-Dęblin;
 - układ energetyczny elektrowni „Kozienice” z liniami przesyłowymi 400kV Kozienice-Lublin; 220kV Rożki-Puławy i Kozienice-Puławy, gazociągi wysokoprężne Puławy-Warszawa i Puławy-Hołowczyce, planowany gazociąg wysokoprężny Wronów-Piotrków Trybunalski-Ostrów Wielkopolski;
 - lotnisko wojskowe w Dęblinie, którego lokalizacja powoduje ograniczenia w zagospodarowaniu przestrzennym mające swoje odniesienie również w obszarze woj. mazowieckiego;
 - obszary chronione: parki krajobrazowe „Podlaski Przełom Bugu”, „Kazimierski Park Krajobrazowy” i „Wrzelowiecki Park Krajobrazowy”; obszary chronionego krajobrazu: „Łukowski”, „Solec n/Wisłą”, „Dolina rzeki Zwoleńki” i „Nadwiślański”;
 - powiązania przyrodnicze: doliny Wisły i Bugu;
 - główne zbiorniki wód podziemnych: nr 222 „Dolina Środkowej Wisły”, nr 405 „Niecka Radomska” i nr 224 „Subzbiornik Podlasie”, obszary zagrożenia powodzią w dolinie Wisły.
-

Województwo świętokrzyskie

- drogi krajowe: nr 7 Gdańsk-Warszawa-Kraków-granica państwa, nr 9 Radom-Rzeszów-granica państwa, nr 79 Warszawa-Sandomierz;
- droga wojewódzka nr 728 Grójec-Końskie;
- linia kolejowa nr 8 Warszawa-Radom-Skarżysko Kam.-Kraków;
- układ energetyczny elektrowni „Kozienice” z liniami przesyłowymi 400kV Kozienice-Ostrowiec, oraz 220kV Rożki – Kielce, gazociąg wysokoprężny „Lubienia-Sękocin”;
- obszary chronione i obszary chronionego krajobrazu: „Lasy Przysusko-Szydłowieckie”, „Iłża-Makowiec”, „Suchedniowsko-Oblęgorski Park Krajobrazowy” i „Sieradowicki Park Krajobrazowy”;
- powiązania przyrodnicze: korytarz Wisły – obszary zagrożenia powodziowego oraz tereny wodno-błotne, Wzgórza Koneckie z Lasami Przysusko-Szydłowieckimi;
- główne zbiorniki wód podziemnych: nr 420 Wierzbica-Ostrowiec, nr 405 Niecka Radomska – ochrona zasobów.

IB. Uwarunkowania wewnętrzne

1. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego

1.1. Zasoby i jakość środowiska przyrodniczego

Jednym z podstawowych uwarunkowań rozwoju województwa są zasoby środowiska przyrodniczego, na które składają się głównie: zasoby wodne, warunki glebowe, lasy, surowce mineralne oraz jakość poszczególnych komponentów.

Ochrona przyrody

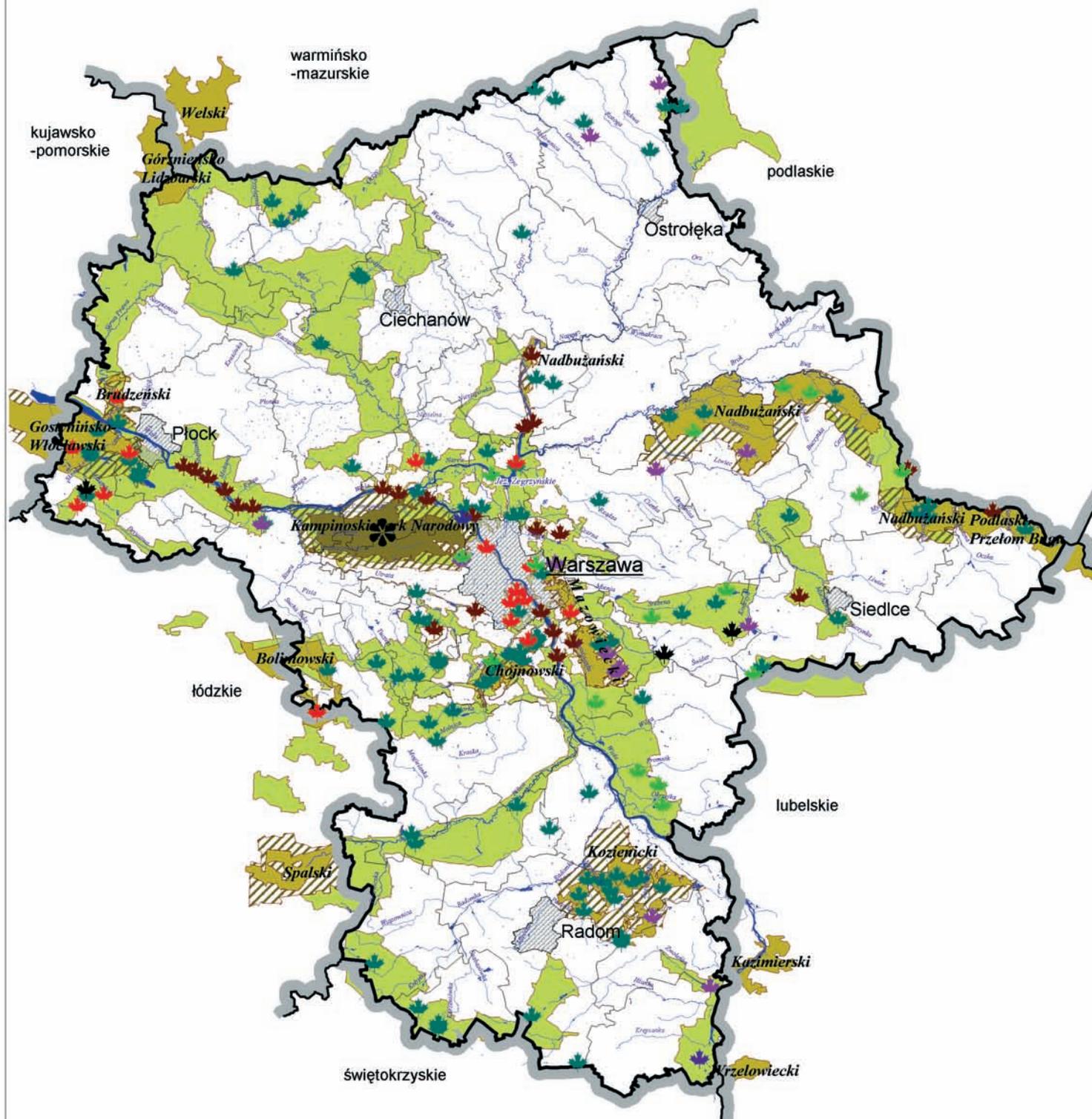
Ważne znaczenie w zagospodarowaniu przestrzennym województwa pełnią obszary przyrodnicze prawnie chronione na podstawie ustawy o ochronie przyrody. Obejmują one łącznie 30,1% powierzchni województwa i stanowią około 11% powierzchni obszarów przyrody chronionej w kraju. System tych obszarów (mapa 5) tworzą:

- **Kampinoski Park Narodowy** – położony w Kotlinie Warszawskiej, obejmujący całą Puszcę Kampinoską o powierzchni 38 476,1 ha (drugie miejsce w kraju pod względem wielkości), a wraz z otuliną – 76 300,8 ha. Ochroną ścisłą objętych jest 4 638,0 ha (12% ogólnej powierzchni parku), częściową – 30 990,4 ha (80,4%) i krajobrazową – 2 915,9 ha (7,6%). Do głównych walorów przyrodniczych parku należą: dobrze zachowane zespoły wydm śródlądowych, zróżnicowane przyrodniczo zbiorowiska leśne, bardzo rozległe i cenne ekosystemy bagienne, bogactwo gatunkowe flory i fauny, a także miejsca pamięci narodowej i wartości kulturowe. Ze względu na bardzo wysokie walory przyrodnicze Kampinoski Park Narodowy został w styczniu 2000r. włączony do sieci międzynarodowych rezerwatów biosfery;
- **parki krajobrazowe** - o łącznej powierzchni 152,4 tys. ha, z których 5 położonych jest w całości w granicach województwa:
 - Nadbużański Park Krajobrazowy o powierzchni 74,1 tys. ha (z otuliną 113,7 tys. ha),
 - Mazowiecki Park Krajobrazowy – 15,7 tys. ha (z otuliną 23,7 tys. ha),
 - Kozienicki Park Krajobrazowy – 26,2 tys. ha (z otuliną 62,2 tys. ha),
 - Chojnowski Park Krajobrazowy – 6,8 tys. ha (z otuliną 11,5 tys. ha),
 - Brudzeński Park Krajobrazowy – 3,2 tys. ha (z otuliną 8,7 tys. ha)

oraz 4 częściowo:

- Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy o powierzchni ogółem 38,9 tys. ha, w tym województwo mazowieckie - 16,8 tys. ha (pozostała część w woj. kujawsko-pomorskim),
- Górznińsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy – ogółem 27,8 tys. ha, w tym w województwie mazowieckim – 5,2 tys. ha (pozostała część w warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim),
- Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu” – pow. ogółem – 30,9 tys. ha, w tym województwo mazowieckie – 15,4 tys. ha (pozostała część w woj. lubelskim),
- Bolimowski Park Krajobrazowy – pow. ogółem 23,1 tys. ha, w tym województwo mazowieckie 9,9 tys. ha (pozostała część w woj. łódzkim);
- **obszary chronionego krajobrazu** - o powierzchni około 866,0 tys. ha (w tym rezerваты 12,8 tys. ha), tj. około 24% powierzchni województwa (drugie miejsce w kraju). Są to:
 - Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu (Rozporządzenie Wojewody Mazowieckiego Nr 117 z 3 sierpnia 2000 r. – Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego Nr 93 poz. 911),
 - Nadwiślański i Bolimowski-Radziejowski z doliną środkowej Rawki Obszar Chronionego Krajobrazu (Rozporządzenie Wojewody Skierniewickiego Nr 36 z dnia 28 lipca 1997 r. – Dz. Urz. Woj. Skierniewickiego Nr 18 poz. 113),
 - Nadbużański, Miński, Nadwiślański, Siedlecko-Węgrowski, Łukowski, Doliny Bugu i Nurca Obszar Chronionego Krajobrazu (Rozporządzenie Nr 63 Wojewody Mazowieckiego z 24 lipca 2002 r. – Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego Nr 212 poz. 5297),
 - Zieluńsko-Rzęgnowski, Międzyrzecze Skrwy i Wkry, Nadwkrzański, Krośnicko-Kosmowski, Krysko-Joniecki, Nasielsko-Karniewski, Naruszewski, Okolice Rybna i Lidzbarka Obszar Chronionego Krajobrazu (Rozporządzenie Nr 61 Wojewody Mazowieckiego z 24 lipca 2002 r. Dz. Urz. Wojewody Mazowieckiego Nr 203 poz. 4939),
 - Dolina rzeki Jeziorki, Dolina rzeki Pilicy i Drzewiczki, Lasy Przysusko-Szydłowieckie, Iłża-Makowiec, Solec nad Wisłą, Dolina rzeki Zwoleńki (Rozporządzenie nr 39 Wojewody Mazowieckiego z 19 września 2002 r. (Dz. Urz. Nr 109 poz. 2368),
 - Nadwiślański, Przyrzecze Skrwy Prawej, Dolina Skrwy Lewej, Gostynińsko-Gąbiński, Dolina Przysowy, Równina Raciążska (Rozporządzenie Nr 60 i 61 Wojewody Mazowieckiego z 24 lipca 2002 r. – Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego Nr 23 poz. 4938 i 4939);

Mapa 5. System obszarów chronionych

rzeki

Kampinoski Park Narodowy

parki krajobrazowe

obszary chronionego krajobrazu

otuliny parków: narodowego i krajobrazowych

rezerwat biosfery

Rezerваты przyrody

leśne

faunistyczne

florystyczne

krajobrazowe

torfowiskowe

przyrody nieożywionej

wodne

stepowe

- **rezerwy przyrody** o łącznej powierzchni 17,6 tys. ha, występujące głównie na terenach parków krajobrazowych i obszarach chronionego krajobrazu. Przeważają rezerwy leśne (101) i faunistyczne (24). Pozostałe to: florystyczne (16), krajobrazowe (16), torfowiskowe (12), przyrody nieożywionej (3), wodny (1) i stepowy (1). Powierzchnia rezerwatów jest bardzo zróżnicowana od 0,9 ha (Sadkowice gm. Solec n. Wisłą) do 902,68 ha (Las Kabacki im. S. Starzyńskiego w Warszawie). Rezerwy wiślane zostały uznane za obiekty o znaczeniu międzynarodowym (zgłoszone do konwencji Ramsar)³.

Uzupełnieniem wielkoobszarowych form ochrony przyrody są **indywidualne formy ochrony** takie jak: użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej i pomniki przyrody.

Dla właściwego zarządzania zasobami przyrodniczymi i gospodarczymi parków narodowych, krajobrazowych oraz rezerwatów przyrody sporządzane są plany ochrony, których ustalenia są wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Plany ochrony opracowano i zatwierdzono dla pięciu parków: Brudzeńskiego, Gostynińsko-Włocławskiego, Górznięsko-Lidzbarskiego, Podlaskiego Przełomu Bugu i Bolimowskiego – I etap. W trakcie opracowania są plany ochrony dla Kampinoskiego Parku Narodowego, parków krajobrazowych: Mazowieckiego Parku Krajobrazowego (końcowy etap), Nadbużańskiego i Kozienickiego, natomiast prace przygotowawcze dotyczą Chojnowskiego oraz Bolimowskiego – II etap.

Istniejące prawne formy ochrony przyrody, mimo że wypełniają w znacznym stopniu strukturę zidentyfikowaną w koncepcji krajowej sieci ekologicznej ECONET-PL, nie zapewniają jednak ciągłości powiązań przyrodniczych i ochrony różnorodności biologicznej. W utrzymaniu powiązań przyrodniczych między najcenniejszymi siedliskami ważną rolę pełnią **korytarze ekologiczne**. Są to przede wszystkim doliny rzeczne i formy pradolinne oraz znaczne nierozczłonkowane kompleksy leśne i rolno-leśne. Główne korytarze ekologiczne związane są z rzekami – Wisłą, Bugiem, Narwią i Pilicą (korytarze o znaczeniu międzynarodowym), Wkrą, Skrwą, Bzurą, Słudwią, Świdrem i Liwcem (korytarze krajowe) i mniejszymi rzekami o znaczeniu regionalnym.

Zachowanie unikatowych walorów przyrodniczych wymaga objęcia adekwatną formą ochrony prawnej obszarów nie objętych dotychczas ochroną oraz respektowania zasad gospodarowania na terenach już chronionych. Priorytetowym zadaniem polityki ekologicznej państwa jest utworzenie europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000 (zgodnie z przyjętymi dyrektywami: Ptasią – o ochronie dzikich ptaków i Siedliskową – w aspekcie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory).

Koncepcja sieci Natura 2000 w Polsce przygotowana przez Ministra Środowiska, zawierająca obszary specjalnej ochrony (OSO) i specjalne obszary ochronne (SOO) znajduje się obecnie w fazie uzgodnień i konsultacji (wprowadzane są korekty i uzupełnienia). W województwie mazowieckim propozycje⁴ obszarów spełniających kryteria, które zamieszczono w obu dyrektywach europejskiej sieci ekologicznej dotyczą: Puszczy Kampinoskiej, Puszczy Kozienickiej, Puszczy Białej, Puszczy Bolimowskiej, Górznięsko-Lidzbarskiego Kompleksu Leśnego, Lasu Gostynińsko-Włocławskiego, Doliny Środkowej Wisły, Doliny Dolnej Narwi, Doliny Dolnego Bugu, Doliny Omulwi i Płodownicy, Doliny Pilicy, Małopolskiego Przełomu Wisły, Doliny Liwca, Doliny Zwoleńki, terenów: Pakosław, Bagno Całowanie, Baranie Góry, Olszyny Rumockie, Dąbrowa Radziejowska, Dąbrowy Seroczyńskie, Dolina Wkry, Łęgi Czarnej Strugi, Sikórz oraz Kantor Stary, Krogulec, Wydm Lucynowsko-Mostowieckich, Lasów Łukowskich, Stawów Gnojna, Doliny Górnej Wkry wraz z doliną Mławki, Doliny Kostrzynia, Lasów Koneckich i Bliżyńskich, a także zimowisk nietoperzy (Forty: Strubiny I, Goławice I, Błogosławie).

Większość tych obszarów objęta jest ochroną prawną w formie parku narodowego, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody oraz obszarów chronionego krajobrazu. Niektóre z nich, tj.: Dolina Omulwi i Płodownicy, Puszcza Biała, Dolina Dolnej Narwi, a także znaczne obszary Doliny Liwca i Doliny Dolnego Bugu nie zostały dotychczas objęte wielkoobszarowymi formami ochrony przyrody.

System Natura 2000 jest tworzony niezależnie od krajowych rozwiązań w zakresie ochrony przyrody, ale w większości opierać się będzie na istniejących już obszarach chronionych (park narodowy, parki krajobrazowe, rezerwy przyrody). Włączenie do europejskiej sieci ekologicznej nada tym obszarom status międzynarodowy.

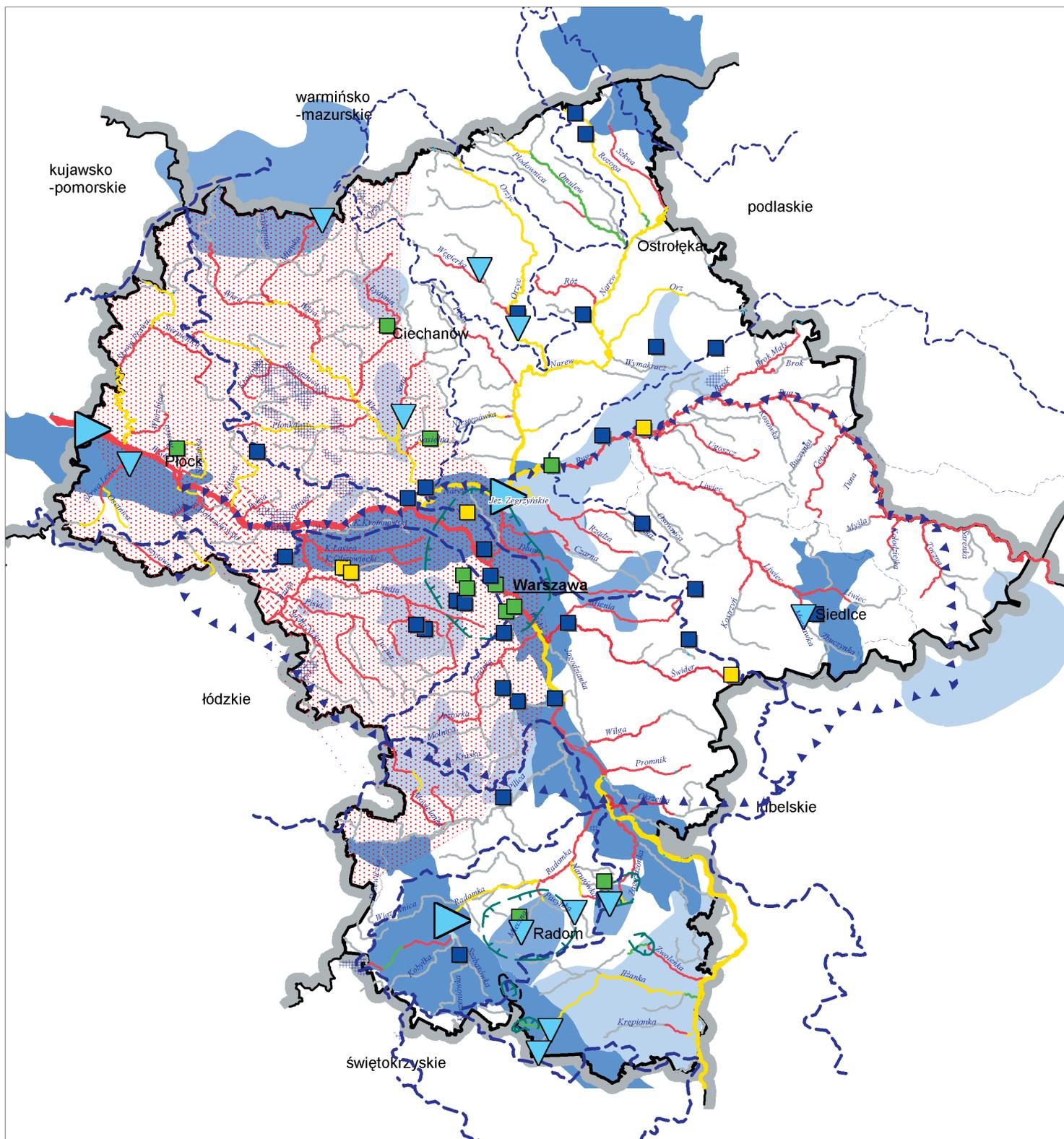
W strukturze funkcjonalnej województwa istotną rolę odgrywa obszar „Zielone Płuca Polski”, będący częścią „Zielonych Płuc Europy”, utworzony dla ochrony szczególnie cennych walorów przyrodniczych i krajobrazowych północno-wschodniej części kraju. W obszar ZPP włączone jest około 42% powierzchni województwa (część północna i północno-wschodnia).

Wody

Sieć rzeczna województwa tworzy układ koncentryczny z centrum w środkowej części Niecki Warszawskiej i odpływem w kierunku północno-zachodnim, wykorzystującym systemy odwadniania pradolin warszawsko-berlińskiej i toruńsko-eberswaldzkiej.

Cały obszar położony jest w dorzeczu rzeki Wisły i zajmuje 21,1% powierzchni dorzecza w granicach kraju. Wisłę charakteryzuje stosunkowo niski stopień uregulowania. Szerokość koryta jest zmienna i waha się od 340 m (na terenie Warszawy sztuczne przewężenie tzw. gorset warszawski) do ponad 1 km (okolice Wyszogrodu). Na rzece występują wyspy i łachy o kształtach zmieniających się wraz ze zmianą przepływów. Największym dopływem Wisły

Mapa 6. Zasoby i jakość wód

Zbiorniki retencyjne

- o powierzchni ponad 100 ha
- o powierzchni 10 - 100 ha

Działy wodne zlewni o powierzchni powyżej 2000 km²

- II rzędu
- III rzędu
- IV rzędu

Obszary ochronne GZWP

- wysokiej ochrony
- najwyższej ochrony
- szczególnej ochrony

- strategiczne zasoby wód oligoceńskich
- obszary największego deficytu wód powierzchniowych i podziemnych

Obszar perspektywiczny dla pozyskania energii geotermalnej

- o temperaturze powyżej 70 stopni C
- o temperaturze 40 - 70 stopni C

Zakłócenia stosunków wodnych w wyniku:

- intensywnej eksploatacji wód podziemnych (leje depresyjne)
- odwadniania kopalni odkrywkowych

Jakość wód powierzchniowych

- II klasa czystości
- III klasa czystości
- wody pozaklasowe
- rzeki nie objęte monitoringiem

Jakość wód wglebnych w punktach objętych monitoringiem krajowym

- klasa Ia i Ib
- klasa II
- klasa III

jest Narew z dopływami: Bugu, Wkry, Orzyca i Omulwi. Z lewostronnych dopływów Wisły największe dorzecza posiadają: Pilica, Bzura i Radomka.

Z głównymi rzekami województwa wiąże się zagrożenie powodziowe powodowane nagłym przybojem wód w rzekach. Najbardziej narażone na podtopienie są tereny położone w dolinach: Wisły, Bugu, Narwi, Pilicy i Bzury.

Sieć hydrograficzna województwa charakteryzuje się dużą ilością cieków wodnych o małych przepływach zbliżonych do nienaruszalnego (w tym rz. Pilica na skutek poboru wody dla m.Łodzi ze Zbiornika Sulejowskiego). Dużymi przepływami charakteryzuje się jedynie Wisła i jej główne dopływy. Przepływ średni roczny Wisły w Warszawie (1991-1995) wynosi $561 \text{ m}^3/\text{s}$. Wartości tej odpowiada odpływ jednostkowy $6,6 \text{ dm}^3/\text{s}/\text{km}^2$, który jest większy od przeciętnego odpływu z obszaru kraju – $5,6 \text{ dm}^3/\text{s}/\text{km}^2$. Przyczyną tego stanu jest zmniejszenie naturalnej retencji gruntowej (wylesienie) oraz nieracjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi, a zwłaszcza nadmierna regulacja koryt rzecznych oraz osuszanie bagien, torfowisk i użytków rolnych.

Uzupełnieniem zasobów wód płynących są **jeziora i zbiorniki retencyjne**. Skupisko jezior występuje na Pojezierzu Gostynińskim, w sąsiedztwie granicy z województwem kujawsko-pomorskim. Największe z nich to: jezioro Zdwońskie (355 ha), Urszulewskie (308 ha), Lucieńskie (203 ha), Białe (150 ha) i Szczutowskie (102 ha). Ważnym elementem hydrograficznym są zbiorniki wodne utworzone w wyniku przegrodzenia dolin rzecznych zaporami wodnymi. Największe z nich - Zbiornik Włocławski na Wiśle o pow. $70,4 \text{ km}^2$ (największy w kraju) i Jezioro Zegrzyńskie na Narwi (33 km^2) - wykorzystywane są do celów energetycznych, zaopatrzenia w wodę oraz turystyki i rekreacji. W 2001 roku oddano do eksploatacji wielozadaniowy zbiornik wodny Domaniów na rzece Radomce o powierzchni ok. 500 ha. Zbiorniki małe (o powierzchni do 50 ha) mają istotne znaczenie dla rolnictwa i rekreacji (m.in.: Soczewka na Skrwie Lewej - 46 ha, Muchawka na rzece Muchawce – 26,5 ha, Ruda na Mławce - 24,3 ha i Nowe Miasto na Sonie - 31,6 ha).

Ważne znaczenie dla utrzymania i zwiększenia naturalnej retencji wodnej mają obszary torfowisk i terenów podmokłych. Są to obszary cenne przyrodniczo, często podlegające ochronie prawnej.

Do oceny stanu czystości wód powierzchniowych w województwie do 2002 r. kontrolą objęto 140 rzek (o łącznej długości 3 217,4 km, tj. około 70% sieci rzecznej) oraz 16 jezior (w tym 5 o powierzchni powyżej 100 ha). Zgodnie z klasyfikacją ogólną (cechy fizykochemiczne – stężenia charakterystyczne i stan sanitarny), **w woj. mazowieckim żadna z badanych rzek w latach 1999-2002 nie spełniała kryteriów klasy I.**

Na podstawie badań przeprowadzonych przez WIOŚ w Warszawie w 2002 r. na 41 ciekach, II klasę czystości wód stwierdzono tylko w górnym biegu rzeki Radomki oraz w punktach ujściowych Iłzanki i Wiązownicy na łącznej długości 38,5 km, co stanowi 2,5% długości badanych cieków. Znacznie więcej – 22,9% długości cieków (342,8 km) spełniało warunki III klasy czystości. **Dominowały wody nadmiernie zanieczyszczone - pozaklasowe obejmujące aż 74,6% długości badanych rzek** (tj. 1 137,7 km). O zakwalifikowaniu większości badanych rzek prowadzących wody nie odpowiadające normom zdecydowały pojedyncze wskaźniki - głównie związki azotu i fosforu (związki biogenne) oraz miano coli (zanieczyszczenie bakteriologiczne).

Podstawowymi **źródłami antropogenicznego zanieczyszczenia wód** powierzchniowych są odprowadzane do wód (surowe lub niedostatecznie oczyszczone) ścieki:

- **komunalne** – największe zrzuty zanieczyszczeń koncentrują się w aglomeracji warszawskiej (w tym nie oczyszczone ścieki komunalne stanowią około 54% ogółu ścieków),
- **przemysłowe** (Warszawa i okolice, Płock, Radom, Ostrołęka, Kozienice, Siedlce),
- wody opadowe z **terenów zurbanizowanych** (wyloty kanalizacji burzowej),
- spływy powierzchniowe z **terenów rolniczych** (głównie związków biogennych) i komunikacyjnych.

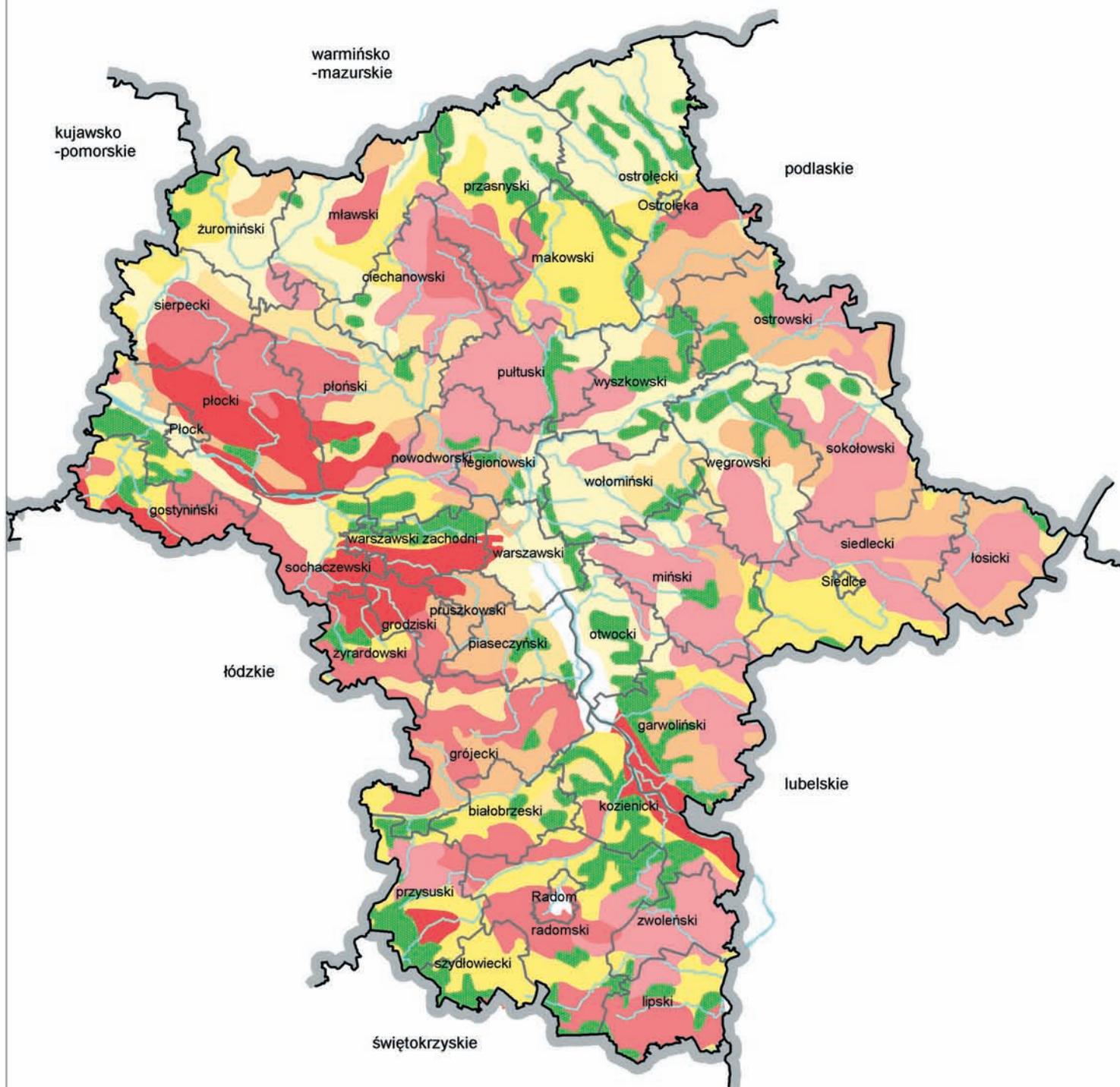
Łączne **zasoby wód podziemnych** na terenie województwa mazowieckiego wynoszą (stan na 31.12.2000r.) $1833,2 \text{ hm}^3$, tj. 11,4% zasobów krajowych. Zasadnicze znaczenie w zaspokajaniu potrzeb wodnych ma czwartorzędowy poziom wodonośny ze względu na największe zasoby (76% udokumentowanych zasobów eksploatacyjnych województwa), najłatwiejszą ich odnawialność oraz najpłytsze występowanie (do 150 m). Znaczne zasoby tych wód związane są z dolinami i pradolinami, a przez to narażone na kontakty z silnie zanieczyszczonymi wodami rzek.

Z trzeciorzędowego piętra wodonośnego największe znaczenie (około 8% udokumentowanych zasobów eksploatacyjnych województwa) posiada oligoceński poziom wodonośny. Wykazuje on dużą odporność na degradację spowodowaną dopływem wód złej jakości z piętra czwartorzędowego i poziomu mioceńskiego (o dużej zawartości drobnych frakcji węgla brunatnego). Poziom ten najlepiej został rozpoznany w obrębie centralnej części Niecki Mazowieckiej, gdzie głównym użytkownikiem wód jest aglomeracja warszawska (ok. 150 studni). Wody podziemne z utworów kredowych i starszych wykorzystywane są w południowej i zachodniej części województwa – około 16% udokumentowanych zasobów eksploatacyjnych województwa.

W celu **ochrony wód podziemnych** wytypowano na terenie kraju 180 tzw. głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP), z których czternaście (w całości lub we fragmencie) znajduje się w woj. mazowieckim. Występują one w utworach czwartorzędowych (siedem), trzeciorzędowych (dwa), jurajskich (cztery) i jeden w kredzie.

Na podstawie wykonanych dokumentacji hydrogeologicznych dla siedmiu GZWP (zatwierdzonych przez ministra ds. ochrony środowiska) sprecyzowano ich zasięg przestrzenny oraz strefy ochronne (oznaczone jako obszary szczególnej ochrony na mapie 6). Podstawowym czynnikiem ochrony zbiorników wód podziemnych jest racjonalizacja poboru wód oraz właściwe zagospodarowanie powierzchni (szczególnie wskazane użytkowanie leśne).

Mapa 7. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Ocena warunków agroekologicznych
(gleba, rzeźba, klimat, stosunki wodne)
w skali 100 punktowej

100 90 80 70 60 50 40 30 20 15

 Większe kompleksy leśne

Obszary zasilania pozostałych zbiorników, tj. najwyższej lub wysokiej ochrony, ustalone zostały na podstawie czasu przesączania pionowego wody z powierzchni i czasu jej przepływu poziomego od obszarów zasilania do ujęcia (według A.S. Kleczkowskiego). W rejonach zwiększonej wieloletniej eksploatacji wód podziemnych wytworzyły się leje depresyjne, z których największy zasięg przestrzenny ma lej w rejonie Warszawy i Radomia⁵.

Na obszarze województwa, mimo występowania głównych zbiorników wód podziemnych, obserwuje się lokalnie zjawisko **deficytu wodnego**, wynikającego z uwarunkowań naturalnych (uboga sieć hydrograficzna, położenie w strefie niskich opadów, niska lesistość, duży udział gleb przepuszczalnych) oraz antropogenicznych (melioracje odwadniające, niska retencja, nadmierna w przeszłości eksploatacja wód podziemnych, odwodnienia budowlane i związane z eksploatacją surowców).

Bilans zasobów wód podziemnych uwzględnia również występowanie na terenie województwa **wód leczniczych**. Są to: wody mineralne typu chlorkowo-sodowego, bromkowe, jodkowe i żelaziste, borowe, ujmowane w ilości 4,4 tys. m³/rok w miejscowości uzdrowskiej Konstancin-Jeziorna. Przewiduje się występowanie wód o znaczeniu leczniczym w rejonie m.in. Żuromina, Magnuszewska (pow. kozienicki), Wilgi (pow. garwoliński), Otwocka i Zegrza.

Województwo mazowieckie dysponuje również znacznymi zasobami **wód geotermalnych** (ok. 1,5 tys. km³), które mogą być wykorzystywane dla celów geoenergetyki. Najbardziej zasobne zbiorniki wód geotermalnych o temperaturach powyżej 40°C występują w zachodniej części województwa, tj. na zachód od linii Białobrzegi, Warszawa, Ciechanów. Wody o najwyższych temperaturach (do 80°C) występują w obrębie rozległej Niecki Płockiej. Energia geotermalna jest wykorzystywana w Mszczonowie w układzie centralnego ogrzewania (wspomagające źródło energii cieplnej). Zakład geotermalny obsługiwany przez żyrardowską spółkę Geotermia Mazowiecka S.A. wykorzystuje w celach grzewczych wodę geotermalną o temperaturze 40⁰ na wyjściu, co pozwoliło obniżyć o 30% zużycie gazu w mieście.

Gleby

Gleby województwa charakteryzuje mozaikowość struktury, wynikająca z przestrzennego zróżnicowania skał macierzystych, rzeźby terenu i stosunków wodnych. Znaczną część pokrywają gleby lekkie – bielcowe, a na wysoczyznach morenowych gleby brunatne – m.in. gleby brunatne właściwe występujące w rejonie opinogórskim i nazywane „ciężkimi ziemiemi ciechanowskimi”. Lokalnie w obniżeniach występują czarne ziemie, najżyźniejsze na Równinie Błotnej. Gleby bielicoziemne występują głównie na sandrach oraz na tarasach nadzalewowych zbudowanych z piasków i żwirów. W dolinach większych rzek, przede wszystkim Wisły oraz jej dopływów, występują lokalnie mady, a w mniejszych dolinach rzek i na bezodpływowych obszarach gleby bagienne i pobagienne.

Średni wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla Mazowsza wynosi około 60 punktów (w kraju 66,6), jednak w poszczególnych gminach osiąga wartość od 37 do 94 punktów⁶. Oznacza to istotne zróżnicowanie warunków przyrodniczych – głównie glebowych. **Obszary o najlepszych warunkach położone są w zachodniej, natomiast o najgorszych – w północno-wschodniej części województwa.**

Na terenie województwa mazowieckiego występuje stosunkowo mały udział gruntów zdegradowanych i zdewastowanych. Ogółem grunty te zajmują 5061 ha, tj. 0,14% powierzchni województwa (kraj – 0,24%). Obszary przemysłowej degradacji gleb występują punktowo w rejonie Warszawy, Kozienic, Płocka i Ostrołęki.

Istotnym problemem jest natomiast erozja wietrzna, która dotyczy około 33% powierzchni województwa i występuje głównie na obszarach gleb lekkich i nadmiernie wylesionych.

Użytki rolne stanowią w województwie mazowieckim 67,5% ogólnej powierzchni i jest to udział znacznie większy niż średnio w kraju (59,5%). Wyższy jest również udział terenów osiedlowych (Mazowsze - 3,8%, Kraj - 3,2%) na co wpływ ma przede wszystkim obszar aglomeracji warszawskiej, który koncentruje około 11% terenów osiedlowych w województwie. Wskaźniki te świadczą zarówno o **rolniczym charakterze regionu** jak i **wysokim poziomie urbanizacji aglomeracji warszawskiej**.

Bardzo niska jest lesistość województwa mazowieckiego, wynosząca zaledwie 22,5%, przy średniej krajowej 28,7%.

Niższy niż przeciętny w kraju jest też udział terenów komunikacyjnych – 2,9%, (w aglomeracji udział ten wynosi około 6%). Biorąc pod uwagę miejsce i rolę województwa w systemie transportowym kraju, wskaźniki te świadczą o niskim stopniu wyposażenia regionu w urządzenia infrastrukturalne.

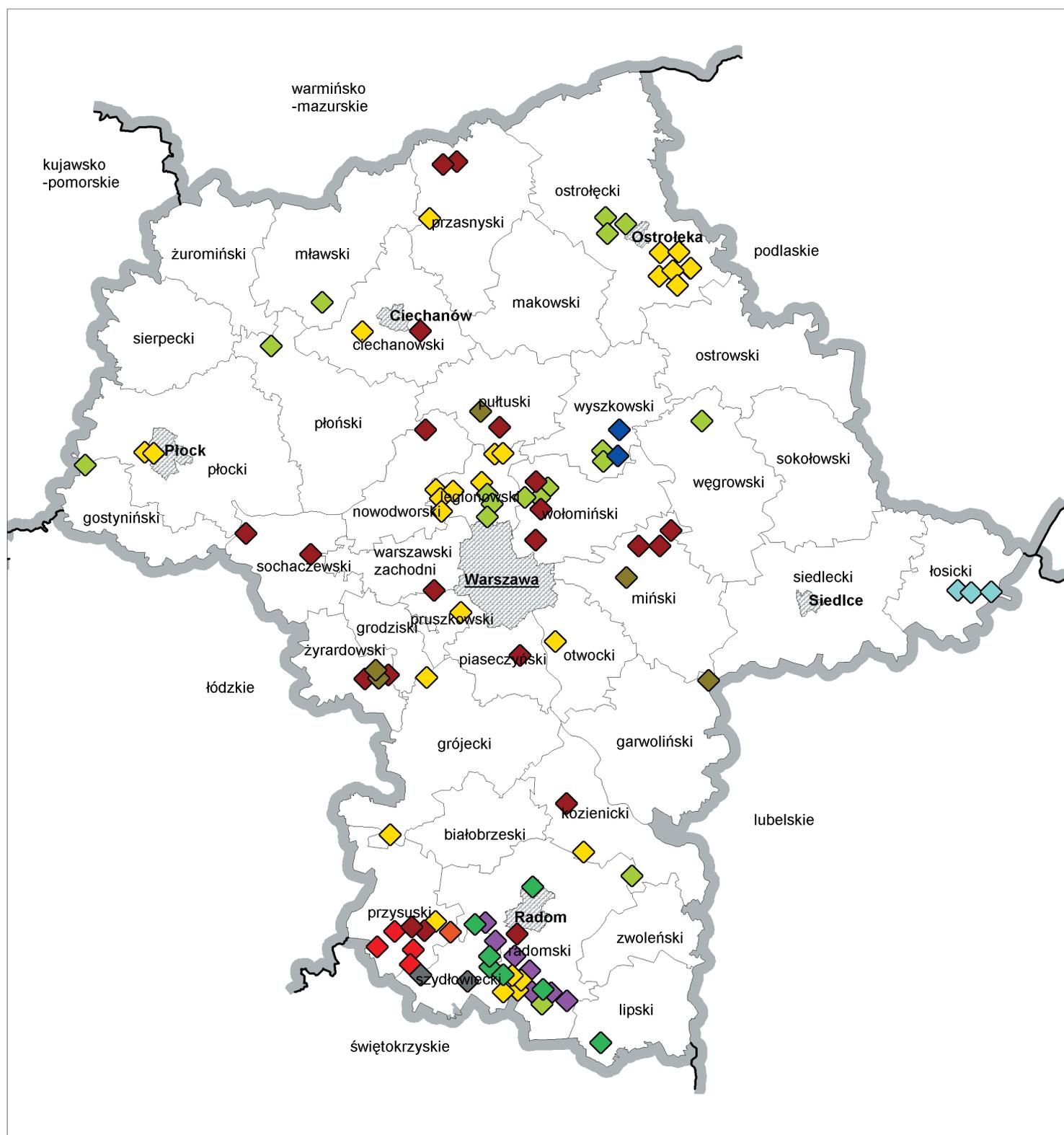
1.2. Lasy

Grunty leśne zajmują 789,2 tys. ha, co stanowi 22,5% ogólnej powierzchni województwa. W układzie przestrzennym najwyższą lesistością (ponad 30%) charakteryzują się powiaty: ostrołęcki, wyszkowski, legionowski, otwocki, przysuski i szydlowiecki, a najniższą (do 15%) powiaty: płoński, grójecki, sochaczewski, grodziski, pruszkowski, zwoleniński. Duże zwarte kompleksy leśne tworzą: Puszcza Kurpiowska, Puszcza Biała, Puszcza Kampinoska, Puszcza

⁵ Mapa ekologiczna woj. warszawskiego, PiG, Warszawa 1995; Studium zagospodarowania przestrzennego woj. radomskiego.

⁶ Najistotniejsze elementy środowiska przyrodniczego, stanowiące o jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, to: gleby, rzeźba terenu, klimat i warunki wodne. Ocenę tych elementów, wyrażoną kompleksowym wskaźnikiem waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, opracowaną przez IUNIG w Puławach, przedstawia mapa 7.

Mapa 8. Występowanie surowców mineralnych

Udokumentowane złoża surowców mineralnych

o zasobach powyżej 10 tys. ton

o zasobach powyżej 1000 m³

fosforyty	piaski szklarskie	piaski kwarcowe
kreda	gliny ogniotworne	surowce ilaste do produkcji kruszywa lekkiego
wapień i margle	kamienie drogowe i budowlane	surowce ilaste ceramiki budowlanej
kruszywo naturalne	gliny ceramiczne kamionkowe	

Kozienicka i Puszcza Mariańska. W lasach województwa mazowieckiego występuje znaczna przewaga siedlisk borowych z sosną jako gatunkiem panującym (ok. 78%). W strukturze wiekowej dominują lasy młode do lat 40.

W **strukturze własnościowej** około 60,8% ogólnej powierzchni leśnej stanowią lasy publiczne (kraj – 82,4%). Prawie w całości są one własnością Skarbu Państwa i znajdują się w zarządach Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych: w Warszawie, Olsztynie, Radomiu, Łodzi, Lublinie i Białymstoku.

Lasy prywatne zajmują około 39,2% (kraj – 17,6%) powierzchni leśnej województwa i charakteryzują się dużym rozdrobnieniem kompleksów, słabym poziomem zagospodarowania (monokultury sosnowe lub brzozowe), niskim przeciętnym wiekiem drzewostanów, niską zasobnością drzewostanów, niskim poziomem formalnej realizacji funkcji ochronnych (sporadycznie wyznaczone lasy ochronne, rezerваты przyrody, strefy ochronne zwierząt chronionych). Równocześnie następuje powolny przepływ gruntów rolnych do użytkowania leśnego. W ostatnich latach znacznie wzrosło zainteresowanie tą formą wykorzystania gruntów rolnych słabej jakości. Świadczy o tym duża ilość wniosków w sprawie przeznaczenia tych gruntów do zalesienia, kierowana do starostw powiatowych.

Trwale zrównoważona gospodarka leśna jest prowadzona według planów urządzania lasów, sporządzanych w cyklach dziesięcioletnich dla wszystkich nadleśnictw. Podstawową zasadą współczesnej gospodarki leśnej jest zachowanie wielofunkcyjnego charakteru lasów. Realizacja ochronnych i społecznych (pozaprodukcyjnych) funkcji następuje głównie w lasach ochronnych, które stanowią 28,6% powierzchni leśnej województwa. Wśród nich największy udział mają lasy wodochronne oraz lasy „buforowe”.

Praktycznym elementem wdrażania w lasach państwowych proekologicznej polityki leśnej, do czego zobowiązują konwencje międzynarodowe dotyczące ochrony lasów, jest ustanowienie Leśnych Kompleksów Promocyjnych. Wśród obecnie istniejących trzynastu w kraju, dwa leśne kompleksy promocyjne występują na terenie województwa mazowieckiego: „Lasy Puszczy Kozienickiej” – o powierzchni około 30 tys. ha (w nadleśnictwach: Kozienice, Zwolen i Radom) oraz „Lasy Gostynińsko-Włocławskie” o powierzchni 53 tys. ha (na terenie nadleśnictw: Gostynin, Łąck oraz Włocławek w woj. kujawsko-pomorskim).

Stan zdrowotny i sanitarny lasów w województwie mazowieckim jest zadowalający. W rejonie południowym i zachodnim można spotkać większe zagrożenia czynnikami biotycznymi oraz uszkodzenia drzewostanów na skutek występujące lokalnie emisji gazów i pyłów z zakładów przemysłowych.

Do istotnych zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania ekosystemów leśnych należą:

- **niski stopień lesistości** (część zachodnia i środkowa województwa) i duża fragmentacja kompleksów leśnych,
- **zmiany stosunków wodnych**, głównie na skutek zabiegów melioracyjnych (obniżenie poziomu wód) lub zabudowy hydrotechnicznej cieków (podtopienia),
- **zanieczyszczenia środowiska** sprzyjające występowaniu szkodników i chorób,
- lokalnie **nadmierna penetracja rekreacyjno-turystyczna** (głównie w promieniu 60 km od stolicy, również w rejonie Kampinoskiego Parku Narodowego).

1.3. Surowce mineralne

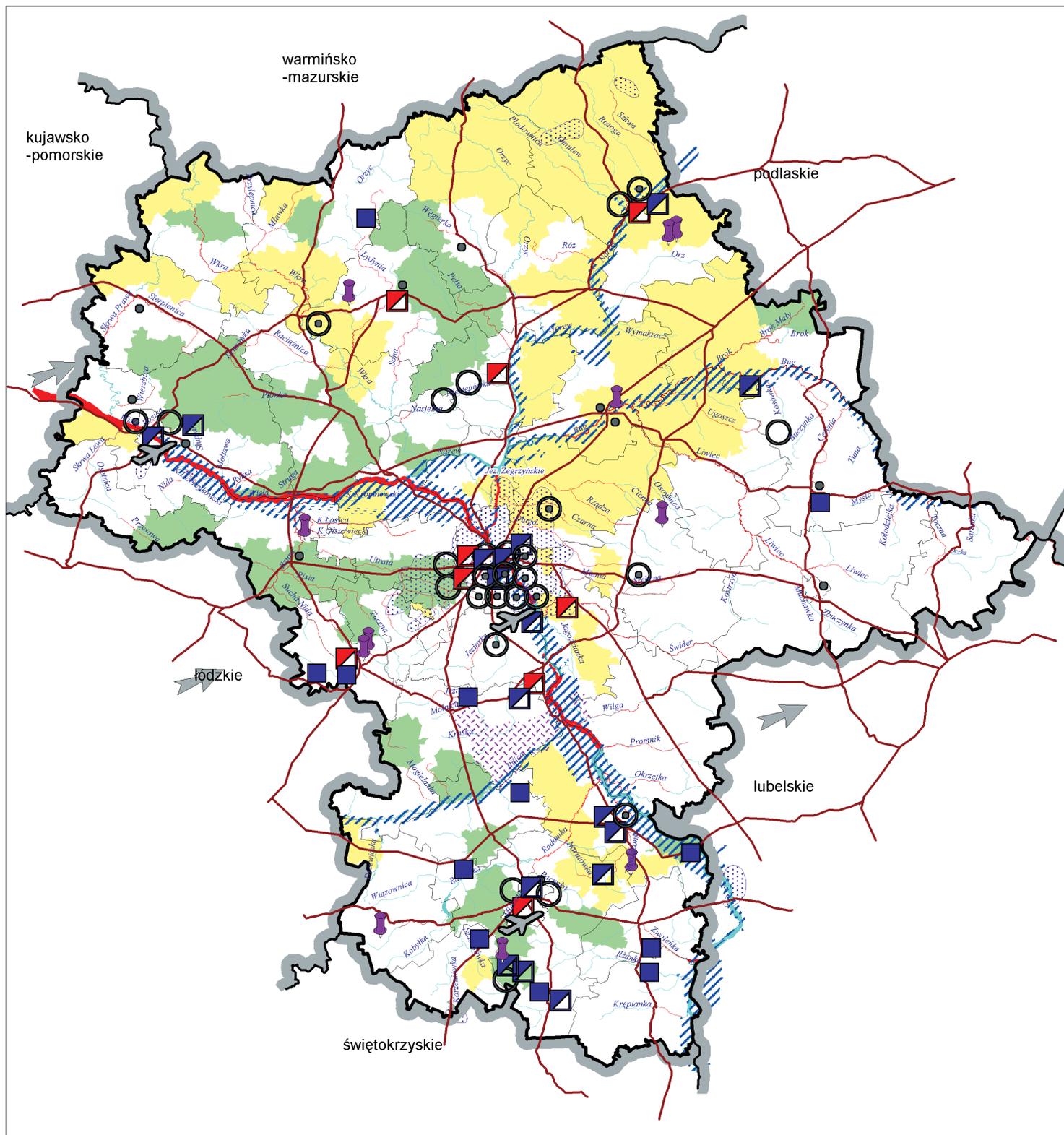
Województwo nie jest zasobne w surowce mineralne. Wynika to z budowy geologicznej terenu i pokrycia utworów trzeciorzędowych grubą warstwą luźnych skał nagromadzonych w czasie zlodowacenia środkowopolskiego. Zgodnie z bilansem zasobów kopalin (2000r.) na terenie województwa wśród udokumentowanych złóż surowców mineralnych podstawową grupę stanowią kruszywa naturalne i surowce ilaste. Kopaliny, takie jak fosforyty, gliny ogniotrwałe, piaski formierskie, węgiel brunatny, występują w niewielkich ilościach i nie posiadają większego znaczenia. Większość występujących surowców zaliczana jest do kopalin pospolitych, do których należą głównie kruszywa, surowce ilaste, piaski (mapa 8) i wykorzystywane są na potrzeby indywidualnego budownictwa i drogownictwa.

Złoża występujące na terenie województwa często są położone na obszarach cennych pod względem przyrodniczym i geomorfologicznym, objętych ochroną prawną, co ogranicza prowadzenie wydobywania. Eksploatacja surowców często wywołuje konflikty w stanie środowiska przyrodniczego, które dotyczą w szczególności zakłóceń stosunków wodnych (leje depresyjne) i zniekształcenia rzeźby terenu - wyrobiska i hałdy.

1.4. Warunki aerosanitarne

Jednym z podstawowych czynników decydujących o jakości środowiska jest **czystość powietrza**. Zanieczyszczenie powietrza wywołane jest głównie działalnością człowieka. Największa ilość emitowanych pyłów i gazów pochodzi z emitorów w miastach: Warszawie, Radomiu i Płocku (koncentracja źródeł emisji niskiej, niezorganizowanej i zorganizowanej). Duże źródła emisji zorganizowanej stanowią: elektrownia „Kozienice”, elektrociepłownia „Ostrołęka” i warszawska – „Siekierki”, „Żerań” oraz kombinat petrochemiczny – PKN „Orlen” w Płocku.

Mapa 9. Zagrożenia środowiska

Znaczącym źródłem zanieczyszczenia powietrza jest komunikacja, której oddziaływanie (spaliny i pyły) skupia się przy trasach komunikacyjnych o dużym natężeniu ruchu oraz w miastach. Zjawiska te są dotkliwie odczuwalne w miejscach, gdzie warunki zabudowy ulic uniemożliwiają szybkie rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń.

Poważny problem dla obszarów zurbanizowanych, a w szczególności dla zabudowy mieszkaniowej znajdującej się w zasięgu oddziaływania dróg stanowi również **hałas komunikacyjny**. Jest on szczególnie dotkliwy dla mieszkańców: Warszawy, Mińska Maz., Pułtuska, Płocka, Garwolina, Wyszkowa, Ciechanowa, a więc miast nie posiadających obejść drogowych dla ruchu tranzytowego. Do obszarów najbardziej zagrożonych hałasem należy aglomeracja warszawska, na obszarze której występują wszystkie rodzaje źródeł hałasu: uliczny, lotniczy, kolejowy i przemysłowy. Zagrożenia środowiska ilustruje mapa 9.

2. Uwarunkowania społeczne

2.1. Przemiany demograficzne

Ludność województwa według stanu na 31.12.2003 r. liczyła 5134,6 tys. osób, co stanowi 13,4% ludności kraju. Średnia **gęstość zaludnienia** w województwie wynosi 144 osoby/km². Największą gęstością zaludnienia charakteryzują się gminy otaczające Warszawę i pasma rozwoju położone wzdłuż wychodzących z Warszawy linii kolejowych i dróg. Z ośrodków subregionalnych jedynie Radom otoczony jest większą liczbą gmin o gęstości zaludnienia przekraczającej 80 osób/km². Skala oddziaływania Płocka, Siedlec i Ostrołęki na zaludnienie otaczających gmin jest znacznie mniejsza, a Ciechanowa w ogóle niewidoczna. Na pozostałym obszarze województwa (wyłączając miasta), gęstość zaludnienia na ogół nie przekracza 60 osób/km². Koncentrację ludności w miastach i gminach otaczających większe miasta potwierdza dynamika liczby ludności w latach 1990-2002 (mapa 10).

Przyrost ludności w ostatnich latach był niewielki i wynikał ze zwiększającego się dodatniego salda migracji (6,7 tys. w 1999 r., 8,8 tys. w 2000 r., 9,9 tys. w 2001r., 12,4 tys. w 2002 r.), bowiem przyrost naturalny był w tym czasie ujemny (ponad 4 tys. osób przeciętnie rocznie). Według prognozy GUS podobne tendencje utrzymają się i w przyszłości. Liczba ludności województwa mazowieckiego wzrośnie do 2020r. o 53,3 tys., tj. 1,0% w stosunku do roku 2002, a w kolejnym dziesięcioleciu zmniejszy się o 111,2 tys., co oznacza, że stan ludności w 2030 roku wyniesie 5 070,7 tys., tj. znacznie poniżej poziomu z 2002 roku. W przekroju podregionów NTS-3 wzrost liczby ludności będzie miał miejsce wyłącznie w podregionie warszawskim. W pozostałych podregionach (łącznie z miastem Warszawą) będzie następował ubytek ludności, największy w Warszawie (przewidywany ubytek ludności w latach 2002-2030 wyniesie ponad 9%). W przekroju powiatów przyrost ludności wystąpi głównie w powiatach otaczających Warszawę i położonych w paśmie Warszawa – Łódź (w największym stopniu w: piaseczyńskim, warszawskim zachodnim, grodziskim, legionowskim i wołomińskim). W sumie przyrost ludności jest przewidywany w 18., a ubytek w 24. powiatach. W największym stopniu (ubytek >10 %) wyludnią się miasta Radom i Płock oraz powiaty: lipski, łosicki i sokołowski.

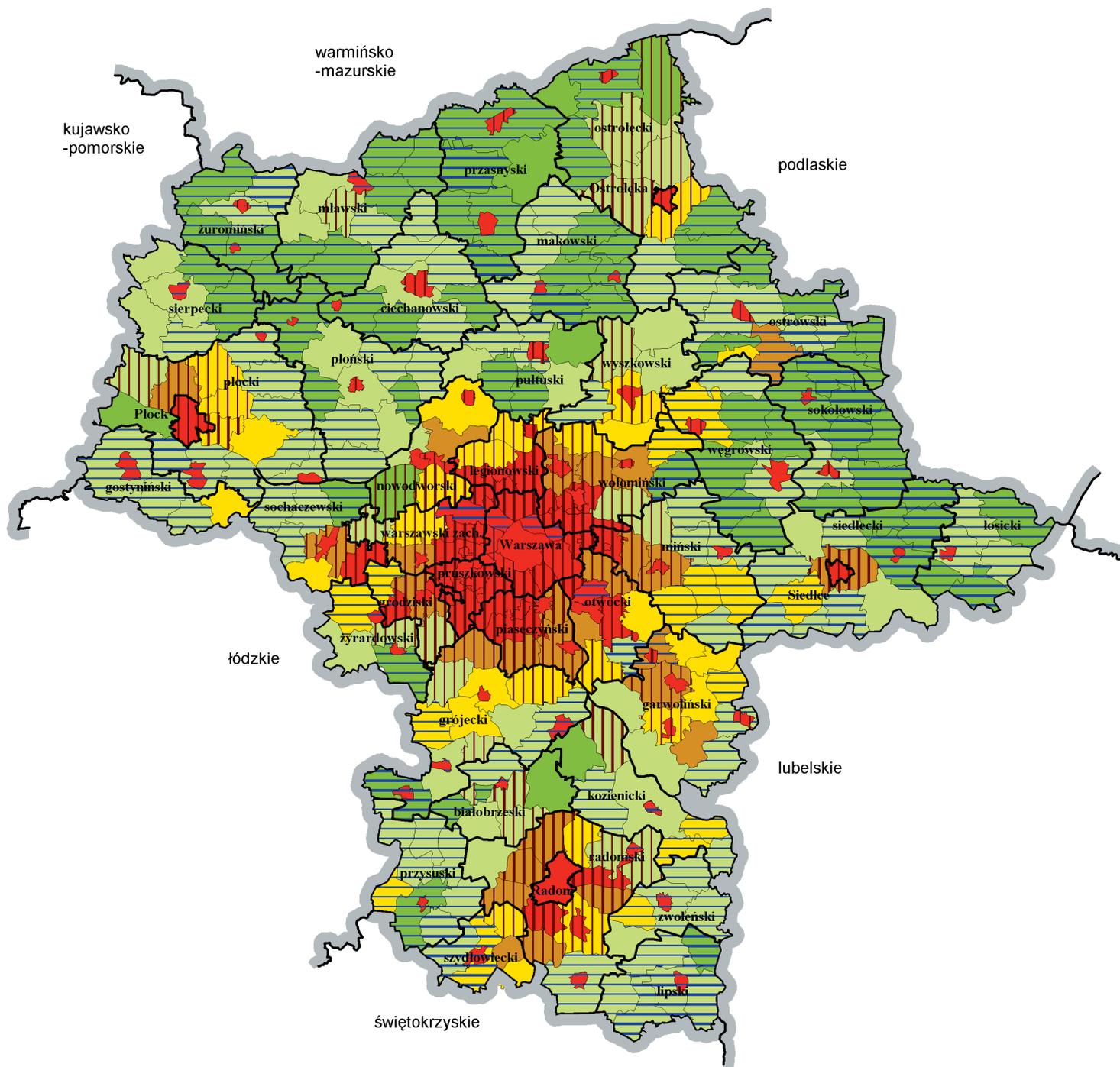
Przemieszczenia ludności w relacji wieś – miasto spowodują zmniejszenie poziomu urbanizacji (odsetek ludności miejskiej) z 64,7% w 2002 do 62,1% w 2030 roku.

W okresie do 2030 roku w woj. mazowieckim występować będą różnokierunkowe zmiany w liczebności poszczególnych grup wiekowych ludności kreujących popyt na dobra i usługi bądź warunkujących procesy na rynku pracy ⁷.

- Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) będzie się obniżać z 207,5 tys. w 2002 r. do 186,4 tys. w 2014 r., następnie w niewielkim stopniu zwiększać do 2018 roku (do 189,7 tys.). W latach 2018-2030 wystąpi dalsze, szybkie zmniejszanie liczebności tej generacji (do 151,2 tys. osób w 2030 r.)
- W liczebności grupy: „dzieci w wieku szkoły podstawowej” (7-12 lat) występować będą istotne dwukierunkowe zmiany: ponad 90-tysięczny spadek liczebności do 2017 r. (z 374,8 tys. w 2002 roku do 282,4 tys. w 2017 r., a więc aż o 24,7%) i niewielki wzrost w kolejnych sześciu latach (do 286,4 tys. w 2023 r.) i dalszy ubytek do 262,6 tys. w 2030 roku. W miastach ubytek będzie ciągły.
- Liczba młodzieży w wieku gimnazjalnym (13-15 lat) będzie się zmniejszać: z 210,6 tys. w 2002 roku do 142,2 tys. w 2020 r. (o ponad 68 tys.). W latach 2020-2030 liczebność tej generacji ustabilizuje się na poziomie około 143-144 tys. osób.
- Liczebność młodzieży w wieku licealnym (16-18 lat) będzie się zmniejszać z 242,6 tys. osób w 2002 r. do 142,4 tys. w 2023 roku i liczba ta nie ulegnie większym zmianom do 2030 roku.
- Liczba młodzieży w grupie wiekowej szkół wyższych (19-24 lat) wzrastać będzie tylko do 2003 r. (z 505,9 tys. w 2002 r. do 509,2 tys. w 2003 r.). Okres od 2004 r. aż do 2030 r. to lata zmniejszania się liczebności tej grupy młodzieży: do 427,3 tys. w 2010 r., 367,8 tys. w 2015 r. i 314,1 tys. w 2020 r., 290,8 tys. w 2025 r. i 287,0 tys. w 2030 r.. W latach 2003-2030 ubytek ten wyniesie aż 222,2 tys. osób, tj. 43,6%.
- Demograficzna presja na rynek pracy, a więc zwiększanie się potencjalnych zasobów pracy (ludność w wieku 18-59 lat kobiety i 18-64 lata mężczyźni) trwać będzie jeszcze przez najbliższe 8 lat. Grupa ta licząca w 2002 r. 3181 tys. osób powiększy się o 142 tys. (do 3323 tys.) w 2010 r., tj. o 4,5%, a następnie zmniejszy się przez kolejne 10 lat o blisko 200 tys. (do 3123 tys. w 2020 r.) i o dalsze 160 tys. (do 2963 tys.) w 2030 roku.

⁷ Według prognozy GUS na lata 2003-2030

Mapa 10 Gęstość zaludnienia i zmiany w stanie ludności w latach 1990-2002

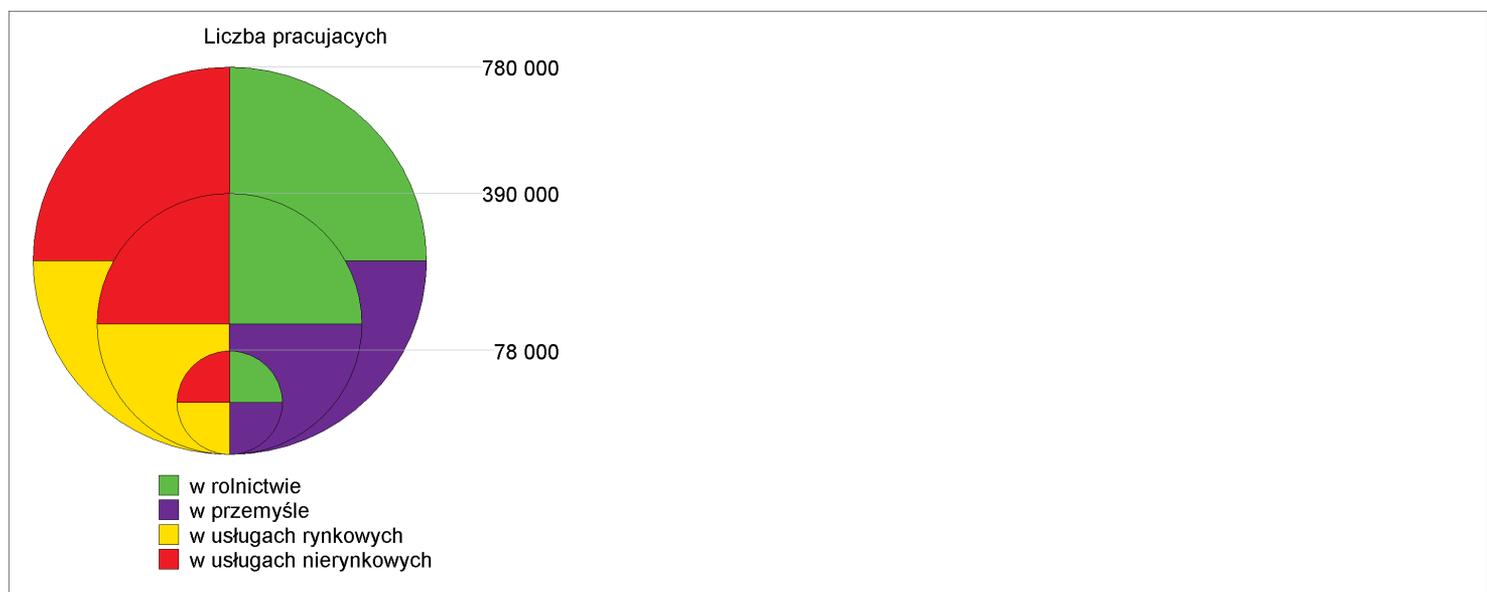
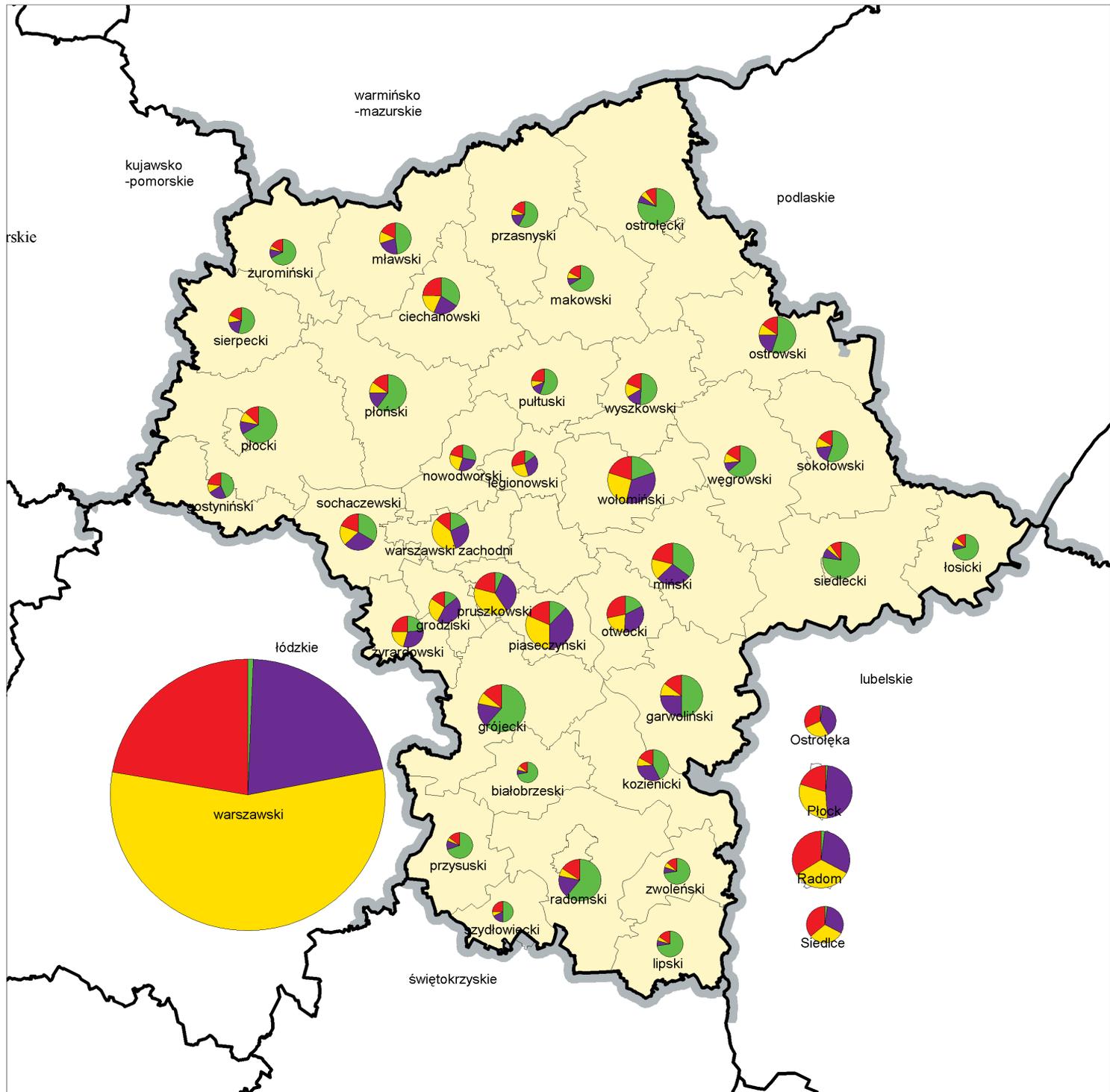
Liczba osób na 1 km²
() liczba obiektów

	10 do 40	(73)
	40 do 60	(118)
	60 do 80	(44)
	80 do 120	(27)
	120 do 7 590	(112)

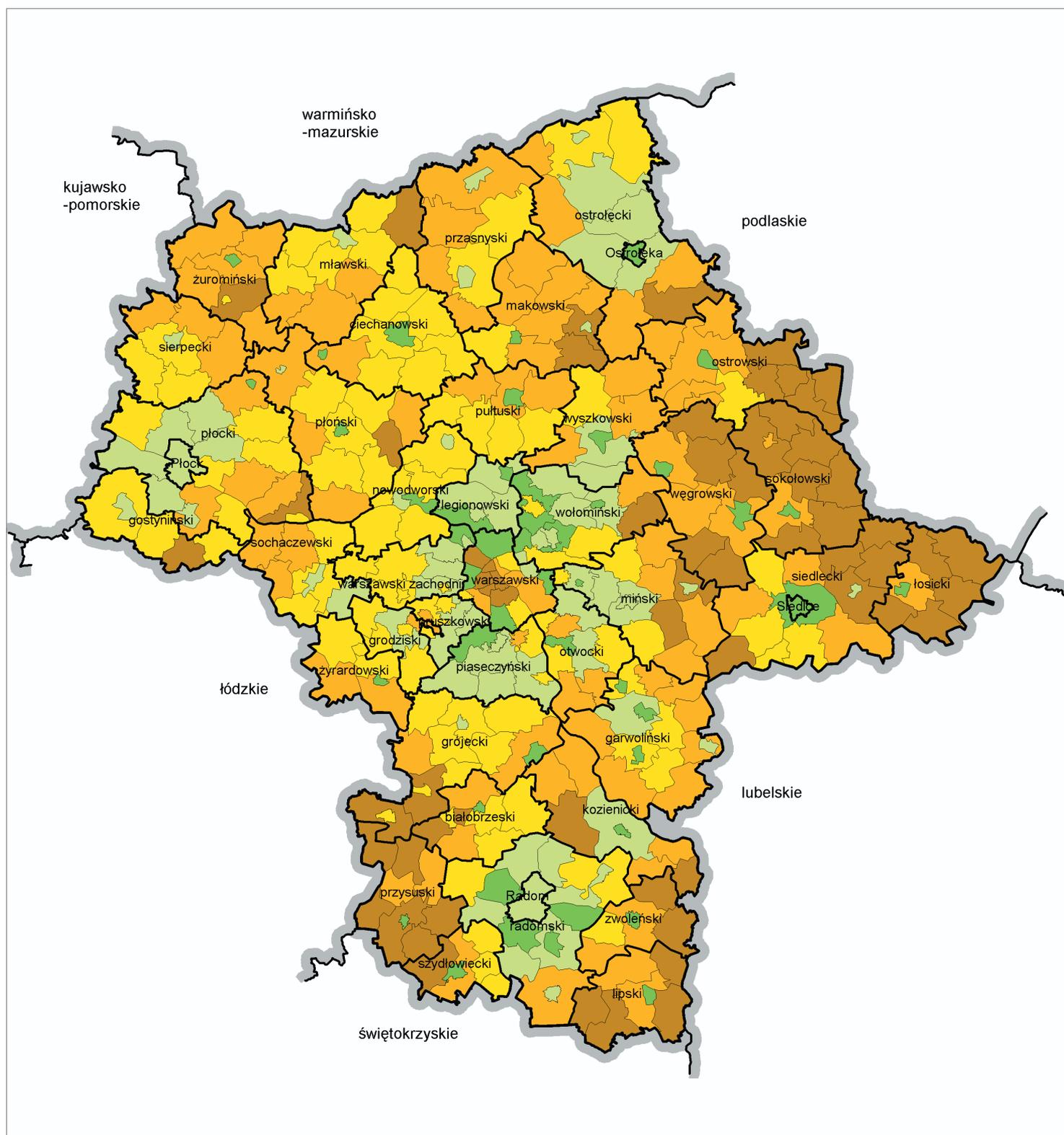
Wskaźnik: 1990 = 100
() liczba obiektów

	55 do 90 (ubytek duży)	(31)
	90 do 98 (ubytek średni)	(154)
	98 do 102 (względna stabilizacja)	(71)
	102 do 110 (przyrost średni)	(74)
	110 do 203 (przyrost duży)	(44)

Mapa 11. Liczba i struktura pracujących w 2002 r.
Stan w dniu 31.12.

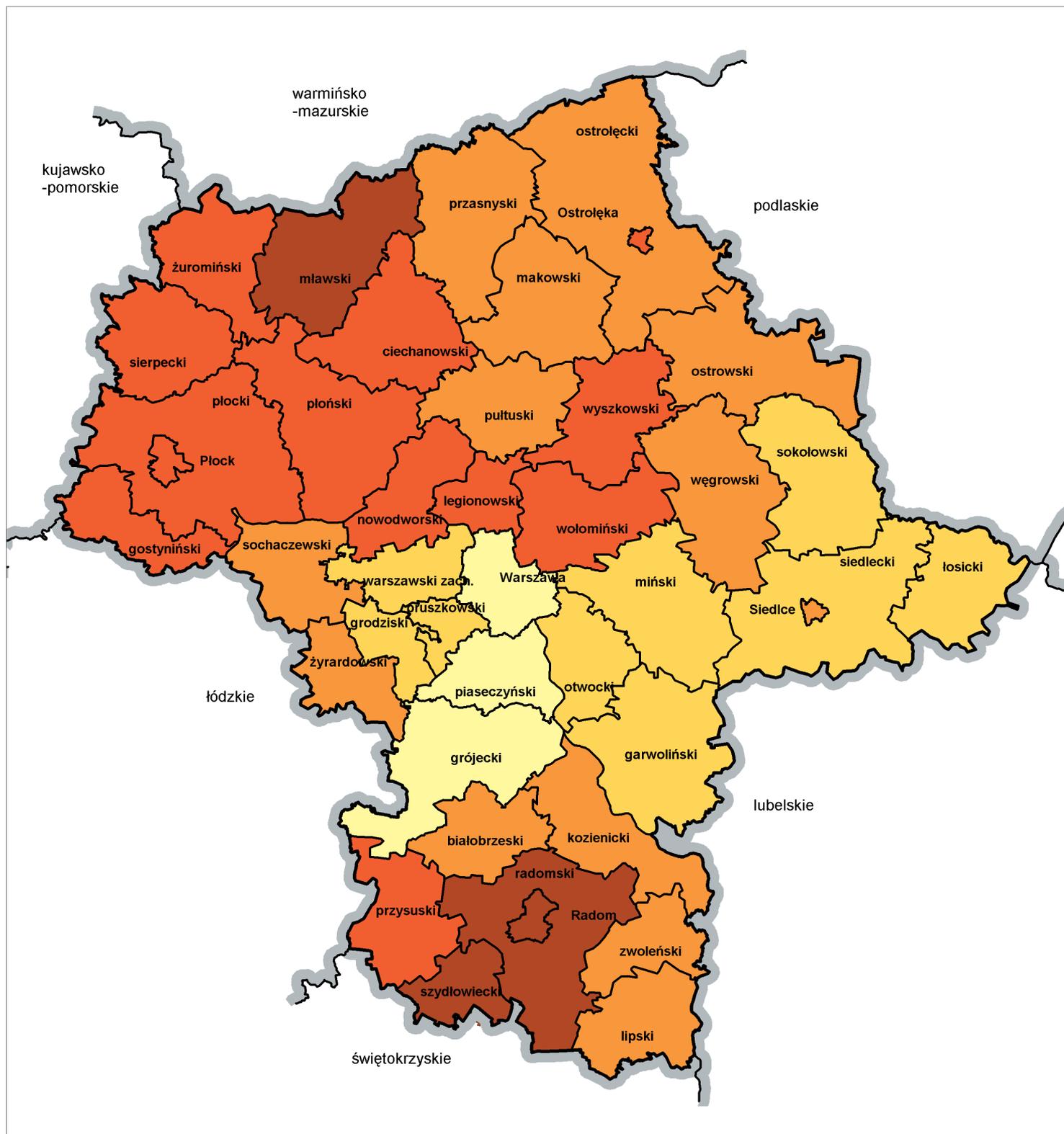
Mapa 12. Ludność w wieku poprodukcyjnym w 2002 r.
Stan w dniu 31 XII

Wskaźnik w procentach ogółu ludności
() liczba obiektów

	6,8 do 12,5	(46)
	12,5 do 15	(71)
	15 do 17,5	(103)
	17,5 do 20	(98)
	20 do 28,4	(62)

Mapa 13. Bezrobocie w 2003 r.
Stan w dniu 31 XII

stopa bezrobocia
w procentach

6,1 do 10	(3)
10 do 15	(9)
15 do 20	(13)
20 do 25	(13)
25 do 29,5	(4)

- Województwo mazowieckie koncentruje obecnie i koncentrować będzie w przyszłości największą część polskiego społeczeństwa w wieku poprodukcyjnym (60+/65+) (14,8% w 2002 roku i 14,1% w 2030 r.). Starzenie się mieszkańców woj. mazowieckiego będzie więc w nadchodzącym 28-leciu nieco wolniejsze niż ludności Polski. W wyniku przeszłych procesów demograficznych i wydłużania się przeciętnego dalszego trwania życia ludności liczebność tej grupy wzrośnie aż o 58,7%. Intensywność przyrostu liczby osób w tym wieku będzie wzrastać w miarę upływu lat: o 82 tys. w latach 2002-2010, o 282 tys. w latach 2010-2020 i o 136 tys. w latach 2020-2030. Liczebność tej grupy wiekowej mieszkańców kształtować się będzie w kolejnych latach następująco: 2002 r. – 852 tys., 2010 r. – 934 tys., 2020 r. – 1216 tys., 2030 r. – 1352 tys. osób.

Odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym, uznawany za miarę stopnia „**starości demograficznej**”, wynosi w 2002 roku 16,6% (w kraju 15,1 %). Jest on bardzo wysoki w Warszawie (19,5%) oraz na wschodnich i południowych obszarach peryferyjnych województwa, gdzie w większości gmin przekracza 17,5%, a w znacznej części 20% (mapa 12 i wykres 2). Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w 2030 r. wzrośnie w województwie do 26,7%.

2.2. Bezrobocie i inne zjawiska społeczne

Jednym z najważniejszych problemów społecznych jest w województwie mazowieckim **wysokie bezrobocie**. W grudniu 2003r. stopa bezrobocia wynosiła 13,7% (w kraju – 20,0%), przy czym w Warszawie tylko 6,1%. W 15 powiatach stopa bezrobocia przekroczyła 20%, a w powiatach: mławskim, radomskim, szydłowieckim i mieście Radomiu 25 %. Najwyższe bezrobocie występuje w subregionie radomskim oraz na znacznych obszarach północno-zachodniej części województwa (mapa 13 i wykres 5).

Niekorzystna jest także struktura bezrobotnych wyrażająca się wysokim udziałem: kobiet (49,6%), osób bez prawa do zasiłku (86,2%), młodzieży w wieku do 24 lat (26,2%) oraz absolwentów (4,5 %).

Nadal można mówić o przeludnieniu agrarnym na obszarach wiejskich (nadmiar ludności pracującej w gospodarstwach rolnych), jednakże znaczące procesy przekształceń w strukturze indywidualnych gospodarstw rolnych będą mogły być podjęte dopiero po 2010 roku, kiedy zacznie się zmniejszać liczba ludności w wieku produkcyjnym i zmniejszy się bezrobocie rejestrowane.

Zamożność, dostęp do usług i warunki mieszkaniowe są czynnikami decydującymi o poziomie warunków życia społeczeństwa oraz stymulującymi rozwój. Z pomocy społecznej (w przeliczeniu na 1 mieszkańca) najczęściej korzystali mieszkańcy subregionu radomskiego oraz północnego Mazowsza (mapa 17). Reasumując – tendencje w rozwoju społecznym są następujące:

- postępujący wzrost bezrobocia,
- utrwalanie się obszarów ubóstwa spowodowane pauperyzacją znacznej części mieszkańców północno-wschodnich i południowych krańców województwa, szczególnie na obszarach wiejskich.

2.3. Osadnictwo

Miejską sieć osadniczą Mazowsza tworzy 85 miast. Największym z nich (według stanu na koniec 2002r.) jest Warszawa – 1688,2 tys. ludności (32,9% ludności regionu). Kolejne miejsca zajmują miasta pełniące funkcję ośrodków subregionalnych: Radom - 229,1 tys., Płock – 128,2 tys. Siedlce – 76,7 tys., Ostrołęka – 54,2 tys. i Ciechanów – 46,5 tys.. Z wyjątkiem Ciechanowa są to miasta na prawach powiatu. 31 miast pełni funkcję ośrodków powiatowych, a 48 ośrodków gminnych (miejskich lub miejsko-wiejskich).

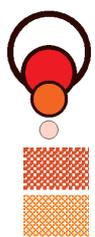
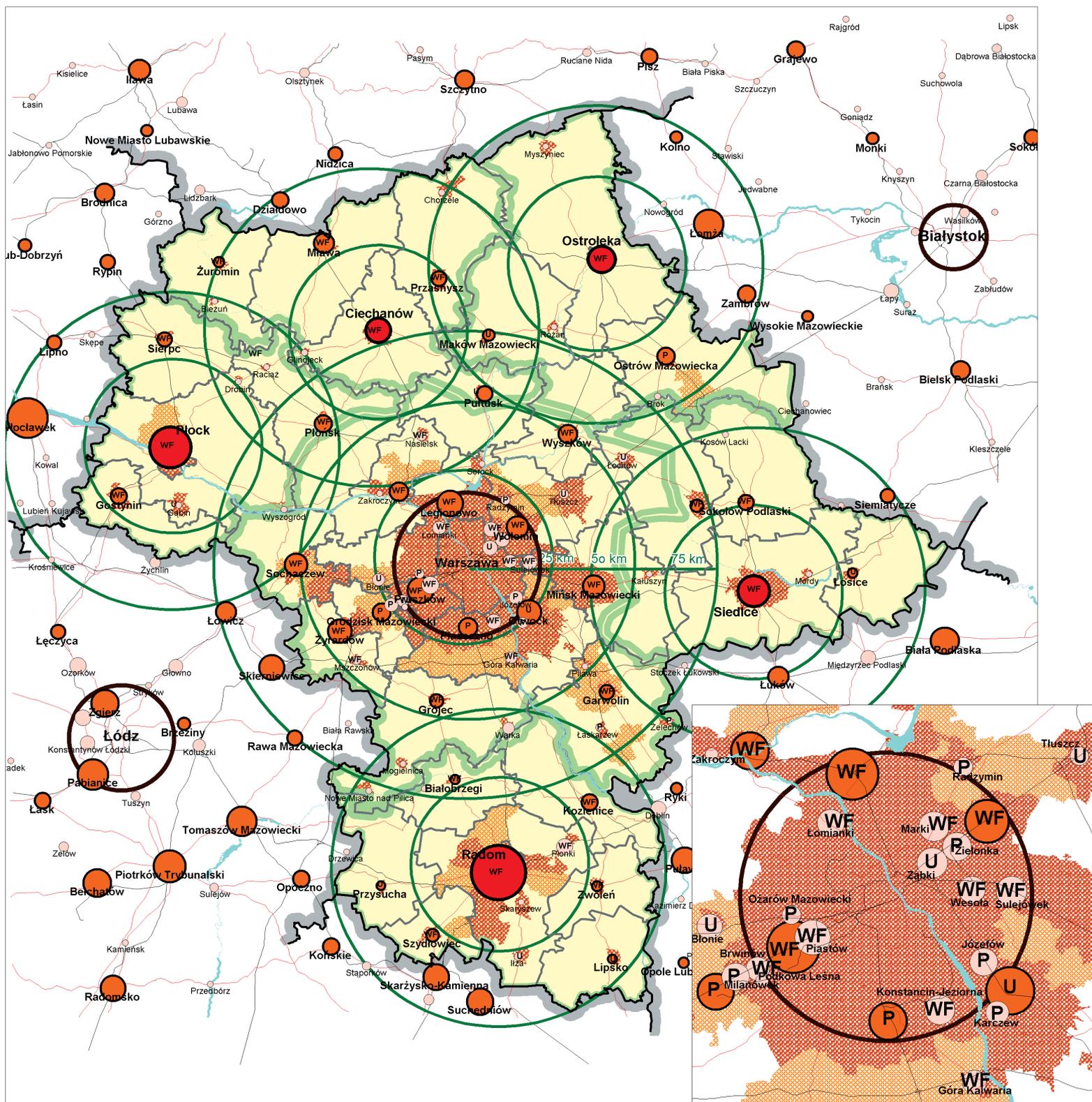
W miastach województwa mazowieckiego mieszka 3457,3 tys. osób, co stanowi 13,8% ludności miejskiej kraju. Ludność miast stanowi 64,7% ogółu ludności województwa. Najwyższym udziałem ludności miejskiej charakteryzują się powiaty położone wokół Warszawy. Bardzo niski procent ludności miejskiej występuje natomiast w powiecie siedleckim, ostrołęckim, przysuskim, lipskim, łosickim, płockim.

Podział funkcjonalny miast – Większość miast ma charakter wielofunkcyjny, co oznacza, że w strukturze zatrudnienia zbliżony do siebie udział (około 30%) posiadają pracujący w przemyśle i budownictwie, w usługach rynkowych i w usługach nierynkowych. Dominacją funkcji przemysłowych (ponad 50% pracujących w przemyśle i budownictwie) charakteryzowało się 15 miast, w większości małych. Do tej kategorii należą m.in.: Piaseczno, Grodzisk Mazowiecki i Ostrów Mazowiecka. Przewagą funkcji usługowych (ponad 70% pracujących w usługach rynkowych i nierynkowych łącznie) charakteryzowały się 22 miasta, wśród których należy wyróżnić Warszawę, Otwock i Pułtusk.

Metropolia stołeczna Warszawa - Szczególne miejsce w hierarchii miast zajmuje Warszawa. Jej rola wynika z pełnionej funkcji stolicy państwa. W skali kraju Warszawa wyróżnia się nie tylko największą liczbą ludności ale także dużym potencjałem produkcyjnym i usługowym, zwłaszcza w dziedzinie nauki i szkolnictwa wyższego, kultury, służby zdrowia, administracji wszystkich szczebli, pośrednictwa finansowego, obsługi nieruchomości i firm.

Rola Warszawy w planie zagospodarowania przestrzennego województwa jest postrzegana przez pryzmat jej uwarunkowań międzynarodowych, ogólnokrajowych i regionalnych. Dotychczas pozytywne oddziaływanie Warszawy jest widoczne jedynie w jej najbliższym otoczeniu. Wyraża się ono w wyższej

Mapa 14. Miejska sieć osadnicza

dominujące funkcje miast:
 WF wielofunkcyjna
 U usługowa
 P przemysłowa

orientacyjny zasięg oddziaływania Warszawy i ośrodków subregionalnych
 uwzględniający powiązania komunikacyjne

— granica województwa
 — granica powiatu
 — główne drogi
 — główne linie kolejowe
 — główne rzeki

niż na pozostałych terenach dynamice przyrostu ludności, a także dużej liczbie podmiotów gospodarczych, wśród których znaczny udział odgrywają spółki z udziałem kapitału zagranicznego. Obserwuje się dość szybki proces wyludniania się niektórych dzielnic warszawskich – zwłaszcza centrum. Ubytek ten jest z jednej strony wynikiem ujemnego i ciągle malejącego przyrostu naturalnego, z drugiej zaś przenoszeniem się mieszkańców o wyższych dochodach poza miasto. Problemem do rozwiązania w przyszłości powinno być zwiększenie pozytywnego oddziaływania Warszawy na ośrodki subregionalne, a poprzez te ośrodki - na obszary peryferyjne województwa.

Subregionalne ośrodki rozwoju. Rozległy obszar województwa mazowieckiego sprawia, że obszary peryferyjne mają utrudniony dostęp do usług zlokalizowanych w stolicy regionu i kraju. W tej sytuacji ważną rolę mają do spełnienia były miasta wojewódzkie: Radom, Płock i Siedlce, Ostrołęka i Ciechanów, uznane w koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju za **ponadregionalne i regionalne ośrodki równoważenia rozwoju**. W okresie pełnienia funkcji stolic województw potencjał gospodarczy i usługowy tych miast powiększył się znacznie. Obecnie ośrodki te przechodzą fazę restrukturyzacji szukając nowych podstaw rozwoju.

Ośrodki powiatowe. Ważną rolę w obsłudze ludności, zwłaszcza na peryferyjnych obszarach województwa, odgrywają miasta powiatowe. Z funkcji pełnionych przez te miasta na szczególną uwagę zasługują: nauczanie na poziomie ponadgimnazjalnym i lecznictwo szpitalne. Część miast powiatowych posiada niewielki potencjał ludnościowy, a w ślad za tym również gospodarczy i usługowy, co ogranicza możliwości ich oddziaływania na teren swojego powiatu. Na koniec 2002 roku 10 tys. mieszkańców nie przekraczały miasta powiatowe: Białobrzegi, Lipsko, Łosice, Przysucha, Zwoleń, Żuromin. Udział ludności miejskiej tych powiatów wynosi około 25%.

Pozostałe miasta. Wśród pozostałych miast województwa mazowieckiego należy wyróżnić liczne miasta w obszarze metropolitalnym Warszawy, miasto Pionki i małe miasteczka położone na peryferiach województwa. Miasta te charakteryzowały się zróżnicowaną dynamiką przyrostu ludności w latach 1990-2002. Najwyższą dynamikę w tym okresie (przyrost ludności powyżej 10%) posiadały: Wesola (obecnie włączona w granice Warszawy), Łomianki, Kobyłka, Marki, Pilawa, Myszyniec, Serock, Skaryszew, Ząbki, Tłuszcz i Zielonka. Wyludniały się w tym czasie miasta: Zakroczym, Nowe Miasto nad Pilicą, Mogielnica, Radzymin i Drobin. Należy też wyróżnić grupę miejscowości, które prawa miejskie uzyskały po 1988 roku. Są to: Biezuń, Kosów Lacki, Myszyniec, Drobin, Głinojeck, Halinów, Łomianki i Tarczyn.

Małe miasteczka są na ogół **silnymi ośrodkami gminnymi**. Na obszarach peryferyjnych spełniają często uzupełniającą rolę w stosunku do siedzib powiatów. Do takich ośrodków można zaliczyć: Chorzele w powiecie przasnyskim, Myszyniec w powiecie ostrołęckim, Biezuń w powiecie żuromińskim, Głinojeck w powiecie ciechanowskim, Raciąż w powiecie płockim, Drobin i Wyszogród w powiecie płockim, Różan w powiecie makowskim, Tłuszcz i Radzymin w powiecie wołomińskim, Łochów w powiecie węgrowskim, Kosów Lacki w powiecie sokołowskim, Warka i Nowe Miasto nad Pilicą w powiecie grójeckim, Łaskarzew i Żelechów w powiecie garwolińskim, Kałuszyn w powiecie mińskim, Pionki - wyróżniające się liczbą ludności 22 tys. i Iłża w powiecie radomskim. Miasta te powinny odgrywać ważną rolę w poprawie warunków życia ludności na peryferyjnych obszarach województwa.

Ośrodki gminne. Sieć miast i miasteczek na obszarach peryferyjnych województwa mazowieckiego jest stosunkowo rzadka, co można uznać za jeden z czynników szybkiego wyludniania się tych obszarów. Z tego względu warto zwrócić uwagę na wybrane ośrodki gminne na tych obszarach jako potencjalne, lokalne ośrodki równoważenia rozwoju. Na szczególną uwagę zasługują **ośrodki gminne, które w przeszłości posiadały prawa miejskie**. W ślad za aktywizacją gospodarczą i społeczną tych miejscowości może następować przywracanie im praw miejskich.

Większą sieć osadniczą tworzy 9136 miejscowości, w tym 7851 wsi. Zamieszkuje je 1814,4 tys. ludności. Na jedną miejscowość przypada 199 osób (w kraju 260 osób), co oznacza duże rozproszenie zabudowy wiejskiej. Obszary wiejskie, zwłaszcza oddalone od większych ośrodków miejskich i od głównych dróg, posiadają utrudniony dostęp do podstawowych usług i pozarolniczego rynku pracy. Konsekwencją tego jest szybki, selektywny proces wyludniania, a jego następstwem – **deformacja struktury ludności według wieku, płci i poziomu wykształcenia**. Obszary te z reguły charakteryzują się niższym poziomem rozwoju cywilizacyjnego.

Na mapie 14 przedstawiono miejską sieć osadniczą oraz zasięgi oddziaływania aglomeracji warszawskiej i ośrodków subregionalnych według delimitacji przeprowadzonej przez prof. A. Stasiaka⁸.

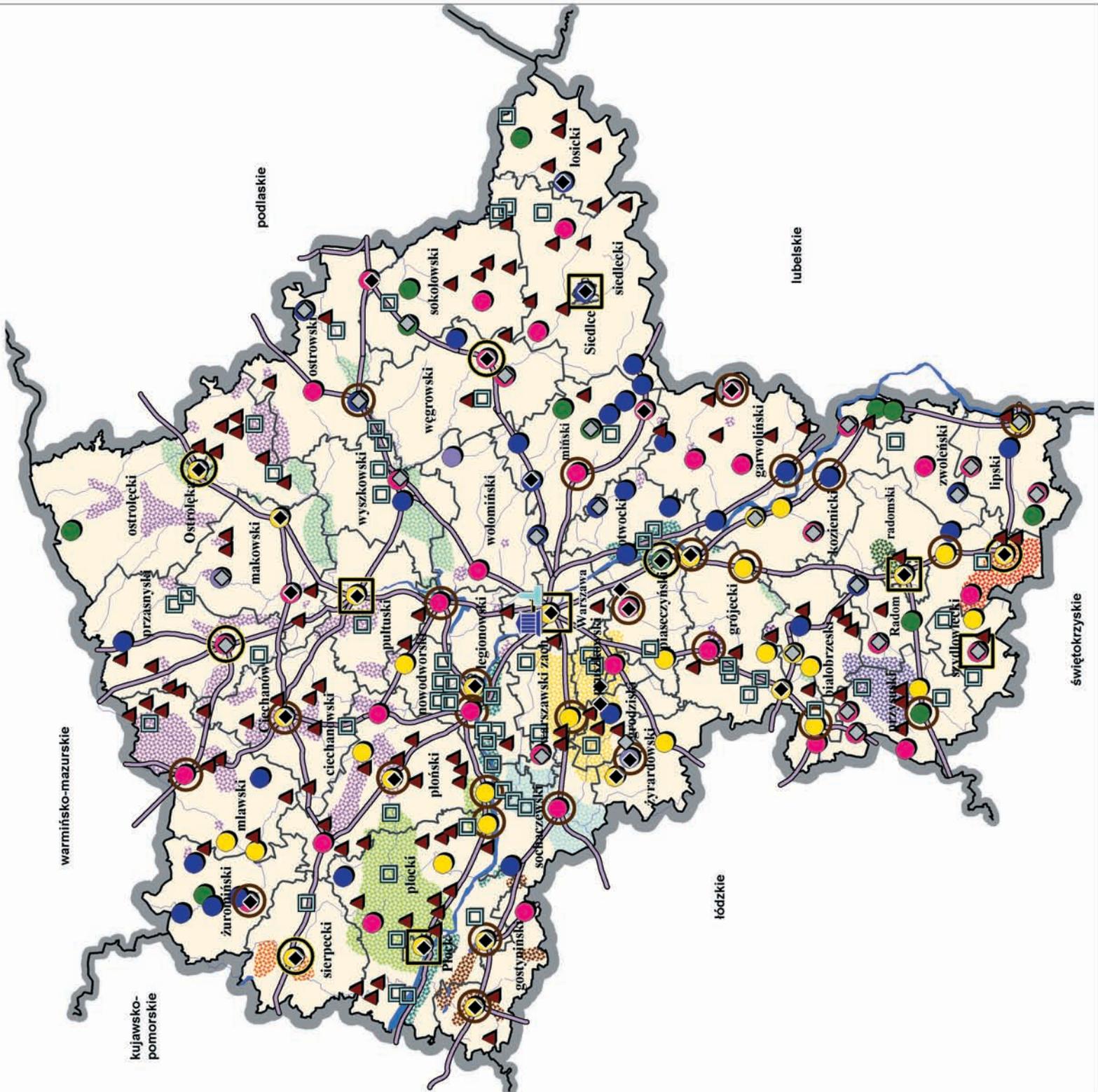
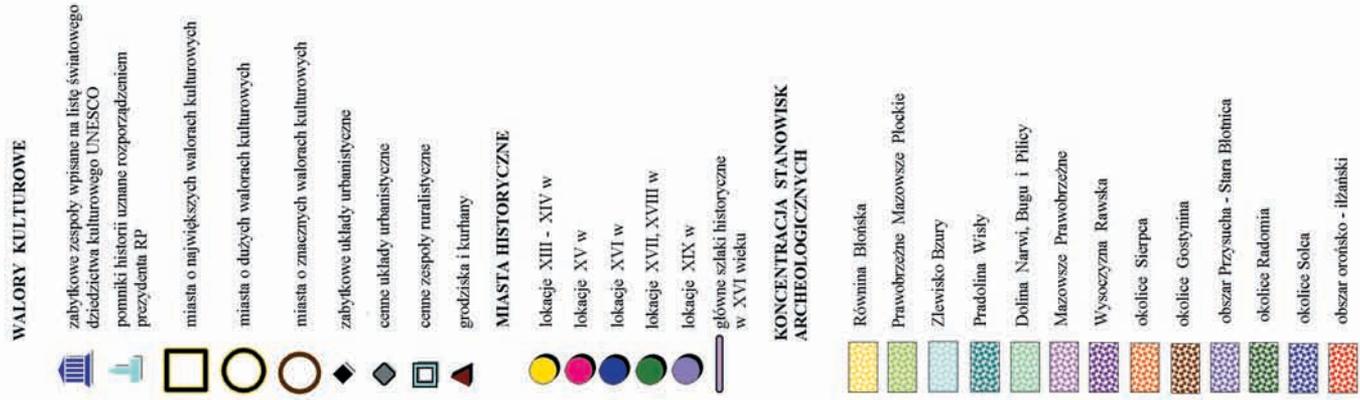
2.4. Wartości kulturowe

Jednym z istotnych elementów ochrony dziedzictwa kulturowego jest **tożsamość regionalna**, budowana poprzez pielęgnowanie i kultywowanie wartości lokalnej kultury materialnej i niematerialnej. Istotnym czynnikiem subiektywnym jest tu stan społecznej świadomości historycznej, poczucie wspólnoty dziejów, tradycji, norm i wzorów zachowań.

Mazowsze nie stanowiło i nie stanowi obszaru jednorodnego kulturowo. Wyróżnia się tu następujące główne regiony etnograficzne: Kurpie północne („Kurpie Puszczy Zielonej”), Kurpie południowe („Kurpie Puszczy Białej”), Mazowsze Północne, Mazowsze Południowo-Wschodnie i Podlasie Południowe. Niektóre regiony jak Kurpiowszczyzna i Łowicki zachowały do dziś odrębność kulturową czy nawet gwarową. Począwszy od połowy XIII w. do połowy XVI w. (do czasu inkorporacji Mazowsza do Korony) Mazowsze posiadało znaczną odrębność polityczną i prawną. Jej spuścizną była struktura społeczna,

⁸ Według prognozy GUS na lata 2003-2030

Mapa 15. Walory kulturowe

wyrażająca się dużym odsetkiem szlachty zagrodowej. W obszarze obecnego województwa mazowieckiego znalazły się również tereny północnej Małopolski – region Radomia stanowiący fragment dzielnicy sandomierskiej tzw. Zapilcze.

Na terenach tych można wyróżnić następujące regiony etnograficzne: Kozienicki, Iłżecko–Starachowicki i Opoczyńsko–Konecko–Przysuski.

Urbanizacja na Mazowszu rozpoczęła się stosunkowo późno. Większość miast dawnego Mazowsza ma metrykę średniowieczną. Najwcześniejszymi lokacjami legitymującą się Iłża, Płock, Skaryszew, Radom, Pułtusk i Warszawa. Najstarsze średniowieczne lokacje występują na obszarze lewego dorzecza Wisły w południowo-zachodniej części Mazowsza. Po prawej stronie Wisły przeważają lokacje z XVI w, zaś na obszarze północno-wschodnim następowało powolne, równomierne rozwijanie sieci miast od XIV do XVI wieku. Mazowsze Północne i Podlasie to obszary, na których przeważają lokacje z XVII-XVIII wieku.

W dziejach Mazowsza można wyróżnić następujące okresy:

- okres rozkwitu gospodarczego od XIV do XVI wieku. W tym czasie nastąpiły lokacje dużej liczby miast (112 miast z terenu obecnego województwa). Rozwój handlu w XVI w. spowodował zwiększenie roli dróg tranzytowych i w konsekwencji rozwój miast położonych przy tych drogach;
- okres upadku miast w XVII i XVIII wieku. Regres gospodarczy oraz towarzyszące mu wojny zahamowały proces lokowania nowych miast (12 nowych lokacji), a miasta istniejące nie miały możliwości ekonomicznych do odbudowy po zniszczeniach wojennych;
- okres ożywienia i przemian gospodarczych w XIX i XX wieku. Rozwój komunikacji drogowej i kolejowej oraz przemysłu wpłynął znacząco na zmiany sieci osadniczej i miejscowości. Powstały nowe miasta, ale równocześnie wiele miast przeżywało upadek nie tylko w związku z nowymi przebiegami szlaków komunikacyjnych, ale również w wyniku likwidacji wielu ośrodków miejskich na mocy rozporządzenia wydanego przez władze carskie w 1866 jako „kara” za udział w powstaniach.

Wśród **miast o szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej** należy wymienić Warszawę, Pułtusk, Szydłowiec, Płock, Radom, Siedlce, Górę Kalwarię, Iłżę, Przasnysz, Sierpc, Węgrów i Ostrołękę. Należy też zwrócić uwagę na miejscowości, które utraciły wprowadzić prawa miejskie, ale posiadają wysokie walory dawnego krajobrazu urbanistycznego. Są to: Czersk, Czerwińsk i Maciejowice.

Do miast stanowiących świadectwo polskich tradycji przemysłowych należy Żyrardów (proponowany do wpisania na listę światowego dziedzictwa przemysłowego), a także Pionki będące przykładem miasta powstałego w ramach Centralnego Okręgu Przemysłowego. W dziedzictwo kulturowe wpisują się również zakładane w latach międzywojennych miasta-ogrody: Ząbki, Podkowa Leśna, Milanówek i Konstancin, a także Rybienko Leśne, Ostrówek i miejscowości „Pasma Otwockiego”.

Poza wymienionymi miejscowościami znaczne walory historyczne posiadają również Ciechanów, Płońsk, Sochaczew, Mława, Biezuń, Wyszogród, Zakroczym, Nowy Dwór Mazowiecki, Serock, Brok, Mińsk Mazowiecki, Żelechów, Gostynin, Gąbin, Błonie, Piaseczno, Grójec, Nowe Miasto nad Pilicą, Warka, Kozienice, Przysucha, Skaryszew, Solec n/Wisłą i Mogielnica. Wymienione miejscowości wyróżniają się wartościowymi układami urbanistycznymi, wybitnymi wartościami krajobrazowymi oraz cenną tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi.

Znaczna część obszaru województwa mazowieckiego posiada rozpoznanie w zakresie **dziedzictwa archeologicznego**. Zewidencjonowano kilkanaście tysięcy stanowisk archeologicznych podzielonych na podstawowe typy jednorodnych wewnątrz i zwartych terytorialnie koncentracji. Są to: Równina Błońska, Prawobrzeżne Mazowsze Płockie, Zlewisko Bzury, Pradolina Wisły, Dolina Narwi, Bugu, Pilicy, Wysoczyzna Rawska, okolice Sierpca, Gostynina, a w południowej części województwa obszar od Starej Błotnicy do Przysuchy, okolice Radomia i Solca n/Wisłą, obszar od Orońska do Iłży.

Wśród **dóbr kultury materialnej** występujących na obszarze województwa mazowieckiego około 5000 jest objętych ochroną prawną. Zespół Starego i Nowego Miasta w Warszawie został wpisany na listę Światowego Dziedzictwa Kultury, a historyczny zespół Warszawy z Traktem Królewskim i Wilanowem uzyskał status pomnika historii. Starówka Warszawska oprócz wartości materialnych posiada również symbolikę niematerialną – jako efekt wysiłku całego narodu włożony w odbudowę miasta ze zniszczeń wojennych.

Konwencja w sprawie Ochrony Zabytków Architektonicznych w Europie (Cordoba 95) zobowiązuje kraje członkowskie do ochrony i utrzymania zabytków przy uwzględnieniu potrzeb współczesnego społeczeństwa. W tym kontekście szczególnej opieki wymaga architektura drewniana. Wśród jej przykładów warto zwrócić uwagę na zachowane jeszcze i wyróżniające się przykłady architektury niderlandzkiej, występującej na obszarach kolonizacji „olęderskiej” na Mazowszu wzdłuż Wisły oraz nad Bugiem i Narwią.

W krajobraz wsi mazowieckich wpisane są również zabytki techniki budownictwa ludowego (wiatraki, młyny, kuźnie). Najbardziej zasobne w te obiekty są okolice Siedlec. Ważną kwestią pozostaje także ochrona drewnianego budownictwa sakralnego, i to wraz z otaczającym te obiekty krajobrazem. Na obszarze województwa występują liczne **zespoły dworsko-palacowo-parkowe**, które są obrazem historycznej struktury społecznej. Współczesny zakres ochrony zabytków to skala krajobrazu, w którym mieszczą się wszystkie budowle, dzieła, założenia i zespoły będące przedmiotem ochrony. Potrzeba ochrony wynika z potrzeb środowiskowych w różnych ujęciach: przyrodniczym, kulturowo-zabytkowym, geograficznym i historycznym oraz z potrzeb turystyki i wypoczynku.

W regionie mazowieckim do najcenniejszych krajobrazów kulturowych należą:

- Opinogóra, Pułtusk, Skarpa Warszawska - krajobraz kulturowy komponowany;

- Płock-Nieszawa, Wyszogród-Czerwińsk, Solec n/Wisłą - krajobraz wiślany;
- Liw-Stara Wieś, Góra Kalwaria - krajobraz pielgrzymkowy;
- Puszcza Biała, Kurpiowski - krajobraz etnograficzny;
- Modlin - krajobraz twierdzy;
- Przyczółek Warecko-Magnuszewski, Mława - linia obronna z 1939 r., „Ossów (Pole Bitwy Warszawskiej 1920r.)”.

W południowej części województwa w okolicach Iłży i Sienna położony jest fragment projektowanego w województwie świętokrzyskim Parku Kulturowego Doliny Kamiennej. Szczegółowa delimitacja tych obszarów wymaga wykonania dodatkowych analiz i studiów.

Znaczącym wieloprzestrzennym elementem środowiska kulturowego z charakterystycznymi elementami krajobrazowymi na Równinie Mazowieckiej jest Wisła i jej pradolina. Ogromne znaczenie historyczno–emocjonalne zarówno w skali kraju jak i Europy posiada Warszawa. Z uwagi na jej stołeczność nie pełni jednak takiej roli w regionie jak inne miasta będące siedzibami województw. Należy więc dążyć do większego jej „związania” z problemami województwa zwłaszcza w budowaniu regionalnej tożsamości.

2.5. Infrastruktura społeczna

Poziom wyposażenia Mazowsza w urządzenia i instytucje infrastruktury społecznej jest mocno zróżnicowany i zależy nie tylko od lokalizacji danej placówki, ale także od jej stanu technicznego oraz wielkości i zakresu świadczonych usług. Zdecydowana koncentracja infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym występuje w Warszawie. Dostatecznie wyposażone są ośrodki subregionalne. Natomiast wyposażenie mniejszych ośrodków oraz terenów wiejskich jest zdecydowanie gorsze i znacznie poniżej poziomu uzasadnionych potrzeb (mapa 16).

Szkolnictwo wyższe i oświata. W województwie funkcjonuje 86 **uczelni wyższych**, w tym w Warszawie 53. Znaczącymi ośrodkami szkolnictwa wyższego są także Radom, Płock, Ciechanów, Ostrołęka i Pułtusk. Również w zakresie **szkolnictwa ponadpodstawowego** zdecydowana koncentracja szkół występuje w Warszawie i subregionie warszawskim oraz w Radomiu i Płocku. W zakresie szkolnictwa ogólnokształcącego najmniejszą liczbą placówek charakteryzuje się subregion radomski. Najwięcej uczniów na 10 000 mieszkańców przypadało w miastach będących siedzibami powiatów: Siedlcach (501), Ostrołęce (410), Płocku (313), natomiast najmniej w powiatach ziemskich otaczających powiaty grodzkie, tj. siedleckim (2,45), ostrołęckim (24,54), płockim (53,60). Placówki szkolnictwa zawodowego są rozmieszczone bardziej równomiernie. Najwyższa liczba uczniów w szkołach średnich i zasadniczych zawodowych na 10 000 mieszkańców przypadała w Ostrołęce (644,82), Siedlcach (559,75) oraz w Płocku (485,88), natomiast najmniejsza w powiatach siedleckim (30,48), przyskowskim (94,84) i warszawskim zachodnim (100,88).

Służba zdrowia W zakresie dostępności do placówek służby zdrowia najgorsza sytuacja występuje w północnej i środkowej części województwa oraz w powiecie gostynińskim, biorąc pod uwagę liczbę ludności na 1 placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Na ogólną liczbę 84 szpitali publicznych 37 jest zlokalizowanych w Warszawie. Najwyższy wskaźnik ludności przypadającej na 1 łóżko w szpitalu występował w powiatach: zwolenińskim (852,04), grodziskim (813,62), radomskim (603,48), najniższy w powiatach: gostynińskim (66,66), otwockim (91,17) i Siedlcach (102,29). W powiatach białobrzeskim, legionowskim, szydłowieckim, ostrołęckim, płockim i siedleckim nie ma szpitali. Trzy ostatnie powiaty obsługiwane są przez szpitale zlokalizowane w miastach na prawach powiatu. Stosunkowo dobra sytuacja w zakresie leczenia zamkniętego jest w subregionie warszawskim oraz w Radomiu, Płocku i Siedlcach. Natomiast w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w Warszawie, Radomiu i Płocku. W domy i zakłady pomocy społecznej najlepiej wyposażona jest Warszawa i powiaty sąsiadujące z Warszawą od południowego zachodu (m.in. funkcjonuje tu Mazowiecki Zakład dla Niewidomych w Laskach) oraz powiat radomski i płocki. Szczególnym problemem polityki społecznej jest między innymi liczba osób korzystających z pomocy społecznej. Najwięcej z pomocy społecznej (w przeliczeniu na 1 mieszkańca) korzystali mieszkańcy subregionu radomskiego oraz północnego Mazowsza. W województwie funkcjonuje jedno uzdrowisko – Konstancin, położone w powiecie piaseczyńskim.

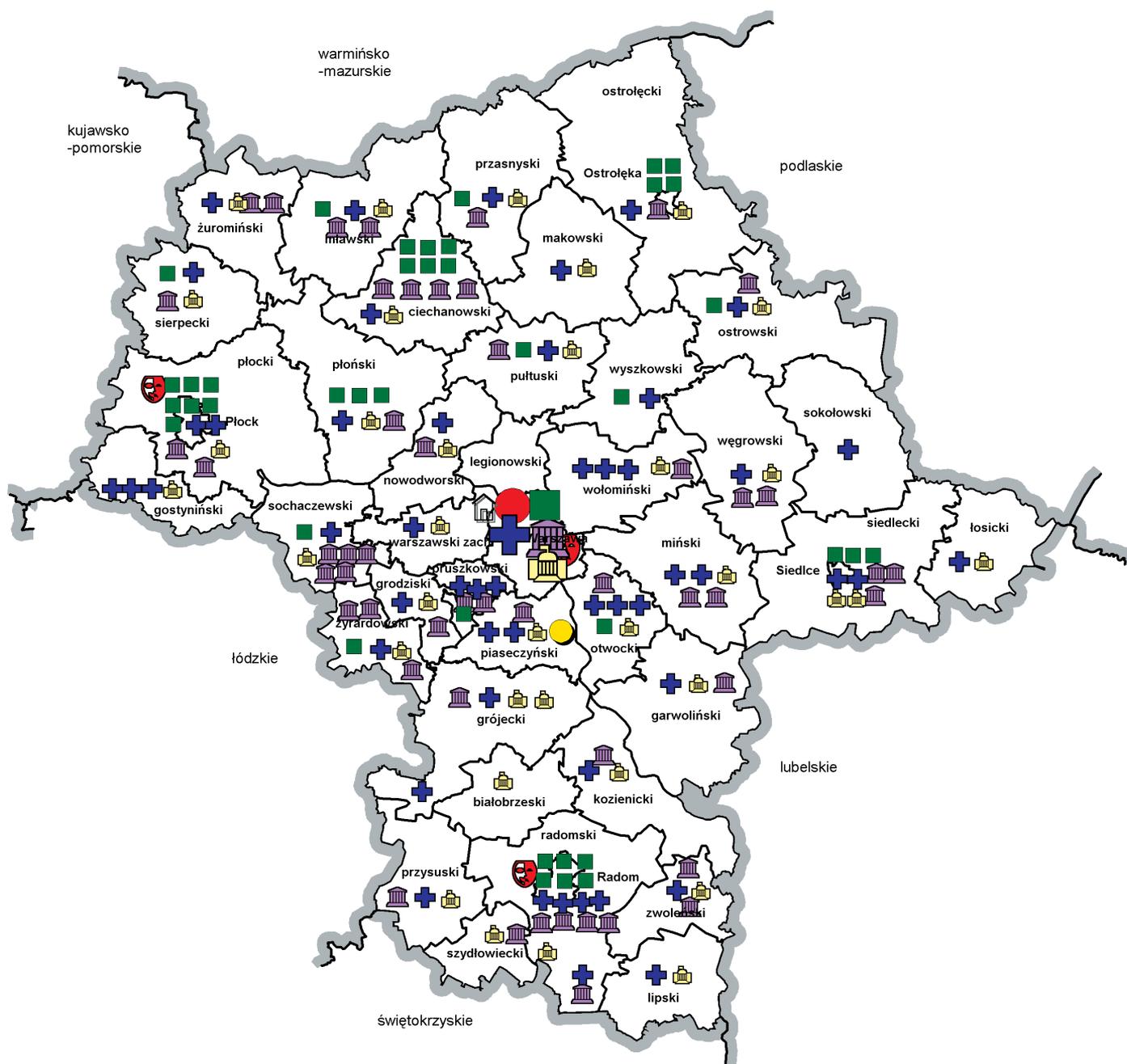
Placówki kultury o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym są zlokalizowane przede wszystkim w Warszawie. Skupiają się tu najważniejsze instytucje narodowe: Teatr Narodowy, Teatr Wielki–Opera Narodowa, Filharmonia Narodowa oraz Zamek Królewski i Muzeum Łazienki Królewskie. W Warszawie działa 51 muzeów.

Bardziej równomiernie są rozmieszczone placówki biblioteczne, chociaż zdecydowana ich przewaga występuje także w Warszawie, bo aż 17,3% wszystkich bibliotek w województwie. Najwyższy wskaźnik liczby bibliotek na 1000 mieszkańców odnotowano w powiatach: ostrołęckim, makowskim, żuromińskim, najniższy w Radomiu, Siedlcach oraz w Płocku.

Wśród placówek naukowo-badawczych największa koncentracja zaznacza się w Warszawie i ośrodkach subregionalnych: w Płocku, Radomiu, Siedlcach, Ostrołęce, Ciechanowie.

Wśród obiektów kultury materialnej występujących na obszarze województwa mazowieckiego około 5000 jest objętych ochroną prawną, a zespół Starego i Nowego Miasta w Warszawie został wpisany na listę światowego dziedzictwa. W Warszawie znajduje się największe skupisko obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków (około 1300). Poza Warszawą duże nagromadzenie zabytków występuje w Żyrardowie, Radomiu, Płocku, Ciechanowie, Pułtusku, Iłży, Szydłowcu, Ostrołęce i Przasnyszu.

Mapa 16. Wybrane obiekty infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym

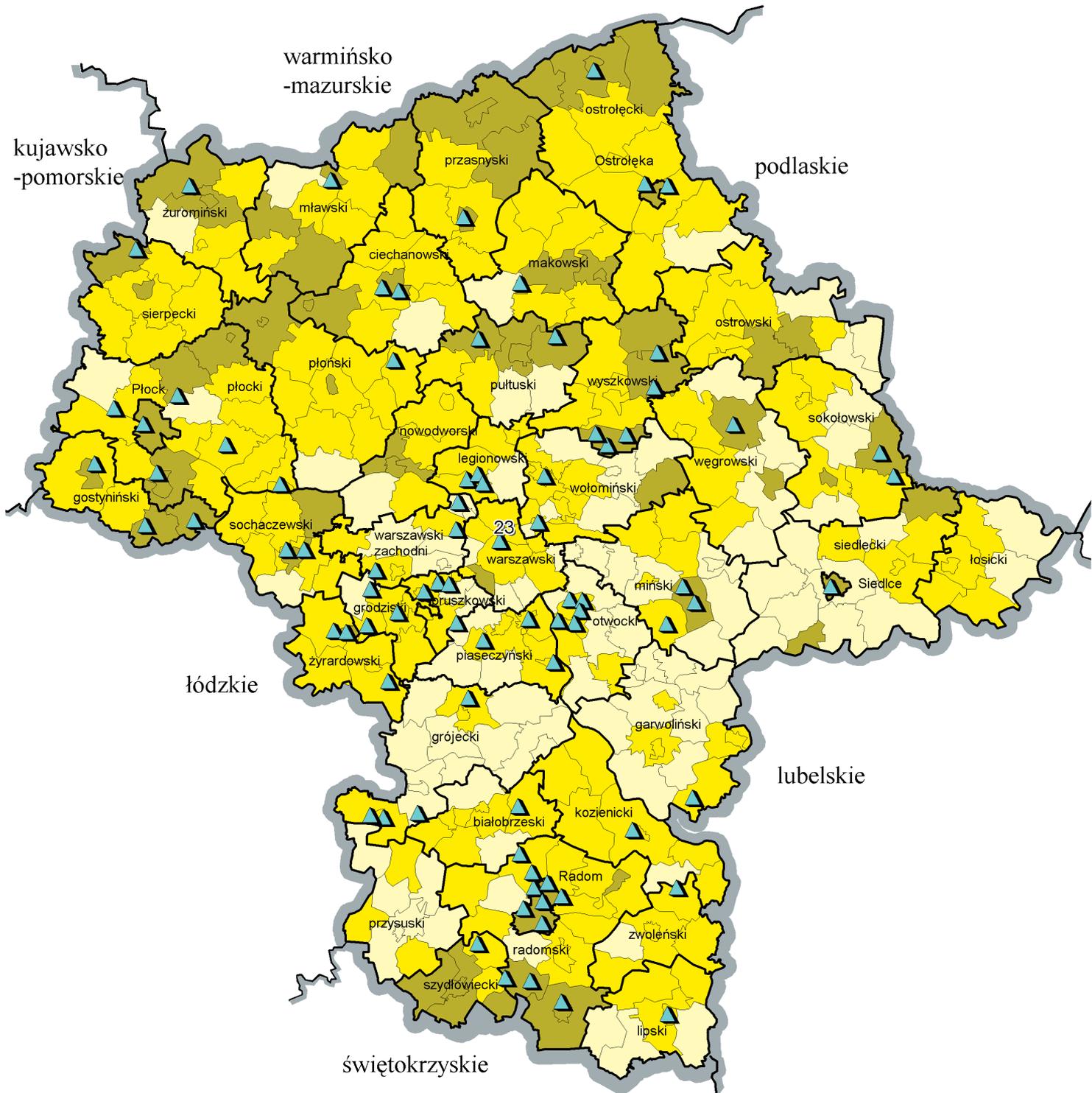
Placówki w województwie

- szkoły wyższe
- szpitale
- uzdrowiska
- muzea
- biblioteki
- teatry
- zakład dla niewidomych w Laskach

Placówki w Warszawie

- jednostki badawczo-rozwojowe
- szkoły wyższe
- szpitale
- muzea
- biblioteki
- teatry

Mapa 17. Pomoc społeczna

Nakłady w zł na pomoc społeczną / 1 mieszkańca w 2002r.

- 141 do 273,14
- 91 do 140,99
- 48,22 do 90,99

domy i zakłady pomocy społecznej

3. Uwarunkowania gospodarcze

3.1. Przemysł

Województwo mazowieckie jest **regionem uprzemysłowionym**. Produkcja sprzedana przemysłu w 2002 roku wynosiła 105,5 mld zł, co stanowiło 20,6% wielkości krajowej. Jest to najwyższy udział wśród 16 województw w kraju. W ostatnich latach udział województwa w kraju systematycznie zwiększa się (w roku 1999 – 19,8%, w 2000r. – 20,0%, w 2001r. – 20,5%). Występują ogromne różnice w poziomie uprzemysłowienia poszczególnych powiatów.

Przyjmując za miernik produkcję sprzedaną przemysłu na 1 mieszkańca, w 2002 roku wynosiła ona średnio w województwie 18,5 tys. zł (w kraju 12,1 tys. zł), a najczęściej w powiecie piaseczyńskim (32,5 tys. zł) i w Warszawie (31,5 tys. zł). Wartość produkcji sprzedanej powyżej 10 tys. zł na mieszkańca posiadały ponadto powiaty: miasto Ostrołęka, miasto Siedlce oraz garwoliński, grodziski, grójecki, mławski, nowodworski, pruszkowski i sochaczewski. Zapewne wysoką wartość produkcji sprzedanej posiadają także powiaty kozienicki i miasto Płock, ale dokładne dane są dla nich w dostępnej statystyce utajnione.

Do bardziej rozwiniętych branż można zaliczyć 10 niżej wymienionych, z których każda zatrudniała w 2002r. więcej niż 10 tys. osób, a mianowicie:

- przemysł spożywczy, głównie mięsny, mleczarski, owocowo-warzywniczy, piekarniczy i napojów,
- energetyka, zwłaszcza elektrociepłownie, gaz,
- przemysł wydawniczy i poligraficzny,
- przemysł chemiczny, głównie farmaceutyczny i chemii gospodarczej,
- przemysł metalowy, głównie narzędziowy,
- przemysł odzieżowy,
- przemysł maszyn i urządzeń, głównie zbrojeniowy i ciągnikowy,
- przemysł gumowy,
- przemysł sprzętu radiowo-telewizyjnego,
- przemysł mineralny, głównie cementowy i betoniarski.

Do pozytywnych cech struktury przemysłu w województwie zaliczyć też należy wykształcenie się szeregu przemysłów, opartych częściowo na miejscowej bazie surowcowej (przemysł spożywczy) oraz opierających się na dostawach surowców (rafineria), a także występowanie w strukturze przemysłu regionu branż, w których zarysowały się tendencje do specjalizacji pod kątem handlu zagranicznego. Są to przemysły: warzywniczo-owocowy, odzieżowy i meblarski. W tej grupie występuje także przemysł samochodowy, ale jego perspektywy nie są tak jasne. Ujemnymi stronami struktury przemysłu są natomiast: niedostateczny jeszcze udział przemysłów wysokiej technologii oraz niekorzystna struktura wewnętrzna tych przemysłów.

Miarą wysokiej aktywności gospodarczej województwa mazowieckiego są udziały w krajowej strukturze **podmiotów gospodarczych**. W odniesieniu do wybranych grup tych podmiotów (2003 r.) przedstawiały się one następująco: przedsiębiorstwa państwowe – 20,0%, spółdzielnie - 17,8%, spółki prawa handlowego - 27,1%, w tym z udziałem kapitału zagranicznego: akcyjne – 44,5%, z ograniczoną odpowiedzialnością – 28,1%⁴. Przytoczone wskaźniki świadczą o bardzo wysokiej koncentracji kapitału zagranicznego, ulokowanego głównie w Warszawie i powiatach podwarszawskich. Rozmieszczenie spółek z udziałem kapitału zagranicznego na koniec 2002 roku w przekroju gmin przedstawiono na mapie 18.

Ogólna liczba podmiotów gospodarki narodowej na obszarze woj. mazowieckiego ciągle wykazuje tendencję wzrostową⁵. W strukturze własnościowej podmiotów dokonują się przekształcenia w wyniku prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych i tworzenia nowych podmiotów. W okresie od 1.VIII 1990r. do 31.XII 2002r. sprywatyzowano metodą bezpośrednią 233 przedsiębiorstwa państwowe⁶. W strukturze przestrzennej podmiotów widoczna jest dominacja Warszawy i powiatów podwarszawskich oraz miast na prawach powiatu. W Warszawie (według stanu na 31.12.2003r.) funkcjonowało 67% ogólnej liczby podmiotów osób prawnych w województwie i 43% zakładów osób fizycznych. Warszawa posiada też zdecydowanie najwyższe wskaźniki liczby podmiotów na 1000 ludności, które wynosiły 53,2 dla podmiotów osób prawnych i 109,5 dla zakładów osób fizycznych. Poza powiatami posiadającymi siedziby w miastach na prawach powiatu, końcowe lokaty na obydwu omawianych tu listach zajmują na ogół powiaty położone peryferyjnie, których siedzibami są najmniejsze miasta.

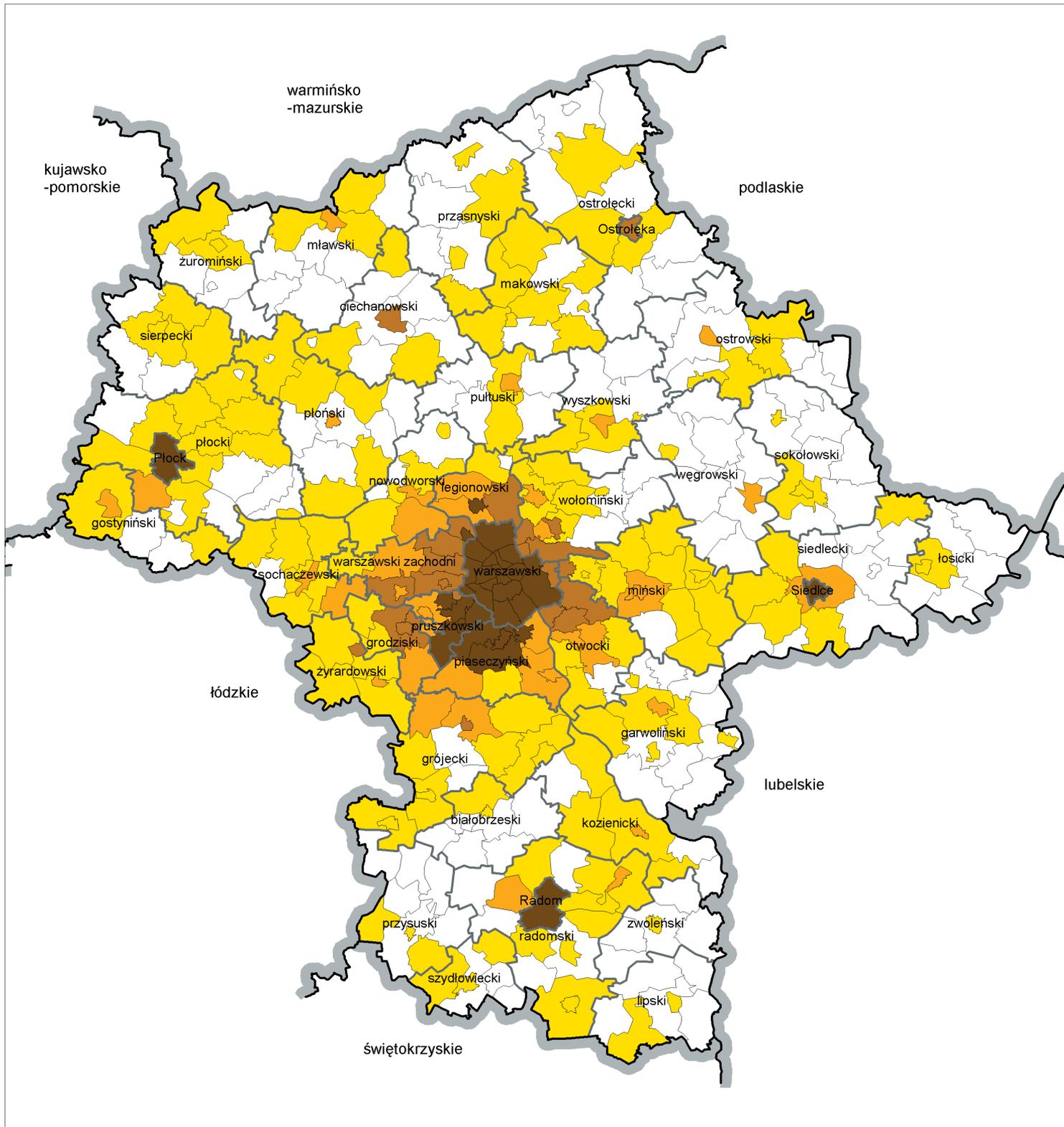
Strukturę podmiotów gospodarczych w końcu 2003r. przedstawia tabela 2.

⁹ Wyliczenia własne na podstawie Biuletynu statystycznego województwa mazowieckiego, US w Warszawie, grudzień 2003.

¹⁰ W końcu 1997 roku było ich 427,2 tys., zaś według stanu w dniu 31.12.2003 roku - 575,6 tys. tj. o 34,7% więcej.

¹¹ Z tego w wyniku: sprzedaży majątku - 51, wniesienia majątku do spółki - 20, oddania majątku do odpłatnego korzystania - 154, zastosowania mieszanych sposobów zbycia majątku - 8. Rocznik statystyczny województw, GUS, Warszawa 2003, tabl. 7(281), s. 352.

Mapa 18. Spółki z udziałem kapitału zagranicznego, 2002 r
Stan w dniu 31.12.

Liczba spółek w gminie

□	0 do	0
■	1 do	5
■	6 do	20
■	21 do	50
■	51 do	4 100

Tabela 2 • Podmioty gospodarcze - stan w dniu 31.12.2003r.

Wyszczególnienie	Ilość	%
Podmioty osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nie mających osobowości prawnej	145713	100,0
z tego sektor: publiczny	12308	8,4
Prywatny	133405	91,6
z pozycji razem:		
przedsiębiorstwa państwowe	347	0,2
Spółdzielnie	3293	2,3
spółki prawa handlowego razem	56622	38,9
w tym z przewagą kapitału zagranicznego	14755	10,1
Zakłady osób fizycznych	429885	100,0
w tym:		
przetwórstwo przemysłowe	45407	10,6
budownictwo	49208	11,4
handel i naprawy	146045	34,0
hotele i restauracje	9329	2,2
transport, gospodarka magazynowa i łączność	43265	10,1
pośrednictwo finansowe	17510	4,0
obsługa nieruchomości i firm	63820	14,8

Źródło: wyliczenia własne na podstawie *Biuletynu Statystycznego Województwa Mazowieckiego, nr 12 z 2003r.*

3.2. Rolnictwo

Gospodarka rolna nadal posiada duże znaczenie w rozwoju gospodarczym i społecznym województwa. W rolnictwie województwa w 2002r. (według NSP) pracowało 15,9% ludności aktywnej zawodowo (kraj – 16,9%). Jednak na obszarach północnej, wschodniej i południowej części województwa udział zatrudnionych w rolnictwie indywidualnym przekracza 50% ogółu czynnych zawodowo.

Z punktu widzenia warunków przyrodniczych województwo mazowieckie charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Średni wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (według skali IUNG) waha się od 37 pkt do 94 punktów¹² (mapa 7). W strukturze terenów rolnych (według klas bonitacyjnych) przeważają grunty średnie jakościowo, zaliczane do kl. IV – 37,1% (kraj – 39,9%), a słabe - kl. V - 28,4% (kraj – 22,6%).-

Gleby bardzo dobre i dobre jakościowo - kl. I-III - stanowią 17,8% (kraj – 26,0%) ogólnej powierzchni użytków rolnych. Gleby najlepsze dla produkcji rolnej - w postaci większych zwartych kompleksów - występują w powiatach: ciechanowskim, przasnyskim, gostynińskim, grójeckim, sochaczewskim, płońskim, płockim, lipskim, sokołowskim, łosickim. Gleby najniższych klas występują w północno-wschodniej części województwa.

Zróżnicowanie warunków przyrodniczych regionu, a także „renta położenia” w stosunku do chłonnego rynku aglomeracji warszawskiej wpływa na zróżnicowanie kierunków użytkowania rolniczego gruntów, specjalizacji oraz poziomu intensywności i towarowości rolnictwa. Poziom intensywności rolnictwa i dominujące kierunki produkcji przedstawiono, ze względu na skalę opracowania, w dużym zagregowaniu przestrzennym na mapie 19.

Generalnie intensywne rolnictwo występuje w części zachodniej województwa- na wysoczyźnie Ciechanowskiej, Płockiej, równinie Sochaczewsko-Błońskiej, na obszarze aglomeracji warszawskiej, w rejonie grójeckim aż po Wisłę oraz obejmuje powiaty subregionu ciechanowskiego: żuromiński, płoński, pułtuski i powiaty subregionu radomskiego: przysuski, białobrzegi, kozienicki. W części wschodniej województwa intensywne rolnictwo występuje w powiatach nadbużańskich.

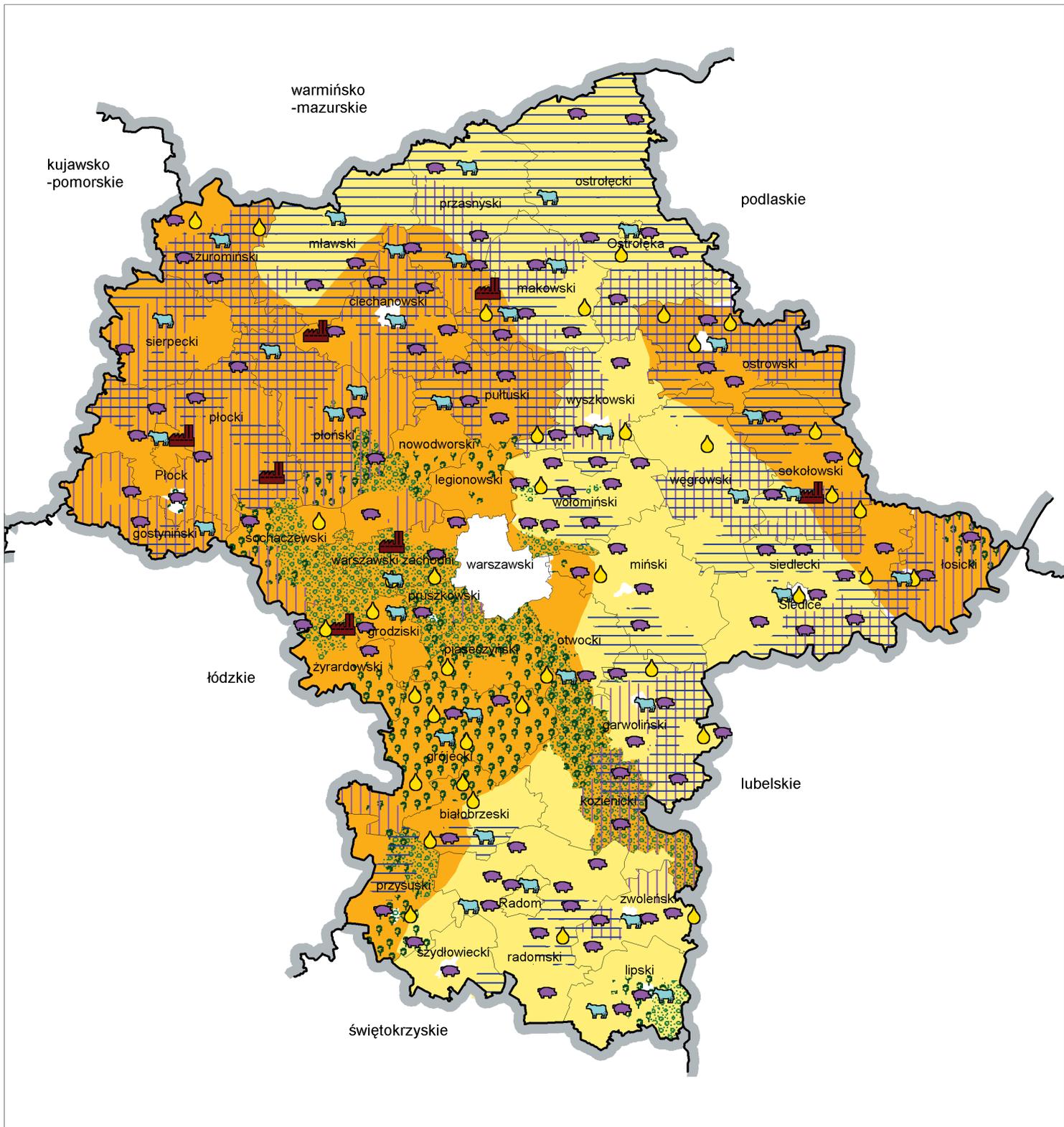
Dominującymi kierunkami produkcji jest: sadownictwo, warzywnictwo, chów trzody chlewnej, bydła oraz drobiu, wzrasta także znaczenie pszczelarstwa¹³:

- mazowieckie sady mają największy udział w powierzchni sadowniczej kraju – około 32% i skoncentrowane są w rejonie grójeckim (zagłębiu sadowniczym Mazowsza i kraju), wzdłuż Wisły, w części południowo-zachodniej aglomeracji warszawskiej oraz w rejonie sochaczewskim i płońskim;
- warzywnictwo podobnie jak sadownictwo posiada największy udział w krajowej powierzchni upraw warzyw – ponad 15% i skoncentrowane jest na obszarach wzdłuż doliny Wisły, w części południowo-zachodniej aglomeracji warszawskiej, w rejonie sochaczewskim i płońskim, a także w powiatach: nowodworskim, kozienickim, lipskim i mińskim;
- wysoka obsada bydła – powyżej 45 szt./100ha UR - charakterystyczna jest dla rejonów o wysokim udziale użytków zielonych i koncentruje się przede wszystkim w części północno-wschodniej województwa w powiatach: ostrołęckim, przasnyskim, mławskim, makowskim, żuromińskim, w powiatach nadbużańskich i subregionu siedleckiego: siedleckim, węgrowskim oraz na wysoczyźnie Płockiej i Ciechanowskiej;

¹² Najistotniejsze elementy środowiska przyrodniczego, stanowiące o jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, to: gleby, rzeźba terenu, klimat i warunki wodne. Ocenę tych elementów, wyrażoną kompleksowym wskaźnikiem waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, opracowaną przez IUNIG w Puławach przedstawia mapa 7.

¹³ Szóste miejsce w kraju pod względem liczby pni pszczelich - najwięcej w powiatach: lipskim, garwolińskim, siedleckim.

Mapa 19. Rolnictwo i przemysł spożywczy

Obszary produkcji rolniczej

- rolnictwo intensywne
- rolnictwo średnio i niskointensywne

Dominujące kierunki produkcji

- obsada bydła (> 45 szt./100 ha UR)
- obsada trzody chlewnej (>90 szt./100 ha UR)
- sady - powyżej 5 % UR
- warzywa - powyżej 2% UR

Przemysł rolno-spożywczy

- cukrownie
- zakłady mleczarskie
- przetwórnice mięsa (w tym drobiowego)
- przetwórnice owoców i warzyw

- wysoka koncentracja chowu drobiu (pod względem liczebności druga pozycja w kraju) szczególnie w powiatach: żuromińskim, mławskim, siedleckim, sierpeckim i płońskim;
- wysoka obsada trzody chlewnej - powyżej 90 szt/100ha UR występuje przede wszystkim na obszarach północno-zachodniej części Mazowsza w powiatach o wysokim poziomie rozwoju rolnictwa wielokierunkowego i dobrze rozwiniętym przemyśle rolno- spożywczym oraz w powiatach wschodnich regionu o względnie dobrze rozwiniętej bazie przetwórstwa rolno-spożywczego.

W województwie mazowieckim wyprodukowano (w 2001r.) 16,2% produkcji krajowej mleka (1 miejsce w kraju) i 12,2% produkcji żywca rzeźnego (2 miejsce w kraju). W gospodarstwach mleczarskich wzrasta ilość i jakość produkowanego mleka jak również poprawia się jego higiena. Stale podwyższa się poziom wyposażenia technicznego gospodarstw np. w 2002 r. w odniesieniu do roku 1996 zwiększyła się o około 70% liczba dojarek rurociągowych. Do chowu wprowadzany jest materiał o wysokiej jakości genetycznej, poprawiający wydajność jednostkową.

Wzrasta powierzchnia oraz postępuje modernizacja istniejących sadów. W gospodarstwach sadowniczych i warzywniczych duży nacisk kładzie się na ich wyposażenie techniczne, głównie w nowoczesne przechowalnie z kontrolowaną atmosferą i chłodnię¹⁴. Wysoki poziom produkcji owoców, warzyw, mleka, drobiu ukierunkowuje rozwój komplementarnego przetwórstwa. Rozwijają się praktycznie wszystkie branże przetwórstwa rolno-spożywczego. Szczególnie intensywnie postępuje modernizacja przemysłu mleczarskiego, w tym również zorganizowanego w spółdzielczości mleczarskiej, stanowiącej własność rolników. Poprawia się efektywność, jakość i wzbogaca asortyment produktów tego przemysłu w świetle pojawiającej się konkurencji zagranicznej o innej formie organizacyjnej i kapitałowej.

Średnia **wielkość gospodarstwa** rolnego w 2002 roku na Mazowszu przy ogólnej ich liczbie 291,8 tys., wynosiła 7,6 ha użytków rolnych. Dominują gospodarstwa małe o powierzchni do 5 ha, które stanowiły 49,8% ogólnej liczby gospodarstw, gospodarstwa o powierzchni 10-20 ha- 17,3%, a gospodarstwa powyżej 20 ha stanowiły tylko 4,8%¹⁵.

Zmiany zachodzące w strukturze agrarnej mają swoje odbicie w liczbie gospodarujących jednostek. Spadek liczby gospodarstw w latach 1996-2002 wyniósł 6,5 tys., to jest 2,2%¹⁶. W poszczególnych grupach obszarowych spadek ten miał dość zróżnicowany charakter. W strukturze obszarowej zmniejszył się o 5,5% udział gospodarstw w grupie 5-10 ha oraz o 2,8% udział gospodarstw w grupie 10-20 ha, natomiast o 5,6% zwiększył się udział w grupie 1-5 ha i o 1,9% powyżej 20 ha. Nadal jednym z głównych problemów pozostaje rozdrobnienie gospodarstw rolnych, gdyż przepływ ziemi do gospodarstw największych jest nieznaczny.

Pochodną jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i stopnia specjalizacji gospodarstw jest ich **towarowość**. Wartość towarowej produkcji rolnej w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (według *Powszechnego Spisu Rolnego* z 1996 r.) była najwyższa w północno-zachodniej części województwa oraz w rejonie grójeckim. W ostatnich latach spada opłacalność produkcji rolnej, głównie z powodu niskich cen produktów rolnych oraz stale wzrastających cen towarów i usług nabywanych przez rolników. Obniża się dochodowość gospodarstw rolnych i następuje ubożenie ludności wiejskiej. Gospodarstwa rolne tracą możliwości finansowe do odtwarzania posiadanego majątku trwałego i nie mogą partycypować w inwestycjach związanych z rolniczą i wiejską infrastrukturą techniczną. W konsekwencji pogarszają się warunki rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich.

Szansą rozwoju dla obszarów wiejskich muszą się stać **pozarolnicze dziedziny gospodarki**, tj. szeroko rozumiane usługi oraz rozwój szkolnictwa i podnoszenie poziomu wykształcenia ludności wiejskiej. Szczególną rolę powinny pełnić powiatowe ośrodki rozwoju jako centra obsługi danego rejonu rolniczego.

3.3. Turystyka

Województwo mazowieckie posiada walory turystyczne, liczące się w skali nie tylko kraju, ale i międzynarodowej. Są to przede wszystkim wysokiej klasy atrakcje kulturowe i znaczące wartości przyrodnicze.

Atrakcje kulturowe to liczne zabytki i miejsca historyczne, których najwięcej znajduje się w Warszawie. Walory przyrodnicze województwa to duże, zwarte kompleksy leśne, (puszcze: Kampinoska, Kozienicka, Kurpiowska; lasy: chojnowskie, celestynowskie, otwockie i garwolińskie), rzeki (Wisła, Narew, Bug wraz z Zalewem Zegrzyńskim, Liwiec, Pilica, Bzura i Skrwa) oraz jeziora. Na obszarze województwa można wyodrębnić kilka rejonów, gdzie **funkcja turystyczno-wypoczynkowa** posiada istotne znaczenie (mapa 20).

Najpopularniejszą formą aktywności jest turystyka przyjazdowa, w tym biznesowa (dotyczy to głównie Warszawy), oraz turystyka wędrowniczo-krajo-brazowa piesza, rowerowa, konna po sieci wyznaczonych szlaków. Popularny jest również wypoczynek pobytowy (urlopowy i świąteczny) indywidualny na obszarach letniskowych oraz zorganizowany w ośrodkach wypoczynkowych i kolonijnych. W ostatnich latach można zaobserwować rozwój nowych form turystyki, tzw. agroturystykę i ekoturystykę.

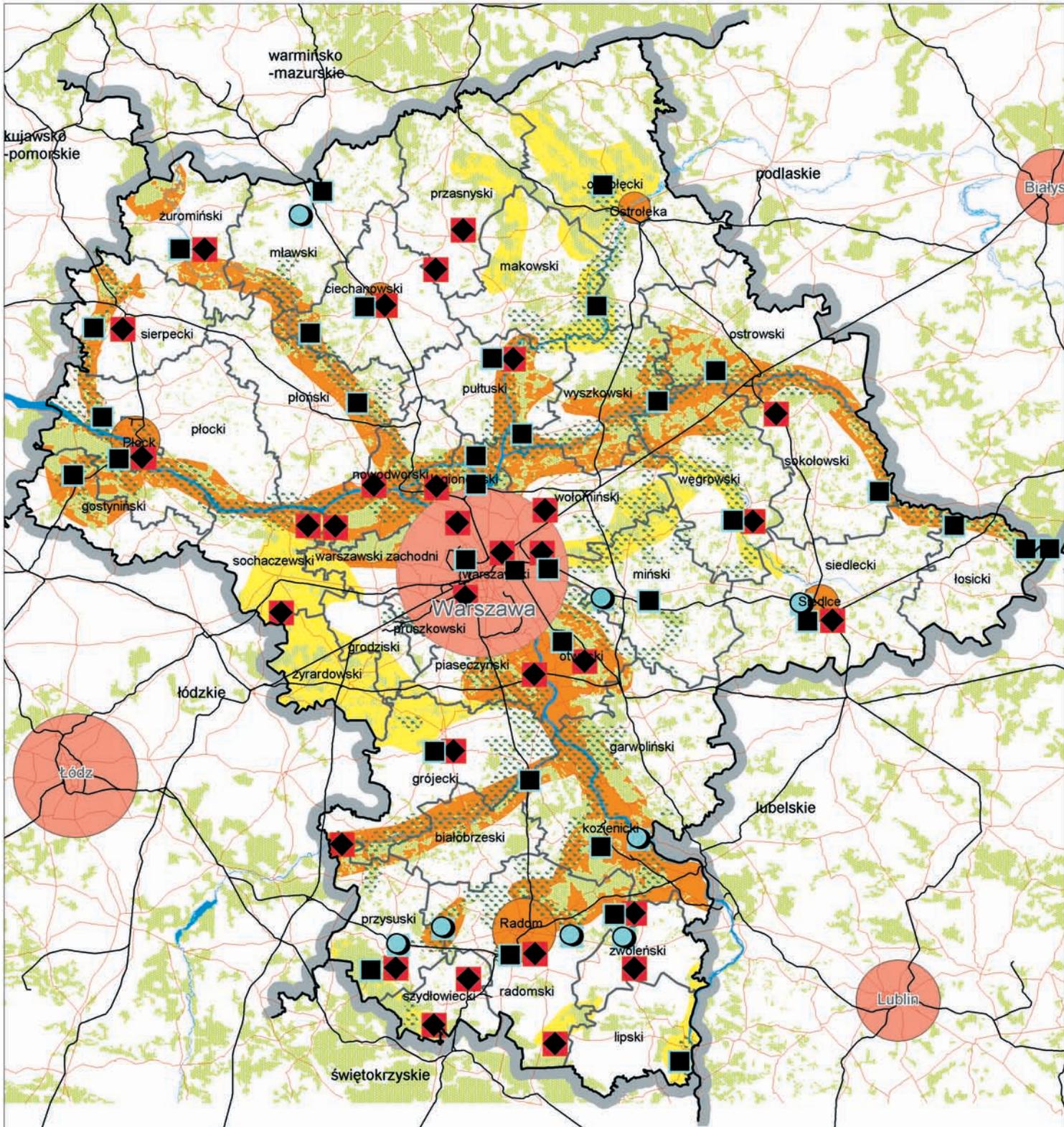
W ostatnich latach nastąpił także rozwój turystyki kulturowej, w tym znaczne ożywienie turystyki pielgrzymkowej (Rostkowo, Skępe, Góra Kalwaria,

¹⁴ Dynamicznie rozwija się bardzo wąska specjalizacja, tj. uprawa papryki pod osłonami głównie w gminach: Przytyk, Potworów, Klwów, Radzanów, Wyśmierzyce.

¹⁵ Według Powszechnego Spisu Rolnego 2002 - dotyczy gospodarstw powyżej 1 ha użytków rolnych.

¹⁶ Powszechny Spis Rolny 2002 w odniesieniu do PSR 1996r.

Mapa 20. Turystyka

Niepokalanów, Stara Błotnica, Skrzyńsko, Wysokie Koło). Ochrona krajobrazu kulturowego nabiera więc wymiaru gospodarczego, będąc również czynnikiem kształtowania tożsamości mieszkańców zgodnie z przekazywanymi przez pokolenia tradycjami. Łączy poszanowanie natury i odrębności etnicznych, religijnych i lokalnych. Rozwój świadomości kulturowej powinien być realizowany przez pielęgnowanie tradycji regionalnych oraz ochronę dóbr kultury materialnej. Dużą uwagę należy poświęcić kultywowaniu tradycji na terenach wsi i małych miasteczek (nierzadko wyróżniających się dużymi walorami krajobrazowymi oraz wartościowymi układami urbanistycznymi i cennymi tradycjami historycznymi).

Województwo mazowieckie posiada więc dobre warunki dla dalszego rozwoju funkcji turystycznej od strony atrakcji, ale również dzięki istniejącej **bazie turystycznej**. Jej cechą charakterystyczną jest duży udział obiektów całorocznych i największy w kraju udział hoteli wysokostandardowych skoncentrowanych w Warszawie¹⁷.

Oferta turystyczno-wypoczynkowa województwa napotyka jednakże na wiele ograniczeń, między innymi takich jak niedobór bazy poza Warszawą, brak odpowiedniego zagospodarowania rekreacyjnego wielu atrakcyjnych rejonów turystycznych oraz słabo rozwinięta informacja turystyczna i promocja regionu w kraju i zagranicą, zwłaszcza w odniesieniu do pozawarszawskiej części województwa.

4. Systemy infrastruktury technicznej

Województwo mazowieckie zajmuje pod wieloma względami centralne miejsce w krajowych systemach infrastruktury technicznej. Dotyczy to w szczególności systemu transportowego (drogowego, kolejowego, lotniczego i komunikacji miejskiej) oraz energetycznego.

Transport drogowy

Na **sieć drogową województwa** składa się 46910 km dróg publicznych, w tym 28 545 km o twardej nawierzchni, co stanowi 11,4% dróg twardych w kraju. Gęstość dróg o twardej nawierzchni na 100km² wynosi 80,2 km, przy średniej krajowej 79,9 km.

Główne połączenia w regionie stanowią drogi krajowe - 2362 km (w tym 22 km ekspresowych). Udział dróg krajowych w ogólnej długości dróg publicznych w województwie wynosi 5%. Na województwo mazowieckie przypada 12% ogólnej długości dróg krajowych w Polsce.

Sieć dróg wojewódzkich tworzą odcinki o łącznej długości 2966 km, co stanowi około 6% ogólnej długości dróg publicznych w województwie.

Podstawowy układ drogowy (drogi krajowe i wojewódzkie) charakteryzuje się **promienistą, historycznie ukształtowaną siecią zbiegającą się w Warszawie** (mapa 21). Brak jest wykształconych, sprawnych połączeń obwodowych zewnętrznych w Warszawie oraz obwodowych w regionie. Drogi krajowe znaczenia międzynarodowego krzyżujące się w Warszawie to na kierunku wschód-zachód trasa Berlin-Warszawa-Moskwa i na kierunku północ-południe Helsinki-Gdańsk-Warszawa-Kraków-Bratysława. Układ dopełniają promieniste połączenia międzynarodowe Warszawy w kierunku Białegostoku i Sankt Petersburga, Wrocławia i Pragi, Lublina i Kijowa oraz połączenia krajowe w kierunku Szczecina, Augustowa, Sandomierza.

Głównym problemem węzła warszawskiego jest niska **wydolność sieci i wyczerpanie przepustowości** większości dróg krajowych i niektórych wojewódzkich na odcinkach wlotowych do Warszawy (przeważający średnio dobowy ruch na wlotach kształtuje się w granicach 40-50tys. pojazdów). Wąskie gardła w połączeniach zewnętrznych Warszawy to między innymi wloty: z południa i południowego zachodu - Janki, północy - Łomianki, północnego-wschodu - Marki, Zakręt, Stara Miłosna. Brak jest ukształtowanych połączeń obwodowych o wysokiej przepustowości usprawniających połączenia zewnętrzne Warszawy oraz pomiędzy dzielnicami. Tranzyt towarowy w węźle warszawskim na kierunku wschód-zachód prowadzony jest drogą krajową od Sochaczewa przez Grójec do Mińska Mazowieckiego. W części północnej ciężki transport prowadzony jest ciągiem krajowym od Kutna przez Płock, Ciechanów, Ostrów Mazowiecką w kierunku Białegostoku.

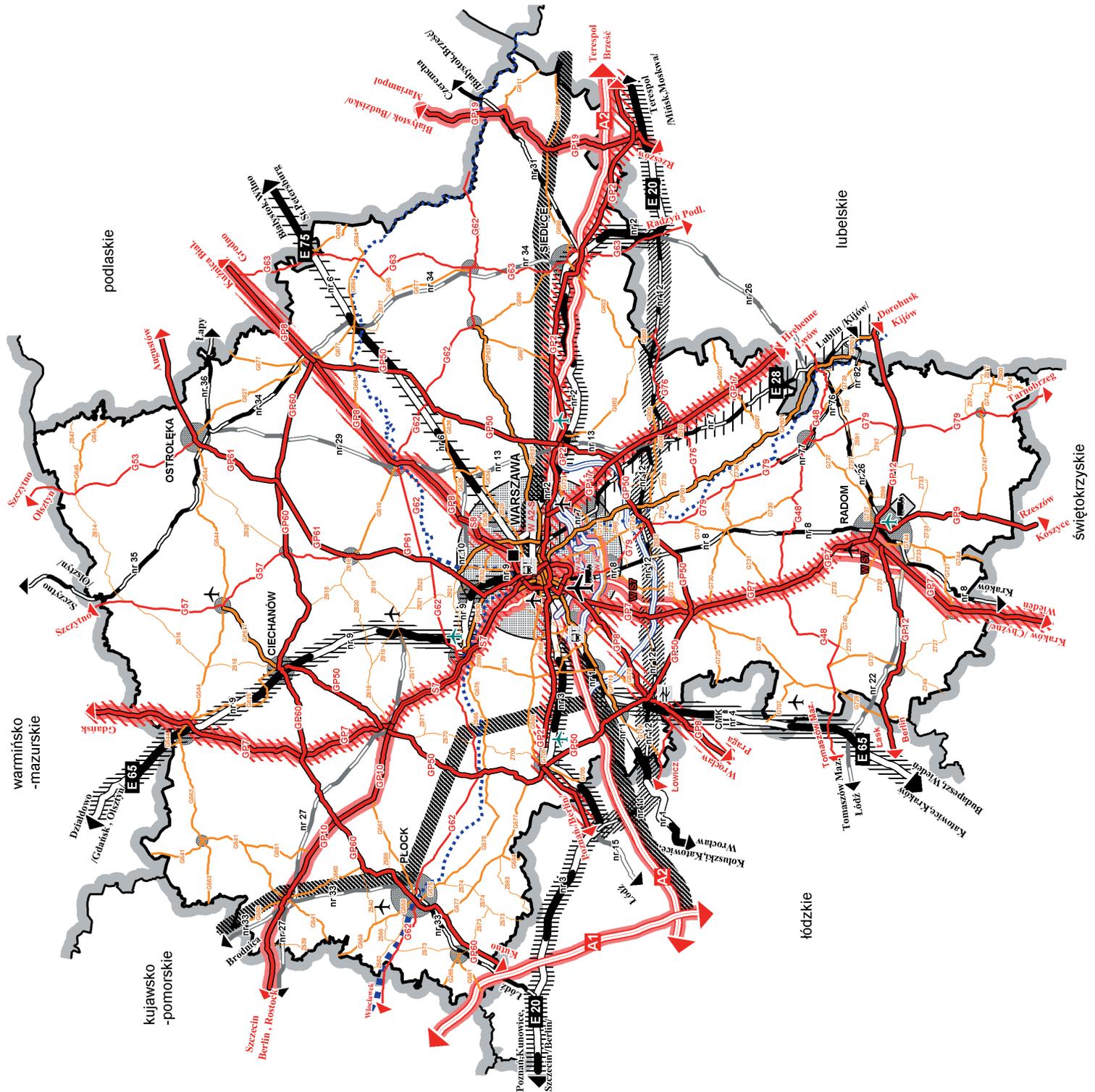
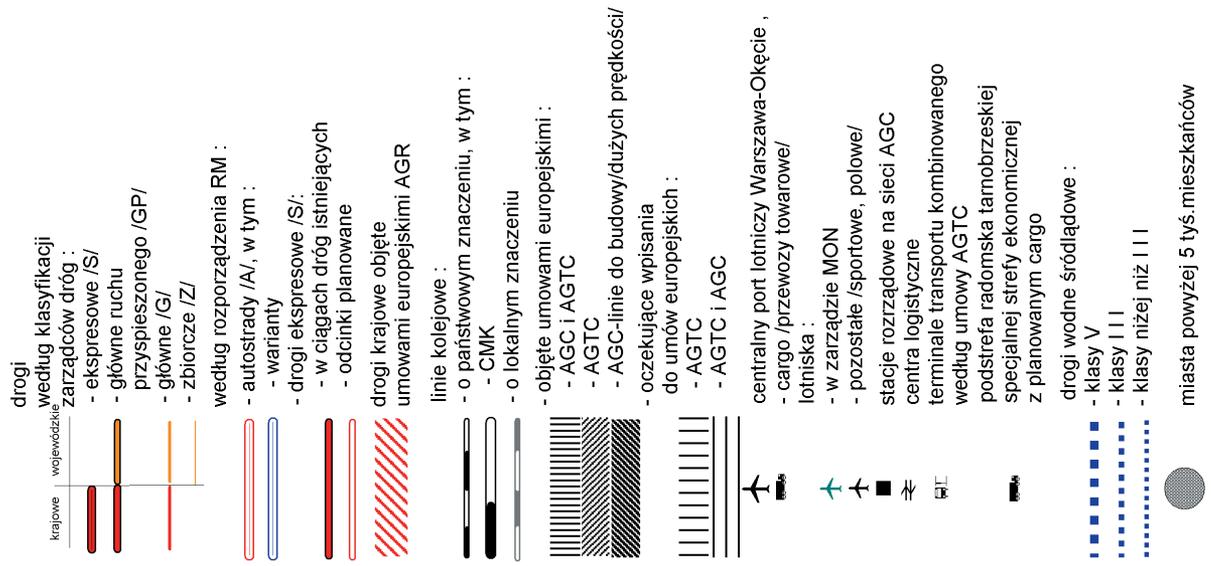
Podstawowy układ drogowy w regionie zapewnia połączenia komunikacyjne Warszawy z ośrodkami subregionalnymi (Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka, Ciechanów) położonymi promieniście w odległości około 100 km od stolicy. Do najsłabszych powiązań drogowych należą połączenia Ostrołęki z Warszawą i Ciechanowa z Warszawą. Brak jest bezpośrednich połączeń niektórych ośrodków regionalnych między sobą (np. Płock-Radom, Radom-Siedlce). Brakuje również ukształtowanego systemu obwodnic, a zwłaszcza między ośrodkami subregionalnymi. Spójności komunikacyjnej regionu nie sprzyja zbyt mała ilość przepraw przez Wisłę.

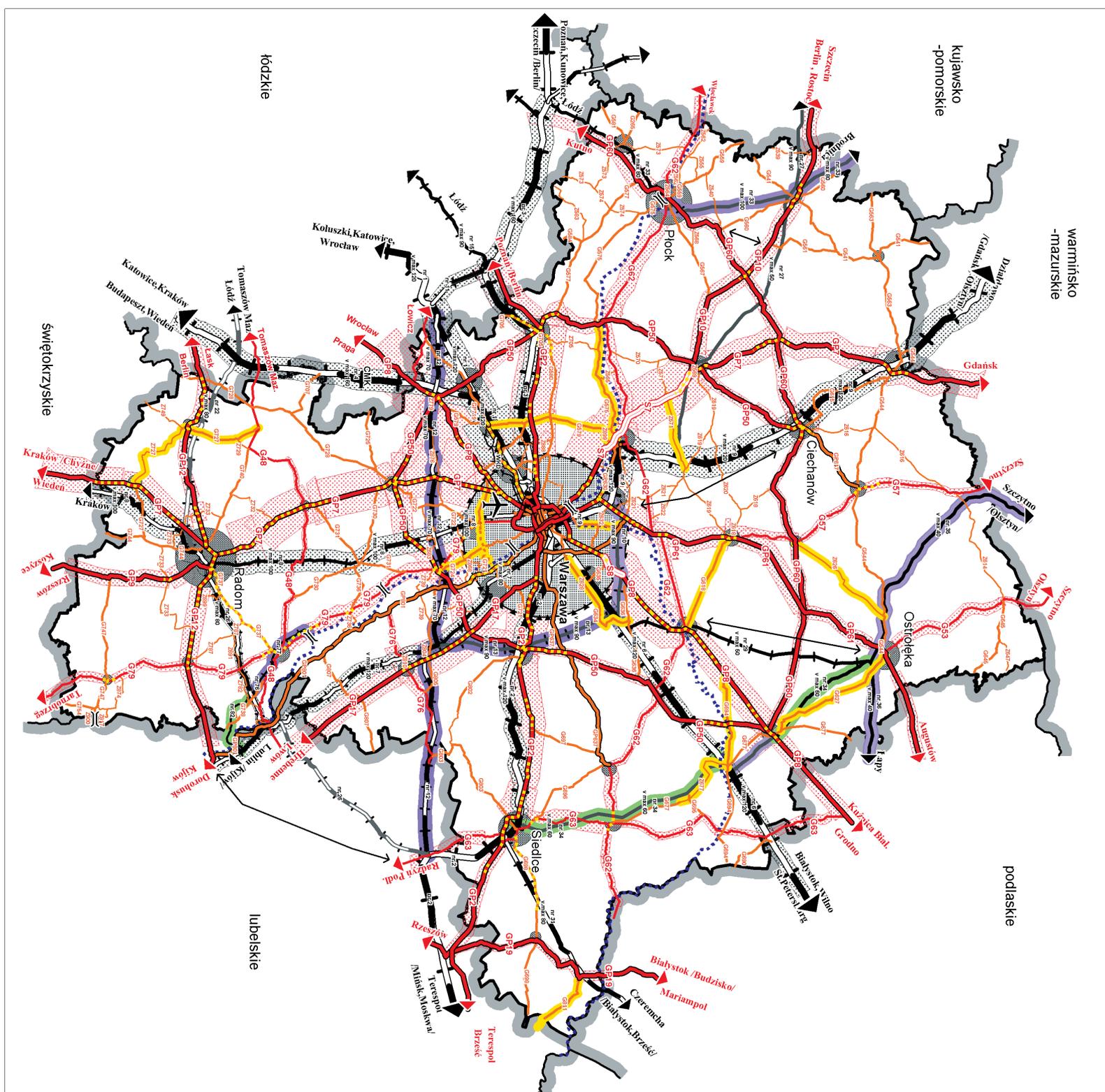
Podstawowym problemem **funkcjonowania układu drogowego** województwa jest niska jakość sieci dróg nie spełniających wymogów normatywnej nośności i niedostosowanych do rozmiarów wzrastającego ruchu, a także prowadzenie ruchu tranzytowego przez tereny intensywnie zurbanizowane (mapa 22).

Drogi powiatowe i gminne stanowią układ uzupełniający, łączący ośrodki powiatowe z ośrodkami gmin, a także siedziby gmin i miejscowości między sobą. Ogólna ich długość wynosi 15308 km, co stanowi około 32% długości dróg publicznych w województwie, w tym jest 12556 km o nawierzchni utwardzonej (82%). Drogi gminne liczą ogółem 26274 km (około 56 % dróg publicznych), wśród których 10661 km to drogi utwardzone (około 40%).

¹⁷ W województwie mazowieckim (2001r.) znajdowało się 351 obiektów noclegowych zbiorowego zakwaterowania (w tym 90 hoteli), co stanowiło 4,0% wielkości krajowej. Liczba miejsc noclegowych w tych obiektach wynosiła 34,5 tys., co stanowi 4,6% wielkości krajowej. Z obiektów tych skorzystało 1683,1 tys. osób (11,8% wielkości krajowej), w tym 667,6 tys. turystów zagranicznych (21,2% wielkości krajowej).

Mapa 21. Układ transportowy

Mapa 22. Funkcjonowanie układu transportowego

- według klasyfikacji zarządców dróg :**
- ekspresowe /S/
 - główne ruchu przyspieszonego /GP/
 - główne /G/
 - zbiorcze /Z/
- SDRP na drogach krajowych**
- odcinki dróg o najwyższej liczbie wypadków
 - zaniechane technicznie
 - odcinki dróg wojewódzkich
- linie kolejowe :**
- o państwowym znaczeniu :
 - dwutorowe, zelektryfikowane, w tym
 - linie magistralne
 - jednotorowe, zelektryfikowane
 - o lokalnym znaczeniu :
 - dwutorowe, zelektryfikowane
 - jednotorowe, zelektryfikowane
 - jednotorowe
 - z zawieszonymi przewozami pasażerskimi
 - z wyłączonym ruchem pasażerskim
 - z całkowicie zawieszonym ruchem pasażerskim i towarowym
- potoki pasażerów na liniach kolejowych**
- śródlądowe drogi wodne
 - nieprzytostowane do żeglugi
- brak przepraw mostowych - rzeka Wisła**
- bariera funkcjonalno - przestrzenna**
- brak bezpośrednich powiązań drogowych**
- niewydolność układu komunikacyjnego Warszawy**
- nie wystarczająca przepustowość centralnego portu lotniczego "Okęcie"**

Stan techniczny dróg. Pod względem konstrukcji nawierzchni około 52% dróg krajowych jest dostosowanych do przenoszenia ruchu pojazdów o naciskach 100 kN/oś, a pozostałe przenoszą nacisk do 80 kN/oś. Niedostateczny stan nawierzchni posiada około 33% długości dróg, niedostateczną szorstkość - 48%, a koleiny występują na ponad 50% długości ich sieci. Niezadowolający jest też stan techniczny obiektów mostowych.

Drogi wojewódzkie cechuje zróżnicowany stan techniczny: zadowolający na około 25% sieci i bardzo zły na około 50% sieci dróg. Sieć dróg wojewódzkich w większości nie spełnia parametrów technicznych dotyczących m. in. szerokości jezdni (min. 6,0 m) - około 30% długości dróg oraz nośności nawierzchni (100 kN/oś) - około 94% długości dróg.

Drogi powiatowe w większości nie spełniają wymogów odnośnie do parametrów technicznych odpowiadającym ich klasom (G, Z) w odniesieniu do szerokości w liniach rozgraniczenia, a około 40% (średnio) nie posiada minimalnej szerokości jezdni (6,0 m dla klasy G i 5,5 m dla klasy Z). Drogi gminne są przeważnie drogami gruntowymi (średnio około 60%), a na obszarach wiejskich województwa udział dróg gruntowych stanowi często 80 i 90%.

Natężenie ruchu drogowego. Obciążenie średnim dobowym ruchem na sieci dróg krajowych dla województwa mazowieckiego w 2000 r. wynosiło 8021 pojazdów samochodowych (dla kraju 7009 poj. sam.), w tym na drogach międzynarodowych 15510 pojazdów (dla kraju 11448 poj. sam.). W okresie 1995-2000 średni przyrost ruchu wynosił 31%. Natężenie ruchu jest zróżnicowane na poszczególnych odcinkach dróg. Największe natężenie występuje na trasach wylotowych z Warszawy. Najbardziej obciążone drogi krajowe to:

- nr 7 - od ponad 10 000 do ponad 50 000 pojazdów samochodowych/dobę;
- nr 8 - od ponad 7 000 do ponad 40 000 poj. sam./dobę;
- nr 2 - od ponad 5 000 do ponad 40 000 poj. sam./dobę;
- nr 17 - od ponad 9 000 do ponad 17 000 poj. sam./dobę;

W latach 1995-2000 wystąpił znaczny przyrost ruchu pojazdów najcięższych (średnio o 44%), mających wpływ na warunki ruchu na drogach oraz niszczenie nawierzchni. W województwie średni dobowy ruch (SDR) tych samochodów wynosił 1316 pojazdów i był większy o około 17% od SDR samochodów ciężarowych w kraju. Największe obciążenie ruchem ciężarowym występuje na drogach krajowych znaczenia międzynarodowego, a także na drogach nr 50, nr 60, nr 12, nr 10.

Na sieci dróg wojewódzkich natężenie ruchu jest zróżnicowane. Około 15% ma natężenie sięgające 15-17 tys. pojazdów/dobę, które przewyższa wielkości mierzone na wielu drogach krajowych (na najbardziej obciążonym odcinku drogi nr 719 Warszawa-Pruszków wynosi ponad 37 tys. pojazdów/dobę). Na kolejnych 34% sięga ono 6-8 tys. pojazdów/dobę i odpowiada wielkościom średnim dla dróg krajowych.

Bezpieczeństwo ruchu drogowego - Stan bezpieczeństwa na drogach województwa określa się jako zły. W 2000 r. na drogach krajowych odnotowano 599 wypadków, w tym 96 śmiertelnych. Na drogach wojewódzkich w 1999 r. miało miejsce 450 wypadków. Największa liczba wypadków dotyczy odcinków dróg (wszystkich kategorii) w obrębie terenów zabudowanych oraz na drogach o dużym natężeniu ruchu.

Do najbardziej niebezpiecznych miejsc należą na drogach krajowych: odcinek Raszyn-Sękocin, Tarczyn-Grójec, Fałęcice-Białobrzegi, Wygoda-Mroków na drodze nr 7; odcinek Stara Miłosna-Zakręt, przejście przez Mińsk Mazowiecki, Dębe Wielkie, Brzeziny, Sochaczew na drodze nr 2; Janki-Sięstrzeń, Żabia Wola, Marki, Ostrów Mazowiecka, Mszczonów na drodze nr 8; Radom-Niemianowice, Przysucha na drodze nr 12; Ducka Wola na drodze nr 17; Grójec-Góra Kalwaria, Sochaczew-Ruszek na drodze nr 50; Ciechanów na drodze nr 60; Zegrze-Serock, Jabłonna, Legionowo na drodze nr 61; Warszawa-Piaseczno na drodze nr 79. Na **drogach wojewódzkich** szczególnie niebezpieczne są odcinki Warszawa-Grodzisk Mazowiecki na drodze nr 719; Radom-Kozienice na drodze nr 737; Piaseczno-Konstancin Jeziorna na drodze nr 721; Józefów, Otwock na drodze nr 801; Jabłonna na drodze nr 630; Sochaczew na drodze nr 705, Siedlce na drodze nr 698.

Transport kolejowy

Sieć kolejowa. Na sieć kolejową województwa mazowieckiego składa się około 1110 km linii znaczenia państwowego, w większości zelektryfikowanych, dwutorowych oraz około 490 km pozostałych. Wśród istniejących linii znajdują się odcinki z przewozami zawieszonymi. Maksymalne prędkości pociągów na liniach magistralnych to 160 km/godz. na linii E-20 i E65 (CMK) oraz 120 km/godz. na odcinkach pozostałych. Na liniach I-rzędnych przeważają prędkości 100 i 80 km/godz. **Przewozy pasażerskie zawieszane** zostały w relacjach: Szczytno-Ostrołęka-Łapy; Płock-Sierpc-Brodnica, Ostrołęka-Małkinia-Siedlce, Pilawa-Skierniewice i Wieliszew-Zegrze, z czego na odcinkach Ostrołęka-Ostrów Maz. i Grabowo-Szczytno, Ostrołęka-Łapy i Małkinia-Sokołów Podl. nie prowadzi się również ruchu towarowego.

System transportu kolejowego charakteryzuje się międzynarodowym znaczeniem linii kolejowych na kierunkach: północ-południe i wschód-zachód oraz dominacją aglomeracji warszawskiej, która pod względem liczby i znaczenia zbiegających się tu linii tworzy największy węzeł kolejowy w Polsce (zbiega się tu 7 linii kolejowych magistralnych i pierwszorzędnych oraz WKD). Cechą charakterystyczną układu torowego aglomeracji warszawskiej jest włączenie większości linii kolejowych do przebiegającej przez centrum Warszawy czterotorowej linii średnicowej i wydzielenie w obrębie tej linii ruchu pociągów pasażerskich regionalnych.

W komunikacji międzynarodowej i międzyregionalnej Warszawa w ciągu doby przyjmuje i odprawia 71 par pociągów z przewozami kwalifikowanymi klasy Inter City (IC), Euro City (EC) oraz 73 pary pociągów międzywojewódzkich. W komunikacji regionalnej przewozy PKP ukierunkowane są na dojazdy

do pracy i nauki – przede wszystkim do Warszawy. Przeciętnie w ciągu doby na terenie województwa mazowieckiego kursuje 800 pociągów, z czego około 67% obsługuje aglomerację stołeczną. Pociągi te przewożą około 190 tys. pasażerów dziennie (w tym WKD ponad 25 tys.). Najbardziej obciążone kierunki (z ilością par pociągów na dobę) to: Warszawa-Grodzisk Maz. - 54; Warszawa-Thuszcz - 53; Warszawa-Mińsk Maz. - 59; Warszawa-Otwock - 35; Warszawa-Nasielsk - 28; Warszawa-Błonie - 23; i Warszawa-Warka - 17. Obecna oferta pasażerskich przewozów regionalnych nie zaspokaja w pełni potrzeb przewozowych i oczekiwań podróżnych (wydłużony czas przejazdu, niska częstość kursowania, zły stan techniczny sieci i taboru, niezadowalający stopień bezpieczeństwa).

W transporcie towarowym województwo mazowieckie jest głównym w kraju regionem nadania i odbierania ładunków drobnicowych i masowych. Parametry techniczne infrastruktury kolejowej, szczególnie na liniach o państwowym znaczeniu, pozwalają na prowadzenie ciężkich pociągów towarowych. Przejazd pociągów towarowych w kierunku wschód-zachód odbywa się przez odgańlenie linii E20 od Łowicza przez Skierniewice do Łukowa (CE-20).

Na terenie województwa mazowieckiego istnieją związane z siecią kolejową **terminale logistyczne** w Warszawie (Warszawa Główna Towarowa, Warszawa Praga) i Pruszkowie. Poza tym w regionie rozwinęły się i funkcjonują obiekty logistyczne w Mszczonowie z nowoczesnym wyposażeniem i korzystną lokalizacją w rejonie skrzyżowania dróg krajowych nr 8, nr 50 oraz linii kolejowych E65 (CMK) i CE20 (centrum logistyczno-dystrybucyjne „Europa Park”), Teresinie (ProLogis Park-Teresin), Błoniu, Piasecznie oraz Warszawie (Okęcie, Żerań Park). Łączny potencjał obiektów logistycznych to 500 ha powierzchni terenu i 63 budynki magazynowe (kubatura 5.448.000 m³) z odpowiednią infrastrukturą drogową.

Transport lotniczy

Infrastruktura transportu lotniczego w województwie to przede wszystkim:

- **Centralny międzynarodowy port lotniczy (CMPL)** i terminal cargo **Warszawa „Okęcie”**. Lotnisko to obsługuje krajowe i międzynarodowe przewozy pasażerskie i skupia 87% zagranicznego oraz około 50% krajowego ruchu pasażerskiego. W roku 2002 przewieziono 4937 tys. pasażerów, przekraczając obliczeniową zdolność przepustową funkcjonującego terminala pasażerskiego. Przewozy towarowe w tym samym okresie wyniosły 40 000 ton. Przyrost ruchu w CMPL kształtuje się na poziomie 7% rocznie. Istniejące drogi startowe pozwalają na rozbudowę terminala pasażerskiego do wielkości docelowej 12 mln pasażerów/rok. Ewentualna rozbudowa lotniska ponad przepustowość 12 mln pasażerów/rok wymagałaby budowy nowej trzeciej drogi startowej ze skutkami obejmującymi powiększenie terenu i znaczące zwiększenie uciążliwości akustycznej dla Ursynowa i Pruszkowa.
- **Inne mniejsze lotniska** (sanitarne, sportowe, polowe): Warszawa-Babice, Radom-Piastów, Płock, Nasielsk, Przasnysz; Nowe Miasto n/Pilicą (wyłączone w 2002 r. z zarządu MON); lądowisko w Góraszce (wpisane do ewidencji lotnisk cywilnych w 1993r.)
- **Lotniska w zarządzie MON**: Mińsk Mazowiecki, Radom; w zarządzie WLOP- Sochaczew; w zarządzie AMW- Modlin.

System transportu zbiorowego aglomeracji warszawskiej i pozostałych ośrodków

Wtopienie się drogowego układu zewnętrznego w sieć uliczną Warszawy, obsługującą wszelkie rodzaje ruchów łącznie z lokalnym, przy szybkim wzroście motoryzacji, powoduje coraz większe zatłoczenie i mniejszą sprawność układu, zwłaszcza w centralnym obszarze miasta. Wzrost ruchu samochodowego doprowadził do wyczerpania przepustowości wielu odcinków ulic i skrzyżowań. Obecnie funkcjonujący **system transportu zbiorowego** (linie autobusowe, tramwajowe i I linia metra) nie stanowi wystarczająco atrakcyjnej alternatywy dla właścicieli samochodów. Pogarszanie się stanu infrastruktury transportowej i coraz większe przeciążenie układu transportowego stają się poważnym zagrożeniem, które może przyczynić się do zahamowania rozwoju Warszawy jako ośrodka metropolitalnego, stolicy kraju i siedziby największego województwa.

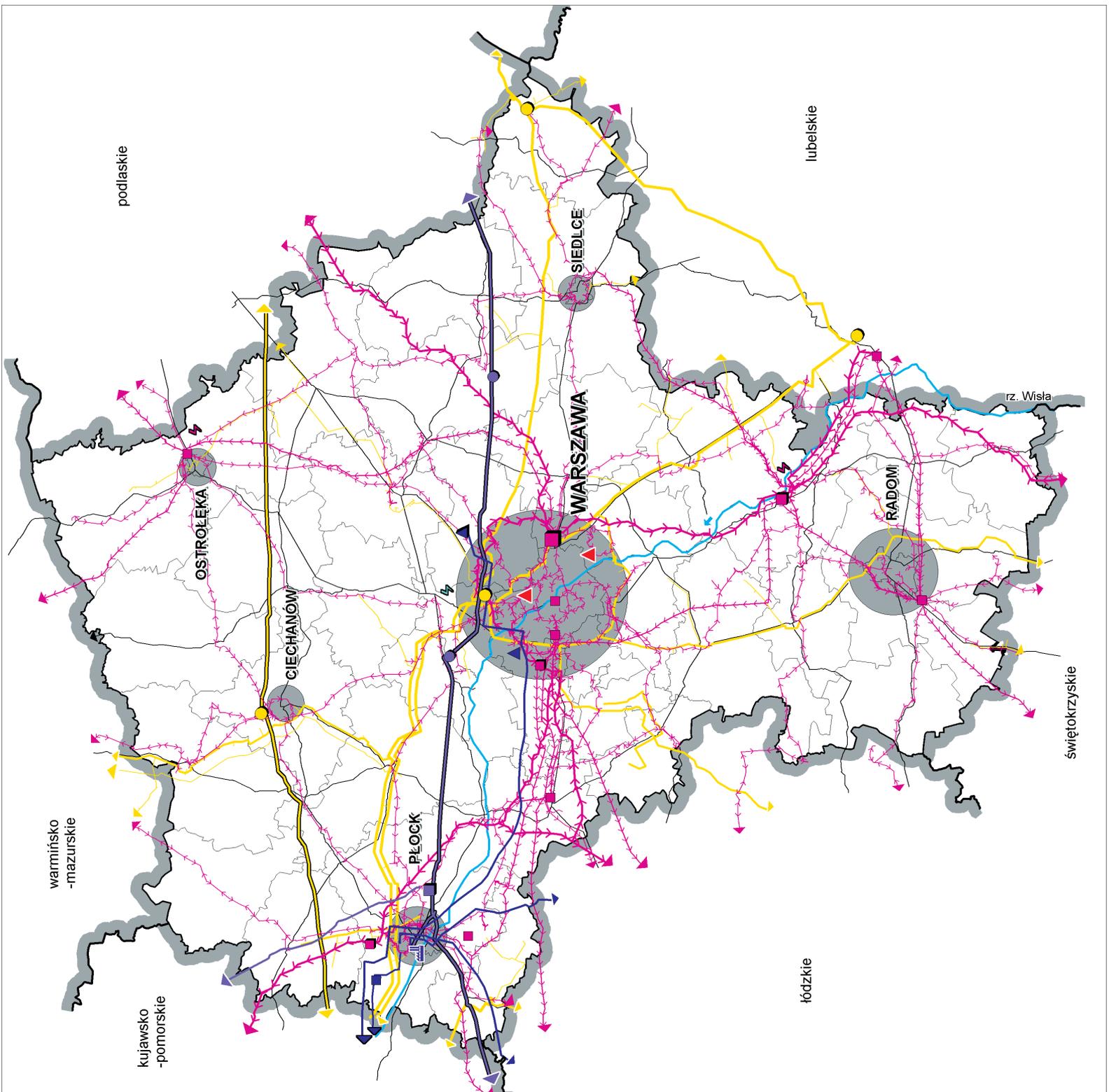
Na obszarze województwa mazowieckiego komunikację regularną dla przewozu osób prowadzi około 110 przedsiębiorstw i spółek PKS, 5 przedsiębiorstw komunikacji miejskiej oraz około 160 firm prywatnych. Transport zbiorowy w ośrodkach subregionalnych jest oparty na komunikacji autobusowej i wykonywany przede wszystkim przez miejskie przedsiębiorstwa komunikacyjne, które obsługują również przyległe gminy. Ponad 82% przebiegu w komunikacji regularnej jest koordynowanych na poziomie samorządu województwa, 16% na poziomie 38 powiatów ziemskich i około 2% przez gminy. Roczny łączny przebieg na liniach komunikacyjnych wynosi około 260 tys. km.

W Warszawie problemem jest też zapewnienie dostępności autobusów komunikacji zbiorowej do centrum miasta i w pobliże dworców PKP, czym zainteresowani są zarówno przewoźnicy jak i pasażerowie. Do rozwiązania pozostaje zwłaszcza problem braku miejsc postojowych dla autobusów oczekujących na określony w rozkładzie czas odjazdu ze wskazanego miejsca. Dotychczasowe dworce PKS (Warszawa Zachodnia, Stadion, Marymont) nie spełniają już wszystkich oczekiwań ani pasażerów, ani przewoźników.

Drogi wodne

System dróg wodnych tworzy: droga wodna na rzece Wiśle od Płocka do stopnia wodnego Włocławek (V klasy) z możliwością transportu statkami o nośności 1000-1500 ton, a na pozostałych odcinkach Wisły droga wodna III klasy z możliwością jedynie transportu lokalnego. Uzupełnia je Kanał Żerański (droga wodna III klasy) długości około 20 km. Żegluga śródlądowa na Wiśle od kilkunastu lat nie ma większego znaczenia wobec pogorszenia warunków

Mapa 23. Systemy energetyczne

⚡ elektrownie zawodowe
stacje :

- 400/220/110 kV
- 400/110 kV
- 220 /110 kV

linie wysokiego napięcia

- 400 kV
- 220 kV
- 110 kV

⚡ elektrownie wodne
wazniejsze elektrociepłownie

●, ○ tłocznie gazu, w tym w budowie
gazociągi wysokiego ciśnienia :

- 1400 - gazociąg tranzytowy "Jamał"
- 500 DN i wyżej
- od 300 DN do 500 DN
- poniżej 300 DN

zakłady petrochemiczne
baza surowcowa PERN
pompownie ropy

ropociągi

rurociągi /w budowie/ produktów naftowych, w tym:

rurociąg etylenu
baza paliwowa koncernu "Orlen"
naftobaza

podstawowe drogi krajowe
podstawowy układ osadniczy
granice powiatów
granice województwa

nawigacyjnych na szlaku żeglownym Warszawa-Gdańsk. Przywrócenie transportu wodnego na Wiśle od ujścia do Płocka uzależnione jest od poprawy stanu nawigacyjnego.

Energetyka

Główne źródła energii na obszarze województwa podłączone do Krajowego Systemu Przesyłowego (KSP) stanowią elektrownia Kozienice o mocy 2600 MW oraz zespół elektrowni w Ostrołęce o łącznej mocy 693 MW. Źródła podłączone do systemu sieci rozdzielczych to elektrociepłownie warszawskie (Siekierki, Żerań i Pruszków) o łącznej mocy 951 MW, produkujące energię elektryczną i ciepłą w skojarzeniu oraz elektrownia wodna na Narwi w Dębem (20 MW).

Krajowy system przesyłowy (z transformacją do sieci rozdzielczej 110kV) na terenie województwa tworzą stacje z liniami przesyłowymi 110, 220, 400kV (mapa 23). Stan techniczny obiektów (stacji i linii) jest zróżnicowany ze względu na wiek. Część obiektów sieci 220kV charakteryzuje się znacznym stopniem wyeksploatowania (stacja 220/110kV Mory – modernizowana, linia 220kV - Ostrołęka-Olsztyn). W węźle warszawskim zasadniczym problemem jest słabość powiązań pomiędzy układami przesyłowymi 400-220kV a siecią 110 kV.

System rozdzielczy i odbiorczy województwa mazowieckiego tworzy około 3200 km linii 110kV, 150 stacji 110/SN, 36000 km linii średniego napięcia, 31400 stacji SN/n.n. i 66500 km linii niskiego napięcia wraz z przyłączami. Linie napowietrzne 110kV i stacje 110/SN cechuje zróżnicowany stan techniczny ze względu na wiek linii i zdolności przesyłowe (modernizacji wymagają linie napowietrzne wybudowane przed rokiem 1970 i stacje eksploatowane powyżej 30 lat). Linie kablowe 110kV są w większości liniami nowymi (28 km linii kablowych na terenie Warszawy).

Sieć średniego napięcia 30kV i 15kV to linie napowietrzne i stacje transformatorowe z mocno wyeksploatowanymi urządzeniami. Linie i stacje wybudowane przed rokiem 1970 wymagają modernizacji i rekonstrukcji. Sieć 10kV to linie kablowe i stacje transformatorowe występujące na terenie miasta Radomia. **Sieć niskiego napięcia** to linie napowietrzne oraz kablowe. Z oceny stanu technicznego sieci niskiego napięcia wynikają duże potrzeby modernizacyjne i remontowe. Modernizacji wymaga około 30% sieci średniego i niskiego napięcia, a na obszarach wschodnich nawet do 50%.

Gazownictwo

Długość **rozdzielczej sieci gazowej** województwa w 2001 roku liczyła 12200 km. Z gazu przewodowego korzysta 87% mieszkańców miast i niecałe 20% ludności na obszarach wiejskich. Najwyższym poziomem wyposażenia wyróżniają się: Warszawa (ponad 99%) i miasta położone w jej bezpośrednim sąsiedztwie, ośrodki ponadregionalne i regionalne (Ostrołęka 94%, Ciechanów 91%) oraz niektóre miasta powiatowe z udziałem ponad 90% (Białobrzegi, Garwolin, Kozienice, Mława, Piaseczno, Płońsk, Wołomin, Wyszków). Rejonami nieuzbrojonymi lub w bardzo małym stopniu wyposażonymi w sieć dystrybucyjną gazu są obszary powiatów: na północy - Maków Mazowiecki, Przasnysz, Żuromin, Sierpc; na wschodzie - Łosice, Węgrów, Sokołów Podlaski; na południu - Lipsko, Przysucha, na zachodzie - Sochaczew, Gostynin.

W przestrzeni województwa system gazowniczy tworzą: gazociągi ponadregionalne, regionalne, lokalne i podłączeniowe; tłocznie gazu (3 obiekty: Rembelszczyzna, Hołowczyce, Ciechanów/Lekowo w budowie); stacje gazowe I stopnia (około 150 obiektów)¹⁸. Podstawę układu przesyłowego gazociągów wysokoprężnych w obszarze województwa stanowi gazociąg tranzytowy „Jamał” DN 1400 z tłocznią gazu Ciechanów/Lekowo (w negocjacji jest budowa i przebieg przez obszar Polski jego „drugiej nitki”) oraz gazociągi ponadregionalne - DN 700 Kobryń-Warszawa (tłocznia Rembelszczyzna); DN 700 Podlasie (tłocznia Hołowczyce) - Puławy (Wronów); DN 500 Puławy (tłocznia Wronów) - Warszawa (tłocznia Rembelszczyzna); DN 500 - dwa równoległe rurociągi: Warszawa (tłocznia Rembelszczyzna) – Płock - Włocławek; DN 500 Gostynin (węzeł Leśniewice) - Gustorzyn.

Sieć paliw płynnych. Na obszarze województwa występują również obiekty i urządzenia związane z przerobem ropy naftowej. Jest to największy w kraju zakład petrochemiczny w Płocku i związana z nim baza surowcowa „Plebanka” oraz rurociągi przesyłowe ropy naftowej („Przyjaźń” Rosja – Płock – Niemcy, ropociąg PERN Płock – Gdańsk) i produktów naftowych. Systemy energetyczne zilustrowano na mapie 23.

Ciepłownictwo

Zapotrzebowanie na **energię ciepłą** na terenie województwa mazowieckiego pokrywane jest przez elektrociepłownie i ciepłownie energetyki zawodowej, ciepłownie i kotłownie komunalne, ciepłownie przemysłowe, kotłownie wbudowane oraz ogrzewanie piecowe i kotłownie lokalne. Sieć ciepła rozdzielcza liczy 989 km. W zasobach mieszkaniowych województwa istnieje 1674 tys. mieszkań o pow. użytkowej 97264,4 m², z czego około 712 tys. mieszkań (42,5%) jest ogrzewanych centralnie. W Warszawie dominującym wytwórcą energii jest Zespół Elektrociepłowni i Ciepłowni Warszawskich. Elektrociepłownie: Siekierki, Żerań i Pruszków produkują energię elektryczną i ciepłą w skojarzeniu, a EC Kawęczyn i C. Wola produkują ciepło w kotłach wodnych.

W ośrodkach subregionalnych (Radom, Płock, Siedlce, Ciechanów, Ostrołęka) funkcjonują scentralizowane systemy ciepłownicze obsługujące najgęściej zaludnione tereny miejskie. Źródłami ciepła są ciepłownie i kotłownie komunalne, ciepłownie przemysłowe (np. Płock), kotłownie wbudowane. Scentralizowane systemy ciepłownicze w tych ośrodkach obsługują około 60-70% mieszkań.

¹⁸ Przyjmuje się, że w grupie gazociągów o ponadregionalnym znaczeniu mieszczą się gazociągi o średnicach nie mniejszych niż DN 500, grupę gazociągów regionalnych stanowią zaś układy o przeważających średnicach DN 500-300.

Telekomunikacja

Województwo mazowieckie pod względem wyposażenia w telefoniczne standardowe łącza główne znajduje się na pierwszym miejscu w kraju. Liczba łączy (abonenci) to 1735,1 tys. (16% wielkości krajowej)¹⁹. Liczba abonentów telefonii przewodowej na 1000 ludności wynosi odpowiednio: województwo ogółem – 341,6, miasta – 423, obszary wiejskie 195, kraj - 283. Poziom wyposażenia na obszarze województwa jest zróżnicowany i waha się od 500 abonentów/1000 ludności w powiatach podwarszawskich do 100-150 abonentów/1000 ludności w powiatach południowego i północnego Mazowsza²⁰. Sieć przewodową uzupełniają operatorzy dynamicznie rozwijającej się telefonii GSM.

Na obszarze województwa funkcjonuje 9 różnych stref numeracyjnych i są to: SN 22 Warszawa, SN 23 Ciechanów, SN 24 Płock, SN 25 Siedlce, SN 29 Ostrołęka, SN 48 Radom oraz w części SN 46 Skierniewice, SN 83 Biała Podlaska i SN 86 Łomża.

Systemy zaopatrzenia w wodę oraz odprowadzania i oczyszczania ścieków

Zasoby i jakość wód podziemnych pozwalają na całkowite zaopatrzenie ludności województwa z wodociągów zbiorowych (udokumentowane zasoby są pięciokrotnie większe od szacunkowego zapotrzebowania wody). Z pobieranych wód podziemnych (159,8 mln m³ w 2001 r.) na cele komunalne zużyto około 78%. Źródła poboru wody do celów komunalnych stanowią:

ujęcia powierzchniowe dla miast: Warszawa, Płock (w połowie); woda dla Warszawy i przyległych miast ujmowana jest z Wisły (dwa ujęcia: Wodociąg Centralny i Wodociąg Praski) oraz z Zalewu Zegrzyńskiego w Wieliszewie (Wodociąg Północny);

ujęcia podziemne dla pozostałych miast i zasilania wodociągów wiejskich pokrywające zapotrzebowanie, z rezerwami w znacznej części ujęć. Odczuwalny deficyt wody na cele komunalne występuje w Ostrołęce i Tłuszczu.

Łączna długość **sieci wodociągowej** rozdzielczej (bez przyłączy) na obszarze województwa liczy 26386 km. Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej przekroczył w miastach 85%, a na obszarach wiejskich szacowany jest na około 60%. Ośrodkami o szczególnie wysokim, ponad 90% udziale ludności korzystającej z sieci wodociągowej są miasta bardzo duże i duże (Warszawa, Płock, Radom, Ciechanów), jak również część ośrodków małych (np. Przysucha, Lipsko, Przasnysz, Pułtusk, Serock, Żuromin, Biezuń). Na obszarach wiejskich poziom zwodociągowania waha się od około 10 % (powiat wołomiński) do 90 % (powiat otwocki i piaseczyński).

Na obszarze województwa **ścieki nieoczyszczone** stanowiły łącznie 32,6% ogólnej ilości ewidencjonowanych ścieków wymagających oczyszczenia, co stawia region na ostatnim miejscu w kraju (średnia dla Polski 10,1%). Szczególny problem występuje w Warszawie, gdzie ponad połowa ścieków trafia bez oczyszczenia do Wisły. Największe ilości są odprowadzane z powiatu warszawskiego, a następnie w ilościach około 10 razy niższych z Radomia, Płocka i Ostrołęki. Najwyższy udział ścieków nieoczyszczonych występuje w powiatach: warszawskim, radomskim ziemskim, najniższy zaś w łosickim, węgrowskim, siedleckim, lipskim, szydłowieckim i zwoleńskim (poniżej 1%).

Z 85 miast województwa tylko kilka najmniejszych nie jest wyposażonych w oczyszczalnię (oczyszczalnie komunalne to 186 obiektów, w tym 50 o przepustowości 1000m³/dobę i większej). Większość oczyszczalni posiada znaczne rezerwy przepustowości spowodowane głównie zbyt krótką siecią kanalizacyjną. W województwie średnio 43% ogółu ludności jest obsługiwane przez oczyszczalnię ścieków (kraj 54,7%).

Z kanalizacji sieciowej korzysta średnio w miastach ponad 80% ludności, a na obszarach wiejskich tylko około 5% (łączna długość sieci kanalizacyjnej bez przyłączy na obszarze województwa wyniosła 5474 km w 2001r.). W obszarze województwa ogólna długość sieci wodociągowej prawie 5-krotnie przewyższa długość sieci kanalizacyjnej i dotyczy to zwłaszcza zwodociągowanych obszarów wiejskich (mapa 24). Największe dysproporcje występują w powiatach: siedleckim, węgrowskim, białobrzeskim, łosickim, płońskim, żuromińskim. Niski stopień skanalizowania miejscowości wiejskich i małych miasteczek utrudnia także pracę oczyszczalni (z powodu niewielkich ilości dopływających ścieków trudno o zachowanie wymaganych warunków procesu oczyszczania).

Infrastruktura specjalna

Sytuacje kryzysowe i specjalne, a także zobowiązania wynikające z przynależności do NATO i do UE stanowią o konieczności zapewnienia sprawnego ruchu i przemieszczania w każdym kierunku oraz zaopatrywania materiałowo-technicznego w sytuacjach awarii i klęsk żywiołowych oraz kryzysowych.

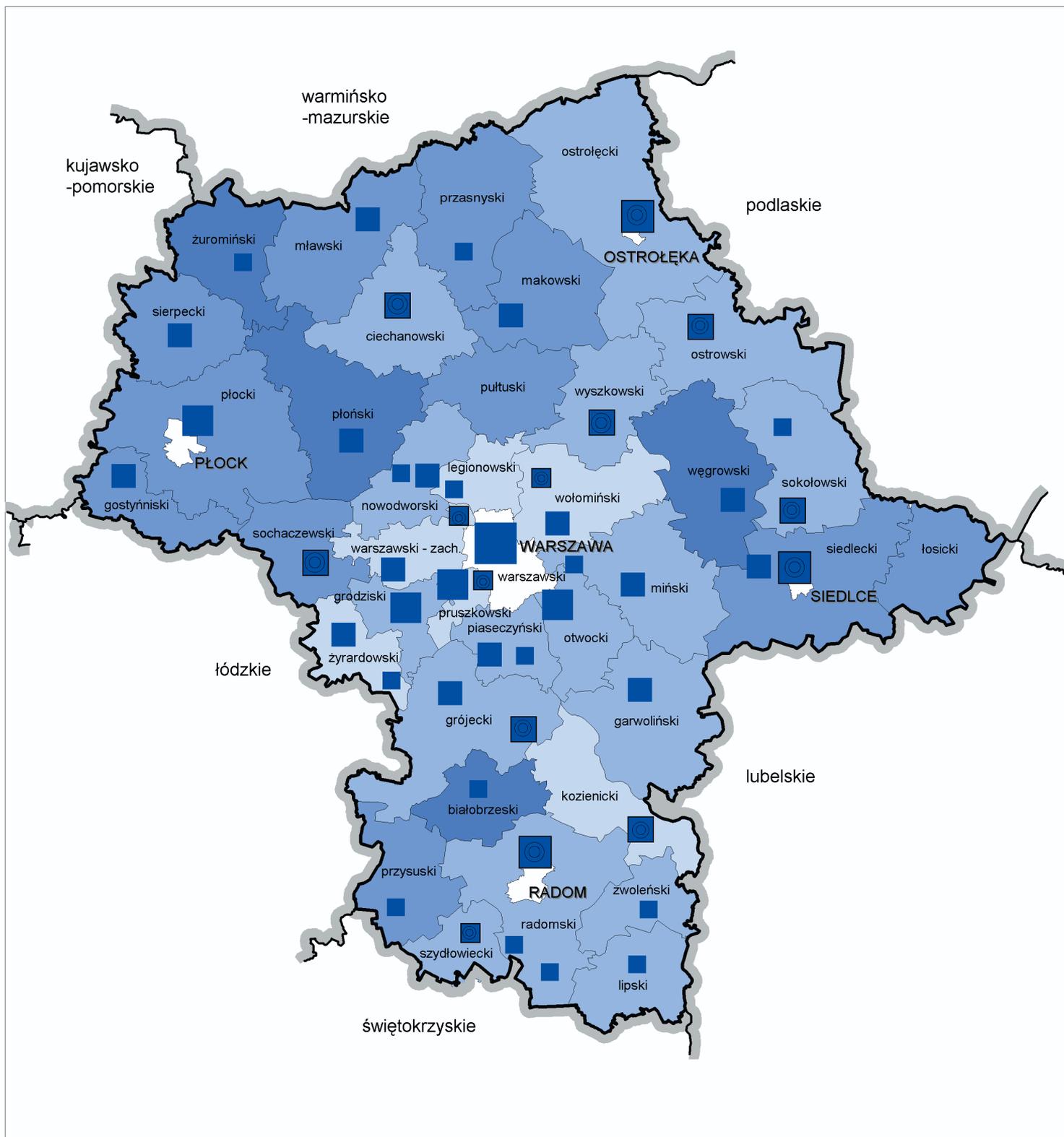
Podstawowe elementy infrastruktury w kontekście aspektów obronnych i ochronnych stanowią obiekty specjalne i infrastruktura transportowa (obronna). **Obiekty specjalne** na obszarze województwa to przede wszystkim obiekty i bazy wojskowe, lotniska w zarządzie MON lub AMW w Mińsku Mazowieckim, Modlinie, Sochaczewie i Radomiu oraz tereny zamknięte. Na terenie województwa tereny zamknięte zajmują prawie 5200 ha. Największe obszary występują w powiatach: wołomińskim, nowodworskim, legionowskim oraz w Warszawie (po kilkaset hektarów).

Infrastruktura techniczna transportowa to przede wszystkim drogi i koleje uznane za obronne. Drogami o znaczeniu obronnym są autostrady

¹⁹ W tym w miastach -1380,3 tys., na obszarach wiejskich - 354,8 tys.

²⁰ Na południu - radomski ziemski, przysuski, lipski, białobrzski; na północy - żuromiński, ostrołęcki ziemski, ostrowski, płocki ziemski.

Mapa 24. Gospodarka wodno - ściekowa

Dysproporcje w sieciowych systemach wodociągowo-kanalizacyjnych
(Stosunek długości sieci wodociągowej do kanalizacyjnej - 2001r)

□	1 do 2	(5)
□	2 do 4	(6)
□	4 do 10	(16)
□	10 do 20	(11)
□	20 do 33,3	(4)

Oczyszczalnie komunalne (biologiczne)

■	400 000 m ³ /dobę
■	20 001 - 100 000 m ³ /dobę
■	5 001 - 20 000 m ³ /dobę
■	1 001 - 5 000 m ³ /dobę

■ z podwyższonym usuwaniem biogenów

publiczne i drogi ekspresowe oraz ogólnodostępne drogi spełniające warunki określone w odrębnym przepisach. Wymagane warunki dotyczą przede wszystkim parametrów geometrycznych oraz obciążenia dróg i mostów. Liniami kolejowymi uznanymi za obronne są linie kolejowe o państwowym znaczeniu.

Szczególne znaczenie infrastruktury w systemie obronnym stanowi konieczność poprawy przepustowości dróg i ulic przelotowych w miastach, mostów (w tym przepraw przez Wisłę). Zagrożonym miejscem w regionie jest miasto Płock, z którego transportem drogowym i kolejowym wysyłanych jest ponad 400 cystern z różnymi materiałami niebezpiecznymi w ciągu doby. Stąd też potrzeba budowy drugiej przeprawy mostowej w Płocku.

5. Obszary problemowe

Na podstawie analizy cech społeczno-gospodarczych i zróżnicowanych możliwości rozwoju można wyróżnić w województwie mazowieckim następujące obszary problemowe:

obszar aglomeracji warszawskiej o najwyższej koncentracji różnorodnych funkcji, gdzie podstawowym problemem jest budowanie ładu przestrzennego poprzez tworzenie harmonijnych struktur przestrzennych uwzględniających wszelkie wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz estetyczne;

obszar największych wpływów aglomeracji warszawskiej, położony w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji, posiadający szanse dalszego rozwoju;

obszary o niskiej zdolności wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju; są to położone na krańcach województwa obszary: **radomski, płocki, ostrołęcki, nadbużański i mławsko-żuromiński**, na których zaobserwowano kumulowanie się negatywnych zjawisk w dotychczasowym rozwoju i małe możliwości samodzielnego ich przezwyciężenia.

Obszary problemowe zilustrowano na mapie 25.

5.1. Aglomeracja warszawska

Aglomeracja warszawska obejmuje Warszawę i sąsiadujący z nią powiat pruszkowski oraz części powiatów: otwockiego, piaseczyńskiego, warszawskiego zachodniego, legionowskiego, grodzkiego, mińskiego, wołomińskiego, nowodworskiego i żyrardowskiego. Liczba zakwalifikowanych do aglomeracji gmin, poza Warszawą, wynosi 38, z tego 15 miejskich, 11 miejsko-wiejskich i 12 wiejskich. Obszar ten skupia 7,5% powierzchni województwa i około 48% ludności (mapa 26).

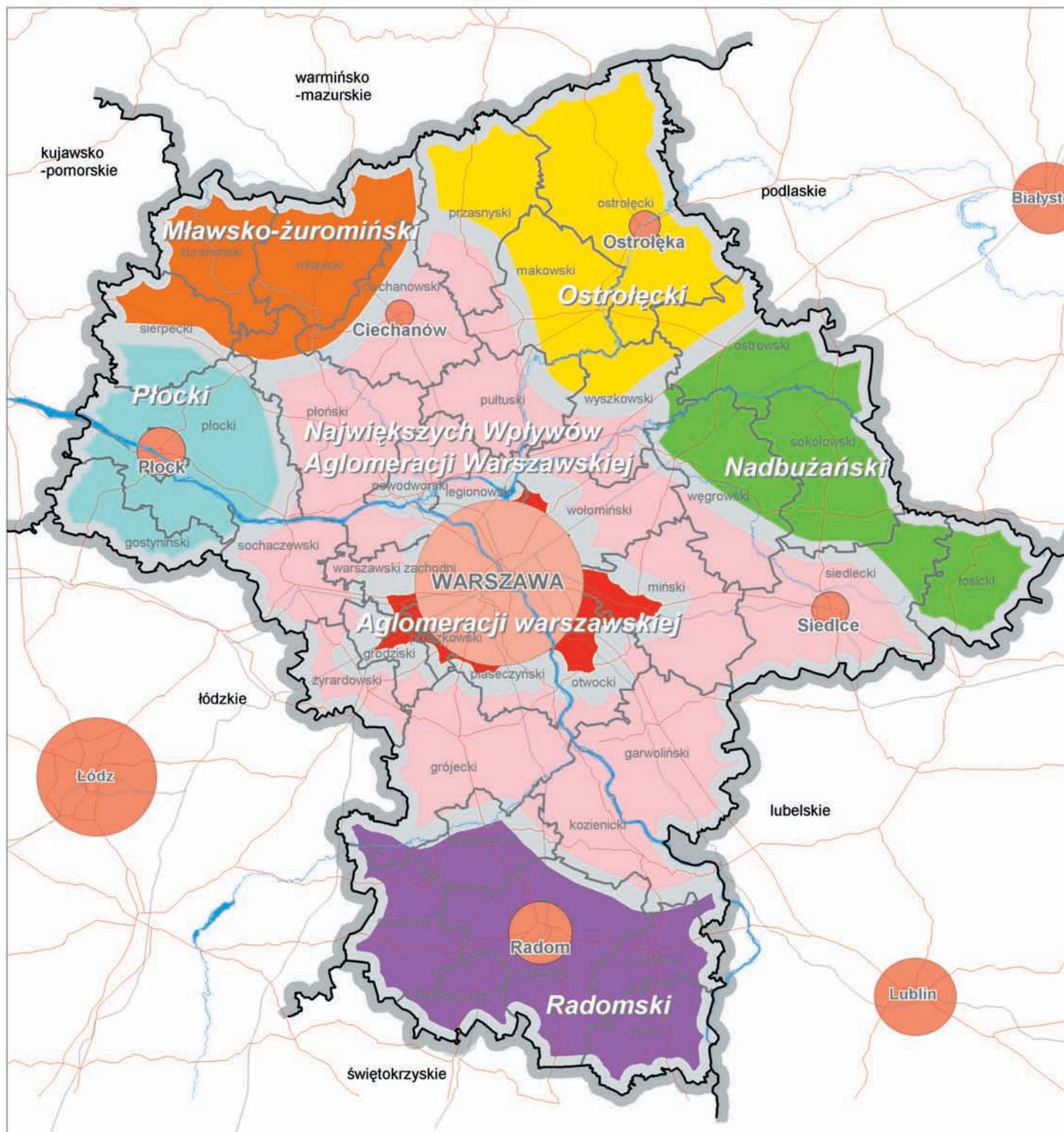
Podstawowe cechy aglomeracji warszawskiej, istotne z punktu widzenia polityki przestrzennej regionu, przedstawiają się następująco:

- **wysoki stopień urbanizacji** wyrażający się gęstą siecią miast (27 nie licząc Warszawy), wysokim udziałem ludności miejskiej, dużą gęstością zaludnienia również na obszarach wiejskich (w większości powyżej 100 osób na 1 km²),
- duży i stale rosnący **potencjał gospodarczy**, intelektualny, kapitałowy i instytucjonalny skoncentrowany głównie w **Warszawie**,
- pełnienie przez Warszawę **funkcji międzynarodowych, krajowych i regionalnych**,
- położenie w otoczeniu obszarów stanowiących „Zielony Pierścień Warszawy” (Kampinoski Park Narodowy, Parki Krajobrazowe: Mazowiecki i Chojnowski oraz Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu) i bogactwo środowiska kulturowego,
- duże **znaczenie turystyczno-wypoczynkowe** Warszawy i terenów atrakcyjnych przyrodniczo wokół niej,
- **presja zainwestowania** na strefę podstołeczną na terenach nieuzbrojonych w infrastrukturę techniczną,
- **rozprzestrzenianie się zabudowy** o niskiej intensywności na terenach rolnych,
- **niska wydolność układu komunikacyjnego** – brak rozwiązań obwodowych i zbyt mała liczba mostów, niewystarczająca ilość powiązań komunikacyjnych wewnątrz aglomeracji, niefunkcjonalny rozkład ruchu i niskie parametry techniczne dróg,
- **nienadążanie systemów infrastruktury technicznej**, zwłaszcza komunalnej, za postępującą urbanizacją,
- postępująca żywiolowo **urbanizacja terenów leśnych** i cennych przyrodniczo: (Kampinoski Park Narodowy, Mazowiecki i Chojnowski Park Krajobrazowy), terenów wykorzystywanych turystycznie, np.: wokół Zalewu Zegrzyńskiego,
- **zagrożenia środowiska**: pozaklasowe wody powierzchniowe, nie rozwiązana gospodarka ściekowa w strefie podstołecznej i lewobrzeżnej Warszawy, zanieczyszczenie powietrza, przekroczenia norm akustycznych, brak kompleksowego rozwiązania problemu odpadów komunalnych.

5.2. Obszar największych wpływów aglomeracji warszawskiej

Obszar największych wpływów aglomeracji warszawskiej obejmuje około 23% ludności i 38% powierzchni województwa. Charakteryzuje się wyższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego niż obszary położone na krańcach województwa, a także korzystnym położeniem w sąsiedztwie aglomeracji

Mapa 25. Obszary problemowe polityki przestrzennej

Obszary		Obszary wymagające restrukturyzacji i wspomaganie rozwoju	
	Aglomeracji Warszawskiej -		Mławsko-Zuromiński -
	Największych wpływów Aglomeracji Warszawskiej -		Ostrołęcki -
			Nadbużański -
			Radomski -
			Płocki -

wysoki stopień urbanizacji, najwyższy w skali kraju poziom rozwoju gospodarczego, narastanie konfliktów przestrzennych : w tym zwłaszcza wadliwie funkcjonujący system transportowy, presja zainwestowania na obszary cenne przyrodniczo

przewaga funkcji pozarolniczych, łatwa dostępność komunikacyjna Warszawy

rolniczy, niekorzystne warunki do produkcji rolnej

rolniczy, bardzo niekorzystne warunki do produkcji rolnej, słabo ukształtowany ośrodek subregionalny Ostrołęka

wysokie, ujemne saldo migracji, nadmierne postarzenie ludności

bardzo wysokie bezrobocie, upadające kluczowe gałęzie przemysłu, rozdrobnione rolnictwo

wysokie bezrobocie, niska pozarolnicza aktywność gospodarcza

warszawskiej i ośrodków subregionalnych: Siedlec i Ciechanowa oraz przy ważnych szlakach transportowych zagęszczających się w kierunku Warszawy.

Głównymi cechami tego obszaru są:

- **pozytywne oddziaływanie Warszawy** poprzez dostępność do chłonnego rynku pracy i usług wyższego rzędu (jednocześnie im dalej od metropolii tym większą przewagę uzyskują czynniki „wypłukiwania”, powodujące procesy odpływu najbardziej aktywnych, młodych i wysoko wykwalifikowanych osób do Warszawy),
- koncentracja **korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim i krajowym**, tworzących pasma aktywności gospodarczej,
- duży i **stabilny potencjał demograficzny tworzący zasoby pracy** o zróżnicowanych kwalifikacjach,
- **narastające bezrobocie**, a jednocześnie niższa (w stosunku do obszaru aglomeracji) atrakcyjność lokalizacji nowej działalności gospodarczej,
- dobra **dostępność infrastruktury społecznej** o znaczeniu ponadlokalnym,
- **stosunkowo korzystne warunki do produkcji rolnej** i rozwijająca się jej specjalizacja, głównie w sadownictwie i warzywnictwie,
- **walory turystyczno-wypoczynkowe** i istniejąca baza turystyczna,
- występowanie obszarów **zagrożenia powodziowego** związanych z dolinami rzek: Wisły, Bugu, Narwi i Pilicy.

5.3. Obszary o niskiej zdolności wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju

Do tej grupy zaliczono obszary: radomski, ostrołęcki, nadbużański, mławsko-żuromiński i plocki. Charakteryzują się kumulacją negatywnych cech przestrzeni geograficzno-ekonomicznej (peryferyjne położenie w stosunku do Warszawy i niewystarczające powiązania komunikacyjne, w przeważającej części niska jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, wysokie i narastające bezrobocie, niski poziom aktywności gospodarczej poza rolnictwem, bardzo niska opłacalność produkcji rolnej, postępujące ubożenie coraz większej liczby mieszkańców, niskie kwalifikacje mieszkańców i liczne bariery w ich podnoszeniu, wysokie ujemne saldo migracji, nadmierne starzenie się ludności). Poszczególne obszary różnią się rodzajem i skalą występujących na nich problemów.

Obszar radomski - obejmuje powiaty: radomski (grodzki i ziemski), szydlowiecki, lipski, zwoleniński, przysuski oraz południową część powiatu białobrzeskiego. Obszar ten skupia około 11% ludności i 12% powierzchni województwa. Podstawowe problemy na tym obszarze to:

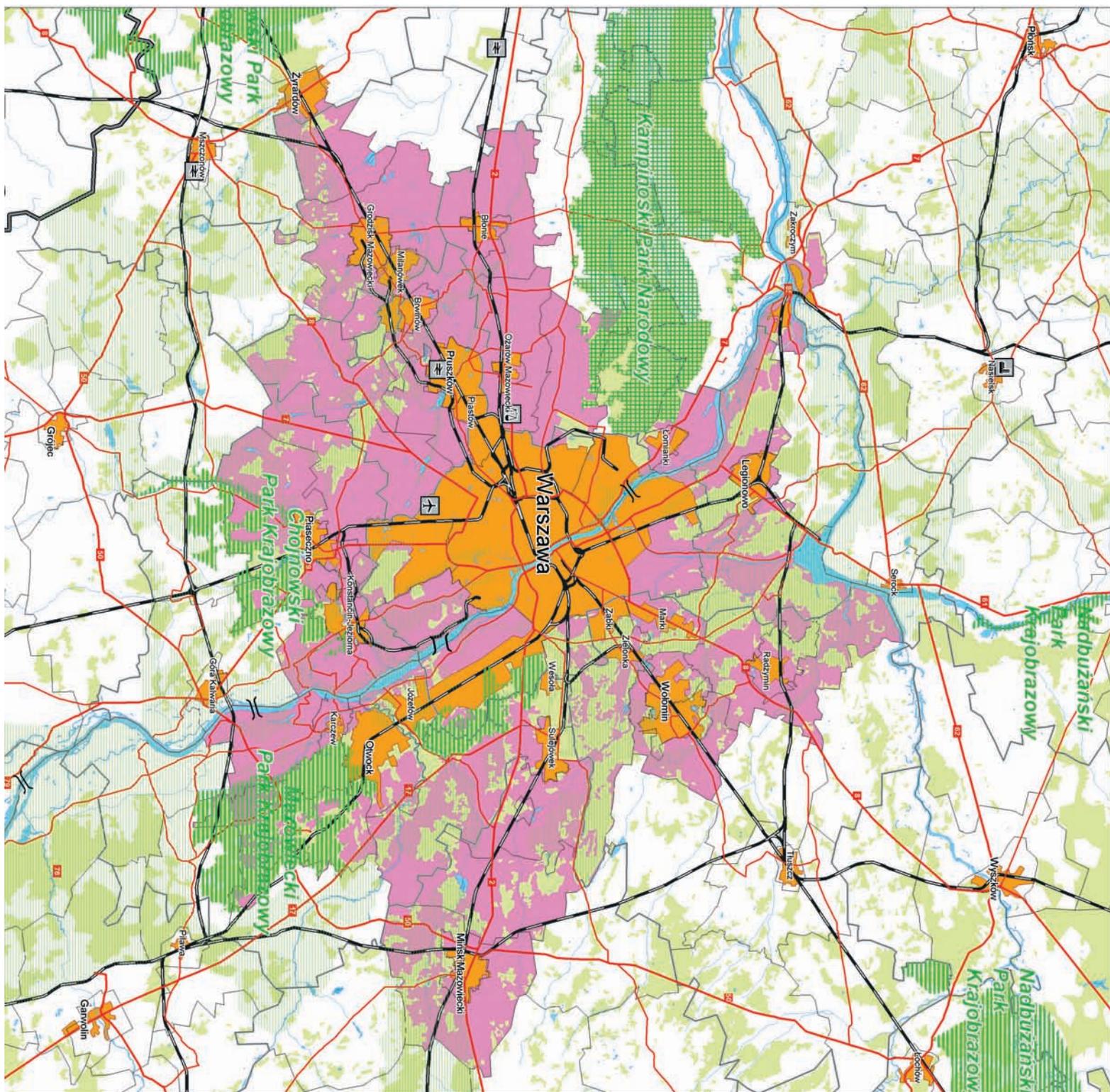
- **wysokie bezrobocie** wraz z występowaniem bezrobocia strukturalnego (Radom i Szydłowiec),
- **upadek przemysłu** i brak skutecznych działań na rzecz jego restrukturyzacji,
- **zagrożenie bazy ekonomicznej** miast regionu, gdzie znaczny udział w strukturze zatrudnienia stanowił upadający przemysł zbrojeniowy, elektromaszynowy i obuwniczy,
- **niski udział sektora MSP** i sektora usług rynkowych (z wyłączeniem Radomia i gmin wokół Radomia oraz wschodniej i środkowej części powiatu białobrzeskiego),
- **niska jakość infrastruktury** drogowo-kolejowej o znaczeniu ponadregionalnym,
- niska **jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej** na większej części obszaru oraz rozdrobniona struktura gospodarstw rolnych,
- **rolnictwo o charakterze ekstensywnym**, o niskiej towarowości (poza obszarem południowo-wschodnim powiatu lipskiego i północnym powiatu przysuskiego),
- **deformacja struktury demograficznej** – nadmierne „starzenie” się ludności (zwłaszcza w otoczeniu Radomia),

Obszar ten obok wymienionych cech negatywnych posiada następujące walory:

- **miasto Radom** – drugi po Warszawie ośrodek miejski w województwie pod względem wielkości i wyposażenia w instytucje obsługi ludności,
- stosunkowo liczna i równomiernie rozmieszczona sieć mniejszych miast,
- **rejony rolnicze** o korzystnych warunkach glebowych i specjalizacji produkcji (głównie w zakresie warzywnictwa),
- obszary cenne przyrodniczo i miejscowości o wysokich wartościach kulturowych.

Obszar ostrołęcki – obejmuje powiaty: ostrołęcki - grodzki i ziemski, północną część ostrowskiego, północną część przasnyskiego, środkowo-wschodnią część makowskiego oraz północną część wyszkowskiego. Obszar ten skupia około 5% ludności województwa i 12,8% powierzchni. Za główne problemy tego obszaru uznano:

- **niski potencjał miasta Ostrołęki** w zakresie wielkości, wyposażenia w obiekty i instytucje użyteczności publicznej o znaczeniu regionalnym,
- **słabe** połączenia drogowe i kolejowe z Warszawą,
- **słabą dostępność do usług publicznych** o znaczeniu lokalnym wynikającą z:
 - niskiego poziomu infrastruktury technicznej i społecznej (szkolnictwo wyższe, lecznictwo),
- **rzadkiej sieci miast** i braku dobrze wyposażonych miejscowości gminnych,
- **niską jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej**, której efektem jest rolnictwo średnio i słabo intensywne, o **niskim stopniu towarowości**,
- **słabe wykorzystanie walorów turystycznych**,

Mapa 26. Aglomeracja warszawska

Legenda :

- lasy
- rzeki i jeziora
- obszary zurbanizowane
- parki narodowe
- parki krajobrazowe
- obszary chronionego krajobrazu
- drogi krajowe
- drogi główne
- koleje tworzące system transportu kolejowego
- koleje pozostałe
- lotnisko międzynarodowe
- centra logistyczne
- giełdy rolne
- granice powiatów
- granice gmin
- obszar aglomeracji warszawskiej

- **niski poziom rozwoju gmin**, na który główny wpływ ma przede wszystkim trudna sytuacja finansowa samorządów,
- występowanie **zjawiska depopulacji** (poza Ostrołęką i gminami w jej sąsiedztwie),
- **niską gęstość zaludnienia**.

Do korzystnych cech tego obszaru należą:

- wysokie walory przyrodnicze i niskie skażenie środowiska, za wyjątkiem miasta Ostrołęki,
- wysoki udział trwałych użytków zielonych w strukturze użytków rolnych,
- korzystna struktura obszarowa indywidualnych gospodarstw rolnych i rozwijająca się
- specjalizacja w chowie bydła,
- nieźle rozwinięty przemysł spożywczy, zwłaszcza mleczarstwo.

Obszar nadbużański - do tego obszaru należą powiaty: południowa część ostrowskiego, sokołowski, węgrowski, łosicki i wschodnia część siedleckiego. Obszar ten zamieszkuje 4,0% ludności, a zajmuje 10,9 % powierzchni województwa. Głównymi problemami tego obszaru są:

- **deformacja struktury demograficznej** (nadmierne starzenie się ludności spowodowane długotrwałym, selektywnym odpływem ludności),
- **niski poziom sektora usług rynkowych**,
- **niski poziom infrastruktury technicznej** (systemy transportowy i energetyczny oraz lokalna infrastruktura komunalna),
- **słaba dostępność do usług publicznych** o znaczeniu lokalnym wynikająca z małej ilości obiektów infrastruktury społecznej (szkolnictwo, lecznictwo),
- **nie w pełni wykorzystane** dla potrzeb turystyki wysokie **walory przyrodnicze** doliny Bugu.

Korzystnymi cechami tego obszaru są:

- wysokie walory przyrodnicze doliny Bugu,
- dobrą lokalnie jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej i korzystną strukturę agrarną indywidualnych gospodarstw rolnych,
- dobrze rozwinięty przemysł spożywczy.

Obszar mławsko-żuromiński - obszar ten obejmuje powiaty: mławski i żuromiński oraz północną część płońskiego i sierpeckiego – stanowi około 5,0% ludności i 9,4% powierzchni województwa. Podstawowymi problemami na tym obszarze są:

- **niska jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej** (poza niewielkim obszarem wokół Mławy),
- **wysokie bezrobocie** wraz z występowaniem bezrobocia o charakterze strukturalnym,
- **niski poziom sektora usług rynkowych**,
- **niska lesistość i rozdrobnienie kompleksów leśnych**.

Do pozytywnych cech tego obszaru należą:

- walory przyrodniczo-krajobrazowe z możliwością wykorzystania zasobów wód geotermalnych (rejon Żuromina),
- stosunkowo korzystna struktura obszarowa gospodarstw indywidualnych oraz rozwijająca się specjalizacja w chowie bydła.

Obszar płocki – obszar ten obejmuje powiat płocki, gostyniński i południową część powiatu sierpeckiego. Zamieszkuje go około 6,0% ludności województwa, a obejmuje swym zasięgiem 7,9% jego powierzchni. Podstawowymi problemami na tym obszarze są:

- **słabe skomunikowanie** Płocka z Warszawą i resztą kraju,
- **wysokie bezrobocie**, zwłaszcza w rejonie Gostynina,
- **niski standard zagospodarowania turystycznego** w stosunku do atrakcyjności walorów krajobrazowo-kulturowych,
- **koncentracja nadzwyczajnych zagrożeń środowiska**, związanych z lokalizacją infrastruktury przemysłowej (największe w Polsce zakłady petrochemiczne) oraz z transportem materiałów niebezpiecznych.

Pozytywne cechy tego obszaru to przede wszystkim:

- miasto Płock jako ośrodek ponadregionalny, koncentrujący infrastrukturę szkolnictwa wyższego oraz największy w kraju ośrodek przemysłu petrochemicznego,
- wysokie walory przyrodnicze doliny Wisły oraz Pojezierza Gostynińskiego,
- rozwijająca się specjalizacja w produkcji rolnej (trzoda chlewna).

6. Podsumowanie – analiza SWOT

Mocne strony województwa	Słabe strony województwa
Sfera demograficzno-społeczna	
1. Lokalizacja metropolii warszawskiej – stolicy kraju, najważniejszej polskiej metropolii, jedynej o znaczeniu międzynarodowym, mającej zwornikowe znaczenie w przestrzeni europejskiej. 2. Największa w kraju dynamika zmian strukturalnych w okresie transformacji. 3. Równomierne rozmieszczenie ośrodków o znaczeniu subregionalnym (byłe miasta wojewódzkie). 4. Stosunkowo bliskie położenie Łodzi, dające możliwość uzyskania efektów synergii.	1. Dwudzielność potencjału i poziomu rozwoju gospodarczego, poziomu i warunków życia ludności oraz dynamiki procesów transformacji - występująca pomiędzy aglomeracją a pozostałym obszarem województwa, zwłaszcza obszarami wiejskimi. 2. Pogłębiająca się polaryzacja społeczno-gospodarcza. 3. Ograniczony przestrzennie zasięg procesów dyfuzji impulsów rozwojowych z aglomeracji warszawskiej. 4. Nasilenie procesów „wymywania” najbardziej istotnych zasobów z terenów słabszych do Warszawy. 5. Słabość powiązań społeczno-gospodarczych między metropolią a jej otoczeniem, brak instytucji i organizacji mających na celu zintegrowany rozwój Mazowsza. 6. Słaby poziom rozwoju większości województw sąsiadujących z Mazowszem.
Sfera demograficzno-społeczna	
1. Duża aktywność i przedsiębiorczość mieszkańców aglomeracji warszawskiej. 2. Wysoki poziom wykształcenia mieszkańców Warszawy i ośrodków subregionalnych.	1. Proces starzenia się ludności występujący szczególnie we wschodniej części województwa. 2. Niski poziom urbanizacji poza aglomeracją warszawską i rozproszone osadnictwo wiejskie 3. Wysokie bezrobocie strukturalne na obszarach południowych i północnych województwa. 4. Stagnacja w zakresie poziomu wykształcenia na obszarach wiejskich. 5. Niska świadomość identyfikacji regionalnej mieszkańców województwa, małe związki Warszawy z regionem.
Sfera gospodarcza	
1. Wysoki przeciętny poziom rozwoju regionu w stosunku do średniej krajowej. 2. Duży potencjał gospodarczy, intelektualny, kapitałowy i Instytucjonalny Warszawy. 3. Ukształtowany pozytywny wizerunek Warszawy jako najatrakcyjniejszego miejsca lokalizacji inwestycji. 4. Znaczny potencjał gospodarczy byłych miast wojewódzkich, zwłaszcza Płocka. 5. Istnienie dużych, mocnych finansowo przedsiębiorstw o znaczeniu krajowym i międzynarodowym (PKN Orlen S.A., Telekomunikacja Polska S.A., PKO BP S.A.). 6. Wyspecjalizowane rejony produkcji rolnej, baza surowcowa dla przemysłu rolno-spożywczego, zwłaszcza przetwórstwa owocowo-warzywniczego, przetwórstwa ziemniaków, mleczarstwa, przemysłu mięsnego. 7. Korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego mogące w istotny sposób podnieść konkurencyjność rolnictwa Mazowsza. 8. Znaczne walory zabytkowe i historyczne dla rozwoju gospodarki turystycznej, zwłaszcza Warszawy, Płocka, Pułtuska, Ciechanowa 9. Cenne walory przyrodnicze, zwłaszcza obszarów leśnych oraz położonych w dolinach dużych rzek, sprzyjające rozwojowi turystyki i wypoczynku sobotnio-niedzielnego mieszkańców aglomeracji.	1. Niski poziom innowacyjności gospodarki regionu (ograniczona konkurencyjność na rynkach światowych). 2. Słabość powiązań między praktyką gospodarczą a działalnością naukowo-badawczą i badawczo-rozwojową. 3. Wysoko zamortyzowany majątek trwały i brak środków finansowych na jego modernizację techniczną. 4. Recesja w przemyśle zbrojeniowym i lekkim. 5. Słaby rozwój instytucji otoczenia biznesu na obszarach pozametropolitalnych. 6. Ograniczony dopływ kapitału zagranicznego na obszary pozametropolitalne. 7. Przeludnienie agrarne wsi – zbyt duża liczba ludności utrzymującej się z rolnictwa. 8. Słabo rozwinięta baza dystrybucji i przechowywania produktów rolnych. 9. Niewystarczający poziom zagospodarowania turystycznego, zwłaszcza na terenach pozametropolitalnych.
Sfera przyrodnicza	
1. Wysokie walory przyrodnicze w krajowym i europejskim systemie ekologicznym, ze szczególnym uwzględnieniem dolin rzek (Wisła, Bug, Narew, Pilica, Wkra, Liwiec, Omulew). 2. Niski stopień degradacji powierzchni ziemi. 3. Występowanie obszarów o wysokich parametrach jakości powietrza. 4. Zadawalający stan zdrowotny i sanitarny lasów. 5. Wystarczający stopień dużej retencji wód powierzchniowych. 6. Wysoka jakość zasobów wód podziemnych i zasobność głównych poziomów wodonośnych 7. Zasoby wód geotermalnych.	1. Brak spójnego, regionalnego systemu obszarów chronionych. 2. Niska lesistość i znaczny stopień fragmentacji lasów. 3. Brak spójnej i rozstrzygającej koncepcji zagospodarowania dolin dużych rzek. 4. Niska jakość wód powierzchniowych i stopień oczyszczania ścieków. 5. Deficyt wód powierzchniowych i gruntowych. 6. Występowanie obszarów o słabej izolacyjności pierwszego poziomu wodonośnego. 7. Niski stopień małej retencji. 8. Brak skutecznych zabezpieczeń przeciwpowodziowych. 9. Występowanie obszarów szczególnego zagrożenia hałasem w obszarze zurbanizowanym.

Infrastruktura społeczna	
1. Koncentracja infrastruktury społecznej o znaczeniu ogólnokrajowym w Warszawie. 2. Dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego. 3. Rozwinięta wyspecjalizowana sieć leczenia zamkniętego. 4. Bogata oferta kulturalna Warszawy.	1. Dysproporcje przestrzenne w wyposażeniu, dostępności i standardzie infrastruktury społecznej. 2. Niedostosowanie tempa budownictwa mieszkaniowego do potrzeb społecznych. 3. Zły stan techniczny znacznej części zasobów mieszkaniowych. 4. Niska sprawność funkcjonowania służby zdrowia.
Infrastruktura techniczna	
1. Międzynarodowe znaczenie istniejącej infrastruktury drogowo-kolejowej objętej europejskimi umowami drogowymi i kolejowymi 2. Położenie województwa w ciągach europejskich korytarzy transportowych z węzłem w Warszawie. 3. Międzynarodowe znaczenie centralnego portu lotniczego „Warszawa-Okęcie” 4. Rozwinięta sieć drogowa i kolejowa łącząca Warszawę z innymi regionami kraju oraz ośrodkami subregionalnymi 5. Znaczący udział transportu zbiorowego w obsłudze aglomeracji warszawskiej. 6. Funkcjonowanie w obszarze województwa obiektów energetyki o dużej skali i wydajności. 7. Funkcjonujące tranzytowe i magistralne systemy przesyłowe gazu oraz rozwinięta sieć paliw płynnych z zakładami petrochemicznymi w Płocku.	1. Niska wydolność systemu transportowego Warszawy (niewystarczająca przepustowość sieci, zły stan techniczny) 2. Wyczerpująca się przepustowość terminali obsługujących centralny port lotniczy „Okęcie” i niska sprawność powiązań lotniska z układem drogowo-kolejowym. 3. Przestarzałe systemy zarządzania ruchem, w tym w szczególności w miastach. 4. Niska jakość infrastruktury drogowej i kolejowej oraz niewystarczająca przepustowość głównych osi transportowych, brak obejść terenów zurbanizowanych i tras szybkiego ruchu. 5. Brak sprawnych połączeń obwodowych w regionie wobec ukształtowanego promienistego układu drogowego zbiegającego się w Warszawie. 6. Niedostateczna ilość przepraw mostowych przez główne rzeki. 7. Spadek udziału pasażerskiego transportu kolejowego oraz regres transportu autobusowego, pogarszanie się jakości usług oraz niekontrolowany wzrost motoryzacji indywidualnej. 8. Znaczne potrzeby modernizacyjne lokalnych urządzeń elektroenergetycznych. 9. Niedoinwestowanie infrastrukturalne obszarów wiejskich przy jednocześnie wysokich kosztach uzbrajania rejonów o niskiej gęstości zaludnienia.
Szanse	Zagrożenia
1. Rosnące znaczenie Warszawy 2. Możliwość wzmocnienia dyfuzji impulsów rozwojowych z Warszawy na region. 3. Realizacja inwestycji zawartych w dokumentach rządowych i samorządowych. 4. Możliwość uzyskania środków z funduszy Unii Europejskiej rzecz rozwoju infrastruktury technicznej, środowiska i obszarów wiejskich. 5. Szanse intensyfikacji współpracy gospodarczej regionu jako ośrodka kontaktów Wschód-Zachód. 6. Realizacja idei obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski.	1. Możliwość wystąpienia napięć społecznych w przypadku pogłębienia się polaryzacji społecznej. 2. Kontynuacja niekorzystnych trendów w zakresie bezrobocia i bezpieczeństwa publicznego. 3. Brak skutecznej realizacji polityki strukturalnej państwa wobec rolnictwa i obszarów wiejskich oraz przemysłu zbrojeniowego. 4. Brak strategicznych działań dla warszawskiego węzła transportowego (opóźnienia budowy autostrady, rozbudowy centralnego międzynarodowego portu lotniczego „Okęcie”, realizacji tras obwodowych). 5. Utrzymująca się niewydolność układów komunikacyjnych, pogarszanie technicznego stanu dróg i jakości usług w transporcie kolejowym. 6. Brak przystosowania do pozyskiwania środków z funduszy UE. 7. Brak skutecznych rozwiązań w zakresie gospodarki przestrzennej.

II. Cele Planu

Przyjęto, że **misją Planu** jest:

stwarzanie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego, poprawy warunków życia jego mieszkańców, stałego zwiększania efektywności procesów gospodarczych i konkurencyjności regionu.

Misja ta będzie realizowana poprzez następujące cele:

1. **Zapewnienie większej spójności przestrzeni województwa i stwarzanie warunków do wyrównywania dysproporcji rozwojowych**, który będzie realizowany poprzez:
 - rozbudowę i modernizację infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej,
 - wskazanie obszarów problemowych dla polityki regionalnej oraz określenie kierunków ich restrukturyzacji,
 - wzmocnienie oddziaływania aglomeracji warszawskiej i regionalnych ośrodków równoważenia rozwoju (byłych miast wojewódzkich) na ich otoczenie,
 - wskazanie miejscowości posiadających predyspozycje do pełnienia roli wielofunkcyjnych ośrodków obsługi rolnictwa.
2. **Zapewnienie zrównoważonego i harmonijnego rozwoju województwa poprzez zachowanie właściwych relacji pomiędzy poszczególnymi systemami i elementami zagospodarowania przestrzennego**, który realizowany będzie poprzez:
 - ochronę i racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi,
 - ochronę dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i kształtowanie ładu przestrzennego,
 - wzmacnianie wielofunkcyjności struktur przestrzennych,
 - wzrost bezpieczeństwa ekologicznego.

3. **Zwiększenie konkurencyjności regionu i poprawa warunków życia**, który realizowany będzie poprzez:
- likwidację barier infrastrukturalnych oraz wzmocnienie międzynarodowych i krajowych korytarzy transportowych,
 - wzmocnienie funkcji metropolitalnych Warszawy,
 - wykorzystanie dużego potencjału badawczo-rozwojowego Warszawy dla innowacyjności gospodarki,
 - koncentrację infrastruktury społecznej w wybranych ośrodkach osadniczych,
 - wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych dla celów turystyczno-rekreacyjnych.

III. Kierunki zagospodarowania przestrzennego

1. Struktura przestrzenna

W Planie przyjęto, że zrównoważoną strukturę funkcjonalno-przestrzenną Mazowsza będą tworzyć główne ośrodki osadnicze jako elementy węzłowe z siecią powiązań infrastrukturalnych, kształtujących potencjalne pasma rozwoju oraz przestrzenie otwarte o różnych funkcjach uwarunkowanych bezpośrednio cechami środowiska przyrodniczego.

Kluczowymi dla równoważenia rozwoju Mazowsza elementami węzłowymi będą aglomeracja warszawska i ośrodki subregionalne.

Dalsze kształtowanie struktury przestrzennej **aglomeracji warszawskiej** będzie polegało na wzmocnieniu infrastruktury społecznej i technicznej o znaczeniu europejskim, krajowym i regionalnym, usprawnianiu sieci transportu oraz poprawie ładu przestrzennego.

Rola **ośrodków subregionalnych**, zgodnie z „Koncepcją polityki przestrzennego zagospodarowania kraju”, polega na równoważeniu rozwoju na obszarach obrzeżnych województwa. Dlatego w dalszym ich rozwoju zwracać się będzie uwagę na poprawę ich funkcjonowania jako jednostek obsługi ludności o znaczeniu regionalnym oraz jako ośrodków stymulujących rozwój przedsiębiorczości, a także dążyć się będzie do poprawy ich powiązań z Warszawą.

Wskazane w Planie pasma aktywności społecznej i gospodarczej oparto **na systemach infrastruktury technicznej** o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym. Konieczne procesy ich modernizacji i rozbudowy stanowiąc będą o kształtowaniu się pasm dynamizujących aktywność województwa, ze stałym wzrostem renty położenia.

W Planie przyjęto:

- **pasma aktywizacji oparte na paneuropejskich korytarzach transportowych** (korytarze ustanowione I,II,VI oraz korytarz postulowany – KA);
- **potencjalne pasma** aktywności gospodarczej oparte na wskazanych **ponadregionalnych korytarzach** infrastrukturalnych na kierunkach:
Warszawa-Radom-Kielce,
Piotrków Trybunalski-Radom-Lublin z potencjalnym węzłem transportowo-logistycznym w Radomiu,
Warszawa-Płock.

Uzupełnieniem dla tak kształtujących się głównych osi rozwojowych regionu będą tzw. **Wielka Obwodnica Mazowsza i Duża Obwodnica Warszawy**. Sprzyjać to będzie spójności regionu i usprawnieniom powiązań głównych ośrodków usługowo-gospodarczych. W zasięgu oddziaływania tak określonych pasm rozwoju znajdować się będzie około 70% ludności województwa.

Przemiany struktury wielofunkcyjnych terenów otwartych będą polegały na:

- umacnianiu wybranych ośrodków powiatowych i gminnych w zakresie obsługi ludności i rolnictwa,
- stymulowaniu specjalizacji produkcji rolnej i rozwoju turystyki w dostosowaniu do warunków naturalnych środowiska,
- ochronie najcenniejszych wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego.

2. Polityka przestrzenna województwa

Polityka przestrzenna obejmuje zespół działań zmierzających do przekształcania struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa, transponujących ustalenia „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego” na układ *Planu*. Uwzględniając cele *Planu* oraz zróżnicowane cechy przestrzeni, działania te sformułowano w formie elementów polityki przestrzennej adresowanych do:

- całego województwa - związanych z realizacją ustawowych celów wojewódzkiej polityki przestrzennej w zakresie: kształtowania sieci osadniczej, rozmieszczenia infrastruktury technicznej, ochrony środowiska przyrodniczego i dóbr kultury oraz przeciwdziałania największym zagrożeniom;
- wyodrębnionych obszarów, które dotyczą:
 - **poprawy efektywności struktur przestrzennych** w odniesieniu do aglomeracji warszawskiej i obszaru metropolitalnego Warszawy,
 - **wspierania dotychczasowych kierunków rozwoju** w obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej,
 - **wspomagania rozwoju społeczno-gospodarczego** na pozostałych obszarach.

Poszczególnym elementom polityki przestrzennej przypisano określone działania. Znaczna część tych działań posiada oparcie w obowiązujących aktach prawnych, najczęściej w formie ustaw oraz w programach rządowych lub resortowych. Na realizację wielu z nich przewidywane są środki funduszy UE.

2.1. Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych

Wspomaganie rozwoju wybranych miast i wsi ma na celu, obok poprawy warunków życia mieszkańców tych jednostek osadniczych, zwiększenie ich pozytywnego oddziaływania na otaczające tereny w zakresie obsługi ludności oraz doskonalenia jakości zasobów ludzkich. W grupie wybranych miast i wsi znajdują się:

- **Warszawa** – jej rozwój ma umacniać powiązania Polski z gospodarką globalną, a tym samym pozytywnie oddziaływać na rozwój regionu i całego kraju.
- **Regionalne i ponadregionalne ośrodki równoważenia rozwoju** – Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Radom i Siedlce. Wspomaganie rozwoju tych miast przez samorząd województwa powinno dotyczyć w szczególności: działań na rzecz ożywienia gospodarczego podregionów, szkolnictwa wyższego i kształcenia zawodowego oraz specjalistycznej opieki medycznej.
- **Wybrane miasta i miejscowości gminne jako wielofunkcyjne ośrodki aktywizacji rejonów**. Wspomaganie tych ośrodków powinno dotyczyć działań wskazanych przez właściwe samorządy lokalne, prowadzących do aktywizacji gospodarczej danego rejonu, rewitalizacji terenów przemysłowych i poprawy poziomu obsługi ludności, zwłaszcza w zakresie oświaty i ochrony zdrowia. Miasta te powinny też uzyskać **wsparcie w pełnieniu roli aktywizacji społecznej rejonu** w zakresie działań na rzecz osób i obszarów zagrożonych bezrobociem i kształcenia zawodowego dostosowującego zasoby ludzkie do potrzeb rynku pracy. Ośrodki proponowane do wspomagania w ramach tej polityki przedstawiono na mapie 27.

2.2. Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej

Polityka rozwoju ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej obejmuje cele i działania (zadania) w odniesieniu do systemów: transportowych, energetycznych, telekomunikacyjnych, wodociągowo-kanalizacyjnych oraz bezpieczeństwa i obronności.

Systemy transportowe

Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury transportowej (mapa 28) obejmuje systemy o znaczeniu krajowym i międzynarodowym oraz wojewódzkim. Założenia **polityki transportowej** państwa przyjęto według odpowiednich dokumentów rządowych²¹. Zadania określone w tych dokumentach mają na celu przede wszystkim dostosowanie dróg i kolei położonych w europejskich korytarzach transportowych do standardów europejskich.

Na obszarze województwa mazowieckiego są to m.in.:

- **W transporcie drogowym** – budowa około 500 km dróg krajowych²², w tym: autostrady na odcinku Stryków-Warszawa, odcinków dróg ekspresowych S7, S8, S17, obwodnic (9 obiektów), wzmocnienia istniejących nawierzchni do nacisków 115kN/oś w ciągach dróg nr 50, nr 7, nr 19, nr 2.
- **W transporcie kolejowym** - modernizacja linii magistralnych położonych w europejskich korytarzach transportowych (E20, E65, E75) i realizacja zobowiązań wynikających z umów międzynarodowych AGC i AGTC, w celu integracji z systemem europejskim i uzyskiwanie wyższych prędkości (160 km/h dla ruchu pasażerskiego i 120 km/h dla ruchu towarowego).
- **W transporcie lotniczym** - wzmacnianie funkcji centralnego portu lotniczego „Warszawa- Okęcie” jako węzła w skali Europy Środkowej i Wschodniej oraz węzła przesiadkowego dla podróży do i z portów regionalnych krajowych i zagranicznych. Przewiduje się budowę Terminala II MPL Warszawa-Okęcie. Prowadzone są prace studialne dla wyboru lokalizacji nowego lotniska centralnego dla Polski.

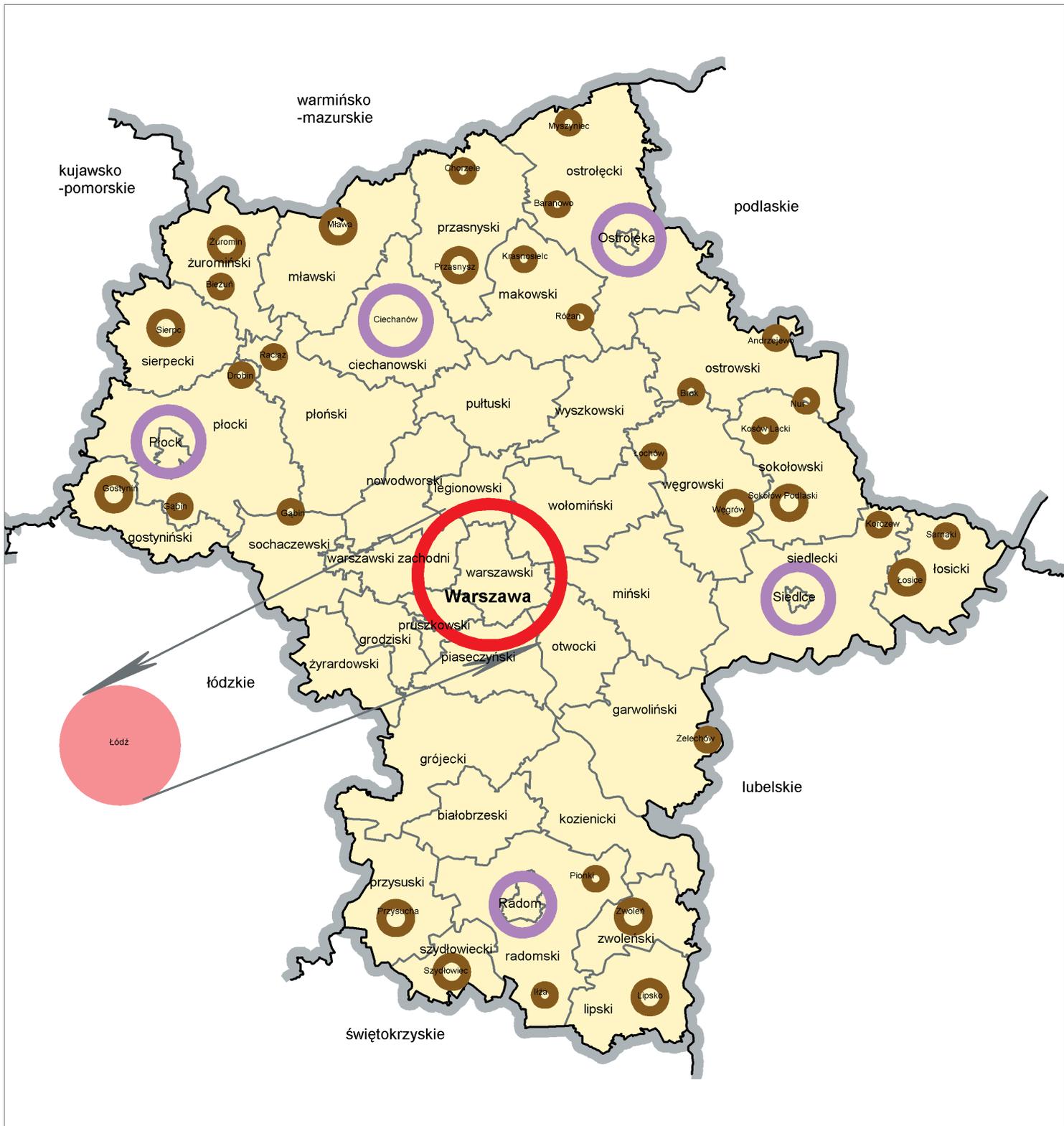
W dokumentach **Samorządu Województwa** jednym z ważniejszych celów jest wzmocnienie funkcji międzynarodowego węzła transportowego Warszawy oraz usprawnienie powiązań transportowych regionu. Zadania ujęte w „Programie wojewódzkim” obejmują przebudowę i rozbudowę sieci połączeń drogowych, budowę obwodnic oraz przepraw mostowych (ponad 70 zadań, w tym około 30 dotyczących dróg wojewódzkich).

Koncepcja systemu transportowego województwa przyjęta w *Planie* uwzględnia fakt przebiegu przez Mazowsze trzech ustanowionych (i jednego postulowanego) europejskich korytarzy transportowych z międzynarodowym węzłem drogowo-kolejowym oraz lotniczym w Warszawie. Korytarzami tymi są:

²¹ Są to m.in.: Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju (MP nr 26 z 2001 r.), Infrastruktura - klucz do rozwoju (RM - 29 styczeń 2002 r.) oraz Strategia rozwoju transportu w latach 2004 - 2006 i Sektorowy program operacyjny - transport - gospodarka morską na lata 2004 - 2006 sporządzone w ramach prac nad Narodowym planem rozwoju na lata 2004 - 2006 (RM 14 stycznia 2003 roku).

²² W ramach "Programu budowy autostrad i innych dróg krajowych w latach 2002-2005".

Mapa 27. Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych

Ośrodki osadnicze proponowane do wspomaganie rozwoju w zakresie funkcji:

- stołecznych, międzynarodowych i powiązań międzyaglomeracyjnych
- ponadpowiatowych
- obsługi ludności

- **KI** Helsinki-Tallin-Ryga-Kowno-Warszawa. Wypełnienie tego korytarza stanowią: droga E 67 (nr 8) Szypliszki-Suwałki-Augustów-Warszawa (Via Baltica) objęta umową AGR o projektowanych parametrach drogi ekspresowej oraz linia kolejowa E75 Trakiszki-Białystok-Warszawa objęta umową AGC i zgłoszona do umowy AGTC.
- **KII** Berlin-Warszawa-Mińsk Białoruski-Moskwa-Niżnyj Nowogorod. Wypełnienie tego korytarza stanowią: projektowana autostrada A2 na kierunku Berlin-Warszawa-Mińsk, linia kolejowa E20 na kierunku Berlin-Kunowice-Warszawa-Terespol objęta umowami AGC i AGTC z obwodnicą towarową CE20 na odcinku Łowicz-Skierniewice-Łuków (umowa AGTC).
- **KVI** Gdynia/Gdańsk-Warszawa-Katowice-Žilina-Ostrawa-Breclav, którego wypełnienie stanowi autostrada A1 i linia kolejowa E65 relacji Gdańsk-Warszawa-Katowice (CMK). Drugie połączenie drogowe przez Warszawę to droga nr 7 na odcinku północnym od Warszawy i droga nr 8 na odcinku południowo-zachodnim od Warszawy.
- **KA** (postulowany) Gdańsk-Warszawa-Kowel-Konstanca/Odessa. Potencjalne jego wypełnienie w obszarze Mazowsza obejmować będzie fragment autostrady A1 i drogi nr 10 oraz drogę krajową nr 17 objętą umową AGR i linię kolejową E28 planowaną do objęcia europejską umową AGC i AGTC.

Oprócz wymienionych korytarzy europejskich, kształtowane będą następujące korytarze ponadregionalne, stanowiące potencjalne pasma aktywizacji:

- **KR** Warszawa-Radom (Kielce) - na południe od Warszawy, tworzony przez drogę nr 7 klasy S i linię kolejową Warszawa-Radom- Kielce²³ oraz korytarz Warszawa-Płock na kierunku północno-zachodnim oparty na odcinku Zakroczym-Płock o drogę nr 62 klasy G z postulowanym podniesieniem klasy do GP;
- **KR** Korytarz VI-Radom-Korytarz A tworzony przez drogę krajową nr 12²⁴ oraz I-rzędą linię kolejową Dęblin-Radom i jej przedłużenie relacji Radom-Tomaszów Maz. W roku 2003 klasa tej drogi podniesiona została z głównej ruchu przyspieszonego (GP) do klasy ekspresowej (S), z uwagi na jej funkcje w krajowym²⁵.

Promienisty kształt podstawowego układu drogowego w regionie, tworzony przez korytarze europejskie i ponadregionalne, będzie uzupełniony o system następujących połączeń obwodowych zwiększających spójność przestrzeni województwa. Są to:

- „**Wielka Obwodnica Mazowsza**” - oparta na połączeniach w paśmie ośrodków subregionalnych Płock, Ciechanów, Siedlce, Radom i (postulowana) Ostrołęka;
- „**Duża Obwodnica Warszawy**” w paśmie ośrodków miejskich Góra Kalwaria, Grójec, Sochaczew, Wyszogród, Wyszaków, Mińsk Mazowiecki, oparta na ciągach krajowych nr 50 (GP) na południu i nr 62 (G) na północy, z przyszłościowym ujednoczeniem klasy dróg do GP;
- **pierścień zewnętrzny Warszawy** - stanowiący fragment krajowego układu drogowego, rozprawdzający ruch i łączący się jednocześnie z miejskim systemem komunikacyjnym stolicy. Tworzony będzie głównie przez drogi szybkiego ruchu i są to planowane: Trasa Armii Krajowej-Trasa Mostu Północnego-Wschodnia Obwodnica Warszawy- Południowa Obwodnica Warszawy.

W miejskim systemie transportowym Warszawy szczególnie istotny jest ruszt kolejnych połączeń obwodowych (jako uzupełnienie promieniście zbiegających się dróg w centrum miasta), utrwalony dokumentami planistycznymi. Są to:

- obwodnica o podwyższonym standardzie (klasy GP i S) wokół dzielnic centralnych: Trasa Toruńska-Trasa NS-Trasa Siekierkowska-Trasa Olszynki Grochowskiej;
- pierścień ulic głównych wokół Śródmieścia miasta: Towarowa, trasa Mostu Gdańskiego, trasa Mostu Łazienkowskiego, planowany odcinek wschodni.

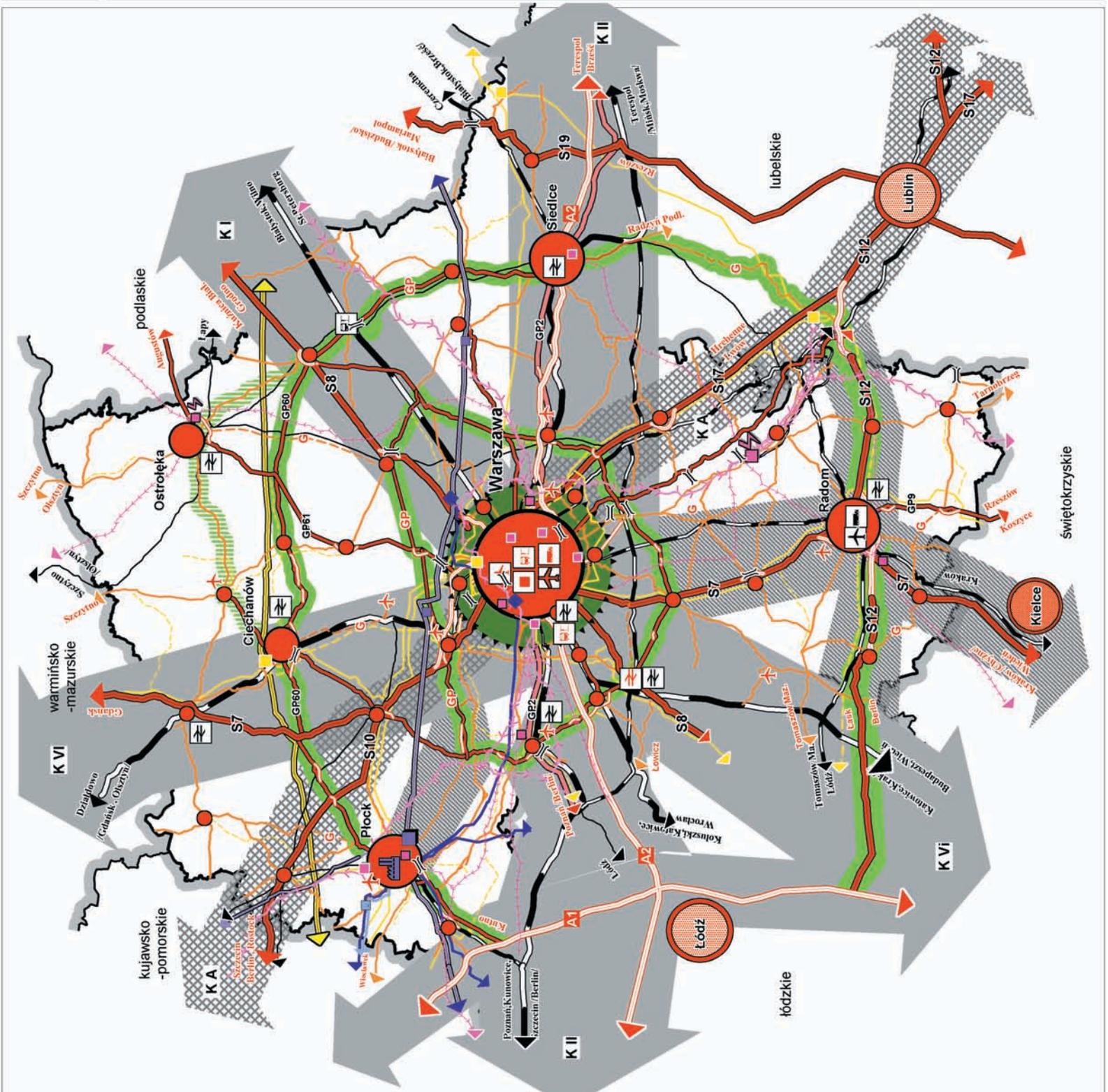
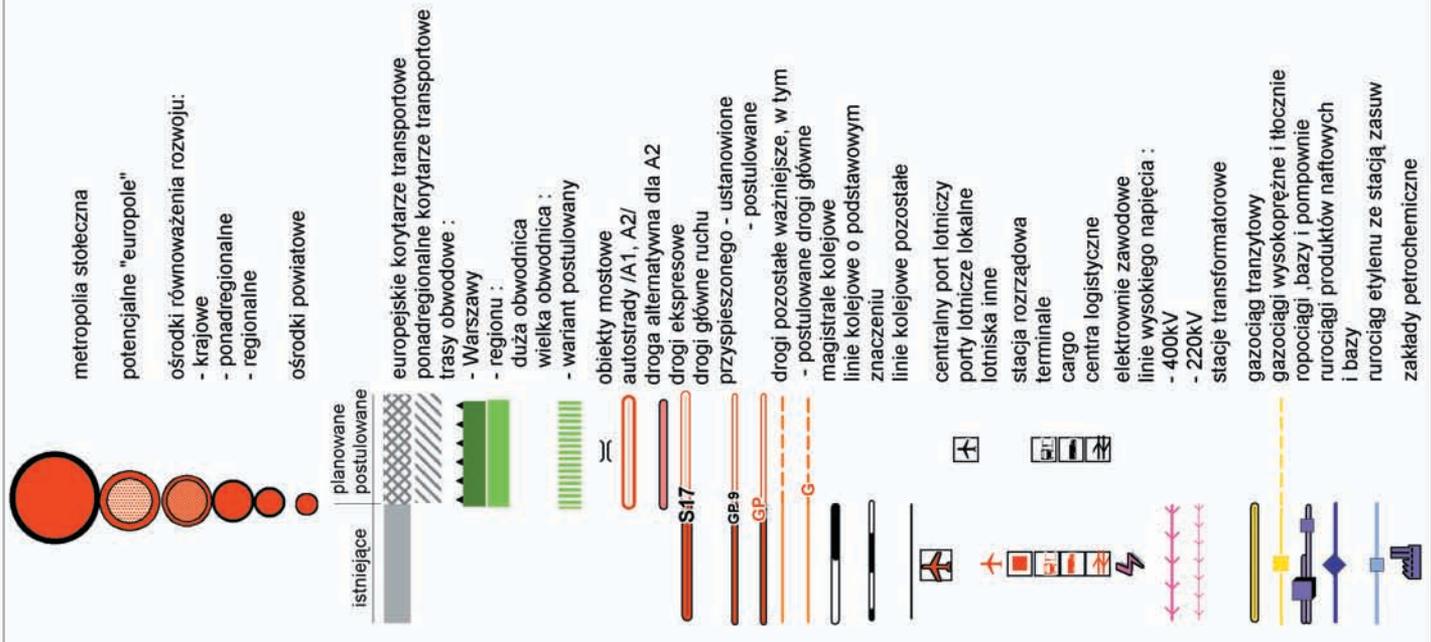
W obszarze aglomeracji warszawskiej będzie kształtowany układ dróg odciążający obszar centralny i usprawniający połączenia wielu ośrodków osadniczych, poprzez najbliższe Warszawie powiązania lokalne, tworzony przez połączenia: *od północy*: Legionowo-Jabłonna-Łomianki (z przeprawą mostową), Nowy Dwór Maz.-Nieporęt-Struga (z modernizacją drogi nr 631); *od wschodu*: Wiązowna-Sulejówek-Wołomin; *od południa*: Józefów-Konstancin-Jeziorna-Piaseczno-Lesznowola-Magdalena-Nadarzyn (z przeprawą mostową przez Wisłę) z wykorzystaniem odcinków planowanej do modernizacji i przebudowy drogi wojewódzkiej nr 721; *od zachodu*: planowana trasa „Paszkwianka” jako kontynuacja drogi nr 721 w kierunku zachodnim i dalej na północ w kierunku Starych Babic.

²³ Na kierunku Warszawa-Radom notowane są jedne z najwyższych w województwie obciążeń w ruchu drogowym (19-20 tys. pojazdów/dobę w 2000 r oraz około 35 tys. pojazdów/dobę według prognozy na rok 2020 i wysokie w ruchu kolejowym - ok. 20 tys. pasażerów w ciągu doby.

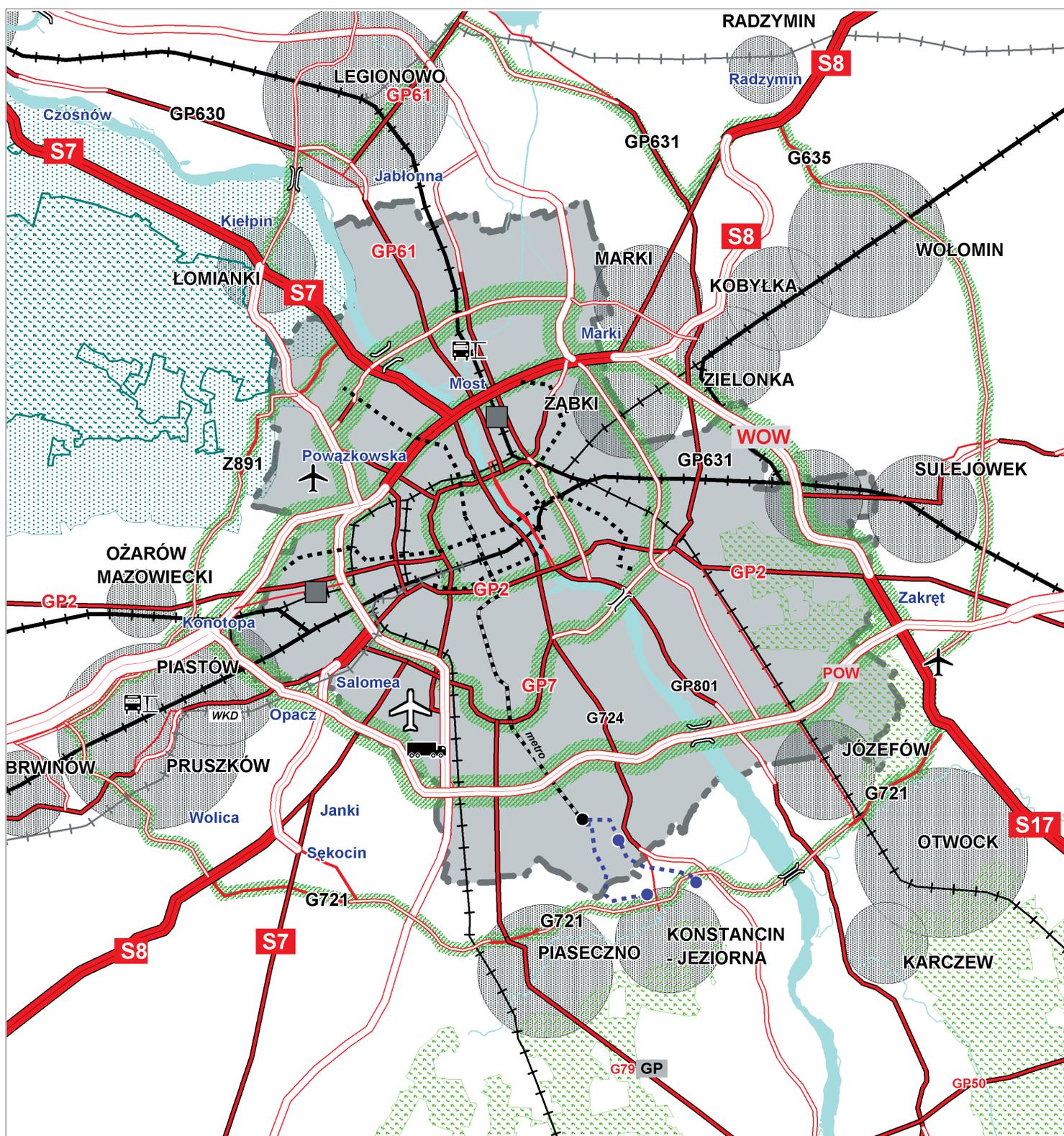
²⁴ Wskazywaną w "Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju" jako fragment "wielkiej obwodnicy Mazowsza".

²⁵ Jako odciążenie międzynarodowego węzła warszawskiego z najkrótszym połączeniem na kierunku wschód-zachód, alternatywnym w stosunku do autostrad A 2 i A 4.S.

Mapa 28. Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej

Mapa 29. Rozwój systemu transportowego Warszawy

adaptacja modernizacja	planowane		
		autostrady A	
		drogi ekspresowe S	
		drogi główne ruchu przysp. GP	
		drogi główne G	
		linie kolejowe o państwowym znaczeniu w tym magistrale	
		o lokalnym znaczeniu	
		linie metra :	
		warianty	

centralny port lotniczy, cargo
 terminale
 stacje rozrządowe
 trasy obwodowe Warszawy
 postulowane korytarze dróg wysokiej klasy
 miasto Warszawa
 ośrodki miejskie
 wg liczby ludności
 parki narodowe
 otuliny parków
 parki krajobrazowe
 rzeki

Korytarz Południowej Obwodnicy Warszawy w węźle warszawskim przyjęty został według ustaleń prawnie obowiązującego *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Warszawy* (ustalenia wiążące), uzasadniany jako racjonalny z punktu widzenia układu funkcjonalno-przestrzennego oraz obecnych i prognozowanych natężeń ruchu²⁶. Realizacja autostrady w pierwszym etapie (do 2007r.) przewidziana jest do zachodnich granic stolicy – węzeł Konotopa. W świetle porozumień władz miasta z agendami rządowymi przyjmowane są ustalenia, że ze względów technicznych i funkcjonalnych połączenie jej z układem drogowym nastąpi poprzez drogi ekspresowe na kierunkach północnym i w części południowym. Biorąc pod uwagę długi horyzont *Planu*, celowe jest wskazanie korytarza dla południowego autostradowego obejścia Warszawy. Propozycja ta nie znajduje jednak bezpośredniego odniesienia w dokumentach rządowych.

Analiza porównawcza przebiegu autostrady A2 w warszawskim węźle transportowym

I. Przebieg przez Warszawę	
Zalety	Wady i kolizje
Włączenie Warszawy w system międzynarodowych połączeń drogowych oraz ważne uzupełnienie dla kształtowania połączeń obwodowych w Warszawie.	Konieczność specjalnych rozwiązań technicznych dla ochrony terenów mieszkalnictwa wielorodzinnego (tunel przez Ursynów).
Poprawa przepustowości i usprawnienie ruchu pomiędzy dzielnicami podmiejskimi, zarówno na południu i północy (likwidacja „wąskich gardeł” w ruchu drogowym).	Uciążliwość akustyczna dla mieszkańców istniejących osiedli mieszkaniowych (Włochy, Pyry, Raszyn Okęcie).
Znacząco krótsza, o 54 km, długość trasy w porównaniu z przebiegiem przez Górę Kalwarię (długość trasy przez Warszawę 40 km, przez Górę Kalwarię 94 km).	Utrzymujący się długoletni brak akceptacji społecznej zarówno mieszkańców jak i organizacji ekologicznych dla tak planowanego przebiegu.
Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego.	Przecięcie skarpy doliny Wisły (cenny element rzeźby terenu) w rejonie Natolina.
Duże znaczenie dla bezpieczeństwa strategicznego metropolii stołecznej.	Przecięcie obszarów objętych ochroną prawną: Mazowiecki Park Krajobrazowy
Poprawa warunków środowiskowych (aerosanitarnych) spowodowana płynnością i skanalizowaniem ruchu pojazdów.	
II. Przebieg w rejonie Góry Kalwarii	
	Wady i kolizje
Przeprowadzenie ruchu tranzytowego poza obszarem aglomeracji warszawskiej.	Trasa przebiega zbyt daleko od stolicy, która jest punktem docelowym bądź początkowym większości użytkowników autostrady.
Mała uciążliwość akustyczna z uwagi na możliwość przeprowadzenia autostrady przez tereny nie zainwestowane.	Znacząco dłuższa trasa autostrady i konieczność budowy kilku tras łącznikowych z Warszawą.
Aktywizacja ośrodków osadniczych i terenów w rejonie węzłów oraz akceptacja środowisk ekologicznych i części samorządów.	Przecięcie doliny Wisły oraz obszarów objętych ochroną prawną: Chojnowskiego Parku Krajobrazowego Mazowieckiego Parku Krajobrazowego, rezerwatu przyrody „Łachy Brzeskie”.

Sieć dróg wojewódzkich w celu zintegrowania i usprawnienia układu wymaga uzupełnienia o nowe odcinki dróg oraz przebudowy niektórych istniejących przebiegów. W obszarze aglomeracji warszawskiej dotyczy to głównie budowy nowych odcinków w paśmie zachodnim (m.in. „Paszkwianka”, „Trasa Książąt Mazowieckich) oraz przebudowy i uzupełnień w paśmie wołomińskim. Konieczne usprawnienie powiązań Ostrołęki i Ciechanowa z Warszawą wymaga ukształtowania nowych ciągów dróg wojewódzkich (poprzez zmianę kategorii odcinków dróg powiatowych) położonych wzdłuż linii kolejowej E65 na kierunku Ciechanów-Nasielsk oraz budowy nowego przebiegu drogi wzdłuż linii kolejowej na odcinku Ostrołęka-Wyszków. Na południu regionu uzasadnione jest ukształtowanie ciągu dróg klasy G (główna) łączących ośrodki powiatowe Przysucha, Szydłowiec, Lipsko i Opole Lubelskie, poprzez planowany most w Solcu n/Wisłą.

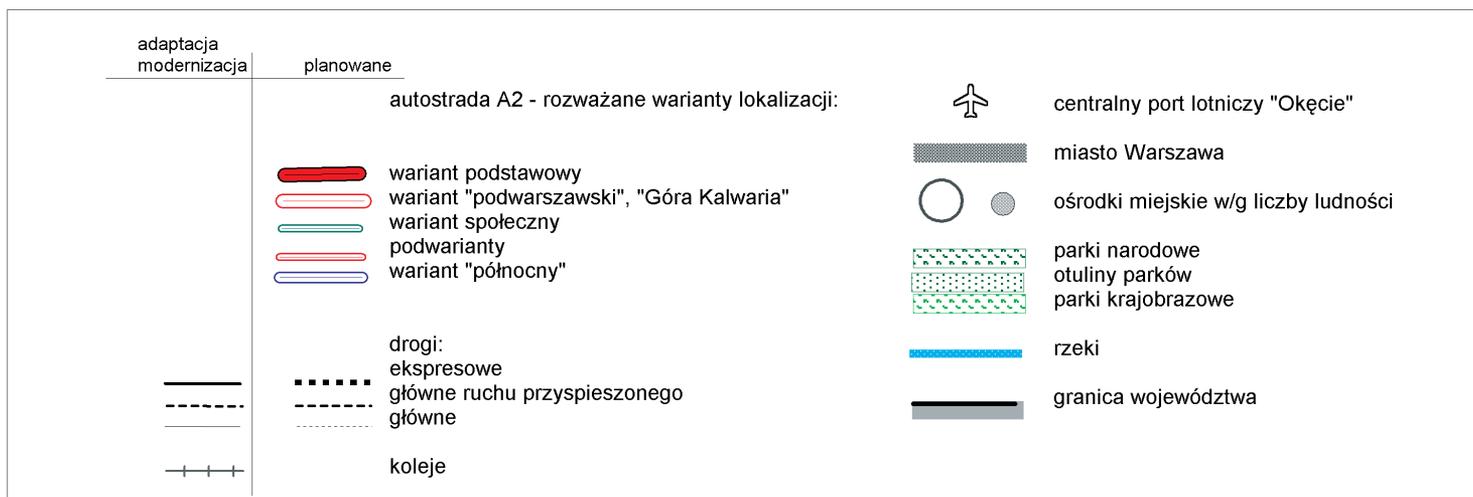
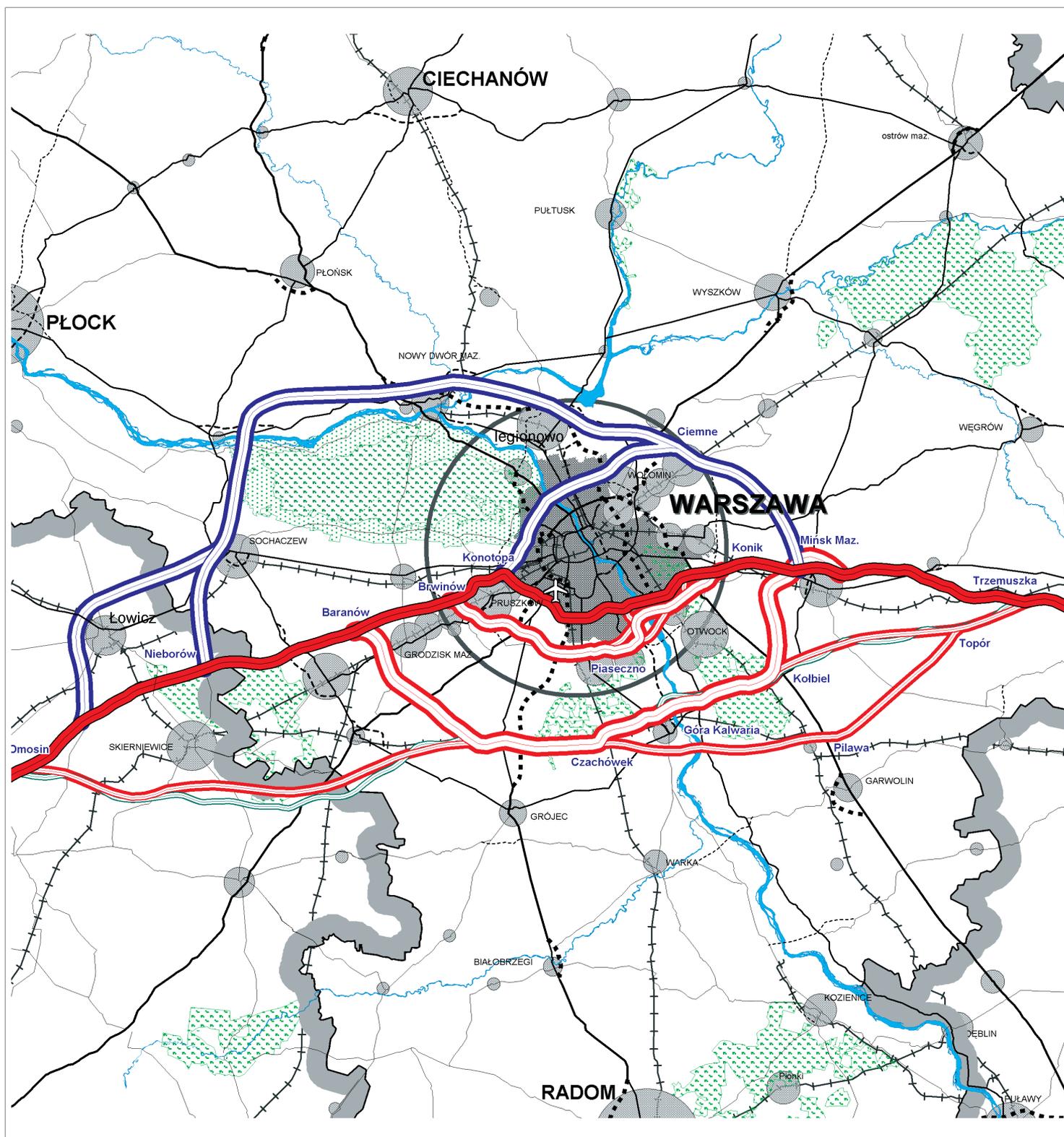
Realizacja polityki rozwoju ponadlokalnych systemów transportowych wymagać będzie rozstrzygnięć na różnych poziomach decyzyjnych oraz skoordynowania działań organów administracji rządowej i samorządu województwa we współdziałaniu z samorządami gmin i powiatów. Najważniejsze zadania i działania warunkujące realizację koncepcji systemu transportowego Mazowsza to:

W zakresie transportu drogowego

- **Budowa autostrady A2:** w I etapie (do 2007r.) odcinka Stryków-Warszawa (węzeł Konotopa); II etap Warszawa-Siedlce (2010-2013).
- **Rozbudowa węzła warszawskiego** o połączenia zewnętrzne eliminujące ruch tranzytowy, w tym w I etapie: budowa odcinków dróg układu krajowego S8: Trasa AK Konotopa – ul. Powązkowska, Trasa AK ul. Powązkowska – Most, Trasa AK odcinek Most-Marki, odcinek Konotopa-Opacz; docelowo budowa odcinków „pierścienia zewnętrznego” - Wschodnia Obwodnica Warszawy, Trasa Mostu Północnego, Południowa Obwodnica Warszawy.
- **Budowa (przebudowa) dróg ekspresowych**, w tym: S8 Augustów-Warszawa-Wrocław, w I etapie odcinki: Radzymin-Głuchy, Głuchy-Zabrodzie (dwie jezdnie), Warszawa/Salomea-Wolica; S7 Gdańsk-Warszawa-Kraków, w tym odcinki: Płońsk-Załużki i obwodnica Płońska (dwie jezdnie); Czarnów-Kiełpin (dwie jezdnie), Grójec-Białobrzegi, Białobrzegi-Jedlińsk (dwie jezdnie), S17 Warszawa/Zakręt/-Lublin z obwodnicą Garwolina;

²⁶ Z wszystkich połączeń drogowych największe znaczenie dla międzynarodowych połączeń Warszawy będzie mieć autostrada A2. Im dalej będzie przebiegać od stolicy tym gorsze będą powiązania transportowe miasta z otoczeniem. Ruch samochodowy jest w przeważającej części ruchem do Warszawy i jest to na drogach krajowych prawie 90% samochodów osobowych oraz ponad 70 % samochodów ciężarowych. Ruch tranzytowy na większe odległości szacowany jest na 3% samochodów osobowych i 10% samochodów ciężarowych.

Mapa 30. Autostrada A2 - warianty

S10 Płońsk-Toruń; S12 Piotrków Trybunalski-Radom-Lublin; S19 Kuźnica Białostocka-Lublin-Rzeszów.

- **Budowa (przebudowa) dróg krajowych**, w tym: wzmocnienia nawierzchni i dostosowanie do nacisków 115 kN/oś między innymi odcinków tras nr 50, nr 2 (na odcinku Mińsk Mazowiecki - Siedlce - granica państwa postulowana dwujezdniowa), nr 9, nr 60, nr 61, nr 62, nr 79 (wdrażanie Dyrektywy UE 96/53).
- **Rozbudowa i modernizacja miejskiego systemu komunikacyjnego Warszawy** dla ukształtowania obwodnic wokół dzielnic centralnych: Trasa AK i Toruńska, Trasa Siekierska (kontynuacja budów), docelowo Trasa Olszynki Grochowskiej (budowa); uzupełnienie pierścienia ulic głównych wokół Śródmieścia o planowany odcinek wschodni.
- **Budowa odcinków w ciągach dróg krajowych** na obszarach zurbanizowanych dla zmniejszenia uciążliwości ruchu tranzytowego m.in. w miejscowościach: Stojadła, Gostynin, Raciąż, Jabłonna, Serock, Mszczonów, Żyrardów, Wiskitki, Dębe Wielkie-Mińsk Mazowiecki (postulowana dwujezdniowa), Strzegowo, Unierzyż i Wiśniewo, Garwolin, Wyszaków, Ciechanów, Pułtusk, Radom, Iłża, Zwoleń, Przasnysz, Myszyniec, Ostrołęka.
- Dostosowanie do standardu klasy GP (główna ruchu przyspieszonego) dróg tworzących „**Wielką Obwodnicę Mazowsza**” z wykorzystaniem w części północnej drogi krajowej nr 60 i nr 63 oraz drogi wojewódzkiej nr 677, w części południowej drogi krajowej nr 12 z odejściem w Puławach w kierunku Siedlec (uwzględnionym w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego” w klasie G, w nawiązaniu do istniejących i planowanych ciągów drogowych).
- Utrzymywanie odpowiednich **standardów dróg krajowych** tworzących „Dużą Obwodnicę Warszawy”: nr 50 na odcinku Wyszogród-Grójec-Łochów i nr 62 na odcinku Wyszogród-Wyszaków-Łochów.
- Modernizacja pozostałych dróg krajowych istotnych dla **powiązań Warszawy z ośrodkami w kraju i regionie**, a także pomiędzy ośrodkami regionu nie połączonymi drogami ruchu szybkiego polegającą m. in. na wzmocnieniu nawierzchni, poszerzeniu jezdni bądź budowie utwardzonych poboczy, budowie odcinków terenów intensywnie zabudowanych oraz bezkolizyjnych skrzyżowań z innymi drogami i liniami kolejowymi w miejscach niebezpiecznych.
- **Usprawnianie sieci dróg wojewódzkich**, w tym likwidacja „wąskich gardeł” w ruchu poprzez budowę, przebudowę, remonty, utrzymanie istniejących dróg i obiektów mostowych obejmujące głównie dostosowanie parametrów technicznych do wymagań ruchu, zwiększenie nośności, odnowy nawierzchni, budowy chodników i ścieżek rowerowych, zwłaszcza na terenach zabudowanych.
- Budowa **odcinków w ciągach dróg wojewódzkich** na obszarach zurbanizowanych dla zmniejszenia uciążliwości ruchu tranzytowego (m.in. dla Pruszkowa, Milanówka, Grodziska Maz., Lesznowoli, Konstancina Jeziornej, Błonia, Sierpca, Żuromina; Mławy, Węgrowa, Mogielnicy, Nowego Miasta n/Pilicą, Przasnysza).
- Budowa **uzupełniających odcinków w sieci dróg wojewódzkich**, m.in. „Paszkowianka”, „Trasa Księżąt Mazowieckich”, Ostrołęka-Wyszaków; Wołomin-Duchnowo, Iłów-Wszeliwy-Wejście.
- Budowa nowych **przepraw mostowych: na Wiśle**: w Warszawie (most północny i południowy), Józefowie, Płocku, Solcu n/Wisłą, Maciejowicach (alternatywnie Warka-Wilga); na **Bugu**: w Wyszakowie, Treblince k/Małkii Górnej, Kuzkach k/Siemiatycz.
- **Poprawa bezpieczeństwa ruchu** na drogach przez m. in. modernizację niebezpiecznych skrzyżowań (np. budowę sygnalizacji świetlnej), wdrażanie zaktualizowanych projektów organizacji ruchu, uspokajanie ruchu w obszarach zurbanizowanych, oddzielenie ruchu pieszego od kołowego.
- Wykorzystanie **nowoczesnych technik zarządzania ruchem** dla sprawniejszego funkcjonowania istniejącej i tworzonej infrastruktury drogowej (dotyczy szczególnie miast i ważniejszych dróg zamiejscowych).
- Rozwój systemów transportowych Radomia, Płocka, Siedlec, Ciechanowa, Ostrołęki jako **regionalnych węzłów transportowych** poprzez modernizację i rozbudowę istniejących układów drogowych (trasy obwodowe).
- Modernizacja i rozwój regionalnego **systemu transportu publicznego** poprzez wspomaganie restrukturyzacji głównych przewoźników (PKS, PKP) i stworzenie spójnych systemów transportowych, wzajemnie się uzupełniających.

W zakresie transportu kolejowego

- Kontynuacja **modernizacji linii objętych międzynarodowymi umowami AGC i AGTC**, umożliwiająca osiągnięcie m. in. prędkości 160 km/h dla pociągów pasażerskich, 120 km/h dla towarowych, nośności nawierzchni 225 kN/oś (E20, CE20, E65 i E75).
- Modernizacja linii oczekujących na wpisanie do umów europejskich AGC i AGTC: E28 Warszawa-Lublin-Dorohusk z potrzebą budowy drugiego toru na odcinku Otwock-Pilawa.
- Modernizacja istniejącego układu kolejowego dla poprawy **sprawności i szybkości połączeń** oraz bezpieczeństwa ruchu, w tym linii Warszawa-Radom (z budową drugiego toru na odcinku Warka-Radom), linii Płock-Kutno i linii Ostrołęka-Thuszcz.

- Modernizacja i rozbudowa **infrastruktury szynowej w aglomeracji warszawskiej** dla rozwoju transportu publicznego – metro (pełna I linia, odcinki linii II i III), tramwaj, kolej (modernizacja linii średnicowej, połączenie szynowe z lotniskiem Okęcie, WKD - docelowo spółka samorządowa, stanowiąca element transportu aglomeracyjnego, podejmująca działania dotyczące rozbudowy linii o nowe linie do Janek, Okęcia i linię miejską w Pruszkowie, modernizacji infrastruktury kolejowej i taboru, zakupu nowego taboru, budowy parkingów PARK&RIDE przy linii).
- Wdrożenie szybkiego **połączenia Warszawa-Łódź** dla poprawy zewnętrznej obsługi pasażerskiej aglomeracji (modernizacja linii, wymiana taboru).
- Włączenie samorządów terytorialnych w proces aktywizacji „**kolei regionalnych**” i aglomeracyjnych z ewentualnym przywracaniem ruchu pasażerskiego na niektórych liniach kolejowych. Usamodzielnienie samorządu województwa mazowieckiego w zakresie organizacji i wykonywania regionalnych kolejowych przewozów pasażerskich poprzez utworzenie spółki samorządowej z jednoczesnym spowodowaniem restrukturyzacji obecnie działającej spółki przewozowej.
- Rozwój pasażerskich przewozów regionalnych poprzez **zwiększenie częstotliwości i prędkości kursowania pociągów** na wszystkich liniach obsługiwanych w ruchu regionalnym, poprawę standardów podróżowania (dostosowanie wielkości składów do liczby podróżnych, zwiększenie bezpieczeństwa, poprawa stanu technicznego i sanitarnego taboru), wprowadzanie nowych ofert przewozowych (np. szybkie pociągi regionalne, autobusy szynowe).
- Rozwój **centrów logistycznych**: strategicznego związanego z warszawskim węzłem transportowym; regionalnych integrujących systemy drogowe, kolejowy i lotniczy (Warszawa, Radom) oraz drogowo-kolejowy (np. Siedlce, Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Sochaczew, Modlin i Mława).
- Rozwój **transportu kombinowanego** poprzez tworzenie warunków infrastrukturalnych, ekonomicznych, organizacyjnych, a przede wszystkim uregulowań prawnych ułatwiających funkcjonowanie transportu kombinowanego.
- Prowadzenie prac studialnych w zakresie celowości i możliwości realizacji linii kolejowych dużych prędkości, dotyczących **przedłużenia CMK** od Korytowa w kierunku Gdyni/Gdańska i nowej linii w paśmie autostrady A2, wskazywanych w „Programie kierunkowym rozwoju linii dużych prędkości w Polsce” (po roku 2020).

W zakresie transportu lotniczego

- **Rozbudowa lotniska Okęcie** w oparciu o istniejące drogi startowe poprzez: rozbudowę części lotniskowej, modernizację istniejącego terminala pasażerskiego; budowę nowego terminala pasażerskiego (planowanego do obsłużenia 6,5 mln pasażerów/rok) i towarowego (cargo); rozbudowę i przebudowę układu komunikacyjnego i włączenie go w system transportowy Warszawy.
- Przystosowanie **lotniska w Radomiu dla lotnictwa cywilnego** oraz rozwój innych lotnisk lokalnych w regionie z wykorzystaniem istniejącej infrastruktury lotniskowej, pozwalających na odciążenie centralnego lotniska „Warszawa-Okęcie” oraz wykorzystywanie dla lotnictwa biznesowego, sanitarnego, sportowego, turystycznego itp.
- **Wybór lokalizacji lotniska centralnego** w odległości nie większej niż 30-40 km od granic Warszawy, o dobrym skomunikowaniu drogowym i kolejowym z aglomeracją warszawską i łódzką.

W zakresie transportu wodnego

- Wspieranie działań na rzecz **poprawy warunków nawigacyjnych** dróg wodnych, w tym na szlaku żeglownym Wisły na odcinku Warszawa-Gdańsk.

Systemy telekomunikacyjne

Rozwój łączności i informatyki uznano za kluczowy w przyjętej przez rząd strategii gospodarczej²⁷. Telekomunikacja, która może rozwijać się ze znacznym udziałem kapitału prywatnego, została uznana za ważny czynnik rozwoju i konkurencyjności województwa mazowieckiego, istotny dla wyrównywania warunków życia ludności, dostępu do wiedzy, informacji, pracy (telenauka, teleinformacja, telepraca). W rozwoju i unowocześnianiu infrastruktury telekomunikacyjnej rekomendowane działania obejmują:

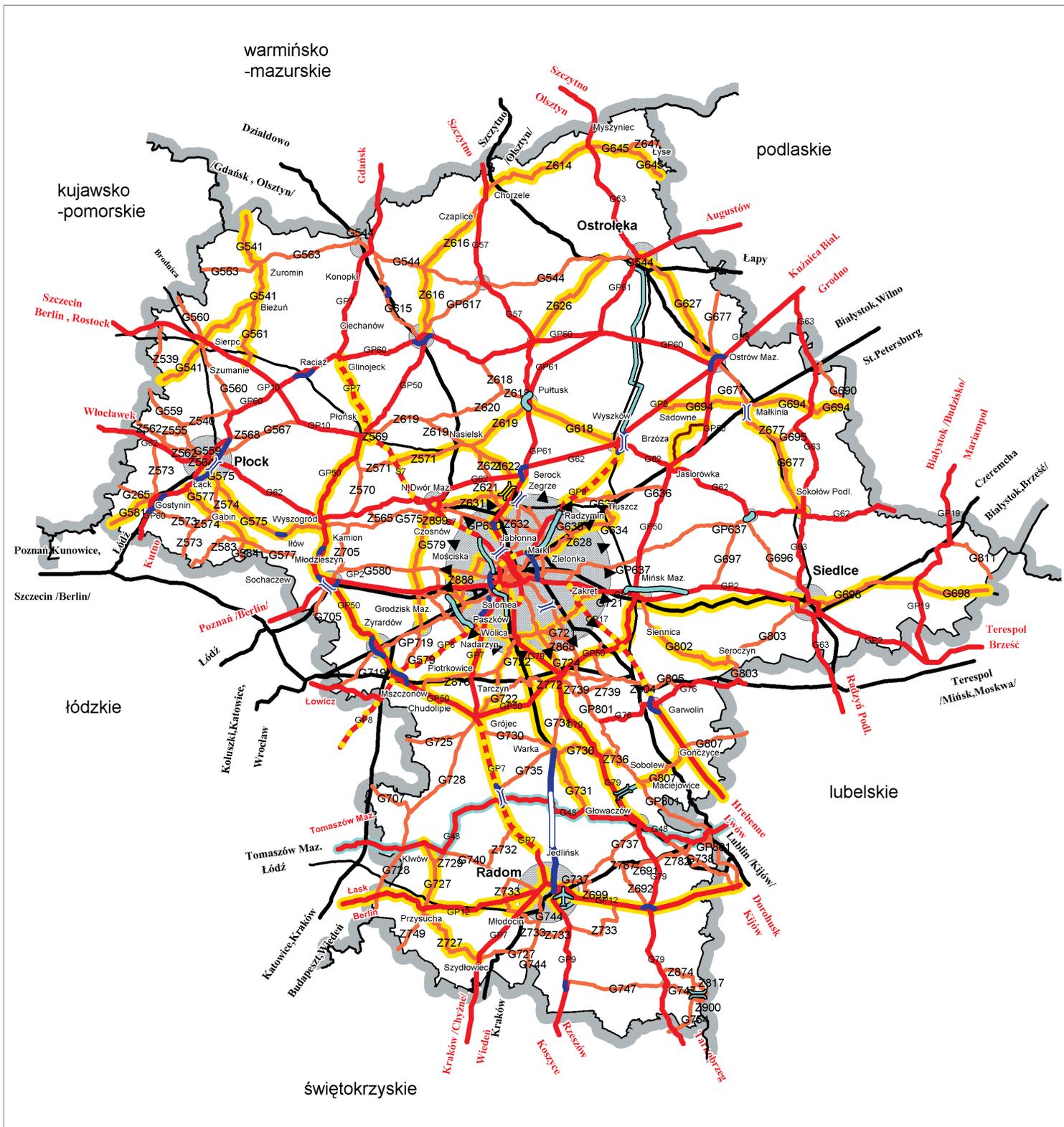
- Utworzenia docelowo **jednej strefy numeracyjnej** dla obszaru województwa mazowieckiego.
- Rozwój **światłowodowej infrastruktury telekomunikacyjnej** obejmującej swym zasięgiem wszystkie miasta i siedziby gmin, w tym obszary zewnętrzne aglomeracji warszawskiej oraz rozbudowę automatycznych połączeń międzymiastowych.
- Wspieranie **rozwój sieci abonenckiej** z rekomendacją południowych i północnych rejonów województwa²⁸, zaliczonych w „Strategii rozwoju telekomunikacji na wsi” do grup stref numeracyjnych (SN) wskazanych do wsparcia polityką państwa: I grupa - SN Siedlce, SN Ciechanów; II grupa - SN Radom, SN Ostrołęka.

²⁷ Znajduje to odzwierciedlenie w takich dokumentach rządowych jak "Infrastruktura - klucz do rozwoju", "Strategia informatyzacji RP -ePolska", "Strategia rozwoju telekomunikacji na wsi" z deklarowaną polityką pomocy państwa w rozbudowie infrastruktury telekomunikacyjnej na terenach wiejskich w wybranych strefach numeracyjnych.

²⁸ Charakteryzujących się niskim poziomem gęstości telefonicznej oraz niskim i średnim poziomem gęstości zamieszkania, wpływającym na koszty inwestycyjne.

²⁹ U powszechnienie internetu i jego zastosowań w pracy instytucji publicznych, dokument i podpis elektroniczny, elektroniczna wymiana gospodarcza, sieć stałego dostępu internetu do szkół, tworzenie telecentrów na wsi itp.

Mapa 32. Wojewódzki program rozwoju regionalnego - transport

transport - cele i działania:

Cel II Działanie 1 : Wzmocnienie i funkcji Warszawy jako krajowego i międzynarodowego węzła transportowego budowa i modernizacja odcinków dróg szybkiego ruchu w Warszawie
 przygotowanie projektu technicznego przepraw przez Wisłę (most Północny i na Zaporze)

Cel III. Działanie 2: Modernizacja i rozbudowa sieci dróg w województwie

- budowa ;
- - dróg
- - kolei
- - obiektów mostowych
- przygotowanie budowy ;
- - dróg
- - obiektów mostowych
- przygotowanie modernizacji

- modernizacja:
- -dróg, kolei
- -obektów mostowych
- dostosowanie do parametrów

Cel III. Działanie 4: Wspieranie rozwoju dawnych miast wojewódzkich w spółdzielni w tworzeniu lotniska cargo i centrum logistycznego

Inne informacje

- drogi :
- - krajowe
- - wojewódzkie
- - powiatowe,
- klasy i numery dróg
- G713
- koleje :
- - państwowe
- - lokalne

- Rozwój technik radiokomunikacyjnych oraz innych systemów łączności bezprzewodowej.
- Tworzenie rozwiązań dających możliwość korzystania z rozwijającej się sieci infrastruktury informatycznej²⁹.

Systemy energetyczne

W zakresie rozwoju systemów energetycznych głównym celem jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego, rozumianego jako pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców na paliwa i energię przy zachowaniu wymagań ochrony środowiska. Cele szczegółowe to przede wszystkim zaspokojenie potrzeb odbiorców w zakresie planowanego zapotrzebowania na moc i energię (pewność zasilania, wysokie standardy dostarczanej energii, możliwości przyłączenia do sieci potencjalnych przyszłych odbiorców), dostosowanie systemów przesyłowych gazu i ropy naftowej do planowanych zmian w strukturze zużycia energii pierwotnej i prognozowanego wzrostu zapotrzebowania na te nośniki energii.

Wymogi bezpieczeństwa energetycznego kraju zostały określone w dokumencie rządowym *Założenia polityki energetycznej* (Rada Ministrów 22 lutego 2000 r.)³⁰. Wzrost bezpieczeństwa dostaw nośników energii z importu będzie osiąganym na drodze długoterminowej dywersyfikacji dostępu do złóż gazu ziemnego i ropy naftowej. W prognozie zapotrzebowania energii pierwotnej w horyzoncie roku 2020 zakładany jest spadek udziału węgla kamiennego i brunatnego, wzrost zapotrzebowania na gaz ziemny, ropę i produkty naftowe oraz wzrost udziału energii odnawialnej.

Najważniejsze założenia rozwoju poszczególnych systemów energetyki dotyczą:

- W zakresie **elektroenergetyki** przyjęto, że do roku 2020 nie zachodzi potrzeba budowy nowych dużych źródeł energii, w tym jądrowych. Krajowy system przesyłowy (KSP) jest połączony międzysystemowymi liniami najwyższych napięć 750, 400 i 220kV z systemami przesyłowymi krajów sąsiednich, a tym samym z pozostałymi systemami UCTE i CENTREL. Plany dotyczą podniesienia sprawności technicznej źródeł i sieci oraz dostosowania do norm europejskich i wymagań ekologicznych, w tym w obszarze Mazowsza. Ważnym elementem jest prognozowany wzrost udziału energii odnawialnej, wynikający z zobowiązań integracyjnych z UE, na poziomie około 7,5% do roku 2010 i 14% do 2020 roku³¹. Przewidywana jest pomoc finansowa państwa kierowana do gmin inwestujących w poprawę zaopatrzenia w energię ze źródeł odnawialnych przy wykorzystaniu środków pomocowych (możliwa już w okresie przedakcesyjnym).

- W zakresie **gazownictwa** założenia polityki obejmują znaczny wzrost zapotrzebowania na gaz, dywersyfikację jego źródeł oraz rozwój tranzytowych układów przesyłowych (na obszarze województwa dotyczy to budowy drugiej nitki tranzytowego gazociągu „Jamał”).
- W zakresie **sieci paliw płynnych** prognozowany jest wzrost zapotrzebowania na ropę i produkty naftowe przy konieczności importu z nowych źródeł. Planowany jest ropociąg z Morza Kaspijskiego przebiegający między innymi przez obszar województwa mazowieckiego.

Wdrażanie założeń polityki energetycznej znajduje wyraz w planach rozwoju sporządzanych w trybie ustawy *Prawo energetyczne*. Kierunki rozbudowy systemu elektroenergetycznego zawarte w długo i krótkoterminowych „planach rozwoju” przedsiębiorstw energetycznych w regionie Mazowsza dotyczą budowy, rozbudowy i modernizacji sieci 400, 220, 110kV oraz sieci średniego i niskiego napięcia. Średnioroczne przyrosty zapotrzebowania na energię elektryczną w spółkach dystrybucyjnych działających na terenie województwa szacowane są na 1,5-2,2%. Stan elektroenergetycznej infrastruktury sieciowej na terenach wiejskich wymaga znacznych prac modernizacyjnych, przekraczających możliwości finansowe przedsiębiorstw energetycznych.

Zakres rzeczowy rozbudowy systemu gazowniczego, zawarty w długoterminowym planie rozwoju PGNiG do 2020 roku, w obszarze Mazowsza obejmuje około 210 km gazociągów magistralnych (w przewodzie 700 mm), 470 km gazociągów regionalnych (500-300 mm) oraz 715 km gazociągów lokalnych i podłączeniowych.

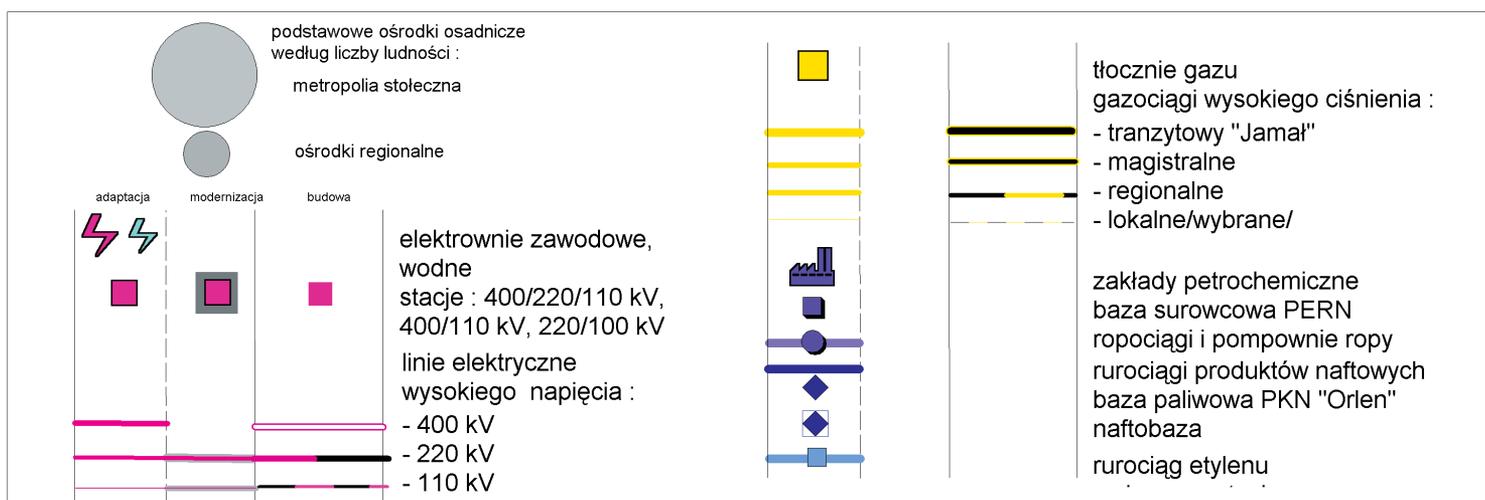
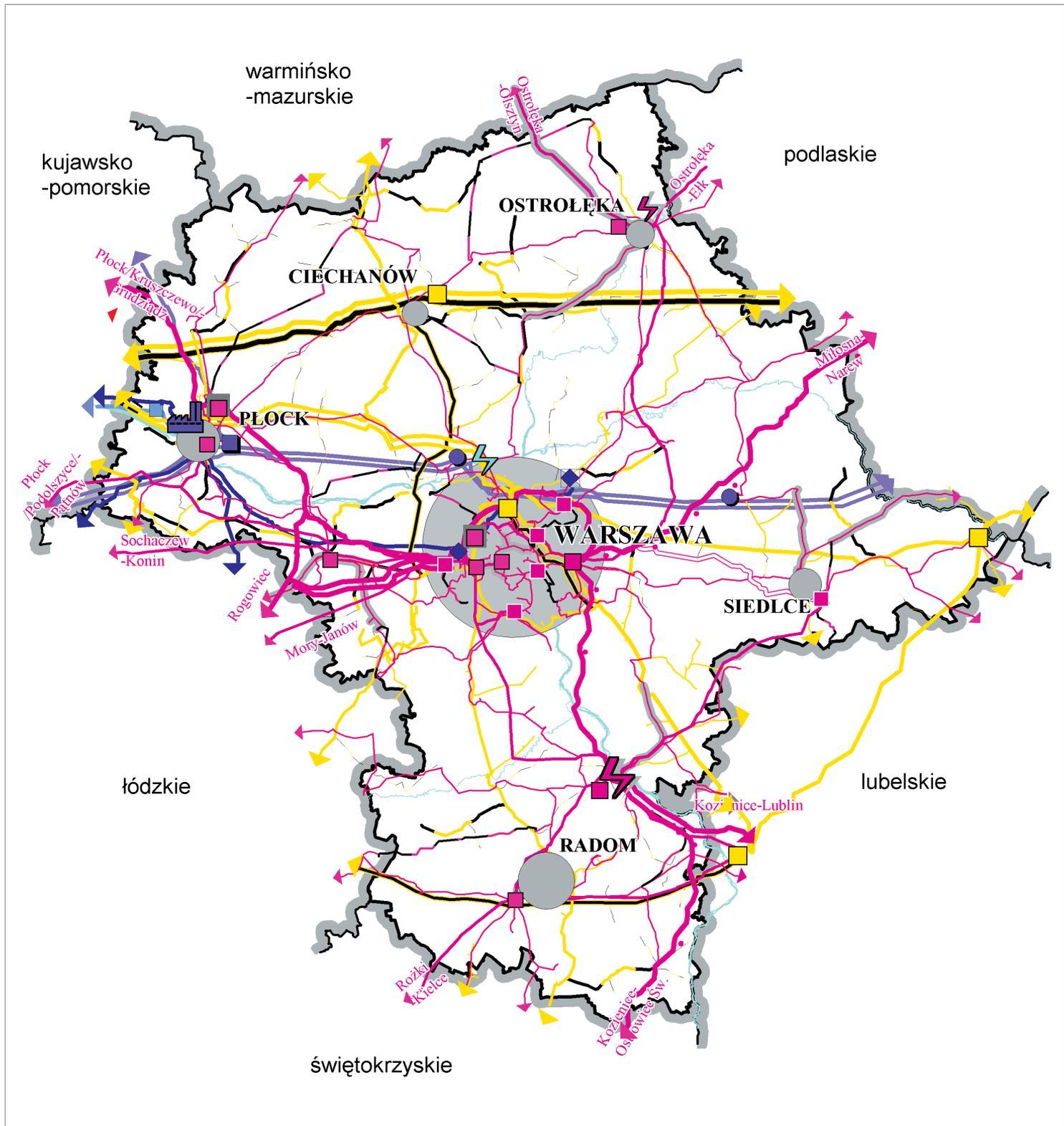
Z punktu widzenia osiągnięcia strategicznych celów rozwoju województwa mazowieckiego wskazane są działania obejmujące:

- dostosowanie głównych źródeł energii do wymagań UCTE oraz **wymagań ochrony środowiska** poprzez modernizację obejmującą elektrownię Kozienice, zespół elektrowni Ostrołęka, elektrociepłownię Żerań w Warszawie;
- **poprawę niezawodności zasilania** krajowego systemu energetycznego i zwiększenie możliwości tranzytowych na kierunku Wschód-Zachód oraz zwiększenie sprawności technicznej i pewności zasilania w obszarze aglomeracji warszawskiej oraz regionu poprzez rozbudowę i modernizację systemu energetycznego, w tym uzupełnienie wokół Warszawy elektroenergetycznej sieci przesyłowej wysokiego napięcia o warszawski półpęćścię południowy (postulowane przez PSE S.A.) oraz planowana linia przesyłowa WN Miłosna-Siedlce (Ujrzaków);
- dopuszczenie **przebudowy istniejących linii elektroenergetycznych** o napięciu 220 kV na linie o napięciu 400 kV lub na linie wielotorowe (wielonapięciowe);
- uzyskanie nowych **połączeń z krajowym układem przesyłowym** gazu zwiększających wydajność techniczną systemu poprzez rozbudowę gazociągów wysokiego ciśnienia, w tym w obszarze aglomeracji warszawskiej (m.in. DN 700 Rembelszczyzna-Kawęczyn, Kawęczyn-Świerk, DN 700 Ciechanów-Nasielsk, Nasielsk-Błonie oraz na południu DN 500 Wronów-Radom-Piotrków Trybunalski);

³⁰ W "Ocenie realizacji założeń polityki energetycznej" (19.02.2002 r) zawarte są wnioski o potrzebie nowelizacji przedmiotowego dokumentu wynikające z prognozy zeroenergetycznego wzrostu gospodarczego do 2005 roku.

³¹ Strategia rozwoju energetyki odnawialnej.

Mapa 33. Rozwój systemów energetycznych

- dostosowanie **systemów przesyłowych ropy** do planowanych zmian w strukturze zużycia energii pierwotnej oraz prognozowanego wzrostu zapotrzebowania na produkty ropy naftowej poprzez m.in. budowę rurociągów przesyłowych (planowany ropociąg Morze Kaspijskie-Brody-Gdańsk);
- **poprawa pewności zasilania** systemu rozdzielczo-odbiorczego i dostosowanie istniejących obiektów sieciowych do wymagań ochrony środowiska poprzez modernizację i budowę linii przesyłowych i stacji 110/15kV oraz modernizację sieci średniego i niskiego napięcia ze szczególnym wskazaniem obszarów wschodniej i północnej części województwa;
- **rozwój alternatywnych, odnawialnych źródeł energii** ze szczególnym uwzględnieniem biomasy i wody oraz wód geotermalnych, energii wiatru i słońca.

Systemy wodociągowo-kanalizacyjne (ponadlokalne)

Rozwój systemów wodociągowych i kanalizacyjnych, mimo że leży bezpośrednio w gestii samorządów gminnych, jest także przedmiotem polityki przestrzennej samorządu województwa, zwłaszcza w aspekcie ochrony środowiska. Integracja z Unią Europejską oznacza przyjęcie standardów ekologicznych obowiązujących w tych krajach. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w „Polityce ekologicznej państwa”, zgodnie z którą za priorytetowe uznano zapobieganie zanieczyszczeniu wód powierzchniowych i podziemnych oraz przywracanie czystości tych wód. Ważna jest racjonalizacja poboru wód, tak aby zasoby wód podziemnych były użytkowane głównie dla potrzeb ludności oraz dla przemysłu spożywczego, farmaceutycznego, kosmetycznego. Konieczne jest dalsze zmniejszanie wodochłonności produkcji przemysłowej.

Zgodnie z „Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych”³² zakłada się wyposażenie w oczyszczalnie ścieków komunalnych i systemy kanalizacji zbiorczej grup jednostek osadniczych (aglomeracji) o równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) równej i powyżej 2000³³. Na obszarze województwa mazowieckiego program ten obejmuje 103 aglomeracje³⁴. Celem jest dalsze ograniczanie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych z miast, wsi i zakładów przemysłowych.

Wspieranie rozwoju systemów wodociągowych oraz kanalizacyjnych jest szczególnie ważne dla równoważenia rozwoju województwa. Celem wsparcia jest złagodzenie nadmiernych dysproporcji w sieciowych systemach wodociągowych i kanalizacyjnych.

Z punktu widzenia osiągania strategicznych celów polityki przestrzennej województwa, przedsięwzięcia w zakresie rozwoju systemów zaopatrzenia w wodę i oczyszczania ścieków obejmują:

- **Zwiększenie pewności dostaw wody** dla ludności Warszawy i gmin podwarszawskich oraz poprawa jej jakości, w tym m.in. II etap budowy Wodociągu Północnego, budowa magistral przesyłowych i ogólnomiejskich.
- **Rozbudowę ujęć wody i sieci wodociągowej** w obszarze zainwestowania aglomeracji warszawskiej (m.in. Łomianki, Kobyłka, Ząbki, Józefów, Podkowa Leśna, Brwinów, Michałowice).
- **Wspieranie budowy i rozbudowy systemów zbiorowego zaopatrzenia w wodę** w małych miastach i na obszarach wiejskich, szczególnie w zwartych systemach osadniczych (stosowanie zasady „skojarzonego działania” w stosunku do zadań dotyczących wodociągowania i kanalizacji wsi), w tym między innymi:
 - na obszarach zagrożonych deficytem wód powierzchniowych,
 - na obszarach o najniższym wyposażeniu w sieć wodociągową (przede wszystkim północno-wschodnie i południowo-wschodnie rejony województwa oraz niewielkie rejony w części centralnej),
 - na obszarach zainwestowania gmin położonych w terenach zalewowych.
- **Dostosowywanie jakości wody** dostarczanej ludności przez wodociągi komunalne do zaostrzonych wymagań prawnych (zarówno w mieście jak i na wsi).
- **Porządkowanie gospodarki ściekowej** w aglomeracji warszawskiej i sukcesywna likwidacja zrzutu ścieków nieoczyszczonych z Warszawy, w tym budowa i modernizacja oczyszczalni oraz budowa układu przerzutowego i kolektorów miejskich.
- **Dokończenie budowy ochronnego systemu kanalizacyjnego Zalewu Zegrzyńskiego** odprowadzającego ścieki do oczyszczalni w Orzechowie.
- **Modernizację oczyszczalni ścieków** dla uzyskania podwyższonego usuwania biogenów oraz rozbudowa systemów kanalizacji zbiorczej w miastach o RLM powyżej 15 000.
- **Wyposażenie w komunalne kanalizacje i oczyszczalnie ścieków** grup jednostek osadniczych o skupionej zabudowie powyżej 2000 RLM, przede wszystkim na terenach wiejskich niedoinwestowanych w tym zakresie (wschodnie, północne i południowo-zachodnie rejony województwa), na obszarach zasilania głównych zbiorników wód podziemnych (ONO, OWO), na terenach zalewowych, na obszarach o braku izolacyjności I poziomu wodonośnego.
- Sukcesywną **sanitację terenów o zabudowie rozproszonej** na obszarach wiejskich i miejskich (przydomowe oczyszczalnie ścieków lub wywożenie ścieków przy zapewnieniu ich oczyszczenia).

³² Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych sporządzany w Ministerstwie Środowiska, przyjęty przez RM 16 grudnia 2003r. w celu wdrożenia w Polsce Dyrektywy 91/271/EWG (aktualnie 98/15/Ue).

³³ RLM - liczba wyrażająca wielokrotność ładunku zanieczyszczeń zawartych w ściekach w stosunku do jednostkowego ładunku zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych od jednego mieszkańca w ciągu doby

³⁴ Aglomeracja w rozumieniu dyrektywy oznacza tereny, na których zaludnienie i działalność gospodarcza są wystarczająco skoncentrowane dla zebrania ścieków i odprowadzania ich do oczyszczalni.

- Budowę ochronnych **systemów kanalizacyjnych zbiorników wodnych**, m.in.: Domaniów, Soczewka, Ruda, Nowe Miasto oraz jezior w powiatach plockim, gostynińskim, sierpeckim, a także rzek wykorzystywanych w celach rekreacyjnych.
- Wyposażenie w systemy odprowadzania i oczyszczania wód deszczowych terenów zurbanizowanych, głównych tras komunikacyjnych oraz obszarów przemysłowych.
- Eliminację **zrzutów substancji niebezpiecznych** do wód ze źródeł przemysłowych.
- Działania na rzecz **ograniczenia przenikania substancji niebezpiecznych do wód podziemnych** z mogilników i składowisk odpadów (likwidacja mogilników, uszczelnianie składowisk).

Bezpieczeństwo i obronność

Obrona narodowa i bezpieczeństwo wewnętrzne znajdują odzwierciedlenie w dokumentach rządowych³⁵. Uczestnictwo Polski w NATO wymaga dostosowania systemu obronnego państwa do strategii sojuszu. Chodzi tu między innymi o elementy infrastruktury związane ze wsparciem dla sił reagowania NATO (lotniska, MPS - składnice materiałów pędnych i smarów), systemy dowodzenia i kierowania Obrony Powietrznej, systemy łączności i informatyki.

Celem strategicznym jest **zagwarantowanie suwerenności i integralności terytorialnej państwa** oraz zapewnienie bezpieczeństwa w sytuacjach kryzysowych (awarie i klęski żywiołowe) oraz wojennych. Kierunki polityki w tym zakresie zawiera przygotowany przez Ministerstwo Obrony Narodowej *Program Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP)*³⁶.

Zadania tego programu oraz inne niezbędne działania służące obronności państwa na obszarze województwa mazowieckiego obejmują:

- modernizację infrastruktury obronnej, w tym lotniska w Mińsku Mazowieckim, składnic, infrastruktury dla systemu dowodzenia i kontroli (Warszawa-Pyry, Puszcza Mariańska),
- dostosowywanie dróg krajowych i linii kolejowych o znaczeniu państwowym, uznanych za obronne, do wymaganych parametrów geometrycznych oraz obciążeń dróg i mostów,
- zwiększanie przepustowości dróg i głównych węzłów transportowych oraz przepraw przez Wisłę ze szczególną rekomendacją węzła warszawskiego (most północny i most południowy) i Płocka,
- zapewnianie bezkolizyjnego funkcjonowania wybranych kompleksów wojskowych, dokonywanie rezerwacji terenów dla potrzeb obronnych, zachowywanie terenów zamkniętych, utrzymywanie infrastruktury garnizonowej, poligonowej i lotniskowej poprzez ich uwzględnianie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz „studiach gminnych” w porozumieniu z Wojewódzkim Sztabem Wojskowym (w tym zachowywanie stref ograniczonej wysokości zgodnie z PN-89/L-49001 w odniesieniu do lotnisk).

2.3. Poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego

Zgodnie z dokumentami samorządu województwa: *Strategią rozwoju województwa mazowieckiego* oraz *Programem ochrony środowiska województwa mazowieckiego*, przyjmuje się, że priorytetowymi kierunkami wojewódzkiej polityki przestrzennej jest poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego. Polityka ta zostaje odniesiona do dwóch sfer jakości środowiska:

- ochrony walorów przyrodniczych,
- poprawy standardów środowiska.

W zakresie ochrony walorów przyrodniczych celem polityki samorządu województwa jest stworzenie **spójnego systemu obszarów chronionych** poprzez:

- wzmocnienie ochrony unikatowych dolin rzecznych i ich otoczenia,
- zapewnienie ciągłości powiązań przyrodniczych (korytarze ekologiczne regionalne i ponadregionalne),
- objęcie ochroną obszarów wodno-błotnych, stanowiących siedliska szczególnie ważne dla zachowania różnorodności biologicznej,
- zwiększenie lesistości i ochrona lasów.

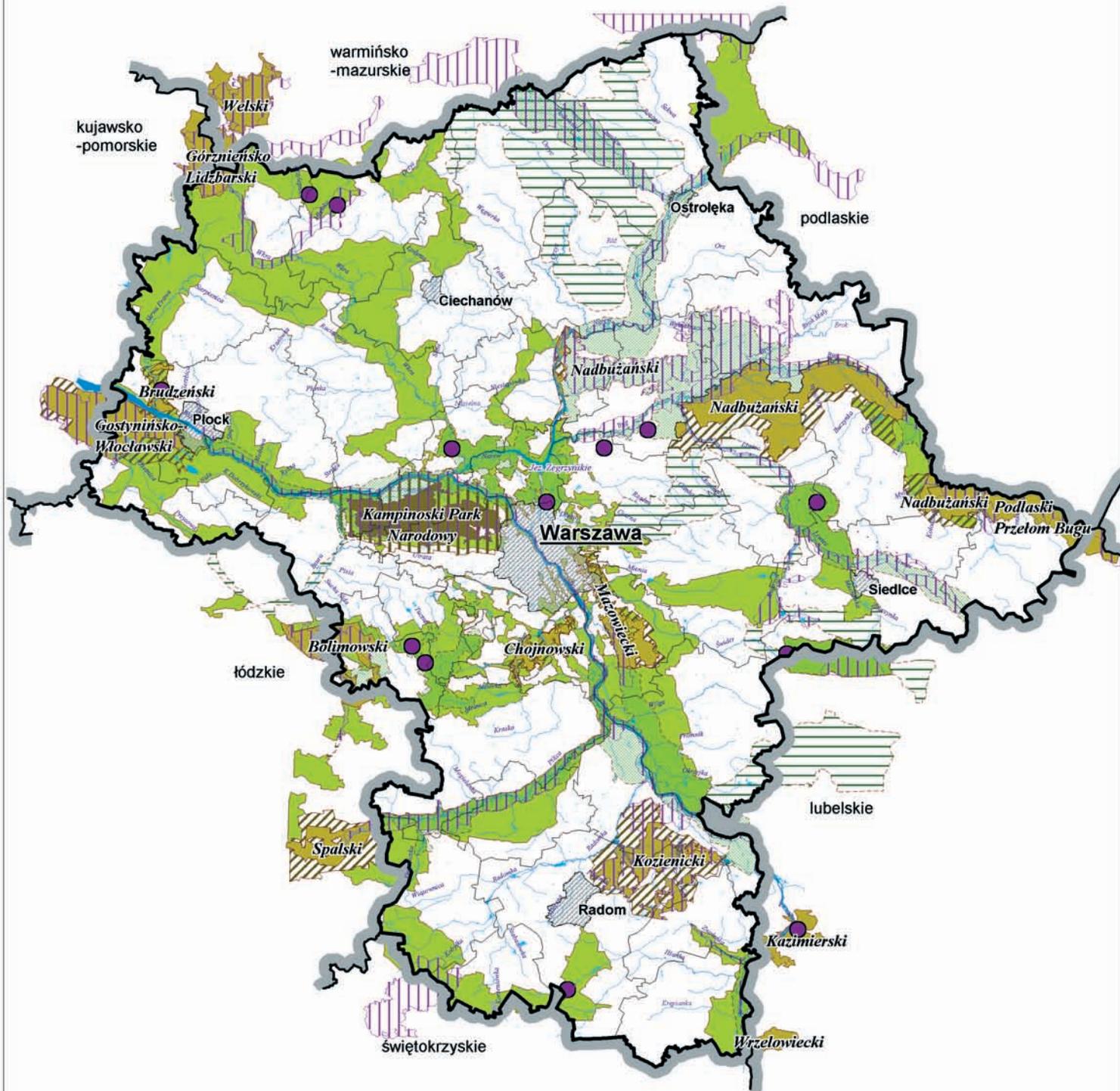
Cel ten będzie realizowany w drodze zwiększenia powierzchni prawnie chronionych obszarów przyrodniczych. Uwzględniając wnioski Ministra Środowiska i Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody wskazuje się następujące obszary predestynowane do objęcia ochroną prawną w postaci:

- **parków krajobrazowych**, obejmujących:
 - dolinę Omulwi i Płodownicy z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej,

³⁵ Strategia bezpieczeństwa RP (przyjęta przez RM 4 stycznia 2000 r) oraz Strategia obronności RP (przyjęta przez Radę Ministrów 23 maja 2000 r).

³⁶ Jest to jeden z nielicznych programów zawierających zadania rządowe służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych w rozumieniu art. 58 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (symbol uzgodnienia nadany w Rejestrze Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast - BGD-4/722-684/00).

Mapa 34. Ochrona walorów przyrodniczych

- Kampinoski Park Narodowy
- otulina Kampinoskiego Parku Narodowego
- parki krajobrazowe
- otuliny parków krajobrazowych
- obszary chronionego krajobrazu
- Brudzeński* nazwy parków istniejących

Obszary predystynowane i wskazywane przez administrację rządową do objęcia ochroną w formie :

- sieci Natura 2000 / ostoje
- parków krajobrazowych
- obszarów chronionego krajobrazu

- dolinę Narwi wraz z kompleksem bagienno-łąkowym „Pulwy”,
 - dolinę Wisły na odcinku Warszawa-Płock (wraz z dolnym odcinkiem Narwi), na odcinku Góra Kalwaria-Dęblin oraz na odcinku granicznym z województwem lubelskim (Małopolski Przełom Wisły),
 - dolinę dolnej Pilicy,
 - dolinę górnego Liwca,
 - fragment Wysoczyzny Rawskiej i Równiny Łowicko-Błońskiej położony w ciągu ekologicznym między istniejącymi parkami krajobrazowymi: Bolimowskim i Chojnowskim (park krajobrazowy „Ziemia Chełmońskiego),
 - fragment lasów łukowskich,
 - oraz powiększenia: Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego i Bolimowskiego Parku Krajobrazowego;
- **obszarów chronionego krajobrazu**, obejmujących: dolinę rzeki Bzury, Liwca, Kostrzynia, Świdra, Okrzejki i Orzyca, a także fragment Równiny Kurpiowskiej oraz kompleksy leśne położone w gminach: Jadów, Strachówka, Poświętne, Dobrze i Stanisławów. Obszary te będą pełniły funkcje korytarzy ekologicznych między parkami krajobrazowymi istniejącymi i projektowanymi a obszarami chronionego krajobrazu;
 - **Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000**, zgodnie z polityką ekologiczną państwa (na podstawie kryteriów zawartych w dyrektywach tzw. ptasiej i siedliskowej). W województwie mazowieckim obszary spełniające kryteria dyrektyw UE obejmują około 10% powierzchni województwa. Obecnie Wojewódzki Konserwator Przyrody, Dyrekcje Parków i Ministerstwo Środowiska prowadzą prace dokumentacyjno-przyrodnicze, w wyniku których nastąpi określenie obszarów tworzących sieć NATURA 2000.

Wszystkie obszary proponowane do objęcia ochroną prawną muszą uzyskać zgodę właściwych jednostek samorządu terytorialnego.

Zwiększenie lesistości i ochrona lasów. Zgodnie z „Krajowym Programem Zwiększania Lesistości” - przyjmuje się, że zalesienie w województwie mazowieckim do 2020 r. obejmie około 75 tys. ha gruntów porolnych, w tym 71,0 tys. ha stanowiących własność prywatną. Obszary objęte zalesieniami występują w południowej, środkowej i zachodniej części województwa – przede wszystkim w powiatach: plockim, żyrardowskim, pruszkowskim, grodziskim, piaseczyńskim, legionowskim, grójeckim, radomskim, zwoleńskim i lipskim. Na obszarach występowania gleb dobrych jakościowo ważne znaczenie będą miały zadrzewienia i zakrzewienia, wpływające na poprawę warunków rolniczej przestrzeni produkcyjnej, stanowiące substytut lasu.

Główne kierunki działań w **gospodarce leśnej** województwa to:

- opracowanie wojewódzkiego programu zwiększania lesistości i kompleksowego systemu monitoringu gospodarki leśnej,
- wyznaczenie, tworzenie i powiększanie zwartych kompleksów leśnych oraz leśnych pasów izolacyjnych,
- prowadzenie zgodnie z zasadami proekologicznymi gospodarki leśnej,
- zahamowanie urbanizacji terenów leśnych w otoczeniu aglomeracji warszawskiej.

W zakresie poprawy standardów środowiska za priorytetowe cele wojewódzkiej polityki przyjmuje się:

- zachowanie korzystnych warunków aerosanitarnych,
- racjonalizację gospodarki wodnej,
- ochronę gleb,
- porządkowanie gospodarki odpadami.

W celu zachowania korzystnych **warunków aerosanitarnych** oraz uzyskania poprawy stanu czystości powietrza przyjmuje się następujące działania:

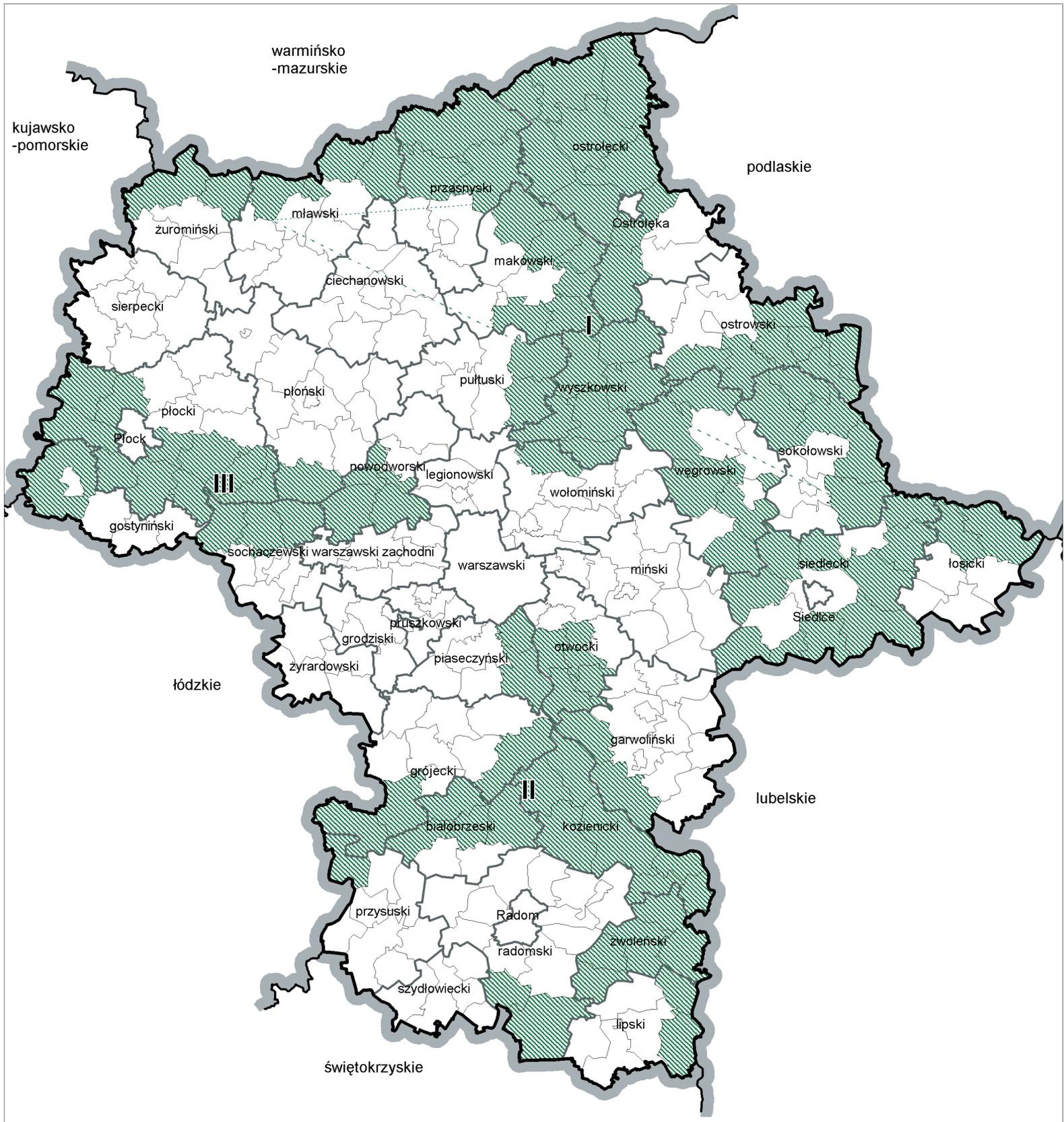
- ograniczenie emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z istniejących źródeł (instalacja urządzeń redukcyjnych oraz modernizacja procesów technologicznych),
- wprowadzanie przedsięwzięć zmierzających do wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, takich jak energia z biomasy, energia wiatru, słońca,
- stosowanie proekologicznych inwestycji w miejskich systemach transportowych w szczególności budowa obwodnic,
- ograniczenie (w szczególności w Warszawie oraz w miastach posiadających centralne systemy grzewcze) „niskiej emisji” substancji do powietrza poprzez podłączenie obiektów do miejskiej sieci cieplnej oraz zmianę czynnika grzewczego z paliwa

Działaniami na rzecz poprawy jakości powietrza stałego na gazowe i olejowe o niskiej zawartości siarki, należy objąć w szczególności miasta: Warszawa (największe zanieczyszczenia pyłowe i gazowe), Płock, Radom, Koźnice, Ostrołęka i Nowy Dwór Mazowiecki.

W zakresie **gospodarki wodnej** za priorytetowe cele wojewódzkiej polityki przyjmuje się:

- poprawę jakości zasobów wodnych,
- racjonalizację użytkowania wody (niedopuszczenie do nadmiernej eksploatacji ilościowej),

Mapa 35. Obszary proponowane do wdrażania programów rolno-środowiskowych

strefy priorytetowe

I strefa Bugu, Liwa, Narwi i Omulwi

II strefa Wisły i Pilicy

III strefa środkowej Wisły i pojezierza Gostynińsko-Płockiego

- zwiększenie retencji wodnej dla wyrównania przepływu w rzekach oraz ograniczenia spływu powierzchniowego i uniknięcia przesuszenia terenu, a także ochrony przyrodniczo ukształtowanych ekosystemów.

Do głównych zadań w zakresie racjonalizacji gospodarki wodnej należą:

- wspieranie działań stymulujących rozwój małej retencji, obejmujących: odbudowę zdewastowanych obiektów, modernizację funkcjonujących urządzeń oraz realizację nowych przedsięwzięć, w tym rozwój małej energetyki wodnej. (Zaktualizowany „Program małej retencji dla województwa mazowieckiego” przewiduje budowę, odbudowę i modernizację około 500 obiektów o łącznej powierzchni 4,2 tys. ha,
- zmniejszenie narastającego deficytu wód powierzchniowych poprzez budowę zbiorników wodnych m.in.: Regimin na rzece Łydyni, Wykrot na rzece Rozoga i Niewiadoma na rzece Cetyni, Strzegowo-Unierzyż na Wkrze,
- renaturalizację przekształconych odcinków rzek i terenów zalewowych,
- prowadzenie właściwych melioracji,
- realizację systemu oczyszczania ścieków z lewobrzeżnej części Warszawy,
- modernizację większości oczyszczalni ścieków (redukcja substancji biogennej) gwarantujących spełnienie norm jakości odprowadzanych ścieków,
- uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenach wiejskich (rozbudowa sieci kanalizacyjnej, budowa oczyszczalni ścieków),
- rozdzielanie kanalizacji ogólnospławnej na kanalizację sanitarną oraz wód opadowych w szczególności w miastach,
- zaniechanie nieuzasadnionego wykorzystania wód podziemnych na cele przemysłowe,
- ochrona siedlisk bagiennych i podmokłych oraz obszarów wododziałowych.

W celu zachowania dotychczasowej jakości wód piętra trzeciorzędowego (m.in. centralna część Niecki Warszawskiej), stanowiących zasoby strategiczne, uznaje się za konieczne rozpoznanie lokalnych zagrożeń oraz ograniczenia eksploatacji (tylko dla zaopatrzenia ludności w wodę pitną), a także ustanawiania stref ochronnych ujęć wody.

W zakresie **ochrony gleb** za główny cel wojewódzkiej polityki przyjmuje się poprawę jakości gleb. Cel ten będzie realizowany poprzez następujące działania:

- przywracanie wartości użytkowej gruntom zdegradowanym (m.in. w wyniku powierzchniowej eksploatacji kopalin, zanieczyszczenia chemicznego, zakwaszenia),
- dostosowanie formy zagospodarowania terenu do naturalnego, biologicznego potencjału gleb z uwzględnieniem możliwości poprawy jakości gleb i warunków ekonomicznej opłacalności,
- prowadzenie prawidłowych zabiegów regulujących stosunki wodne.

W zakresie **gospodarki odpadami** za cel wojewódzkiej polityki przyjmuje się uporządkowanie i stworzenie spójnego systemu gospodarki odpadami. Działania te zgodnie z „Planem Gospodarki Odpadami Województwa Mazowieckiego” będą polegały na:

- likwidacji i rekultywacji niewłaściwie urządzonych i eksploatowanych składowisk odpadów,
- organizowaniu sieci regionalnych składowisk komunalnych spełniających wymogi ochrony środowiska tylko dla odpadów przetworzonych zawierających do 5% frakcji organicznych i wartości opałowej poniżej 6000 kJ/kg),
- prowadzeniu selektywnej zbiórki i zagospodarowania odpadów deponowanych na składowiskach,
- tworzeniu systemu zintegrowanej sieci zakładów przeróbki odpadów, szczególnie odpadów niebezpiecznych,
- likwidacji tzw. „mogilników” - składowisk źle zabezpieczonych i zawierających wymieszane substancje chemiczne (m.in. środki ochrony roślin, leki) przede wszystkim zlokalizowane na terenie gmin: Sieciechów, Ciepiałów, Iłża, Orońsko, Zwoleń, Puszcza Mariańska, gdzie stwierdzono negatywne oddziaływanie na wody podziemne,
- wdrożeniu systemu ewidencji odpadów i metod ich zagospodarowania.

Systemowe i kompleksowe rozwiązanie problemu gospodarowania odpadami na terenie województwa wymaga opracowania i wdrażania programów dla powiatów i gmin, w których zostaną m.in. wskazane lokalizacje składowisk i zakładów utylizacji odpadów.

Zgodnie z „Planem Gospodarki Odpadami Województwa Mazowieckiego” przyjmuje się następującą regionalizację, stanowiącą główny układ odniesienia dla systemowych ponadgminnych rozwiązań w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi:

Regionalne obszary gospodarki odpadami komunalnymi

Region	Gminy regionu
Ciechanowski	gminy powiatu ciechanowskiego, pułtuskiego, makowskiego, płońskiego
Grodziski	gminy powiatu grodzkiego, grójeckiego, legionowskiego, nowodworskiego, warszawskiego zachodniego, żyrardowskiego
Mławski	gminy powiatu mławskiego, żuromińskiego, przasnyskiego
Ostrołęcki	gminy powiatu ostrołęckiego, ostrowskiego, wyszkowskiego, m. Ostrołęka

Płocki	gminy powiatu gostynińskiego, płockiego, sierpeckiego, sochaczewskiego, m. Płock
Radomski	gminy powiatu białobrzskiego, garwolińskiego, lipskiego, kozienickiego, przysuskiego, radomskiego, szydłowieckiego, zwolenskiego, m. Radom
Siedlecki	gminy powiatu łosickiego, mińskiego, siedleckiego, sokołowskiego, węgrowskiego, m. Siedlce
m.st Warszawa	m.st Warszawa, otwockiego, piaseczyńskiego, pruszkowskiego, wołomińskiego

2.4. Ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych

Celem polityki w zakresie ochrony i wykorzystania wartości kulturowych jest **kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza**. Polityka ta będzie adresowana do rejonów miast i miejscowości charakteryzujących się najcenniejszymi układami urbanistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi.

Należy tu wymienić w szczególności:

- pomniki historii: Warszawa - Stare Miasto, Nowe Miasto i Trakt Królewski z Wilanowem;
- najcenniejsze miasta historyczne: m.in. Warszawa, Pułtusk, Płock, Radom, Siedlce, Szydłowiec, Góra Kalwaria, Iłża, Przasnysz, Gostynin, Sierpc, Węgrów, Żyrardów, Ciechanów i Ostrołęka;
- miejscowości, które utraciły prawa miejskie: Czersk, Czerwińsk i Maciejowice;
- rejony o cennych walorach krajobrazowo-kulturowych.

Materialnym i przestrzennym wymiarem tej polityki jest ochrona obszarów o najcenniejszych elementach krajobrazu kulturowego i historycznego. Ustala się następujące obszary (układy) predestynowane do:

- **objęcia ochroną prawną cennych krajobrazów kulturowych**: Opinogóra, Pułtusk, Płock, Wyszogród-Czerwińsk, Solec, Liw – Stara Wieś, Góra Kalwaria, Puszcza Biała, Kurpie, Modlin, Skarpa Warszawska, Czarnolas, Iłża – Siemno (fragment projektowanego Parku Kulturowego Doliny Kamiennej), Przyczółek Warecko-Magnuszewski, Mława (linia obronna z 1939 r.), Ossów (Pole Bitwy Warszawskiej 1920 r.),
- **ochrony krajobrazu kulturowego wsi i małych miast**: Czersk, Czerwińsk, Maciejowice oraz Pułtusk, Szydłowiec, Góra Kalwaria, Przasnysz, Sierpc, Węgrów, Brok, Iłża,
- **ochrony zespołów budownictwa drewnianego** na terenach miejskich i wiejskich,
- **kreowania jako ośrodków tożsamości kulturowej regionu**: Warszawa, Pułtusk, Opinogóra, Płock, Myszyniec, Kadzidło, Łyse, Ciechanów, Czarnolas, Czersk, Orońsko, Liw, Węgrów, Chlewiska, Siedlce, Niepokalanów, Żelazowa Wola, Szymanów, Sanniki, Brochów, Iłża, Kozienice, Maciejowice, Przysucha,
- objęcia prawną ochroną najcenniejszych **układów ruralistycznych i urbanistycznych** (załączniki nr 6 i 7),
- objęcia ochroną najważniejszych **miejsc pamięci narodowej** i obszarów tożsamości historycznej.

W sferze świadectw kultury niematerialnej polityka województwa będzie realizowana poprzez:

- propagowanie **wiedzy o regionie** i małych ojczyznach,
- **pielęgnowanie odrębności kulturowej** i wspieranie twórczości ludowej,
- promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego **folkloru** poprzez różne formy organizacji imprez folklorystyczno-kulturowych oraz informacje w mediach i wydawnictwach docierających do szerokiej rzeszy odbiorców,
- edukacja w zakresie historii regionu i jego **tożsamości kulturowej**,
- wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększania możliwości edukacyjnych zapoznania się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej.

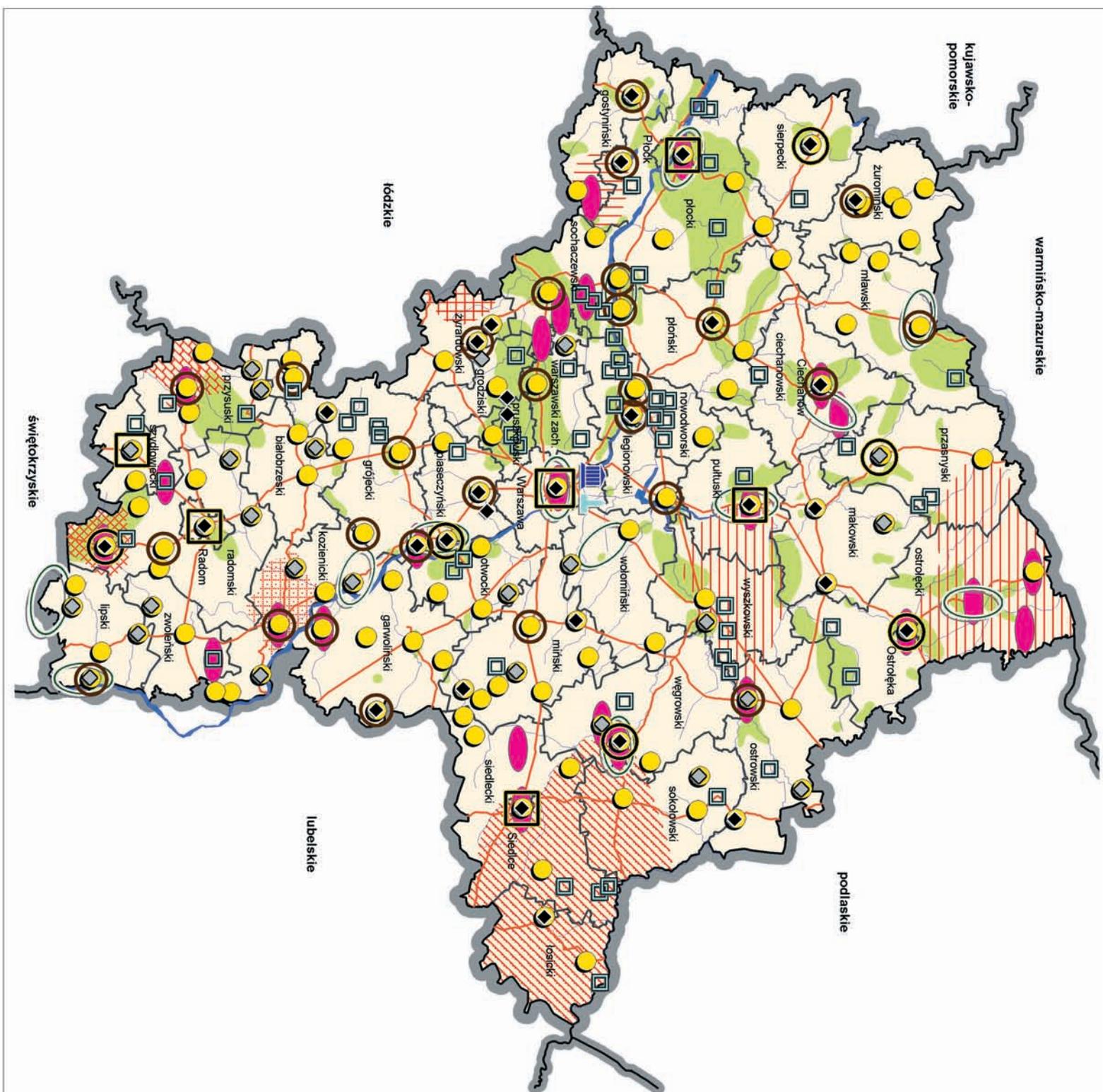
2.5. Przeciwdziałanie największym zagrożeniom

Za największe zagrożenie w wymiarze regionalnym i ponadregionalnym uznaje się **zagrożenie powodzią i zapewnienie przepływu wielkich wód**. W województwie mazowieckim najbardziej narażona na powódź jest najniżej położona część Kotliny Warszawskiej, gdzie na niewielkim obszarze spotyka się kilka dużych dopływów Wisły – Narew z Bugiem, Wkra i Bzura.

Obszary, które mogą być zalane w przypadku wystąpienia tzw. „wody stuletniej”, zilustrowano na rysunku: „Kierunki polityki przestrzennej”.

W zakresie ochrony przeciwpowodziowej ustala się:

- modernizację wałów przeciwpowodziowych na rzece Wiśle, Narwi, Bugu, Pilicy i Bzurze,
- budowę wałów na Narwi, Bugu i Bzurze, Utracie i mniejszych rzekach, stwarzających również zagrożenie powodziowe,
- prowadzenie robót utrzymaniowych na rzekach, polegających na usuwaniu materiału transportowanego i odkładanego przez wodę, udrażnianiu przepływu (wycinka przerostów powodujących powstawanie miejsc zatorogennych), zabudowie ubezpieczającej erodowane brzegi, robotach pogłębiarskich, remontach funkcjonujących urządzeń wodnych,

Mapa 36. Ochrona wartości kulturowych

- OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO**
- krajobrazy kulturowe proponowane do objęcia prawna ochroną
 - ośrodki budowania tożsamości kulturowej regionu
- WALORY KULTUROWE**
- zabytkowe zespoły wpisane na listę światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO
 - pomniki historii uznane rozporządzeniem prezydenta RP
 - miasta o największych walorach kulturowych
 - miasta o dużych walorach kulturowych
 - miasta o znaczących walorach kulturowych
 - zabytkowe układy urbanistyczne
 - układy urbanistyczne do objęcia ochroną
 - zespoły rursalicyzmu do objęcia ochroną
 - miasta historyczne
- ARCHEOLOGIA**
- obszary koncentracji stanowisk archeologicznych
- REGIONY ETNOGRAFICZNE**
- Kurpiowski
 - Łowicki
 - Sannicki
 - Podlaski
 - Kozienicki
 - Iłzecko - Starachowicki
 - Opoczyńsko - Konecko - Przysuski

- wyznaczenie lokalizacji polderów zalewowych przy głównych rzekach województwa, umożliwiających kontrolowane ograniczenie skutków powodzi na terenach zabudowanych (zgodnie z *Planem ochrony przeciwpowodziowej*).

Przyjmuje się, że przeciwdziałanie innym zagrożeniom będzie realizowane poprzez:

- budowę przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne,
- ograniczenie budownictwa obiektów użyteczności publicznej i zbiorowego zamieszkania wzdłuż szlaków, którymi prowadzony jest transport materiałów niebezpiecznych,
- zakaz lokalizacji zakładów stwarzających zagrożenie życia lub zdrowia ludzi w granicach miast i w obrębie zwartej zabudowy wsi,
- zakaz lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenach potencjalnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi.

2.6. Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych w aglomeracji warszawskiej

Polityka województwa, mająca na celu poprawę efektywności struktur przestrzennych aglomeracji warszawskiej, polegać będzie na wspieraniu:

- **restrukturyzacji funkcjonalnej** polegającej na kształtowaniu stref funkcjonalno-przestrzennych (mapa 37):
 - centralnej – wielofunkcyjnego rozwoju administracyjnego, usługowego i mieszkaniowego,
 - zaplecza mieszkaniowego Warszawy,
 - zaplecza przyrodniczego, klimatycznego i rekreacyjnego Warszawy,
 - rozwoju przemysłowo-gospodarczego oraz obszarów koncentracji rozwoju technologicznego.

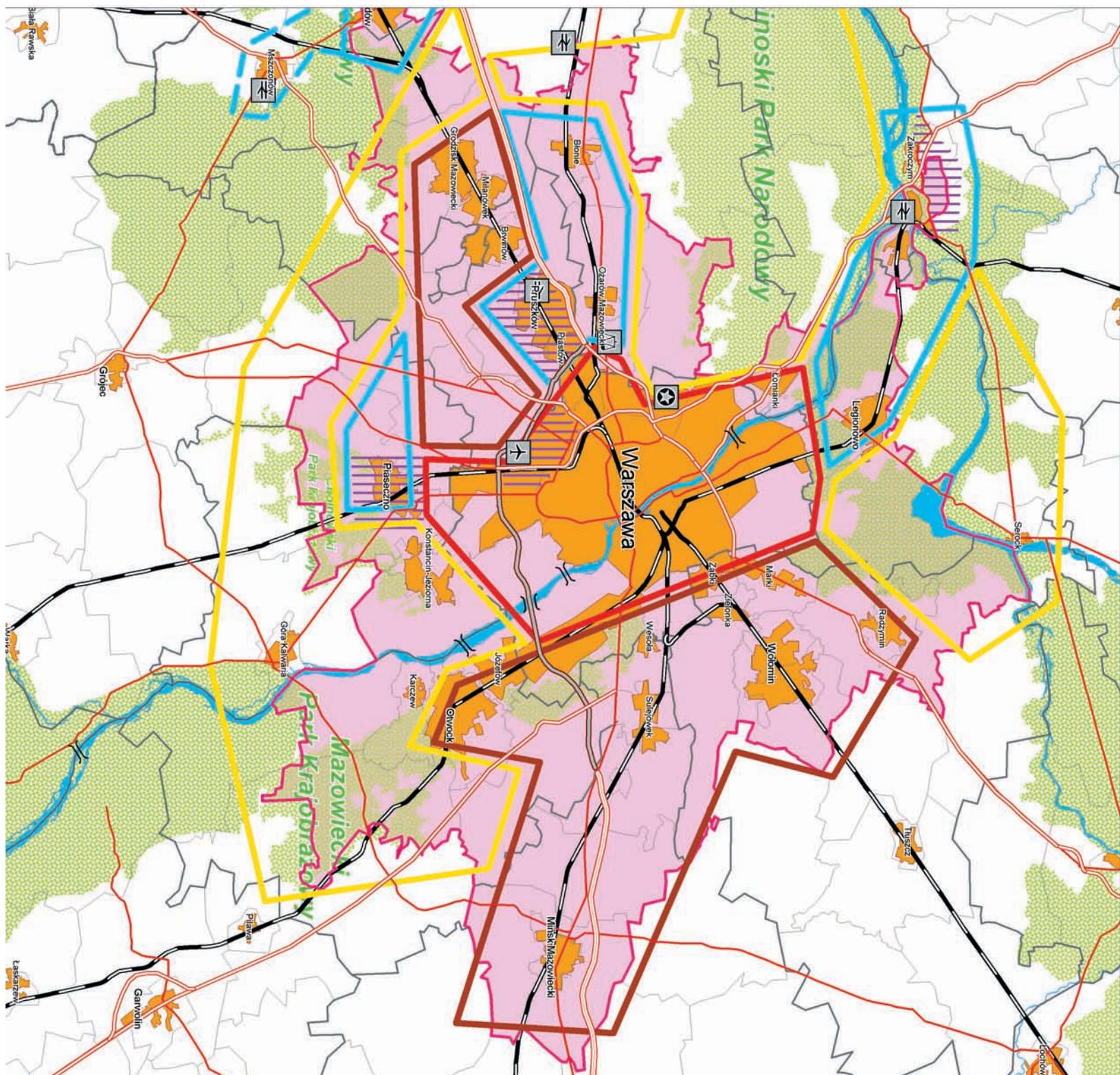
W strefach tych należy przede wszystkim lokalizować inwestycje zgodne z funkcjami wiodącymi. Dopuszczalne mogą być również lokalizacje innych funkcji niż preferowane – o ile nie będą one powodowały zagrożenia dla funkcji wiodących;

- wzrostu **funkcji metropolitalnych** Warszawy poprzez rozwój szeroko rozumianych usług kontaktów biznesowych i kulturalnych o charakterze międzynarodowym – przede wszystkim w strefie centralnej miasta;
- działań na rzecz tworzenia **systemu obszarów chronionych** z weryfikacją zasad zagospodarowania jednoznacznie określających warunki dopuszczalnego zainwestowania,
- działań na rzecz **kształtowania krajobrazu**, harmonijnie skomponowanego i zachowującego tożsamość kulturową i walory krajobrazowe,
- działań na rzecz tworzenia w ramach strefy przemysłowo-gospodarczej centrów wiedzy i innowacji,
- działań na rzecz rozwijania **zintegrowanego systemu komunikacji publicznej** poprzez:
 - zwiększenie roli środków szynowych w rozwoju komunikacji zbiorowej (metro, kolej regionalna, tramwaj w obszarze centralnym),
 - ukształtowanie w Warszawie czytelnego systemu stacji końcowych dla regionalnej komunikacji autobusowej,
 - utworzenie regionalnej organizacji przewozów pasażerskich jako wspólnego przedsięwzięcia samorządu wojewódzkiego, samorządów gminnych i przewoźników oraz oddziaływanie na podział zadań przewozowych między transport publiczny i indywidualny,
- działań na rzecz rozwoju **systemów transportowych**, w tym:
 - ukształtowanie układu dróg ekspresowych dla rozproszczenia ruchu z autostrady A2 („pierścień zewnętrzny Warszawy”),
 - wykształcenie dróg o podwyższonych parametrach odcciążających obszar centralny poprzez utworzenie układu wewnątrzbwodnicowego wraz z budową nowych mostów na Wiśle,
 - ukształtowanie obwodowego układu dróg dla ruchu regionalnego poprzez modernizację i korekty przebiegu dróg wojewódzkich,
 - modernizację i rozbudowę infrastruktury szynowej,
 - rozbudowa międzynarodowego lotniska Okęcie i kontynuacja studiów dla wyboru lokalizacji nowego lotniska centralnego dla Polski;
- porządkowania żywiłowej **urbanizacji strefy podstołecznej** oraz ograniczanie pól konfliktów pomiędzy zainwestowaniem technicznym, a środowiskiem przyrodniczym i zabudową mieszkaniową;
- rozwoju powiązań z Łodzią w celu tworzenia duopolu warszawsko-łódzkiego, mającego większe szanse w konkurencji międzynarodowej.

2.7 Polityka wspierania dotychczasowych tendencji rozwoju

Polityka przestrzenna na obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej będzie polegać na wspieraniu dotychczasowych kierunków rozwoju i będzie obejmowała:

- **umacnianie ośrodków subregionalnych** Siedlec i Ciechanowa poprzez rozwój i dalszą koncentrację w nich jednostek infrastruktury społecznej (szkolnictwo wyższe i lecznictwo specjalistyczne) i okołobiznesowej (instytucje finansowe, ubezpieczeniowe i doradcze) itp.,
- doskonalenie i dalszy **rozwój systemu transportowego** poprzez realizację następujących zadań:

Mapa 37. Aglomeracja warszawska - kierunki rozwoju

Legenda :

- rzeki i jeziora
- obszary zurbanizowane
- obszary chronione
- autostrady
- południowa obwodnica Warszawy
- drogi ekspresowe
- drogi krajowe
- koleje
- lotnisko międzynarodowe
- centra logistyczne
- giełdy rolne
- technopolis
- granice powiatów
- granice gmin
- obszar aglomeracji warszawskiej
- strefy funkcjonalne**
 - centralna
 - zaplecze mieszkaniowe Warszawy
 - rozwoju przemysłowo - gospodarczego
 - zaplecza przyrodniczego, klimatycznego i rekreacyjnego Warszawy
 - obszary koncentracji i rozwoju technologicznego
 - projektowane przeprawy mostowe

- rozbudowę i przebudowę dróg, zwłaszcza położonych w europejskich i ponadregionalnych korytarzach transportowych,
- poprawę jakości powiązań transportowych (podnoszenie standardów dróg tworzących „dużą obwodnicę Warszawy” w paśmie Wyszogród - Sochaczew - Grójec - Góra Kalwaria – Mińsk Mazowiecki - Wyszaków - Nowy Dwór Mazowiecki, modernizacja i rozbudowa dróg wojewódzkich, działania na rzecz modernizacji dróg krajowych i linii kolejowych ważnych dla zewnętrznej obsługi pasażerskiej aglomeracji),
- podniesienie rangi dróg stanowiących skrócone połączenie Ciechanowa z Warszawą i ich przebudowa,
- modernizację linii kolejowych,
- tworzenie konkurencyjnych (w stosunku do transportu samochodowego) warunków dla rozwoju regionalnych przewozów kolejowych,
- poprawę pewności zasilania systemu energetycznego (modernizacja elektroenergetycznych linii i stacji 110/15 kV szczególnie na obszarach wschodnich i północnych, rozbudowa systemów przesyłowych gazu np. relacje Ciechanów-Nasielsk, Błonie-Sochaczew, zasilanie dwustronne Mińska Mazowieckiego),
- zmniejszanie dysproporcji w sieciowych systemach wodociągowych i kanalizacyjnych (np. powiaty: siedlecki, węgrowski, płoński, pułtuski);
- dalszy **rozwój specjalizacji produkcji rolnej**, zwłaszcza sadownictwa (obszar grójecki) i warzywnictwa (Równina Błońska, dolina Wisły);
- **rozwój turystyki** z wykorzystaniem: istniejącej bazy (zwłaszcza w dolinach Wisły i Bugu), wartości kulturowych (Pułtusk, Ciechanów, Przasnysz, Opinogóra, Żelazowa Wola, Niepokalanów, Czerwińsk, Góra Kalwaria, Czersk, Maciejowice) i walorów przyrodniczych;
 - zachowanie **ochrony obszarów cennych przyrodniczo** oraz wartości środowiska kulturowego;
 - wdrażanie **programów rolno-środowiskowych** w wytypowanych gminach.

Ponadto na obszarze tym będą wspierane i wzmacniane mechanizmy dyfuzji innowacji i postępu z aglomeracji warszawskiej, m.in. poprzez:

- podnoszenie poziomu oświaty i kwalifikacji zasobów pracy (modernizacja bazy lokalowej szkół oraz likwidacja ekonomicznych i przestrzennych barier dostępności do szkół, np. stypendia, dowożenie dzieci, internaty),
- ułatwianie inwestowania kapitału poprzez usprawnienie procedur decyzyjnych w zakresie planowania przestrzennego i prawa budowlanego, przygotowanie i rozpowszechnianie ofert lokalizacyjnych, informacje o ofertach inwestycyjnych.

Działania samorządu województwa na tym obszarze będą polegały głównie na wspieraniu wybranych inicjatyw samorządów lokalnych.

2.8 Polityka przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym

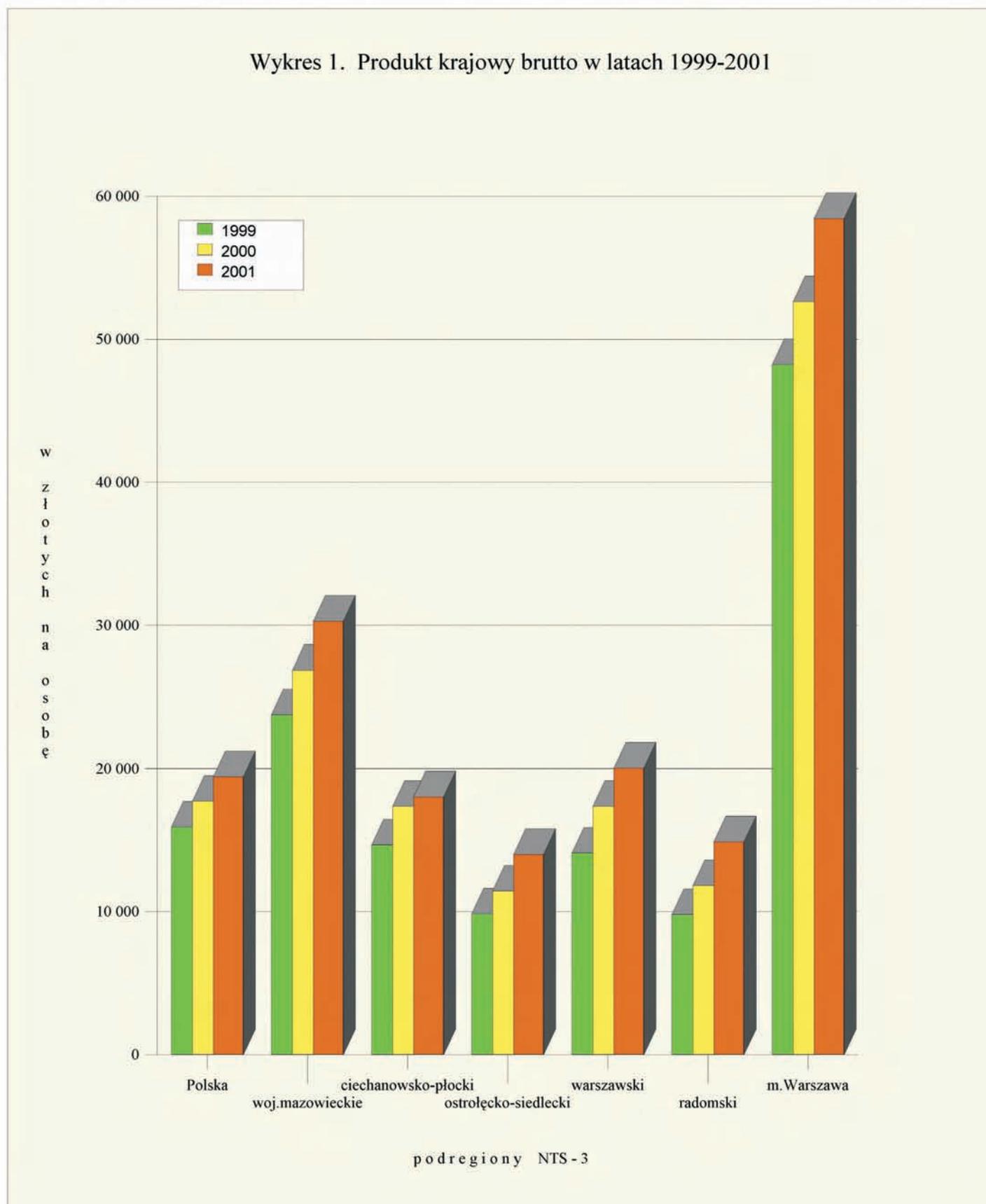
Polityka ta jest adresowana do obszarów: radomskiego, płockiego, mławsko-żuromińskiego, ostrołęckiego i nadbużańskiego, których wspólną cechą jest kumulacja negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych i brak możliwości samodzielnego ich przewyciężenia. Celem jest złagodzenie narastających dysproporcji w poziomie rozwoju społecznego i gospodarczego województwa.

Z punktu widzenia osiągnięcia celów strategii rozwoju, w odniesieniu do poszczególnych wyodrębnionych obszarów, polityka województwa będzie wspierała następujące działania.

Obszar radomski

- **rozwój Radomia** jako ponadregionalnego ośrodka równoważenia rozwoju, a zwłaszcza:
 - restrukturyzacja największych przedsiębiorstw przemysłowych, których sytuacja ekonomiczna rzutuje na stan gospodarki i poziom życia mieszkańców całego obszaru,
 - wspomaganie rozwoju Radomskiej Podstrefy Tarnobrzesckiej Strefy Ekonomicznej oraz małych i średnich przedsiębiorstw,
 - wykorzystanie istniejącej infrastruktury lotniskowej dla celów cywilnych i utworzenia lokalnego portu lotniczego oraz regionalnego centrum logistycznego;
- wspomaganie **rozwoju ośrodków powiatowych**: Lipska, Przysuchy, Szydłowca i Zwolenia w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa oraz miasta Pionki w zakresie rewitalizacji terenów przemysłowych i miasta Iłży w zakresie obsługi ludności i turystyki;
- realizacja **inwestycji infrastrukturalnych**, zwłaszcza:
 - dokończenie modernizacji drogi nr 7 z obejściem Radomia,
 - modernizacja linii kolejowej Warszawa–Radom (z dobudową drugiego toru na odcinku Warka–Radom),
 - dostosowanie drogi krajowej nr 12 do parametrów technicznych trasy ekspresowej z postulowanym obejściem Radomia;
- wspomaganie samorządów lokalnych (miasta Radomia oraz gmin powiatów: radomskiego i szydłowieckiego) w zakresie **aktywizacji gospodarczej** w celu zmniejszenia bezrobocia;
- **podnoszenie poziomu produkcji rolnej** poprzez dalszy rozwój jej specjalizacji (sadownictwo i warzywnictwo);

Wykres 1. Produkt krajowy brutto w latach 1999-2001

- **rozwój turystyki** oparty na:
 - istniejącej bazie (zwłaszcza w dolinach Wisły i Pilicy, Radomki, Iłżanki), wartościach kulturowych (Radom, Szydłowiec, Iłża, Czarnolas-Zwoleń-Sycyna) i walorach przyrodniczych,
 - ponad stuletnich tradycjach letniskowo-leczniczych Garbatki Letnisko (wyróżniający mikroklimat na obrzeżu sosnowych lasów Puszczy Kozienickiej),
 - predyspozycjach rejonu przysusko-szydłowieckiego do turystyki zimowej;
- zachowanie **ochrony obszarów cennych przyrodniczo** oraz wartości środowiska kulturowego;
- wdrażanie **programów rolno-środowiskowych** w wytypowanych gminach.

Obszar ostrołęcki

- **rozwój Ostrołęki** jako regionalnego ośrodka równoważenia rozwoju, zwłaszcza w zakresie państwowego szkolnictwa wyższego, lecznictwa specjalistycznego oraz instytucji otoczenia biznesu;
- **włączenie Ostrołęki** w układ „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”;
- **wspomaganie rozwoju ośrodków gminnych**: Myszynca, Chorzel, Różana, Baranowa i Krasnosielca w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa;
- realizacja **inwestycji infrastrukturalnych**, zwłaszcza na rzecz usprawnienia powiązań Ostrołęki z Warszawą - budowa odcinka drogi relacji Ostrołęka-Wyszków z wykorzystaniem w części istniejących odcinków dróg oraz modernizacja linii kolejowej Ostrołęka-Tłuszcz;
- **podnoszenie poziomu produkcji rolnej** poprzez dalszy rozwój jej specjalizacji (mleczarstwo);
- **rozwój turystyki** z wykorzystaniem walorów przyrodniczych zwłaszcza Puszczy Kurpiowskiej i dolin rzek Narwi, Omulwi i Płodownicy oraz Orzyca, a także kulturowych (tradycyjne imprezy folklorystyczne w miejscowościach Myszyniec, Łyse, Kadzidło);
- zachowanie **ochrony obszarów cennych** przyrodniczo oraz wartości środowiska kulturowego;
- wdrażanie **programów rolno-środowiskowych** w wytypowanych gminach.

Obszar nadbużański

- **wspomaganie rozwoju ośrodków powiatowych**: Węgrowa, Sokołowa Podlaskiego i Łosic oraz gminnych: Łochowa, Kosowa Lackiego, Broku, Andrzejewa, Nura, Korezewa i Sarnak w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa;
- realizacja **inwestycji infrastrukturalnych**, zwłaszcza:
 - poprawa standardów technicznych dróg tworzących fragment „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”, szczególnie na odcinku Sokołów Podlaski-Ostrów Mazowiecka z uwzględnieniem budowy nowego mostu na Bugu,
 - dostosowanie drogi krajowej nr 19 do parametrów drogi ekspresowej z uwzględnieniem obejść terenów intensywnie zainwestowanych i budową nowego mostu na Bugu,
 - modernizacja dróg tworzących projektowany nadbużański szlak turystyczny;
- **rozwój turystyki** z wykorzystaniem walorów przyrodniczych doliny Bugu i kulturowych (Węgrów, Liw, Treblinka);
- **podnoszenie poziomu produkcji rolnej** poprzez dalszy rozwój jej specjalizacji (mleczarstwo) i wdrażanie ekologicznych form produkcji;
- zachowanie **ochrony obszarów cennych przyrodniczo** oraz wartości środowiska kulturowego;
- wdrażanie **programów rolno-środowiskowych** w wytypowanych gminach.

Obszar mławsko-żuromiński

- **wspomaganie rozwoju ośrodków powiatowych**: Mławy, Sierpca i Żuromina oraz gminnych: Raciąża i Bieżunia w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa;
- realizacja **inwestycji infrastrukturalnych**, a zwłaszcza:
 - dostosowanie dróg krajowych: nr 7 i 10 do parametrów dróg ekspresowych z uwzględnieniem obejść terenów intensywnie zainwestowanych,
 - przebudowa drogi nr 60 tworzącej fragment Wielkiej Obwodnicy Mazowsza,
 - modernizacja linii kolejowej E65 (Gdańsk-Warszawa);
- **rozwój turystyki** z wykorzystaniem walorów przyrodniczych Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego i dolin rzek Wkry i Mławki oraz kulturowych (miasto Sierpc), w tym zwłaszcza agroturystyki i turystyki rowerowej;
- **podnoszenie poziomu produkcji rolnej** poprzez dalszy rozwój jej specjalizacji (mleczarstwo, produkcja mięsa) i wdrażanie ekologicznych form produkcji w dostosowaniu do uwarunkowań przyrodniczych;
- zachowanie **ochrony obszarów cennych przyrodniczo** oraz wartości środowiska kulturowego;
- wdrażanie **programów rolno-środowiskowych** w wytypowanych gminach.

Obszar płocki

• **rozwój Płocka** jako ponadregionalnego ośrodka równoważenia rozwoju, zwłaszcza w zakresie państwowego szkolnictwa wyższego, lecznictwa specjalistycznego oraz instytucji otoczenia biznesu;

wspomaganie rozwoju ośrodka powiatowego Gostynina oraz gminnych: Drobina, Gąbina i Wyszogrodu w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa;

- realizacja **inwestycji infrastrukturalnych**, a zwłaszcza:
 - przebudowa drogi krajowej nr 62 zapewniającej poprawę powiązań komunikacyjnych Płocka z Warszawą,
 - przebudowa drogi nr 60 tworzącej fragment Wielkiej Obwodnicy Mazowsza z budową nowego mostu na Wiśle,
 - postulowanej modernizacji linii kolejowej Kutno - Płock;
- wykreowaniu Płocka – **historycznej stolicy Mazowsza** - na krajowy ośrodek turystyki kulturowej, w powiązaniu z walorami przyrodniczymi i historycznymi;
- **rozwój turystyki** z wykorzystaniem walorów przyrodniczych doliny Wisły i Pojezierza Gostynińskiego oraz kulturowych, w tym agroturystyki i turystyki rowerowej;
- **podnoszeniu poziomu produkcji rolnej** poprzez dalszy rozwój jej specjalizacji (trzoda chlewna);
- zachowanie **ochrony obszarów cennych przyrodniczo** oraz wartości środowiska kulturowego;
- wdrażanie **programów rolno-środowiskowych** w wytypowanych gminach.

IV. Uwarunkowania realizacyjne

1. Wnioski do *Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju*

Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, *Koncepcja Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* (M.P. nr 26 poz. 432 z 16 sierpnia 2001r.) została zastąpiona *Koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju*. Z poziomu wojewódzkiego planowania przestrzennego zgłasza się następujące wnioski i postulaty do uwzględnienia w *Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju*:

W zakresie kształtowania przestrzeni przyrodniczej:

- uzupełnienie przestrzeni o wysokich walorach przyrodniczych o obszary:
 - **Puszczy Białej** – obszar kwalifikowany do projektowanej europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000;
 - **Lasów Łukowskich, Wysoczyzny Rawskiej i Równiny Łowicko-Błońskiej** – obszary przewidywane do objęcia ochroną prawną lub podwyższenia rangi ochrony;
- uwzględnienie dolin Wisły i Bugu jako obszarów wielofunkcyjnych.

W zakresie systemów infrastruktury technicznej:

- uzupełnienie „elementów stabilizujących” o międzynarodowy warszawski węzeł transportowy z krzyżującymi się w nim trzema ustanowionymi transeuropejskimi korytarzami, a w nim uwzględnienie:
 - postulowanego Autostradowego Obejścia Warszawy w II europejskim korytarzu transportowym;
 - planowanego nowego centralnego portu lotniczego;
 - strategicznego centrum logistycznego;
- wzmocnienie w układzie krajowym dróg tworzących „Wielką Obwodnicę Mazowsza”, opartą na zachodzie na planowanej autostradzie A1 i połączeniach w paśmie Płock-Ciechanów-Siedlce-Puławy-Radom-Piotrków Trybunalski,
 - w szczególności na odcinkach Ostrów Mazowiecka-Siedlce-Puławyoraz
 - włączenie miasta Ostrołęki jako ośrodka regionalnego w układ drogowy „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”;
- odniesienie się do planowanych po roku 2020, linii kolejowych dużych prędkości w europejskich korytarzach II i VI oraz weryfikacja układu linii znaczenia państwowego:
 - podtrzymanie zamierzenia ustanowienia nowego transeuropejskiego korytarza transportowego na kierunku Gdańsk-Warszawa-Lublin (Kowel-Konstanca/Odessa);
 - zwiększenie połączeń transportowych przez największe rzeki w kraju, w tym przez Wisłę (przeprawy mostowe);
 - uwzględnienie w „elementach stabilizujących” planowanych ponadregionalnych systemów przesyłowych gazu wysokiego ciśnienia: 700 mm - Rembelszczyzna-Kawęczyn; Kawęczyn-Świerk; Ciechanów-Nasielsk; Nasielsk-Błonie.

2. Zadania rządowe

Zgodnie z ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym z 1994 roku i nową ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 r., instrumentami realizacji polityki przestrzennej państwa są programy zadań rządowych, służących realizacji inwestycji publicznych o znaczeniu krajowym.

Na obszarze województwa mazowieckiego istnieje **Program Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP)**, zgłoszony przez Ministra Obrony Narodowej, zawierający zadanie wpisane do centralnego rejestru zadań rządowych (symbol BGD-4/722-684/00), obejmujące:

- lotniska Mińsk Mazowiecki;
- modernizację składnicy materiałów pędnych i smarów w Puszczy Mariańskiej;
- modernizację infrastruktury dla systemu dowodzenia i kontroli w Pyrach.

Program ten został uwzględniony w *Planie*.

3. Rekomendacje dla administracji rządowej

Szczególnie ważna w kształtowaniu przestrzeni województwa będzie realizacja programów konkretyzujących *Koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju*. Plan rekomenduje organom administracji rządowej następujące działania:

Minister właściwy ds. ochrony środowiska:

- włączenie obszarów cennych przyrodniczo do europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000;
- dostosowanie formy ochrony przyrody do rangi walorów przyrodniczych z uwzględnieniem obecnego zainwestowania terenów i możliwości rozwoju gospodarczego (zmniejszenie reżimów ochronnych fragmentu Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego w rejonie Pułtuska),
- wprowadzanie lub rozszerzanie form ochrony przyrody po uzyskaniu akceptacji samorządów lokalnych (mieszkańców), jako podstawowego warunku skuteczności ochrony walorów przyrodniczych (gmina Puszcza Mariańska).

Minister właściwy ds. rolnictwa i rozwoju wsi:

- opracowanie polityki kształtowania wielofunkcyjnych obszarów wiejskich;

Minister właściwy ds. kultury i dziedzictwa kulturowego:

- ujęcie w ramy prawne problematyki rewitalizacji miast historycznych i rewaloryzacji zabudowy zabytkowej;
- opracowanie zasad kreatywnego zarządzania krajobrazem kulturowym; zintegrowane strategie ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Minister właściwy ds. gospodarki:

- uwzględnienie w polityce przemysłowej państwa restrukturyzacji obszaru radomskiego;
- aktualizacja polityki energetycznej państwa i zajęcie stanowiska w sprawie zasadności planowania linii elektroenergetycznej WN 400kV w rejonie Warszawy (półpłaszczyzna południowa).

Minister właściwy ds. edukacji:

- opracowanie zasad aktywnej polityki regionalnej państwa w zakresie restrukturyzacji systemu edukacji współzależnie z przebudową sieci szkół średnich i wyższych;

Minister właściwy ds. infrastruktury technicznej:

- wdrożenie procesu sporządzania planów rozwoju krajowej sieci drogowej i przekazywania ich organom właściwym w sprawie sporządzania planu zagospodarowania przestrzennego, w tym w pierwszej kolejności w warszawskim węźle transportowym (wytrasowanie południowego autostradowego obejścia Warszawy),
- wybór lokalizacji nowego centralnego lotniska dla Polski,
- opracowanie kierunkowego „programu linii kolejowych dużych prędkości”.

4. Współpraca z samorządami gmin i powiatów

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego stanowić będzie podstawę do uwzględnienia polityki przestrzennej województwa przez samorządy gmin.

Będzie to wymagać współdziałania z samorządami gmin w zakresie:

- **sporządzania studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** poprzez zgłaszanie wniosków oraz uzgadnianie i opiniowanie projektów tych dokumentów;

- **umieszczania zadań celu publicznego** ustalonych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa, w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin;
- **wspierania przedsięwzięć** samorządów, wskazanych w *Planie*, miast i gmin mających na celu łagodzenie nadmiernych dysproporcji rozwojowych.

Biorąc pod uwagę, że większość gmin posiada opracowane już studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania, w świetle nowej ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, wzmacniającym rangę tego dokumentu za szczególnie ważne należy uznać dokonanie przeglądu i analizy obowiązujących studiów gminnych z ustaleniami Planu województwa.

5. Opracowanie planu zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego Warszawy

Ważnym działaniem na rzecz realizacji *Planu* będzie przystąpienie do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego Warszawy. Nowa ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wprowadza wymóg opracowania planu dla obszaru metropolitalnego jako obszaru wielkiego miasta oraz powiązane z nim funkcjonalnie bezpośredniego otoczenia, stanowiącego część planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

Przyjmuje się, że analizy i studia dla przeprowadzenia ostatecznej delimitacji obszaru metropolitalnego Warszawy obejmą obszar powiatów w zasięgu „Dużej Obwodnicy Warszawy”.

Rozporządzenia wykonawcze do obowiązującej od 11 lipca 2003r. ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym określą dokładne zasady sporządzania planu dla obszaru metropolitalnego i jego wzajemnych relacji z planem województwa.

6. Monitoring przestrzeni województwa

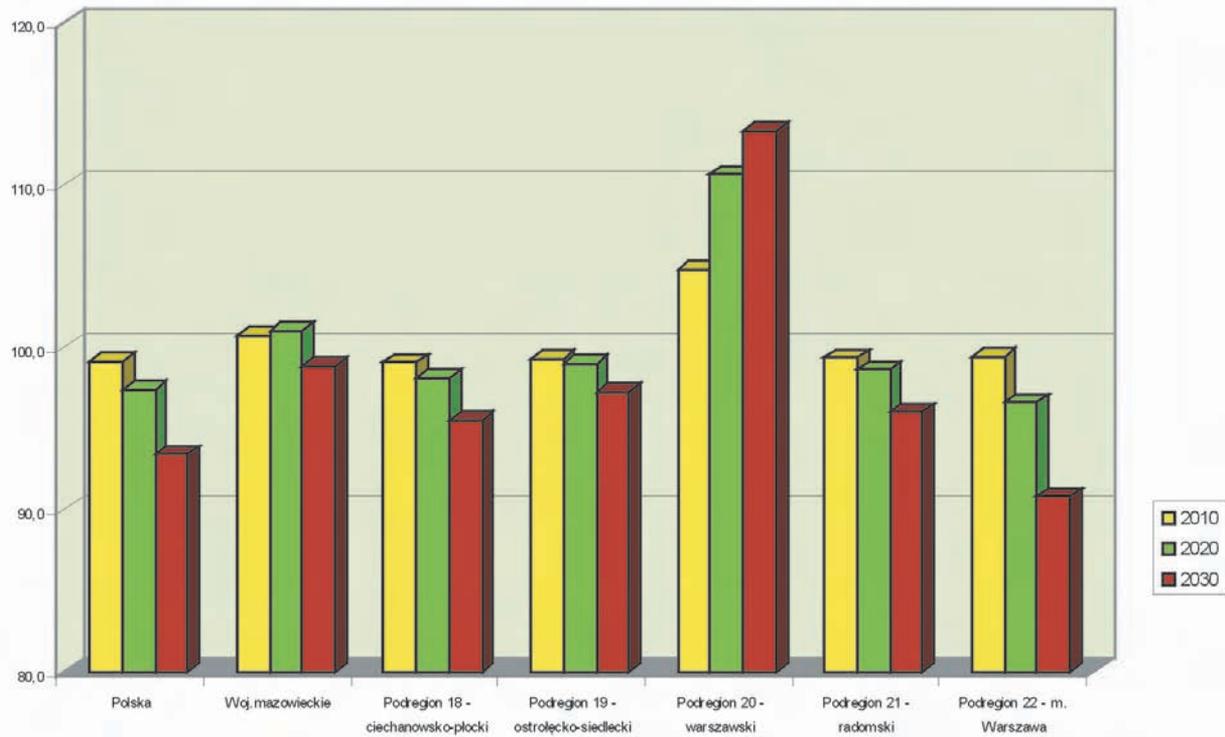
W celu zapewnienia ciągłości procesu kształtowania i realizacji polityki przestrzennej województwa będzie prowadzony stały monitoring zagospodarowania przestrzennego. Polegać on będzie na diagnozowaniu zmian w przestrzeni województwa w zakresie zjawisk społecznych, procesów gospodarczych oraz wywołanych nimi zmian środowiska przyrodniczego i zagospodarowania przestrzennego.

Monitoring będzie narzędziem wspomagającym procesy zarządzania strategicznego, podejmowania decyzji i przewidywania zagrożeń. Dotyczyć będzie w szczególności celów określonych w planie województwa.

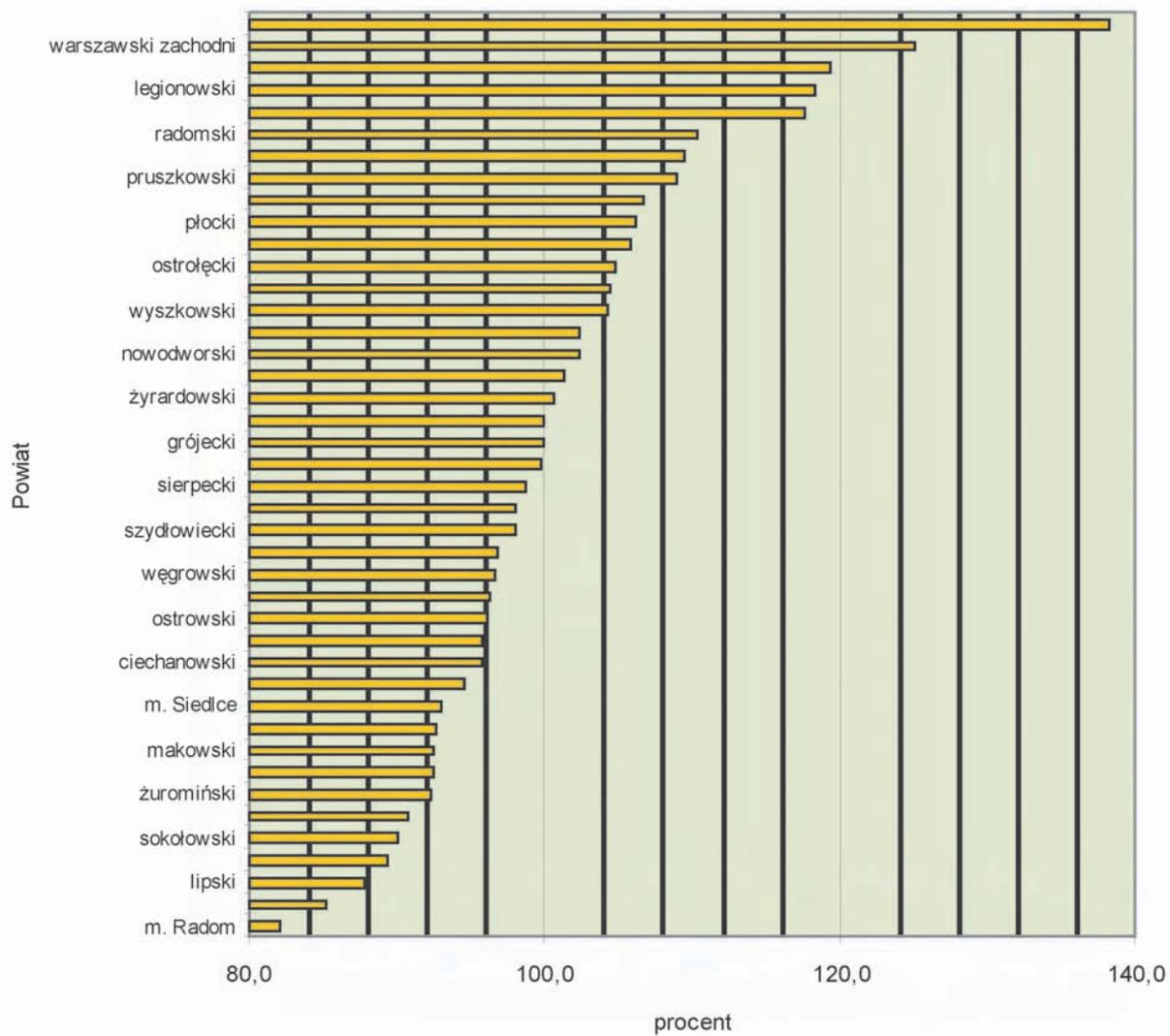
Obejmować będzie opracowania planistyczne gmin, powiatów, sąsiadujących województw oraz dokumenty rządowe i resortowe, które mają związek z realizacją *Planu*. Gromadzone, systematyzowane i przetwarzane dane pozwolą na dokonywanie przeglądów zmian w zagospodarowaniu przestrzennym województwa. Zarząd województwa jest zobowiązany, co najmniej raz w czasie kadencji, do dokonywania przeglądu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym oraz do opracowywania raportów o stanie zagospodarowania.

Monitorig przestrzenny województwa obejmie województwo jako całość, wyodrębnione jednostki administracyjne (powiaty, miasta, gminy) oraz wskazane w *Planie* zagadnienia problemowe i odpowiadające im obszary. Do monitorowania *Planu* będzie wykorzystany system informacji przestrzennej (SIP) tworzony w województwie mazowieckim.

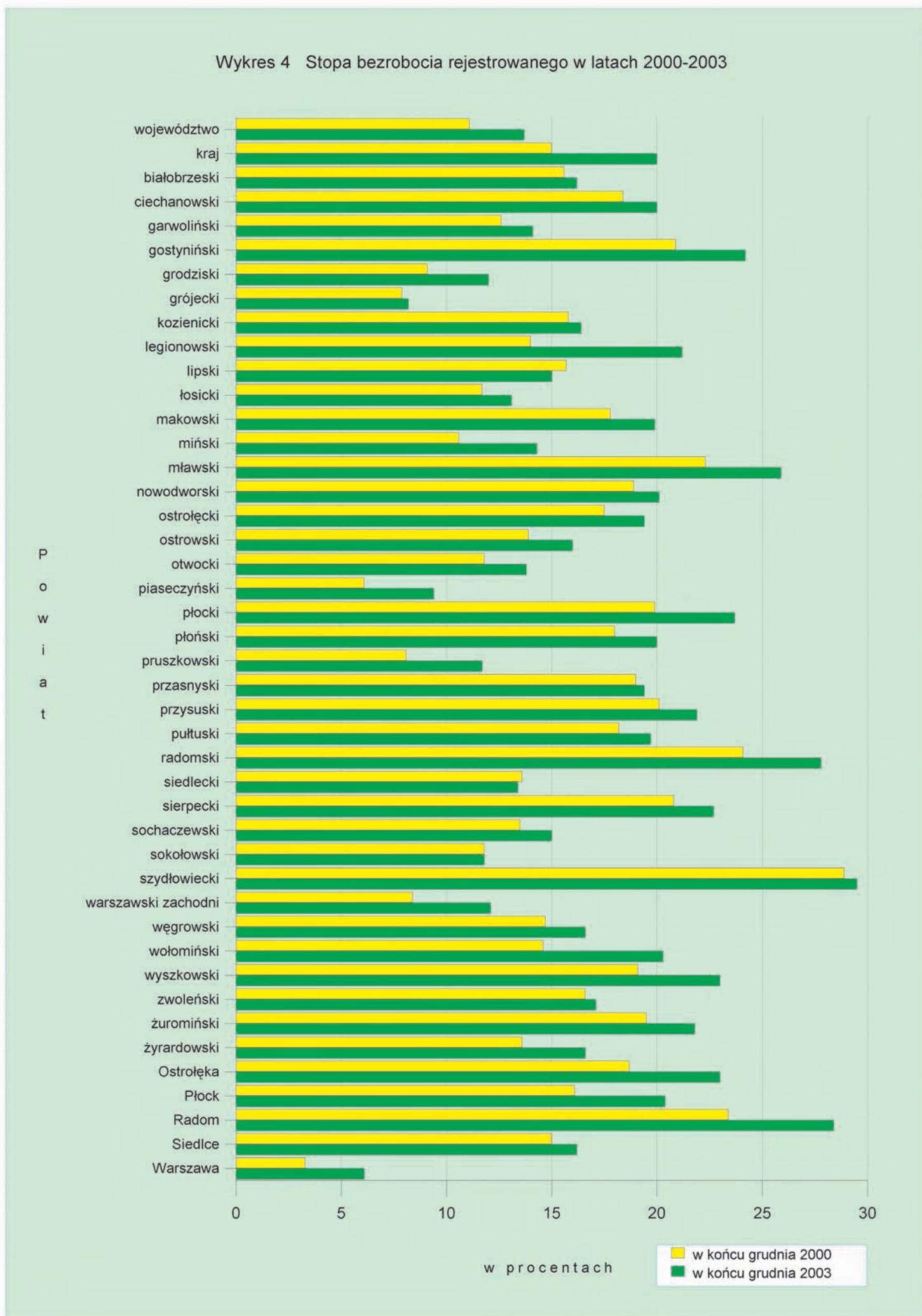
Wykres 2. Dynamika ludności w procentach rok 2002=100

Wykres 3. Dynamika ludności w latach 2002-2030

Wykres 4 Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2000-2003

Ważniejsze materiały źródłowe

Ekspertyzy wykonane na potrzeby *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego*

1. Bocian A., Machura G., Smuga T., *Strategia Województwa Mazowieckiego w świetle rozwoju gmin i powiatów*, Warszawa 2000
2. Chmielewski J., *Ład przestrzenny Warszawy i Mazowsza - ujęcie strategiczne*, Warszawa 2000
3. Dziemianowicz W., *Konkurencyjność Mazowsza w przyciąganiu kapitału zewnętrznego*, Warszawa 2000
4. *Demograficzne determinanty rozwoju społeczno-gospodarczego Mazowsza*, Polskie Towarzystwo Demograficzne, Warszawa 2000
5. Furman S., *Przemiany funkcjonalne i przestrzenne metropolii warszawskiej w kontekście procesów metropolizacji i globalizacji*, Warszawa 2000
6. Gieorgica P., *Instytucjonalno-organizacyjne uwarunkowania realizacji „Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego”*, Warszawa 2000
7. Gontarczyk J., *Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej i technicznej umożliwiającej realizację szansy dla każdego oraz odczuwalną społecznie poprawę standardów życia niezależnie od miejsca zamieszkania*, Warszawa 2000
8. Gorzelak G., *Potencjalne ośrodki wzrostu w województwie mazowieckim i ich miejsce w strategii rozwoju województwa*, Warszawa 2000
9. Gzell S., *Związki przestrzenne i funkcjonalne Warszawy i Łodzi jako czynnik dynamizujący rozwój obu miast*, Warszawa 2000
10. Jagusiewicz A., *Gospodarka turystyczna w strategii rozwoju Mazowsza*, Warszawa 2000
11. Jałowiecki B., *Metropolizacja Warszawy na tle sieci metropolii europejskich*, Warszawa 2000
12. Karpiński A., *Struktura gospodarcza województwa, ze szczególnym uwzględnieniem zlokalizowanego w nim przemysłu*, Warszawa 2000
13. Kociszewski A., *Towarzystwa regionalne i lokalne – ich rola w kształtowaniu tożsamości regionalnej, aktywności społecznej w pielęgnowaniu tradycji narodowych*, Warszawa 2000
14. Kołodziejcki J., *Mazowsze w „Koncepcji Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju”*, Gdańsk 2000
15. Koseski A., Szczepański J., 2000, *Historyczne uwarunkowania kształtowania świadomości narodowej i regionalnej mieszkańców*, Warszawa 2000
16. Kukliński A., *Województwo mazowieckie w świetle megatrendów europejskich*, Warszawa 2000
17. Lenart W., *Ochrona środowiska i rozwój zrównoważony*, Warszawa 2000
18. Markowski T., *Innowacyjność w rozwoju społeczno – gospodarczym Mazowsza*, Warszawa 2000
19. Michna W., Wierzbicki K., *Koncepcja wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich oraz restrukturyzacji rolnictwa w strategii rozwoju Mazowsza*, Warszawa 2000
20. Stasiak A., Gałązka A., Degórska B., *Wstępna koncepcja rozwoju województwa mazowieckiego w ujęciu wariantowym – Faza I*, Warszawa 1999
21. Suchorzewski W., Brzeziński A., 2000, *Krajowy i regionalny system transportu w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego*, Warszawa 2000
22. Sztandar-Sztanderska U., Liwiński J., *Rynek pracy na Mazowszu: szanse i zagrożenia*, Warszawa 2002
23. Szul R., *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego w świetle „Długookresowej Strategii Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju - Polska 2025”* Warszawa 2000
24. Świetlik M., Trochimowski A., *Problemy aglomeracji warszawskiej w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego – problematyka przestrzenna i infrastrukturalna*, Warszawa 2002

Opracowania planistyczne i programowe

Krajowe

1. *Cele i kierunki polityki regionalnej państwa wobec województwa mazowieckiego*, RCSS BRR, Warszawa 1999
2. *II Polityka ekologiczna Państwa*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2000
3. *Infrastruktura – klucz do rozwoju – program stanowiący integralną część Strategii Gospodarczej Rządu SLD-UP-PSL przyjętej przez Radę Ministrów 29 stycznia 2002 roku*
4. *Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju*, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, MP nr 26 poz. 432 z 16 sierpnia 2001r.
5. *Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych – wykaz aglomeracji (materiał roboczy do uzgodnień międzyresortowych)*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2003
6. *Narodowa Strategia Ochrony Środowiska na lata 2000-2006*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2000
7. *Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2001-2006*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Budownictwa, Warszawa 2000
8. *Narodowa Strategia Rozwoju Transportu na lata 2000-2006*, Ministerstwo Transportu i Gospodarki Morskiej, Warszawa 2000
9. *Narodowa strategia wzrostu zatrudnienia i rozwoju zasobów ludzkich – przyjęta przez Radę Ministrów 4 stycznia 2000.*
10. *Narodowy Plan Rozwoju 2004-2006 – przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 14 stycznia 2003 r.*
11. *Natura 2000 – Europejska Sieć Ekologiczna*, Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Warszawa 1999
12. *Ocena sytuacji społeczno-gospodarczej nowych województw*, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 1999
13. *Ocena realizacji i korekta założeń polityki energetycznej Polski do 2020 roku*, przyjęta przez Radę Ministrów 2 kwietnia 2002 roku
14. *Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną*, Polskie Sieci Elektroenergetyczne S.A. Warszawa 1999
15. *Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną*, Polskie Sieci Elektroenergetyczne S.A. Warszawa 2003
16. *Plan Rozwoju Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa na lata 2003-2006*, Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A., Warszawa 2003
17. *Polityka ekologiczna Państwa*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2003
18. *Polska 2025. Długookresowa Strategia Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju*, Ministerstwo Środowiska, RCSS, Rada Ministrów, Warszawa 2000
19. *Program Rozwoju Gazownictwa w Polsce do 2003 roku*, Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A., Warszawa 2000
20. *Program dostosowania sieci drogowej TINA w Polsce do standardu naciskowego 115 kN/0ś*, Minister Transportu i Gospodarki Morskiej, Warszawa 2001
21. *Program rozwoju lotnictwa cywilnego do roku 2010*, Ministerstwo Infrastruktury 2003
22. *Ruch drogowy 1995*, Transprojekt, Warszawa 1996
23. *Sektorowy Program Operacyjny Transport-Gospodarka Morska lata 2004-2006 (w ramach Narodowego Planu Rozwoju)*, Ministerstwo Infrastruktury, Warszawa, luty 2003
24. *Strategia przebudowy głównych dróg krajowych w Polsce w latach 2003-2013*, Ministerstwo Transportu 2003
25. *Strategia Rozwoju Sektora Transportu w latach 2004-2006 dla wykorzystania środków Funduszu Spójności UE*, Departament Rozwoju Transportu, Warszawa, wrzesień 2002
26. *Wstępny Narodowy Plan Rozwoju 2000-2002* przyjęty przez Komitet Integracji Europejskiej 22 grudnia 1999.
27. *Założenia Polityki Energetycznej do 2020*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2000.
28. Zarządzenie Prezydenta RP z dnia 8 września 1994r. o uznaniu za pomniki historii.

Wojewódzkie

1. *Diagnoza stanu zagospodarowania przestrzennego województwa warszawskiego, Urząd Wojewódzki w Warszawie, BPRW, Warszawa 1998*
2. *Dokumentacja do wniosku o udzielenie wskazań lokalizacyjnych dla autostrady płatnej A-2 na odcinku Stryków-Siedlce, Agencja Budowy i Eksploatacji Autostrad, Warszawa 1999*
3. *Informacja dotycząca przedsięwzięć w zakresie remontów i modernizacji dróg wojewódzkich w latach 2000-2006, Zarząd Województwa Mazowieckiego, opr. Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich, Warszawa 2000*
4. *Informacja o stanie i potrzebach inwestycyjnych w zakresie zabezpieczenia przeciwpowodziowego, melioracji, małej retencji i zaopatrzenia wsi w wodę woj. mazowieckiego w latach 2000-2005, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych, Warszawa 1999*
5. *Informacja o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, WBPP w Siedlcach, Siedlce 1999*
6. *Materiały do planu zagospodarowania przestrzennego województwa – turystyka, MBPPIRR OT Siedlce, Siedlce 2002*
7. *Plan ochrony Kampinoskiego Parku Narodowego – wyciąg, Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska Lublin-Warszawa 1996*
8. *Polityka przestrzenna województwa mazowieckiego, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów graniczących z województwem łódzkim, MBPPIRR O/T Płock, Płock 2000*
9. *Polityka przestrzenna województwa mazowieckiego, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów graniczących z województwem kujawsko-pomorskim, MBPPIRR O/T Płock, Płock 2000*
10. *Problematyka społeczna – diagnoza – obszary problemowe, MBPPIRR O/T Płock, 2000*
11. *Stan środowiska w województwie mazowieckim – raport Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, Warszawa 2003*
12. *Stan i struktura bezrobocia oraz aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu w województwie mazowieckim w grudniu 2000, Wojewódzki Urząd Pracy, Warszawa 1999*
13. *Strategia rozwoju Warszawy do roku 2010, Zarząd Miasta Stołecznego Warszawy, Warszawa 1998*
14. *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego, Sejmik Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2001*
15. *Studium diagnostyczne w zakresie osadnictwa i gospodarki, MBPPIRR OT Siedlce, Siedlce 2002*
16. *Studium diagnostyczne w zakresie gospodarki i osadnictwa – eksport, MBPPIRR OT Siedlce, Siedlce 2003*
17. *Studium organizacji struktury przestrzennej w zakresie środowiska przyrodniczego i kulturowego dla powiatów, płockiego, gostynińskiego, sierpeckiego, sochaczewskiego, żyrardowskiego, grodziskiego i zachodniego warszawskiego, MBPPIRR O/T Płock, Płock 2000*
18. *Uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania województwa mazowieckiego, MBPPIRR w Warszawie, Warszawa 2001*
19. *Wniosek o wsparcie realizacji zadań określonych w Wojewódzkim Programie Rozwoju Regionalnego Mazowsza na lata 2001-2006, Sejmik Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2001*
20. *Wojewódzki Program Rozwoju Regionalnego Mazowsza na lata 2001-2006, Sejmik Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2001*
21. *Województwo mazowieckie – subregion radomski – uwarunkowania wynikające z zasobów i stanu środowiska, MBPPIRR O/T Radom, Radom 2000*
22. *Zadania dla Samorządu Województwa wynikające z ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego Polskie Koleje Państwowe, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Wydział Dróg Publicznych i Transportu, Warszawa 2000*
23. *Założenia strategii rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich dla województwa mazowieckiego, Warszawa-Miętne 1999*
24. *Zestawienie najpilniejszych potrzeb w zakresie ochrony przeciwpowodziowej na terenie woj. Mazowieckiego, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych, Warszawa 2000*

Materiały statystyczne

1. *Atlas hydrogeologiczny Polski - Część II Zasoby, jakość i ochrona zwykłych wód podziemnych, Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 1995*
2. *Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31.12.1999r., Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 2000*
3. *Biuletyny statystyczne województwa mazowieckiego, US w Warszawie,*
4. *Dane BDR dla gmin i powiatów województwa mazowieckiego, GUS 2000, 2001, 2002*
5. *Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2002, US w Warszawie, Warszawa 2003*
6. *Roczniki Statystyczne Województw, GUS Warszawa 2000, 2002*
7. *Stan środowiska w województwie mazowieckim – raport Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska, Warszawa 1999-2000*

Załącznik nr 1

Wykaz sieci autostrad i dróg ekspresowych na obszarze województwa mazowieckiego

(wyciąg z Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 sierpnia 2003 r. – Dz. U. Nr 174, poz. 1683)

Lp.	nr drogi	Nazwa drogi
Autostrady		
1	A1	S6/S7 (Gdańsk)-Toruń-Łódź-Piotrków Trybunalski-Częstochowa-Gliwice-Gorzyczki – granica państwa (Ostrawa)
2	A2	(Berlin) granica państwa – Świecko-Poznań-Łódź-Warszawa-Biała Podlaska-Kukuryki – granica państwa (Mińsk)
Drogi ekspresowe		
3	S7	S6/A1 (Gdańsk)-Elbląg-Olsztynek-Warszawa-Kielce-Kraków-Rabka Wrocław-Kępno-Sieradz-A1 (Łódź)...A1(Piotrków)-
4	S8	Warszawa-Ostrów Mazowiecka- Zambrów-Choroszcz-Knyszyn-Korycin-Augustów-Budzisko – granica państwa (Kowno)
5	S10	A6 (Szczecin)-Piła-Bydgoszcz-Toruń-S7 (Płońsk)
6	S12	A1 (Piotrków Trybunalski)-Sulejów-Radom-Puławy-Kurów-Lublin-Piaski-Chełm-Dorohusk-granica państwa-(Kijów)
7	S17	S8 (Warszawa)-Zakręt-Kurów -Piaski-Zamość-Hrebenne-granica państwa (Lwów)
8	S19	(Grodno) granica państwa-Białystok-Lublin-Nisko-Rzeszów-Barwinek – granica państwa (Preszow)

Załącznik nr 2

Wykaz dróg krajowych na obszarze województwa mazowieckiego

(Załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 17 Generalnego Dyrektora dróg Publicznych z dnia 8 grudnia 2000 w sprawie ustalenia klas dróg krajowych)

Lp.	nr drogi	Nazwa drogi	Rejon dróg krajowych RDK	Długość odcinka km	Klasa drogi	Długość drogi km
1	2 (E 30)	(Berlin)-granica państwa-Poznań-Warszawa-Siedlce-Terespol-gr państwa-(Mińsk)	Ożarów Maz. Mińsk Maz. Siedlce	57,393 68,111 38,697	GP	164,201
2	7 (E 77)	(Helsinki)-gr. państwa-Gdańsk-Elbląg-Warszawa-Kraków-Chyżne-gr. państwa-(Budapeszt)	Mława Płońsk Boża Wola Ożarów Maz. Grójec Radom	50,847 45,504 0,365 14,643 14,195 16,707 58,150 11,293 27,776	GP S GP	239,480
3	8 (E 67)	(Ryga)-gr. państwa-Białystok-Warszawa-Piotrków Trybunalski-Wrocław-Kudowa Zdrój-gr. państwa-(Praga)	Ożarów Maz. Radzymin Ostrów Maz.	38,990 11,972 6,633 23,242 51,990	GP S GP	132,827
4	9 (E 371)	Radom-Rzeszów-Barwinek-gr. państwa-(Bukareszt)	Radom	33,238	GP	33,238
5	10	Płońsk-Toruń-Szczecin-gr. państwa	Płock Płońsk	58,224 16,839	GP	75,06
6	12	gr. państwa-Żary-Kalisz-Łask-Piotrków Trybunalski-Radom-Lublin-Chełm-Dorohusk - gr. państwa	Radom Zwoleń	47,669 17,569 24,963	GP	90,201
7	17 (E 372)	Warszawa-Lublin-Hrebenne-gr. państwa-(Lwów)	Mińsk Maz. Garwolin	0,320 74,563	GP	74,883
8	19	gr. państwa-Białystok-Rzeszów	Siedlce	38,280	GP	38,280
9	48	Tomaszów Maz.-Klów-Białobrzegi-Kozienice-Dęblin-Kock	Grójec Zwoleń	68,554 50,917	G	119,471
10	50	Ciechanów-Płońsk-Sochaczew-Mszczonów-Grójec-Góra Kalwaria-Mińsk Mazowiecki-Ostrów Mazowiecka	Mława Płońsk Ożarów Maz. Grójec Garwolin Mińsk Mazowiecki Ostrów Maz.	4,897 59,170 69,288 46,039 27,243 50,101 33,846	GP	290,584
11	53	Olsztyn-Ostrołęka	Ostrołęka	41,507	G	41,507
12	57	Bartoszyce-Szczytno-Przasnysz-Pułtusk	Przasnysz Radzymin	75,259 0,235	G	75,494
13	60	Łęczyca-Kutno-Płock-Ciechanów-Różan-Ostrów Mazowiecka	Płock Mława Przasnysz Ostrołęka Ostrów Maz.	26,550 28,828 49,522 52,953 3,358 34,119	GP	195,330
14	61	Warszawa-Ostrołęka-Łomża-Augustów	Radzymin Ostrołęka	47,554 51,035 5,720	GP	104,309

15	62	Strzelno-Włocławek-Płock-Wyszogród-Zakroczyn-Sokołów Podlaski-Anusin (droga nr 19)	Płock	18,876	G	228,039
			.	28,098		
			Płońsk	5,200		
			Boża Wola	59,848		
			Radzymin	27,473		
			Ostrów Maz.	18,309		
Mińsk Maz.	26,080					
			Siedlce	44,155		
16	63	Granica państwa-Łomża-Sokołów Podlaski-Wisznice-gr. p.	Siedlce	92,283	G	92,283
17	70	Łowicz-Skierniewice-Huta Zawadzka	Ożarów Maz.	10,019	G	10,019
18		Wilga-Garwolin-Łuków	Garwolin	39,501	G	39,501
19	79	Warszawa-Góra Kalwaria-Sandomierz-Kraków-Katowice- Bytom	Ożarów Maz.	18,053	G	137,061
			Grójec	18,010		
			Zwoleń	100,998		
20	85	Kazuń (droga nr 7)-Nowy Dwór Mazowiecki	Boża Wola	4,679	G	4,679
Razem w Odz. Centralnym						2186,450

Załącznik nr 3

Wykaz dróg wojewódzkich na obszarze województwa mazowieckiego

(Zarządzenie nr 9 Generalnego Dyrektora Dróg Publicznych z dnia 12 czerwca 2001r. – stan na 31.12.2002r.)

Lp.	nr drogi	Nazwa drogi wg wykazu urzędowego	Długość odcinka [km]	Klasa drogi	
				poza granicami miast	w granicach miast
1	265	Granica województwa-Gostynin	9,765	G	G
2	539	Blinno-gr. woj.-Ligowo-gr. woj.	11,290	Z	-
3	540	Bielsk-Proboszczewice-Sikórz	16,152	Z	-
4	541	gr. woj.-Żuromin-Biezuń-Sierpc-gr. woj.	68,820	G	G
5	544	gr. woj. Mława-Przasnysz-Krasnoswielc-Ostrołęka	91,517	G	G
6	555	(droga 559)-Srebrna-Siecień-Murzynowo rz. Wisła- Stary Duninów-(droga 62)	9,066	Z	-
7	559	gr. woj.-Brudzień Duży-Sikórz-Płock	23,344	G	-
8	560	gr. woj.-Sierpc-Bielsk	36,057	G	G
9	561	Biezuń-Szumanie	21,079	G	G
10	562	gr. woj.-Biskupice-Płock	19,485	Z	-
11	563	gr. woj.-Żuromin-Mława	50,714	G	G
12	564	rz. Wisła-Popłacin (droga 62)	0,320	Z	-
13	565	Secymin Nowy-rz. Wisła-Chociszewo	5,156	Z	-
14	567	Płock-Rogozino-Ciótkowo-Góra	26,981	G	-
15	568	Goślice-Ciótkowo	5,720	Z	-
16	570	Wróblewo-Naruszewo-Czerwińsk n. Wisłą	17,828	Z	-
17	571	Naruszewo-Nasielsk	32,358	Z	Z
18	573	Nowy Duninów-Gostynin-gr. woj.	42,437	Z	Z
19	574	Dobrzyków-Gąbin-Szczawin Borowy-Kolonia	16,264	Z	Z
20	575	Płock-Dobrzyków-Stubice-Ilów-Kamion-Śladów-Secemin Polski-Nowy Kazuń	77,076	G	-
21	577	Łąck-Gąbin-Sanniki-Ruski	45,904	G	G
22	579	Kazuń Pol.-Leszno-Błonie-Grodzisk-Radziejowice	52,756	G	G
23	580	Warszawa-Leszno-Kampinos-Żelazowa Wola-Sochaczew	43,691	G	G
24	581	Gostynin-gr. woj.	13,182	G	G
25	583	gr. woj.-Sanniki	21,435	Z	-
26	584	Sanniki-gr. woj.	6,669	G	-
27	587	Stacja kolejowa Błonie-droga 579	1,350	-	Z
28	614	Chorzele-Krukowo-Myszyniec	35,840	Z	Z
29	615	Mława-Ciechanów	30,690	G	G
30	616	Rembielin-Ciechanów	46,389	Z	Z
31	617	Przasnysz-Ciechanów	23,885	GP	GP
32	618	Gołymín Ośrodek-Pułusk-Wyszków	47,685	Z/G	Z/G
33	619	Płońsk (dr. 569)-Nowe Miasto-Nasielsk-Winnica-Pułusk	58,088	Z	Z
34	620	Nowe Miasto-Strzegocin-Przewodowo-Parcele	25,050	Z	-
35	621	Nasielsk-Dębe-Legionowo	23,180	Z	-
36	622	Chrywno-Szadki	12,240	Z	-
37	624	Stacja kolejowa Beniaminów-Dąbkowizna-Wólka Radzym. (droga 631)	3,300	Z	-
38	625	Stacja kolejowa Zielonka-droga 634	0,860	-	Z
39	626	Maków Maz.-Nowa Wieś	33,360	Z	Z
40	627	Ostrołęka-Ostrów Maz.	33,468	G	G
41	628	Stacja kolejowa Wołomin-droga 634	0,904	-	Z
42	629	Marki-Warszawa	1,055	-	G
43	630	Nowy Dwór Maz. (droga 85)-Jabłonna	16,648	GP	GP

44	631	Nowy Dwór Maz.-Zegrze-Nieporęt-Marki-Warszawa	44,815	Z/GP	Z/GP
45	632	Legionowo-Rembelszczyzna-Marki	15,189	Z/G	Z/G
46	633	Warszawa-Rembelszczyzna-Nieporęt	7,758	G	-
47	634	Warszawa-Zielonka-Wołomin-Miąse-Tłuszcz-Wólka Kozł.	36,835	G	G
48	635	Radzymin-Wołomin	9,731	G	G
49	636	Wola Raszewska-Wólka Kozłowska-Jadów-Zawiszyn	29,192	G	-
50	637	Warszawa-Stanisławów-Węgrów	59,528	GP	GP
51	638	Sulejówek-Stara Miłosna	2,270	-	Z
52	639	Łomna-Las (droga 7)-rz. Wisła-Skierdy (droga 630)	3,586	Z	-
53	645	Myszyniec-Dęby-gr. woj.	25,320	G	G
54	647	Dęby-gr. woj.	11,660	Z	-
55	677	gr. woj.-Ostrów Maz.-Małkinia-Kosów L.-Sokołów Podl.	77,134	G/Z	G
56	680	Góra Kalwaria (droga 50)-rz. Wisła-Ostrówek (droga 50)	2,824	Z	-
57	683	Prażmów-Wola Wągrowzka-Gabrielin-Julianów-Czachówek-Dębówka/dr50/	21,669	Z	-
58	690	gr. woj. – gr. woj.	10,885	Z	-
59	691	Pionki-Laski-Garbatka-Podlas	10,918	Z	Z
60	694	Przyjmy-Brok-gr. woj.	56,500	G	G
61	695	Kosów Lacki-Ceranów	6,940	G	G
62	696	Węgrów-Chodów	27,123	G	G
63	697	Liw-Sinołęka	19,609	G	-
64	698	Siedlce-Łosice-gr. woj.	51,814	G	G
65	699	Niemianowice-Gzowice-Piotrowice-Jedlnia Letn.-Siczki	9,195	Z	-
66	700	droga nr. 2-stacja kolejowa Płochocin-Józefów-Rokitno	4,950	Z	-
67	701	Józefów-Domaniew-Zbików-Duchnice-Ożarów (stacja kolejowa)-Strzykuły	12,206	Z	Z
68	705	Śladów-Sochaczew-gr. woj.	29,840	Z/G	Z/G
69	707	gr. woj.-Nowe Miasto n. Pilicą	14,246	G	G
70	709	Stacja kolejowa Piaseczno-droga 722	0,789	-	Z
71	712	(dr.721) Habdzin-Gassy-rz. Wisła-Karczew (dr.801)	5,225	Z	-
72	718	Borzęcin-Ołtarzew-Pruszków	11,908	G	G
73	719	Warszawa-Pruszków-Żyrardów-Kamion	51,679	GP/G	GP/G
74	720	Błonie-Brwinów-Otrębusy-Nadarzyn	19,737	G	G
75	721	Nadarzyn-Piaseczno- rz. Wisła-Wiązowna-Duchnow	44,736	G	GP/G
76	722	Piaseczno-Lesznowola-Grójec	29,898	G	G
77	724	Warszawa-Konstancin Jeziorna-Góra Kalwaria	15,466	G	G
78	725	gr. woj.-Belsk Duży	16,849	G	-
79	727	Klwów-Przysucha-Szydłowiec-Wierzbica	64,727	G/Z	G
80	728	Grójec-Nowe Miasto nad Pilicą-gr. woj.	59,457	G	G
81	729	Przystałowice Duże-Potworów (droga 48)	4,394	Z	-
82	730	Skurów-Jasieniec-Warka-Głowaczów	44,062	G	G
83	731	Potycz-Warka-Falęcice	33,990	G	G
84	732	Stary Gózd-Stara Błotnica-Kaszów-Przytyk	16,580	Z	-
85	733	Zakrzów-Wolanów-Kowala-Skaryszew-Karszówka	57,992	Z	Z
86	734	(droga 79) Baniocha-Kawęczyn-Dębówka-rz. Wisła-Nadbrzeż-Otwock Wielki-Wygoda (droga 801)	12,000	Z	-
87	735	St. kolejowa Ożarów-droga nr 2	0,880	G	G
88	736	Warka-Roznieszew-Magnuszew-rz. Wisła-Podlęż (dr 801)	22,34	G/Z	-
89	737	Radom-Pionki-Kozienice	29,005	G	-
90	738	Nowe Słowiki-gr. woj.	17,170	G	-
91	739	Droga 79-Brzumin-rz. Wisła-Piwonin-Sobienie Jeziory-Osieck (droga 805)	18,345	Z	Z
92	740	Radom-Przytyk-Potworów (droga 48)	29,753	G	-
93	744	Radom-Wierzbica-gr. woj.	17,526	G	-
94	747	Iłża-Lipsko-Solec n. Wisłą-gr. woj. (rz. Wisła)	40,397	G	G
95	749	gr. woj.-Przysucha	15,308	Z	Z
96	754	gr. woj.-Solec n. Wisłą	11,070	G	-
97	760	Stacja kolejowa Pruszków-droga 718	2,200	-	Z
98	769	Stacja kolejowa Góra Kalwaria-droga 79	1,100	-	Z
99	778	Stacja kolejowa Tarczyn-droga 7	0,500	Z	-
100	779	Stacja kolejowa Mszczonów-droga 50	0,965	-	Z
101	782	Stacja kolejowa Bąkowiec-Bąkowiec -Podlas-Garbatka	10,300	Z	-
102	787	Droga nr737-stacja kol.Pionki-Sucha – Zwolen	20,108	Z	Z
103	788	Stacja kolejowa Sarnów-droga 738	5,000	Z	-
104	797	Droga 50-Celestynów	2,086	Z	-
105	798	Otwock Mały-Karczew	2,578	Z	-

106	799	Dziecinów-Kosumce-Ostrówek (droga 50)	3,423	Z	-
107	800	Stacja kolejowa Parysów-droga 805	0,600	Z	-
108	801	Warszawa-Karczew-Wilga-Maciejowice-gr. woj.	70,854	GP	GP
109	802	Mińsk Maz.-Seroczyn	36,281	G/Z	G
110	803	Siedlce-gr. woj.	33,527	G	-
111	804	Stacja kolejowa Pilawa-droga 805	0,852	-	Z
112	805	Warszawice-Osieck-Pilawa-Parysów-Wilchta	33,858	G	G
113	807	Maciejowice-Sobolew-Żelechów-gr. woj.	34,408	G	G
114	810	Stacja kolejowa Garwolin - droga 76	0,800	Z	-
115	811	Sarnaki-gr. woj.	16,218	G	-
116	817	(droga 747) Solec nad Wisłą-Kłudzie-rz. Wisła-gr. woj.	8,162	Z	-
117	822	Bąkowiec-Opactwo	4,335	Z	-
118	823	Droga 48-Wola Wojcieszowska-gr. woj. (rz. Wisła)	4,000	Z	-
119	859	Stacja kolejowa Zejezierze-droga 48	0,120	Z	-
120	862	Tabor (droga 50)-Podbiel-Osieck	9,653	Z	-
121	868	Słomczyn-Cieciszew-Imielin-Gassy	5,168	Z	-
122	873	Pilawa-Zalesie Górne	3,913	Z	-
123	874	Gołębów-Wola SoleckaII-Wola SoleckaI -Boiska-Kłudzie	12,987	Z	-
124	876	Chudolipie-Piotrkowice-Many-Tarczyn-Łoś (dr.722)	25,053	Z	-
125	879	Stacja kolejowa Osieck-droga 805	1,037	Z	-
126	888	Święcice-Myszczyn-Zaborów	5,817	Z	-
127	898	Stare Babice-Mościska-Warszawa	5,600	Z	-
128	899	Cybulice Małe-droga 575	2,500	Z	-
129	900	Raj (droga 754)-gr. woj. (rz. Wisła)	2,412	Z	-
Razem			2818,491		

Załącznik nr 4

Wykaz linii kolejowych na obszarze województwa mazowieckiego

Lp.	nr linii	Linia-relacja	Kategoria linii
Linie kolejowe o państwowym znaczeniu (wyciąg z Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 lutego 2000 r.-Dz. U. nr 13 poz. 156)			
1	1	Warszawa Centralna-Katowice	magistralna
2	2 (E20)	Warszawa Centralna-Terespol	- „ -
3	3 (E20)	Warszawa Zachodnia-Kunowice	- „ -
4	4 (E65)	Grodzisk Mazowieck i- Zawiercie	- „ -
5	6 (E75)	Zielonka-Kuźnica Białostocka	- ‘ -
6	7 (E28)	Warszawa Wsch. Osobowa-Dorohusk	1
7	8	Warszawa Zachodnia-Kraków Gł. Osob.	1
8	9 (E65)	Warszawa Wschodnia-Gdańsk Główny	magistralna
9	11	Skierniewice-Łowicz Główny	1
10	12	Skierniewice-Łuków	1
11	19	Warszawa Gł. Towar.-Józefinów	1
12	20	Warszawa Gł. Towar.-Warszawa Praga	1
13	26	Dęblin-Radom	1
14	31	Siedlce-Siemianówka	1
15	33	Kutno-Płock	1
16	34	Ostrołęka-Ostrów Maz.	1
17	35	Ostrołęka-Szczytno	1
18	36	Ostrołęka-Łapy	1
19	76	Bąkowiec-Kozienice	2
20	77	Janików-Świerże Grn.	2
21	82	Bąkowiec-Puławy Az.	znacz. miejsc.
22	449	Warszawa-Rembertów-Zielonka	magistralna
23	501	Warszawa-Jagiellonka-Targówek	1
24	502	Michałów-Warszawa Wsch. Towar.	1
25	506	Warszawa-Antoninów-W-wa Wawer	1
26	507	Warszawa Gł. Towar.-W-wa Gołębki	2
27	509	Warszawa Gł. Towar.-W-wa Gdańska	1
28	510	Warszawa Gł. Towar.-W-wa Al. Jerozolimskie	1
29	łącznica	Czachówek Południowy-Czachówek Wschodni	łącznica
30	- „ -	Czachówek Zachodni-Czachówek Południowy CZP 11	- „ -
31	- „ -	Czachówek Południowy CZP 11-Czachówek Wschodni	- „ -
32	- „ -	Czachówek Zachodni-Czachówek Południowy	- „ -

33	- „ -	Warszawa Wschodnia Towarowa-Warszawa Rembertów	- „ -
34	- „ -	Garbatka Letnisko-Sieciechów	- „ -
35		Warszawa Wschodnia Towarowa-Warszawa Antoninów	
Linie kolejowe o lokalnym znaczeniu			
36	10	Legionowo -Tłuszcz	1
37	13	Krusze-Pilawa	1
38	21	Warszawa Wileńska-Zielonka	1
39	22	Tomaszów Mazowiecki-Radom	1
40	27	Nasielsk-Toruń Wschodni	1
41	28	Wieliszew-Zegrze	2
42	29	Tłuszcz-Ostrołęka	1
43	33	Płock-Brodnica	1
44	34	Ostrów Mazowiecka-Siedlce	1
45	42	Warszawa Główna Osobowa- Warszawa Szczęśliwice	znacz. miejsc.
46	45	Warszawa Wsch. Osobowa-W-wa Grochów	2
47	46	Warszawa Zach.-Warszawa Czyste	znacz. miejsc.
48	47	Warszawa Śródmieście WKD-Grodzisk Mazowiecki Radońska	znacz. miejsc.
49	48	Podkowa Leśna-Milanówek Grudów	znacz. miejsc.
50	56	Płock Radziwie-Płock Radziwie Port	znacz. miejsc.
51	447	Warszawa Śródmieście-Grodzisk Maz.	1
52	448	Warszawa Śródmieście-W-wa Rembertów	1
53	503	W-wa Wileńska Marki-W-wa Wsch.Towarowa	1

Załącznik nr 5

Wykaz układów przesyłowych energetyki na obszarze województwa mazowieckiego

Lp.	Nazwa układu przesyłowego
Krajowy system przesyłowy (z transformacją do sieci rozdzielczej 110kV): - relacje	
1	stacja 400/220/110kV przy elektrowni Kozienice z liniami 400kV relacji Kozienice: Ostrowiec Świętokrzyski, Miłosna, Lublin oraz liniami 220kV relacji Kozienice: Mory, Piaseczno, Rożki k/Radomia, Puławy, Siedlce;
2	stacja 400/220/110kV Miłosna z liniami 400kV relacji Miłosna: Mościska, Narew, Płock (Kruszczewo), Kozienice oraz liniami 220kV relacji Miłosna: Mory, Ostrołęka;
3	stacja 220/110kV Mory z liniami 220kV relacji Mory: Miłosna, Płock (Podolszyce), Sochaczew, Janów, Kozienice i Piaseczno;
4	stacja 220/110kV Warszawa Towarowa zasilana promieniowo linią 220kV (własność STOEN) ze stacji Mory;
5	stacja 220/110kV Piaseczno z liniami 220kV relacji Piaseczno: Mory, Kozienice;
6	stacja 400/110kV Mościska z liniami 400kV relacji Mościska: Rogowiec, Miłosna;
7	stacja 400/110kV Płock (Kruszczewo) z liniami 400kV relacji Płock: Grudziądz, Miłosna, Rogowiec;
8	stacja 220/110kV Płock (Podolszyce) z liniami 220kV relacji Płock: Mory, Pątnów;
9	stacja 220/110kV Sochaczew z liniami 220kV relacji Sochaczew: Mory, Konin;
10	stacja 220/110kV Ostrołęka z liniami 220kV relacji Ostrołęka: Miłosna, Elk, Olsztyn;
11	stacja 220/110kV Rożki k/Radomia z liniami 220kV relacji Rożki: Kozienice, Puławy, Kielce;
Systemy przesyłowe gazu - relacje	
1	<i>Gazociąg tranzytowy</i>
1.1	DN 1400 „Jamał Rosja-Polska-Niemcy”;
2	<i>Gazociągi ponadregionalne</i>
2.1	DN 700 Kobryń-Warszawa (tłocznia Rembelszczyzna);
2.2	DN 700 Podlasie (tłocznia Hołowczyce-Puławy (Wronów);
2.3	DN 500 Puławy (tłocznia Wronów)-Warszawa (tłocznia Rembelszczyzna);
2.4	DN 500-dwa równoległe rurociągi Warszawa (tłocznia Rembelszczyzna)-Płock-Włocławek;
2.5	DN 500 Gostynin (węzeł Leśniewice)-Gustorzyn;
3	<i>Gazociągi regionalne</i>
3.1	DN 400 (z odcinkami DN 500) „Obwód gazu wysokiego ciśnienia wokół Warszawy”
3.2	DN 300 „Lubienia-Sękocin” z odgałęzieniami do Kozienic, Warki, Góry Kalwarii
3.3	DN 400 i DN 200 Płońsk Ciechanów-(Olsztyn)
3.4	DN 400 Mory-Mszczonów (PiotrkówTrybunalski)
3.5	DN 150 „Cegielnia Psucka k/Nasielska-Pułtusk”
3.6	DN 150 Uniszki Zawadzkie-(Lidzbark Welski)
3.7	DN 250 „Warszawa-Wyszaków-Ostrów Mazowiecka-(Zambrów-Białystok)”
3.8	DN 200 „Ostrów Mazowiecka-Ostrołęka-Kadzidło”
3.9	DN 400 i DN Płońsk Ciechanów-(Olsztyn)
3.10	DN 200 i DN 150 do miast Węgrów i Sokółów Podlaski
3.11	Odgałęzienia od magistrali „Kobryń-Warszawa” do miasta Łosice
3.12	Odgałęzienia od magistrali „Kobryń-Warszawa” do miasta Siedlce
3.13	DN 100 do miasta Mińsk Mazowiecki
3.14	DN 200 i DN 100 do miejscowości Parysów, Miastków, Latowicz, Wodynie
3.15	Odgałęzienie od magistrali Rembelszczyzna-Wronów do miejscowości Łaskarzew
3.16	DN 150 do miejscowości Maciejowice

3.17	DN 150 Gończyce-Łuków-Siedlce
3.18	DN 300 „Płock-Sierpc” z odgałęzieniami DN 200 „Gostynin-Pacyna” z odgałęzieniem do Gąbina
Sieć paliw płynnych	
1	ropociąg „Przyjaźń” Rosja-Polska-Niemcy:
2	ropociąg „Pomorski” Płock-Gdańsk
3	ropociąg produktów naftowych relacji:
3.1	Płock-Koluszki
3.2	Płock-Warszawa
3.3	Płock-Bydgoszcz
3.4	Płock-Ostrów Wielkopolski
4	Rurociąg etylenu Płock-Włocławek

Załącznik nr 6

Wykaz wartościowych układów ruralistycznych proponowanych do objęcia ochroną prawną

Lp.	Miejscowość.	Gmina	Powiat
1	Belsk Duży	Belsk Duży	grójecki
2	Borkowice	Borkowice	przysuski
3	Brańszczyk	Brańszczyk	wyszkowski
4	Brochów	Brochów	sochaczewski
5	Błędów	Błędów	grójecki
6	Całowanie	Karczew	otwocki
7	Ceranów	Ceranów	sokołowski
8	Chlewiska	Chlewiska	szydłowiecki
9	Czarnolas	Policzna	zwoleński
10	Czerwin	Czerwin	ostrołęcki
11	Drażdżewo	Jednoróżec	przasnyski
12	Dzierżążnia	Dzierżążnia	płoński
13	Gniewniewice	Leoncin	nowodworski
14	Goworowo	Goworowo	ostrołęcki
15	Goławice I i II	Pomiechówek	nowodworski
16	Izdebnko Kościelne	Grodzisk Mazowiecki	grodziski
17	Jednoróżec	Jednoróżec	przasnyski
18	Komorów	Michałowice	pruszkowski
19	Kazuń Polski	Czosnów	nowodworski
20	Korczew	Korczew	siedlecki
21	Korytnica	Korytnica	węgrowski
22	Kotorydz	Tarczyn	piaseczyński
23	Kozietuły	Mogielnica	grójecki
24	Krzyżanowice	Iłża	radomski
25	Leoncin	Leoncin	nowodworski
26	Lipków	Stare Babice	warszawski zachodni
27	Mała Wieś	Belsk Duży	grójecki
28	Mierzvice	Sarnaki	łosicki
29	Murzynowo	Brudzeń Duży	płocki
30	Nowy Secymin	Leoncin	nowodworski
31	Orońsko	Orońsko	szydłowiecki
32	Ostrowiec	Karczew	otwocki
33	Pobiedna	Nowe Miasto n.Pilicą	grójecki
34	Podciernie	Cegłów	miński
35	Pomiechowo	Pomiechówek	nowodworski
36	Pomiechówek	Pomiechówek	nowodworski
37	Pomocnia	Pomiechówek	nowodworski
38	Potworów	Potworów	przysuski
39	Przesmyki	Przesmyki	siedlecki
40	Pęcice	Michałowice	pruszkowski
41	Radziwie	Ojrzeń	ciechanowski
42	Rębowo	Wyszogród	płocki
43	Siecień	Brudzeń Duży	płocki
44	Sisice	Pułtusk	pułtuski
45	Sycyna	Zwoleń	zwoleński
46	Staroźreby	Staroźreby	płocki
47	Szczeglacin	Korczew	siedlecki
48	Szczypiorno	Pomiechówek	nowodworski
49	Śladów Nadwiślański	Brochów	sochaczewski
50	Tańsk	Dzierzgowo	mławski
51	Trzepowo	Płock	płocki

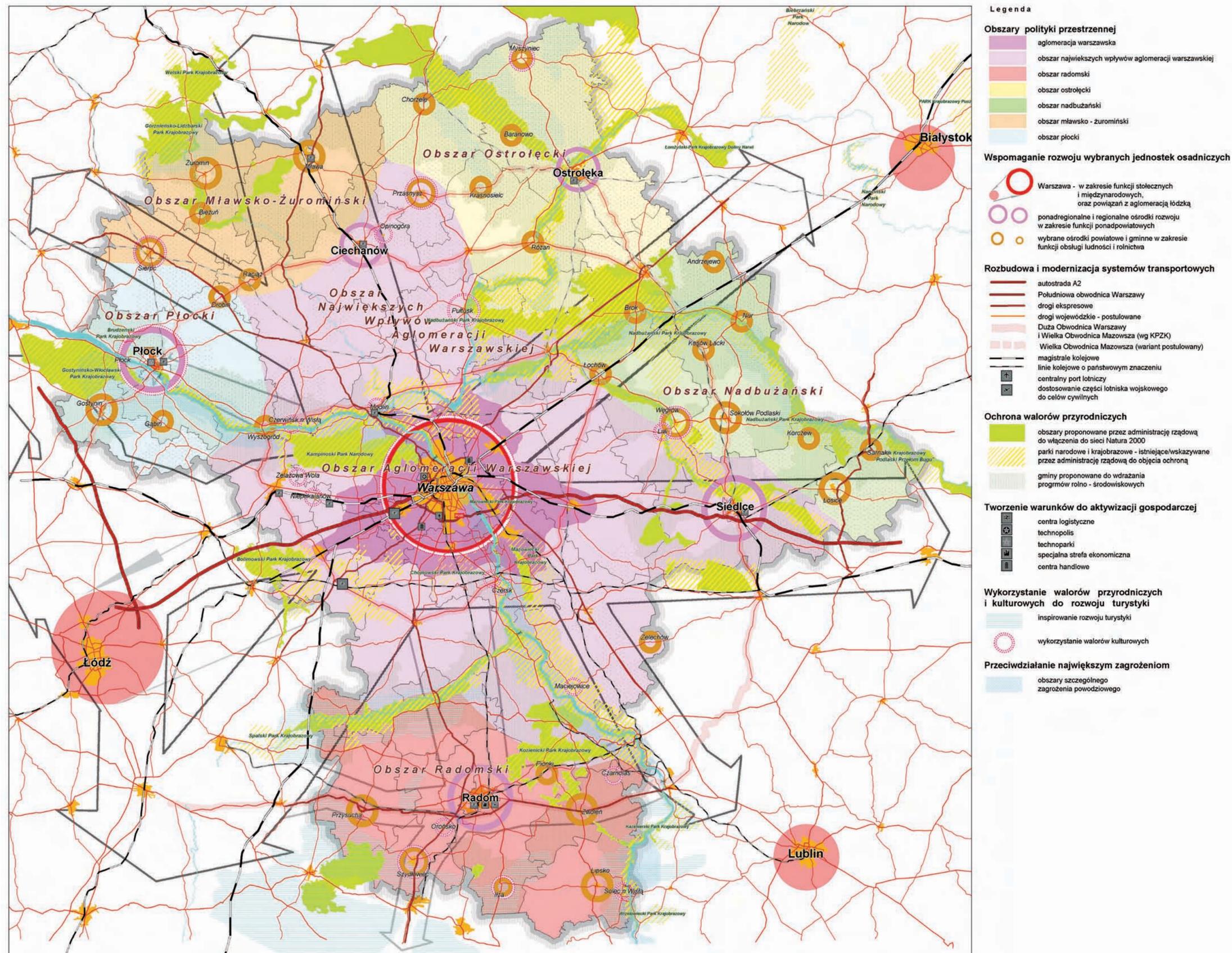
52	Tuchlin	Brańszczyk	wyszkowski
53	Turzyn	Brańszczyk	wyszkowski
54	Tułowice	Brochów	sochaczewski
55	Udrzyn	Brańszczyk	wyszkowski
56	Wiejca	Kampinos	warszawski zachodni
57	Wilków n/Wisłą	Leoncin	nowodorski
58	Wymyśle Nowe	Gąbin	płocki
59	Zaręby Kościelne	Zaręby Kościelne	ostrowski
60	Zawidz Kościelny	Zawidz	sierpecki
61	Zielona	Krasne	przasnyski

Załącznik nr 7

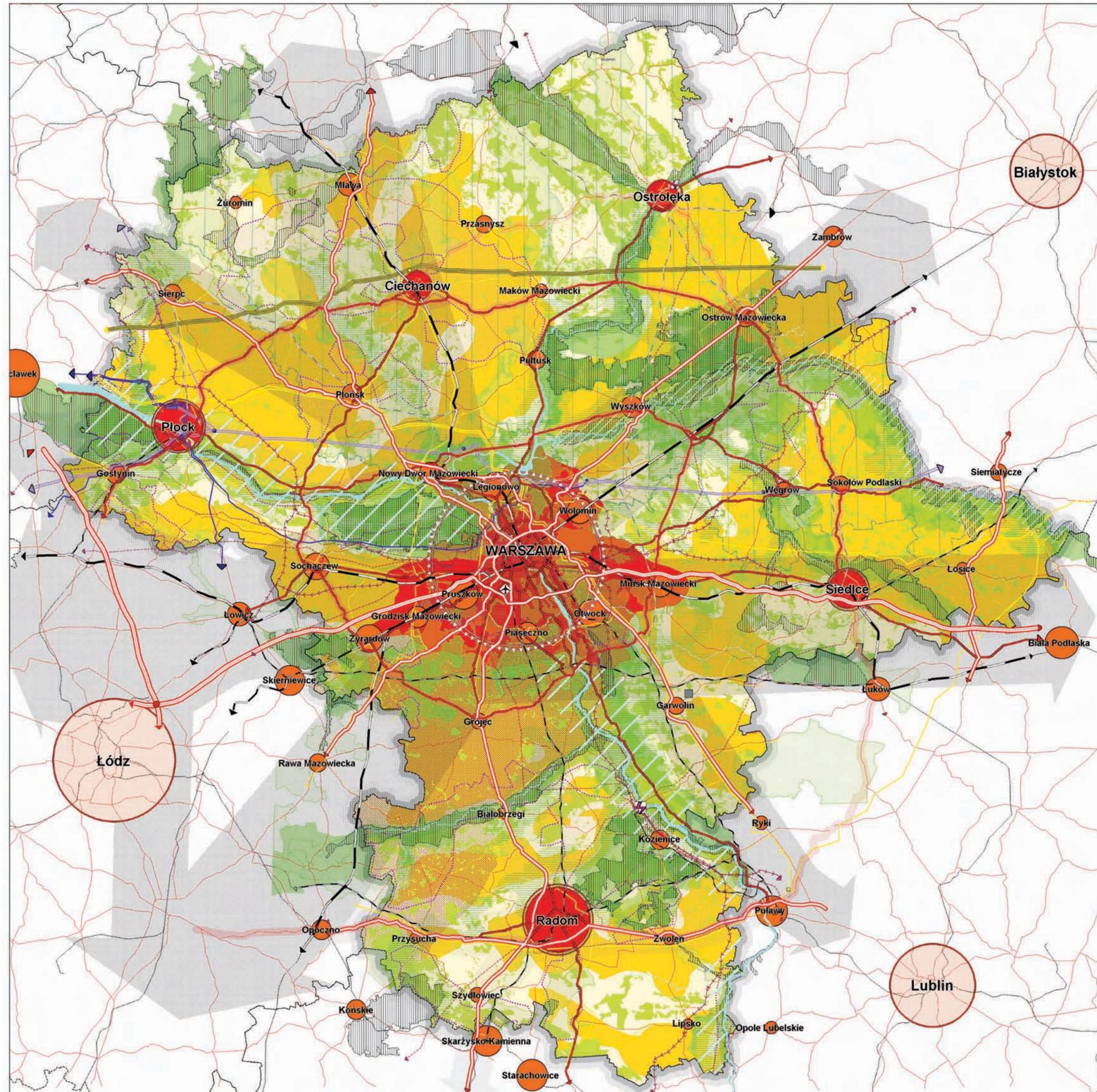
Wykaz zachowanych układów urbanistycznych proponowanych do objęcia ochroną prawną

Lp.	Nazwa miasta	Gmina	Powiat
1	Andrzejewo	Andrzejewo	ostrowski
2	Brok	Brok	ostrowski
3	Cegłów	Cegłów	miński
4	Ciepielów	Ciepielów	lipski
5	Glinianka	Wiązowna	otwocki
6	Głowaczów	Głowaczów	koziński
7	Jedlińsk	Jedlińsk	radomski
8	Kamieńczyk	Wyszków	wyszkowski
9	Kampinos	Kampinos	warszawski zachodni
10	Kazanów	Kazanów	zwoleniński
11	Klwów	Klwów	przysuski
12	Kosów Lacki	Kosów Lacki	sokołowski
13	Krasnosielc	Krasnosielc	makowski
14	Liw	Liw	węgrowski
15	Magnuszew	Magnuszew	koziński
16	Międzyborów	Jaktorów	grodziski
17	Odrzywół	Odrzywół	przysuski
18	Okuniew	Halinów	miński
19	Przasnysz	Przasnysz	przasnyski
20	Przybyszew	Promna	białobrzecki
21	Przytyk	Przytyk	radomski
22	Sieciechów	Sieciechów	koziński
23	Sienno	Sienno	lipski
24	Solec n/Wisłą	Solec n/Wisłą	lipski
25	Szydłowiec	Szydłowiec	szymborski

1. Kierunki polityki przestrzennej

2. Kierunki zagospodarowania przestrzennego

Organizacja struktury przestrzennej

System osadniczy

- Aglomeracja warszawska
- Bieguny wzrostu metropolia stołeczna
- miasta o znaczeniu europejskim
- ośrodki równoważenia :
 - ponadregionalne
 - regionalne
- wielkość ośrodków według liczby ludności
- ośrodki powiatowe
- inne ośrodki miejskie, wiejskie /gminne/

Systemy infrastruktury technicznej

Powiązania komunikacyjne

- europejskie korytarze transportowe
- centralny port lotniczy
- międzynarodowy węzeł transportowy
- ponadregionalne korytarze transportowe
- regionalne trasy obwodowe :
 - duża obwodnica Warszawy i wielka obwodnica Mazowsza (w/g kppzk)
 - wielka obwodnica Mazowsza (variant postulowany)
- drogi wysokiej klasy
- autostrady
- ekspresowe /ustanowione, postulowane/
- główne trasy przyspieszone /ustanowione, postulowane/
- linie kolejowe o państwowym znaczeniu
- w tym : magistrale kolejowe
- linie kolejowe o lokalnym znaczeniu

Systemy zasilania

- elektrownie zawodowe
- sieć elektroenergetyczna :
 - 400kV
 - 220 kV
- sieć przesyłowa gazu :
 - gazociąg tranzytowy "Jama"
 - gazociąg ponadregionalne
 - gazociąg regionalne i lokalne
- zakłady petrochemiczne
- sieć paliw płynnych :
 - ropociągi
 - rurociągi produktów naftowych

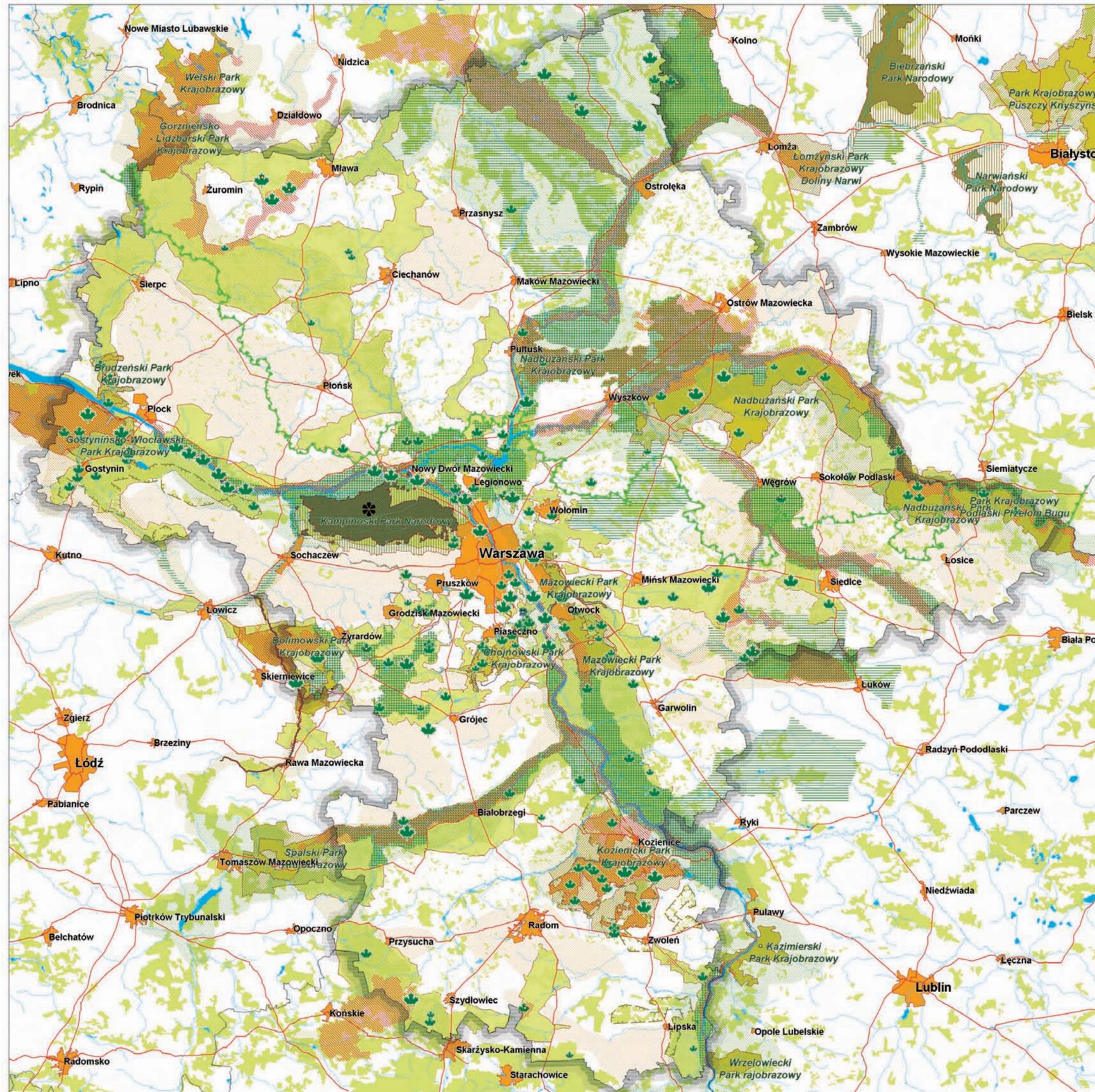
Tereny otwarte wielofunkcyjne

- tereny towarowego rolnictwa wielokierunkowego, w tym : ukształtowanej specjalizacji sadowniczej
- tereny z przewagą ekstensywnych form produkcji rolniczej
- tereny o istotnej funkcji turystyczno-leśnikowskiej

System obszarów chronionych

- Ustanowione i wskazywane przez administrację rządową do objęcia ochroną jako :
 - parki narodowe i krajobrazowe
 - obszary chronionego krajobrazu
 - Europejska sieć ekologiczna - Natura 2000
- Korytarz Wisły - równoważenie ochrony i aktywizacji
- Zielone Płuca Polski, w tym :
 - korytarz Bugu - ochrona
- Obszary ochrony krajobrazów kulturowych

4. Środowisko przyrodnicze

Legenda :

- granica województwa
- granice powiatów
- drogi krajowe
- lasy
- rzeki i jeziora
- zabudowa zwarta
- Leśne Kompleksy Promocyjne
- Świątyniowy Rezerwat Biosfery
- granice obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski
- uzdrowisko Konstancin
- rejonny z przewagą gleb o najwyższej przydatności rolniczej

Korytarze ekologiczne i obszary węzłowe wg sieci ECONET - PL o znaczeniu:

- międzynarodowym
- krajowym

System obszarów prawnie chronionych

- Parki Narodowe
- otulina Parków Narodowych
- parki krajobrazowe
- otulina parków krajobrazowych
- obszary chronionego krajobrazu

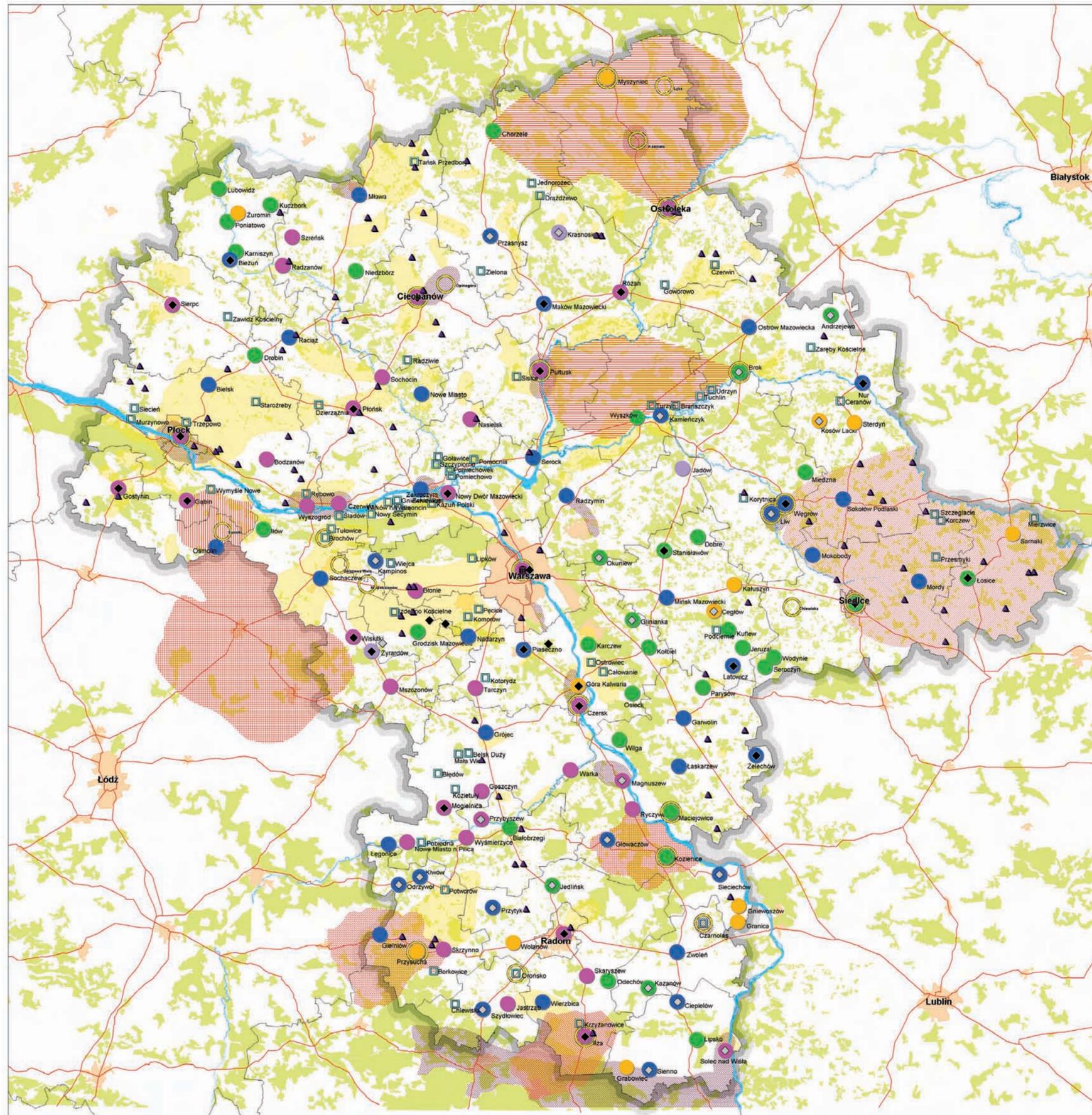
Obszary predystynowane i wskazywane przez administrację rządową do objęcia ochroną w formie:

- sieci Natura 2000
- parków krajobrazowych
- obszarów chronionego krajobrazu

Rezerваты przyrody o powierzchni:

- do 10 ha
- 10 - 100 ha
- powyżej 100 ha

5. Wartości kulturowe

Legenda

WALORY KULTUROWE

- pomniki historii, zabytkowe zesp. urb. wpisane na liste UNESCO
- zabytkowe układy urbanistyczne
- wartościowe układy urbanistyczne
- wartościowe zespoły ruralistyczne
- ośrodki budowania tożsamości kulturowej regionu

ROZWÓJ SIECI OSADNICZEJ

- rejony koncentracji stanowisk archeologicznych
- grodziska i kurhany

MIASTA HISTORYCZNE

- Lokacje XII - XIV w.
- Lokacje XV w.
- Lokacje XVI w.
- Lokacje XVII - XVIII w.
- Lokacje XIX w.

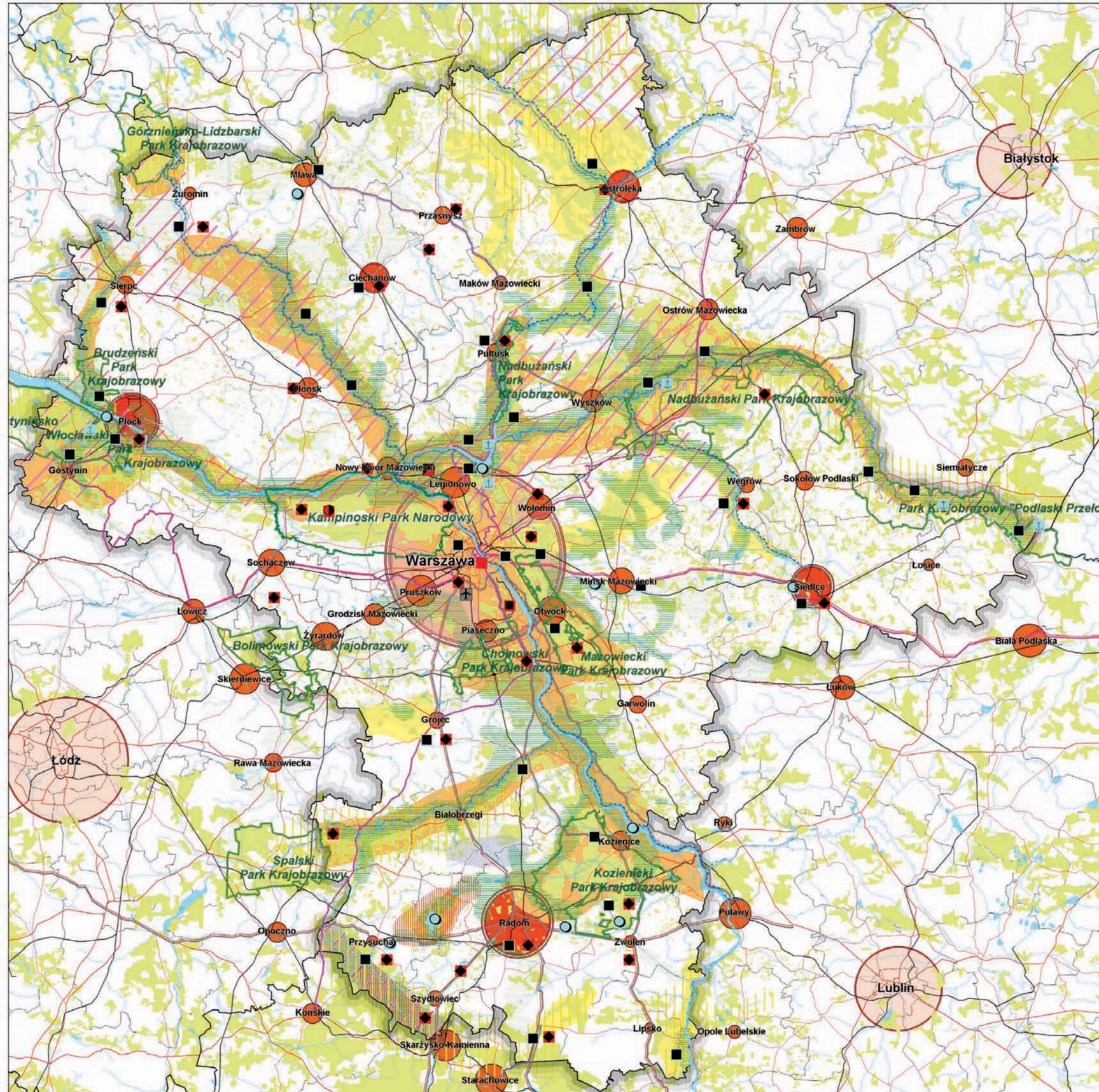
KRAJOBRAZY KULTUROWE

- krajobrazy kulturowe proponowane do objęcia prawną ochroną

REGIONY ETNOGRAFICZNE

- kurpiowski
- łowicki
- sannicki
- podlaski
- kozienicki
- iłżecko-starachowski
- opoczyńsko-konecko-przysuski

6. Turystyka

LEGENDA:

- drogi krajowe i wojewódzkie
- koleje
- port lotniczy "Okęcie"
- metropolia stołeczna
- miasta wojewódzkie
- ośrodki równoważenia rozwoju
 - ponadregionalne
 - regionalne
- ośrodki powiatowe
- pozostałe miasta powyżej 5000 mieszk.
- gminne miejscowości wiejskie

WALORY PRZYRODNICZE

- wody
- zbiorniki wodne
- lasy
- Kampinoski Park Narodowy z otuliną
- Parki Krajobrazowe z otuliną
- Obszary Chronionego Krajobrazu
- Ogród Botaniczny PAN

WALORY KULTUROWE

- pomniki historii uznane rozporządzeniem prezydenta RP
- zabytkowe zespoły wpisane na listę światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO
- znaczące obiekty i zespoły atrakcji kulturowych
- zabytkowe układy urbanistyczne
- zabytkowe układy ruralistyczne
- ośrodki budowania tożsamości kulturowej regionu

BAZA TURYSTYCZNA

- znaczące zespoły obiektów noclegowych zbiorowego zakwaterowania
- przystanie rzeczne
- obszary koncentracji budownictwa letniskowego
- ważniejsze szlaki turystyczne piesze i rowerowe
- szlaki turystyki wodnej
- trasy motorowe
- turystyczne koleje wąskotorowe
- rejon turystyczny o znaczeniu regionalnym
- rejon turystyczny o znaczeniu lokalnym
- POLITYKA INSPIROWANIA ROZWOJU TURYSTYKI**

KIERUNKI

- obszary preferowane do rozwoju sportów zimowych
- obszary preferowane do rozwoju budownictwa letniskowego
- obszary preferowane do rozwoju agroturystyki
- obszary preferowane do rozwoju turystyki pielgrzymkowej
- projektowane Centrum Chopinowskie
- projektowane Centrum Europejskiej Sztuki Fortyfikacji
- projektowane szlaki rowerowe EURO VELO
- projektowana trasa nadbużańska
- projektowane szlaki turystyki wodnej

Sejmik Województwa Mazowieckiego
Plac Bankowy 3/5
00-142 Warszawa

Zarząd Województwa Mazowieckiego
ul. Brechta 3
03-472 Warszawa

**Departament Strategii Rozwoju Regionalnego
i Funduszy Strukturalnych**
ul. Brechta 3
03-472 Warszawa
tel. 022 5979111
fax: 022 5979311
e-mail: zpirr@mazovia.pl

**Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego
i Rozwoju Regionalnego**
ul. Jagiellońska 79
03-215 Warszawa
tel. 022 8111402
fax: 022 8118849
e-mail: mbpprr@o2.pl

Oddział Terenowy w Ciechanowie
ul. Powstańców Warszawskich 11
tel/fax 023 672-98-70
e-mail: mbppciechanow@tlen.pl

Oddział Terenowy w Radomiu
ul. Mokra 2
tel/fax 048 362 56-93
e-mail: mbppradom@tlen.pl

Oddział Terenowy w Ostrołęce
ul. Kościuszki 17
tel/fax 029 764-25-62
e-mail: mbppostroleka@tlen.pl

Oddział Terenowy w Siedlcach
ul. Pułaskiego 19/21
tel/fax 025 644-40-57
e-mail: mbpp@tlen.pl

Oddział Terenowy w Płocku
ul. Jachowicza 30
tel/fax 024 262-59-88
e-mail: mbpplock@tlen.pl

